Ioan Munteanu

Stradele Brăilei

Editura EX LIBRIS
Brăila, 2005

Ioan Munteanu

Stradele Brăilei

Culegere: **Maria Comişan**
Laura Cristina Delighiosu
Copertă şi tehnoredactare: **Ionuţ Teodor Spiţă**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
MUNTEANU, IOAN
Stradele Brăilei: documente pentru viitor/
Ioan Munteanu. – Brăila: Ex Libris, 2005
Bibliogr.
ISBN 973-7612-04-3

913(498 Brăila)
625.7(498 Brăila)

ISBN 973-7612-04-3

Copyright ©
Toate drepturile rezervate autorului

Ioan Munteanu

Stradele Brăilei

Documente pentru viitor

Editura EX LIBRIS
Brăila, 2005

N.B. Utilizarea arhaismului morfologic „**strade**" corespunde realităţii descrise în lucrare şi documentelor citate, cu toate aparţinând sec. al XIX-lea, dar şi începutului de secol XX.

Atunci erau literare forme ca: *strade, coale, şcoale, boale, aripe, pagine, coade, rane, lampe, roate, talpe* etc.

Nu altfel scria Mihai Eminescu în 1873:

„Privesc oraşul – furnicar –
Cu oameni mulţi şi muri bizari,
Pe ***strade*** *largi cu multe bolţi,*
*Cu câte-un chip l-****a stradei*** *colţ."*

(Sublinierile ne aparţin. – n.a.)

Argument

"De te voi uita, Ierusalime,
Uitată fie dreapta mea..."

Inima vie a Dunării şi a Bărăganului, situată la confluenţa Dunării vechi cu Dunărea navigabilă, oraş de contact între trei ţinuturi româneşti – Muntenia, Moldova şi Dobrogea, **Brăila a fost un oraş comercial**, prin care s-au vărsat, mai ales până la primul război mondial, pe toate mările lumii grânele ţării, contribuind decisiv la făurirea României moderne.

A fost şi un oraş militar. Astfel, în timpul celui de-al doilea război mondial, Brăila era o mare garnizoană cu multe unităţi, precum: Regimentul 38 infanterie, Regimentul 5 grăniceri, Regimentul de pontonieri fluvii, un divizion de cavalerie, Regimentul 4 artilerie călăreaţă, Regimentul 1 artilerie fortificată, Regimentul 3 artilerie „Franţa". Tot aici era şi sediul comandamentului Diviziei 10 infanterie, al cărei comandant a fost în acea vreme generalul **Gheorghe Avramescu, brăilean,** care a dat şi numele unei străzi din cartierul Fabricilor.

A fost şi un oraş industrial: Î.U.G.Progresul, Laminorul, Şantierul Naval, Combinatul de Fibre Artificiale (CFA), Combinatul de Celuloză şi Hârtie (CCH) etc., dintre care multe au dispărut în ultimii ani, şi-au schimbat proprietarii sau şi-au redus dimensiunile.

A fost şi un oraş internaţional prin calitatea sa de port fluvio-maritim, în care se întâlneau toate pavilioanele lumii şi se vorbeau toate limbile.

Am folosit verbe la timpul trecut, perfectul compus. Prezentul („este") îl putem folosi doar pentru oraş internaţional, în care însă nu mai ancorează vapoare...

Şi nimic încurajator nu se arată la orizont. Până şi programele U.E. consemnează în dreptul Brăilei „un potenţial de dezvoltare limitat". Singura speranţă rămâne crearea unei zone metropolitane Brăila-Galaţi. Viitorimea va face lumină conform zicerii lui Ion Heliade-Rădulescu : „Naţiia priimeşte şi binecuvântează pe cel ce face şi blastămă pe cel ce strică".

Starea aceasta de decădere nu mă opreşte să-mi iubesc totuşi oraşul. Şi ca mine sunt mulţi. O constată şi/mai ales cei străini de oraş, precum scriitorul Constantin Gherghinoiu: „Dacă românul este sufletist şi este în stare să-şi dea şi haina de pe el, brăileanul este de-a dreptul sentimental. La nivelul morfologiei culturii acest sentimentalism se traduce în afirmarea deschisă a credinţei că **nu există oraş mai frumos ca Brăila**".

Nimic mai adevărat, pentru că **Brăila este oraş de mâna întâi prin textura străzilor trasate la 1834 cu străzi radiale pornind din Piaţa Traian şi cu alte străzi semicirculare**, care „copiază" logic „Bulevardul"(Al.I.Cuza). Se conturează astfel un plan unic în ţara noastră, nu şi în lume, la Berlin şi la Viena oraşele capitală dezvoltându-se prin cercuri concentrice plecând de la Poarta Brandenburg sau de la Ring.

Pentru a redescoperi condiţia pierdută de oraş de mâna întâi, trebuie să pleci de la ceea ce se ştie, aşa cum ne-a arătat filmul **„Mica Europă" al regizoarei Martha Marmeliuc** şi, de ce nu, al consultantului ştiinţific-comentator dr. Ionel Cândea, un documentar monografic, care ne-a demonstrat că Brăila poate aspira la emblema de **urbe reprezentativă arhitectonic pentru Europa anului 1900.**

Sistematizată *ab origine*, Brăila este o aşezare cu personalitate pe care, odată vizitată, n-o mai uiţi. Nu e dintre acelea pe care călătorul, după ce le-a vizitat, nu şi le mai aminteşte. O aşezare cu personalitate prin trama stradală , dar şi/mai ales prin clădirile din oraşul vechi care în totalitatea lor reprezintă o etapă din istoria arhitecturii ţării noastre şi a Europei înseşi.

O carte despre Brăila se poate scrie de către un şoarece de bibliotecă, de către un pasionat cercetător al documentului de arhivă sau de către un reporter amator de „file rupte" „din goana vieţii".

Fără să disprețuiesc vreuna dintre căile de mai sus, am ales **ipostaza de „flâneur" parizian** (diferit de „trecătorul" mereu grăbit şi neatent), care hoinăreşte prin oraş „citind" vitrinele, afişele, reclamele. „Oraşul vechi mă cheamă încet,/ Cu ale lui tăcute strade..." (Al.Macedonski), trezindu-mi momente de extaz când reuşesc să descopăr înfăţişarea originară a unei clădiri, căreia i-a fost obturată o fereastră sau o uşă.

Priviţi, vă rog, cu atenţie, faţada Teatrului „Maria Filotti" dinspre „Mihai Eminescu" şi comparaţi-o cu vederea de pe copertă. Apoi, concluzionaţi asupra monumentului care a fost înainte de restaurare, mergând în Piaţa Traian, dintr-un unghi potrivit , dinspre Biserică şi observaţi simetria edificiului.

Mergi pe Vapoarelor căutând casa Verona şi deodată descoperi o placă amintind de jertfa unor funcţionari poştali în primul război mondial. Îţi aduci aminte de localul vechii Poşte, care pierduse un etaj şi care în anii '60 servea drept mesagerie. Cu o vedere de epocă în mână îţi imaginezi cum arăta înainte de război privind la clădirea din faţa Centrului de Calcul.

În oraşul nou, de blocuri, de o monotonie copleşitoare, ieşi cu treburi ; în oraşul vechi ieşi să te plimbi savurând, de exemplu, aerul de distincţie al clădirilor de pe fosta stradă Regală şi, pentru o clipă, întrevezi la un balcon o domniţă cu o pălărie dantelată, făcându-şi vânt cu un evantai uriaş. Odată breşa făcută, se deschid porţi după porţi către imaginar. **În faţă ai straturi suprapuse de var peste var. Dacă le raşchetezi, descoperi oraşul palimpsest, textul originar, şi de-abia atunci vei înţelege farmecul Brăilei de altădată, considerată „picior de Paris".**

Ideea întoarcerii spre trecut spre a găsi rădăcinile urbei este una de sorginte romantică. Numai că romanticii voiau să

evadeze din contingent. Noi îți propunem doar să-ți dezmărginești propria vremelnicie printr-o pendulare între **„unde odată era"** și **„unde odată este"** , după cum spunea Nicolae Iorga. Îți propunem o preumblare inițiatică într-un spațiu urbanistic aparent cunoscut și totuși necunoscut, ale cărui „documente" – străzi, trotuare, caldarâm și nume, clădiri cu fațade, balcoane, grilaje, colonade, frontoane și multe altele – trebuie citite ca semne ale trecutului material, dar și spiritual, fiecare dintre acestea trădând o anumită concepție despre viață.

Va fi vorba de o lungă hoinăreală livrescă pe stradele Brăilei, care trebuie urmată de una pe teren. Și, dacă aceasta are loc, scopul lucrării a fost atins.

Ca brăilean n-am avut nicicând sentimentul viețuirii într-un târg provincial bacovian, cu o singură stradă principală de la gară la abator. Dimpotrivă, m-a încercat sentimentul că trăiesc în cel mai frumos oraș de pe pământ (nu însă și în cea mai bună lume posibilă!), stare la care am ajuns deprinzând obiceiul plimbării/preumblării fără țintă la apus de soare sau pe înnoptate pe străzi tihnite, umbrite de tei imenși,cu rădăcini groase vălurind trotuarul trist și impersonal, lipsit de vechime și de noblețe. Preumblându-mă, am redevenit... proprietar peste Brăila care a fost.

Vorbind / scriind despre strade, am încercat să schițez o istorie a ceea ce a fost, a ceea ce este și, de ce nu, chiar a ceea ce va fi sau mai exact a ceea ce este posibil să fie pe linie stradală, fie și numai sub aspectul numelui.

Citind inventarul stradelor brăilene îți vine de multe ori să râzi, dar râsul devine homeric când în București dai peste nume ca **Vrejului, Troscotului, Știrului, Patlaginei..., Eșarfei ..., Creață..., Moș Adam** sau **Știubei,** întrebându-te ce fantezie dezlănțuită le-a putut boteza astfel.

Numele stradelor reprezintă pentru orașul vechi o moștenire ce trebuie conservată și descifrată public. Ele sunt

şi un ghid care poate introduce vizitatorul în istoria scrisă şi, mai ales, nescrisă a oraşului nostru.

Numele stradelor oraşului vechi fac parte din identitatea noastră. Nu mă refer la str. Pepenelui sau a Prepeleacului , nume fără rost, ci la numele motivate, al căror înţeles s-a pierdut, dar care trebuie perpetuat. Drept care, pentru a dovedi lumii că suntem **un oraş cu o istorie bogată şi cu o dimensiune culturală impresionantă** (aşa este, aşa ne place să credem şi, mai ales, s-o afirmăm!), să plantăm **tăbliţe cu mici istorii** ale Parcului Monument, Pieţei Traian sau Grădinii Publice ; să evocăm locurile de naştere a personalităţilor prin **plăci marmoreene; pe statuile** (câte sunt!) **să indicăm numele autorului** şi titlul operei; **pe plăcuţele indicatoare cu numele străzilor să scriem numele actual, dar şi pe cel antebelic** („Mihai Eminescu", fostă „Regală") ; să notăm anii liminari , domeniul de activitate (scriitor, pictor, om politic etc.), dar şi / mai ales, originea brăileană; **să plantăm panouri cu planul oraşului, dar şi cu planul cetăţii de odinioară la colţuri de stradă; să schimbăm numele numeroaselor străzi cu nume convenţionale, banale şi stereotipe**, întâlnite de-a lungul şi de-a latul ţării, dar nu oricum.

Conform Legii administraţiei locale, art.38 ,lit.u, primarii au acest drept. Ştiind însă că schimbarea numelui înseamnă şi preschimbarea cărţii de identitate, ceea ce presupune cheltuială şi timp pierdut datorită cozilor interminabile, considerăm că schimbarea ar trebui să se facă prin referendum, la care locatarii ar subscrie dacă numele atribuit ar fi, să zicem, al unui savant născut şi crescut pe strada lor, după cum atestă şi placa comemorativă de la nr. „x".

Am scris această carte cu dragoste de Brăila, cu durere în suflet pentru starea de decadenţă în care a ajuns, dar şi cu speranţa că, **având Dunărea, nu poţi să mori.** Nutrind convingerea că Dumnezeu / Dunărea / Uniunea Europeană îţi dă, dar nu-ţi bagă-n sân, străin de orice partizanat politic (cu

excepția calității de **membru al Partidului Brăila**), îmi exprim credința că toți fruntașii comunității brăilene vor face front comun (sireaca limbă de lemn!) când e vorba de binele Brăilei, și nu așa cum ne relatează fostul primar din anul 1932, Nicolae Petrovici, într-o lucrare apărută un an mai târziu:

* Un cerc de admiratori ai poetului colonel Șerbănescu a adunat fonduri pentru un monument închinat acestuia – un grup alegoric în mărime naturală – și l-a oferit Primăriei, care, datorită **politicii de clientelă de partid,** l-a refuzat! Monumentul a fost însă plasat în rotonda Ateneului Român ... * Istoricii de artă poate știu mai mult!

Vă invit să hoinăriți în timp colindând un spațiu inegalabil, plin de legende, definit de cuvintele cu valoare testamentară ale hoinarului de geniu care a fost Panait Istrati:

„Pentru tot ce alcătuiește o viață , Brăila îmi ajunge. Ea e toată omenirea".

Vă invit să hoinăriți, urmând îndemnul lui Fănuș Neagu, alt mare împătimit de Brăila:

„Dacă de la Brăila ai pornit în lume, trebuie să te întorci, fie și numai pentru beția unei clipe, unică chiar și în respirație pe străzile marelui nostru oraș, s-asculți cum trec pe sus inconfundabile legendele unui neam".

*

* *

La 8 februarie 1929, la depunerea jurământului în calitate de primar în Palatul Șuțu, Dem I. Dobrescu declarase:

„Vrem să facem pe bucureșteni să-și iubească Bucureștiul".

Nu altul a fost gândul care ne-a călăuzit: **o iubire bazată pe cunoaștere.**

A nimerit orbul Brăila...

O expresie ades citată, dar rău înțeleasă.

Fantezia populară contemporană a „croit" o explicație vehiculată și prin presă: „Brăila este renumită pentru simplitatea dispunerii străzilor, fapt perpetuat și recunoscut prin proverbul «a nimerit orbul Brăila», proverb care subliniază simplitatea atât de elocventă a dispunerii radiale a străzilor, încât, și pentru o persoană care nu vede, este ușor să găsească strada pe care o caută". (*Monitorul de Brăila*, 26-27 martie 2005)

Expresia e veche. O găsim încă la Iordache Golescu (c.1768-1848): *Pilde, povățuiri i* (și –n.n.) *cuvinte adevărate și povești cu trebuincioase lămuriri*, publicată postum. Apoi la Anton Pann (1796-1854) *în Culegere de proverburi sau Povestea vorbii* (ediția I – 1847; ed. a II-a , 3 volume, 1852-1853). La Mihai Eminescu în martie 1880 în ziarul *Timpul*. Și bineînțeles, la Iuliu A. Zanne în *Proverbele românilor*, 10 volume apărute între 1895 și 1903. Și nu are nici o legătură cu dispunerea radial-concentrică a unor străzi, o dispunere în amfiteatru, care dă personalitate orașului ce (după cum se va vedea) abia își definitiva în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea rețeaua stradală care l-a făcut renumit și care se află dincolo de vatra cetății de odinioară, unde străzile, după cum iarăși se va vedea, sunt destul de încurcate.

Sensul real al expresiei îl aflăm la Stelian Dumistrăcel (*„Până-n pânzele albe. Expresii românești. Biografii – motivații*, Institutul European, Iași, 2001, p. 282). Pentru cercetătorul ieșean expresia este „ un etalon al stăruinței temeinice, un îndemn la stăruință, nutrind speranța atingerii unui țel aparent inaccesibil". Altfel spus:"este posibil orice lucru incredibil inițial".

Expresia circulă şi-n forma „a nimerit orbul Suceava",Suceava fiind ţinta pelerinajelor orbilor pentru a se închina la moaştele Sfântului Ioan cel Nou (aduse de la Cetatea Albă la Suceava în anul 1402), vindecător al infirmităţii respective. De aici s-ar fi ajuns la o substituire de nume prin interpretarea drept Brăila a cuvântului german *Brille* „ochelari", aşa cum aflăm într-un context şi la Victor Eftimiu: „*a nimerit orbul brila*". Prioritatea toponimului este mai puţin importantă, numele de oraşe fiind comutabile. Importantă e semnificaţia.

Forma întâlnită la Anton Pann – „*Orbul cu întrebarea a nimerit Brăila*"- indică şi „calea de descoperire a oraşului, prezentă şi-n mentalitatea altor popoare". Tot aşa, cu întrebarea (*mit Fragen*), germanii caută... Roma. Caută aşadar un centru de prestigiu, aşa cum popoarele migratoare, începând cu hunii, s-au îndreptat spre Roma iar mai apoi spre noua Romă, oraşul lui Constantin cel Mare.

Sensul devine şi mai explicit la Iordache Golescu: „*Se zice despre cei ce nimeresc după multă chibzuire*", evidenţiindu-se astfel valoarea lui stimulativă.

Prin urmare, expresia are în vedere **un centru de prestigiu**, aşa cum va fi fost Brăila încă înainte de întemeierea Principatului, căruia **nu „fiică", ci „maică"** i-a fost, conform sentinţei lui Nicolae Iorga, şi cum era la 20 ianuarie 1368 de când datează atestarea numelui în sintagma „**drumul Brăilei**". [1]

Centru de prestigiu era şi Suceava, capitală a Ţării Moldovei, de unde în 1481 Ştefan cel Mare recomanda drept

[1] „Maică a Principatului" , dar fiică a Dunării, Brăila a apărut în aceste locuri încă de pe vremea când **orbii au început să vadă** (căci aşa ne place să interpretăm parabola şi alfabetul care ne poartă, fonetic, numele)"[rev. *Dunărea*, Seria a III-a, anul I, nr.1 /iunie 1997].

Afirmaţia de mai sus, rezultată din mândria de a fi născut aici, nu înseamnă însă şi refuzul de a ne vedea defectele, pe care, evident, le surprind mai bine străinii.

Iată o interpretare *sui generis*, care ne ajută să ne trezim la realitate. Aşadar, cu **întrebarea** a nimerit orbul Brăila... Se făcea că un orb coborând, în necunoştinţă de cauză, pe peronul gării noastre, a întrebat:"Unde sunt?" Şi tot el, după ce a auzit zgomotul provenit din spargerea cojilor de seminţe pe care le călca, a revenit:"Ştiu, nu-mi spuneţi. Sunt la Brăila!" Şi, într-adevăr, la Brăila (nu doar pe Stadion!), spartul seminţelor e sport... naţional.

candidat la scaunul Țării Românești pe fiul său Mircea. Plini de resentimente pentru arderea și nimicirea Brăilei, din februarie 1470 (datorate sprijinului acordat dușmanilor domnului moldovean, dar și importanței strategice și economice-apud Ionel Cândea, *Brăila,* Muzeul Brăilei, Ed. Istros, 1995, p.163), brăilenii răspund în cel mai ofensator mod adresat vreodată unui prinț de aici sau de aiurea. Reproducerea răspunsului va dovedi fără tăgadă personalitatea brăilenilor, bazată, fără doar și poate, pe o forță economică înfloritoare:

„De la toți boierii brăileni și de la cneji și de la toți românii scriem ție, domnului moldovenesc, Ștefan voievod. Ai tu omenie, ai tu creier, de-ți prăpădești tu cerneala și hârtia pentru un copil de curvă, pentru fiul Călțunei și zici că-ți este fiu? Dacă ți-e fiu și vrei să-i faci bine, atunci lasă-l să fie după moartea ta domn, iar pe mumă-sa Călțuna ia-o și ține-o să-ți fie doamnă. Tu învață-ți țara ta cum să te slujească, iar de noi să te ferești. Și așa să mai știi : domn avem mare și bun și avem pace din toate părțile; și să știi că pe capete ne vom ridica și vom veni asupra ta, împreună cu domnul nostru Basarab voievod, măcar de-ar fi să ne pierdem capetele". (*Analele Brăilei*, nr. 2/1931, p. 69).

Prestigiul trebuie cucerit prin stăruință și temeritate, pe care le-au dovedit strămoșii noștri *„de o vitejie și de o răbdare deosebită"* (Nicolae Iorga), *„mândri, susceptibili la orice atingere, îndrăzneți până la nebunie și calmi în același timp"* (Nae Ionescu). Le-au dovedit înaintea ocupației turcești, în timpul ocupației și după eliberarea din 1828, formând un *„neam de oameni cinstiți, dezinteresați și demni", „o rasă brăileană"*, după aprecierea învățaților pomeniți mai sus.

Așadar un centru de prestigiu, de renume al cărui nume este „românesc și , întocmai ca și al Bucureștilor (de la Bucur – n.n.), caracteristic sau tipic românesc. Vine de la numele de persoană Brăilă, după cum Chitila vine de la românescul Chitilă,

cel ce chiteşte sau ocheşte..." (C.C. Giurescu, *Istoria oraşului Brăila*, Ed. Şt., Buc. 1968, p.37).

Ca nume personal este atestat de mai multe ori, fiind prezent de două ori (şi nu o dată, cum nota C.C.Giurescu) în catagrafia din 1828 întocmită de serdarul Grigore Tăutu, unde la mahalaua "Poarta cea mare" întâlnim între fruntaşi pe un *„David Brăilă"* iar între mijlocaşi pe un *„Brăilă unchiaş"*. Numele personal Brăilă este, la rându-i, un augmentativ, din Brai, iar acesta din urmă face parte din categoria numelor de persoană, terminate în **-ai,** ca şi Niculai, Mihai (C.C. Giurescu, op.cit.). Despre un sat de pescari întemeiat de ţăranul român Brăilă, Brae (de unde Brăila, Brăescu, Brăiloiu), vorbise încă Nicolae Iorga.

„Ce înseamnă însă Brai e mai greu de spus, el face parte din categoria, foarte veche, a numelor personale, al căror înţeles originar s-a pierdut", conchide reputatul istoric.

Răspunsul îl aflăm însă, fie şi ca ipoteză, la I.I. Rusu (*Limba traco-dacilor*, Ed. Şt. 1967, p.132). **Brai /Brae** este un nume vechi ce aparţine fondului dacic şi ca atare ariei indo-europene, dovadă şi asocierea etimologico-populară a numelui Brăila de **germanul Brille** („ochelari"). La originea numelui ar sta rădăcinile indo- europene **bhereu - , bhru -** *„ a fermenta, a fierbe/ a se umfla, a încolţi, a creşte"* şi, respectiv, **bhrei** *„a tăia"*.

Acceptând această etimologie la nivel de ipoteză, se cade să consemnăm că prima rădăcină intră în sfera zeilor vegetaţiei (umflare, încolţire) iar a doua în sfera războinică (moarte intempestivă) de sorginte chtonică, ambele aflându-şi însă corespondent în folclorul arhaic românesc, în tema dubletului mitic al celor doi brăileni, care se bucură de o curioasă polaritate:

„Tot un port, tot o făptură,
La ei tot o uitătură,
Parcă sunt făcuţi de-o mumă;
Unul-nalt şi subţirel

Parcă-i tras printr-un inel;
Ş-unul mic şi scurticel,
(Se) temea ţara de el!" (*Folclor din Oltenia şi Muntenia*, II, EPL, 1967, p.179)

Ei apar ca stăpâni peste ape, corăbieri şi ostaşi, dar şi ca zei ai pământului, ai vegetaţiei şi ai anotimpurilor, ai vieţii şi ai morţii. Ca zeităţi venite dinspre soare-răsare, aceştia trec Dunărea fără corabie, doar cântând din tambur şi stârnind jale şi spaimă. Ceea ce implică intenţia cetăţii de a-i îmblânzi pe aceşti iniţiaţi şi de a beneficia de puterea lor eroico-magică.

Despre această aşezare cu rădăcini istorico- mitice (de 4000 de ani î.e.n.), consemnată în scrierile medievale sub nume ca **Bailigo, Baradigo, Berail, Brailano, Braylam, Breill, Brigala, Brilago, Brilague, Brilagum, dar şi Drinago şi Ueberyl şi Proilavum şi Ibrail** şi multe alte denumiri, situată la $45^0$16'17" latitudine nordică şi $27^0$58'33" longitudine estică, va fi vorba în această lucrare izvorâtă din dragoste de Brăila.

Lucrarea e fatal limitată doar la un singur aspect, cel edilitar-urbanistic, vizând trama stradală. Ne vom strădui ca prin cercetarea orizontalei spaţiului să facem o incursiune pe verticala timpului.

Numele străzilor brăilene

„Când se zbate-n salcâmi bătrâni primăvara,
Străzi prelungi, brăilene, coboară în mine..."
Mihu Dragomir

Luând în considerație străzile cuprinse în Codurile poștale, Brăila numără astăzi **27 alei, 3 bulevarde, 2 căi, 10 piețe, 2 șosele, 11 fundături și 366 străzi.** În total, 441.

În 1885, până la strada Laterală (Dorobanți) erau 99. În 1966 (inclusiv cartierele), 388.

Capitolul de față încearcă o grupare a străzilor după nume, stabilind "familii" mari, de nume motivate, dar mai ales nemotivate (întâlnite în orașele de pe tot cuprinsul țării).

Botanică

Nume de arbori și arbuști : alun, arin, arțar, brad, carpen, castan, fag, fragi, paltin, tei, ulm

Nume de pomi fructiferi : cais, cireș, dud, măr, nuc, vișin

Nume de flori : bujor, cimbrișor, cimbru, garoafe, garofițe, ghiocei, iasomie, lalea, liliac, maghiran, margarete, micșunele, narcise, nufăr, roze, trandafiri, zambile

Nume generice: codru, crâng, flori, mestecăniș, muguri, plante, pomi

(Am notat numele la forma de singular sau de plural, după cum apare în denumirea străzii. De exemplu, **crinului** și **florilor** au fost notate **crin** și **flori**.)

Zoologie : albină, cărăbuș, ciocârlie, cocori, cuc, furnică, graur, jder, lebădă, pescăruș, rac, rândunică, vultur, zimbru

Nume generico-alegorice: cultură, cutezători, egalitate, eroi, eternitate, glorie, libertate, liniște, lumină, muncă, pace, pietate, sport, știință, tineret, viitor

Nume de ape: Arieș, Argeș, Bicaz, Bistrița, Brateș, Dorna, Dornișoara, Ialomița, Iezer, Jiu, Lotru, Mureș, Olt, Prahova, Putna, Sebeș, Siret, Someș, Tazlău, Timiș, Topolog, Trotuș

Nume de munți: Almaj, Carpați, Ceahlău, Ciucaș, Negoiu, Parâng, Rodna, Zarand

Nume de sfinți : Sf. Filofteia (de la Argeș), Sf. Constantin

Nume mitologice : Apollo, Diana, Grației, Mercur, Olimp, Sabinelor, Uranus, Venus, Zânelor

Nume de orașe

- românești : Abrud, Alba-Iulia, Arad, Buzău, Călărași, Cluj, Dej, Deva, Făgăraș, Focșani, Galați, Lupeni, Odobești, Orșova, Petroșani, Râmnicu Sărat, Reșița, Rovinari, Târgoviște, Tecuci, Valea Călugărească

- străine : Cernăuți, Chișinău, Debrețin, Odessa

Nume de provincii și din geografia țării : Ardeal, Bărăgan, (Țara) Bârsei, Crișana, Delta, Dobrogea, Maramureș, Moldova. Oltenia, Transilvania.

Termeni din muzică/folclor : baladă, doină, fluier, Miorița, rapsodie

Nume din astronomie/meteorologie: aurora, azur, astru, stea, vifor, zefir, zori, toamnă, primăvară

Nume de culori (albă, albastră, neagră, roșie - au existat și o stradă **galbenă** și una **verde**) **și de calități** (frumoasă, mare, nouă, veche).

Nume de scriitori

Vasile Alecsandri (1821-1890)
Grigore Alexandrescu (1810-1885)

Gheorghe Asachi (1788-1869)
Nicolae Beldiceanu (1845-1896)
Dimitrie Bolintineanu (1819-1872)
Cezar Bolliac (1813-1881)
Ion Luca Caragiale (1852-1912)
Ion Călugăru (1902-1956)
Vasile Cârlova (1890-1931)
Miron Costin (1633-1691)
George Coşbuc (1866-1918)
Ion Creangă (1837/1839-1889) şi Humuleşti
Alexandru Davila (1862-1929)
Barbu Ştefănescu-Delavrancea (1858-1918)
Constantin Dobrogeanu-Gherea (1855-1920)
Traian Demetrescu (1858-1918)
Mihai Eminescu (1850-1889) şi Ipoteşti
Ion Ghica (1816-1897)
Bogdan Petriceicu Hasdeu (1838-1907)
Garabet Ibrăileanu (1871-1936)
Ştefan Octavian Iosif (1875-1913)
Gheorghe Lazăr (1779-1823)
Ion Neculce (1672-1745)
Costache Negri (1812-1876)
Costache Negruzzi (1808-1868)
Anton Pann (1794-1854)
Cezar Petrescu (1892-1961)
Alecu Russo (1819-1859)
Ioan Slavici (1848-1925)
George Topârceanu (1886-1937)
Ienăchiţă Văcărescu (1740-1797)
Alexandru Vlahuţă (1858-1919)

Nume de personalităţi în domeniul ştiinţei şi artei

Theodor Aman (1831-1891, pictor)
Ion Andreescu (1850-1882, pictor)
Octav Băncilă (1872-1944, pictor)
Dimitrie Cantemir (1673-1723, enciclopedist)
Henri Coandă (1886-1972, inginer şi savant)
George Enescu (1881-1955, muzician)
Nicolae Grigorescu (1838-1907, pictor)
Spiru Haret (1851-1912, savant şi reformator al şcolii)
Ion Ionescu de la Brad (1818-1891, agronom)
Nicolae Iorga (1871-1940, istoric)
Iosif Iser (1881-1958, pictor)
Petru Maior (1761-1821, istoric şi lingvist)
Nicolae Manolescu (1850-1910, oftalmolog)
Gheorghe Marinescu (1863-1938, neurolog)
Ion Negulici (1812-1851, pictor)
Constantin Nottara (1859-1935, actor)
Vasile Pârvan (1882-1927, istoric)
Ciprian Porumbescu (1853-1883, compozitor)
Anghel Saligny (1854-1925, inginer, proiectant al podului de la Cernavodă)
Gheorghe Şincai (1754-1816, istoric)
Aurel Vlaicu (1882-1913, inginer, constructor de avioane şi pilot)

Nume din istoria naţională

Antică şi medievală : Dacia , Decebal , Traian

Ţara Românească : Negru Vodă, Nicolae Basarab, Mircea Vodă, Mircea cel Mare, Vlad Ţepeş, Mihai Bravu, Mihai Viteazu, Călugăreni, Radu Buzescu, Matei Basarab

Moldova : Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare, Borzeşti, Dumbrava Roşie, Podul Înalt, Moldoviţa, Sucevita,

Petru Rareş, Alexandru Lăpuşneanu, Ion Vodă, Vasile Lupu

Transilvania şi Banat : Bobâlna , Horia ,Cloşca

Secolul al XIX – lea : Tudor Vladimirescu, Panduri, Eftimie Murgu, Avram Iancu, Nicolae Bălcescu, Simion Bărnuţiu, Ana Ipătescu, Unirii, Milcov, Al.I.Cuza, Mihail Kogălniceanu, Mircea Mălăeru, 24 Ianuarie 1859, C. A. Rosetti, Independenţei (bulevard, piaţă, stradă), 9 Mai 1877, Valter Mărăcineanu (azi există şi Vidin, numele unui cartier), Plevnei, Rahovei, Griviţei, Nicopole, Roşiorilor, Dorobanţi

Secolul al XX -lea: Oituz, Mărăşti, Mărăşeşti, Răzoare, Ecaterina Teodoroiu, General David Praporgescu, General Eremia Grigorescu, I. C. Brătianu, 1 Decembrie 1918, Nicolae Titulescu

Personalităţi brăilene

Ana Aslan (1897-1988, endocrinolog)

Ion Băncilă (1901-2001, geolog)

Vasile Băncilă (1897-1979, filozof)

George Cavadia (1858-1926, compozitor)

Panait Cerna (1881-1913, poet)

Andrei Cocoş (1881-1916, învăţător, ctitor al şcolii lipoveneşti din Pisc)

Gheorghe K. Constantinescu (1888-1950, genetician)

Victor Dimitriu(1896-1958, medic chirurg)

Octav Doicescu (1902-1980,arhitect)

Ştefan C. Hepites(1851-1922, creator al Institutului de Meteorologie)

Panait Istrati (1884-1935, scriitor)

Gheorghe Munteanu-Murgoci (1872-1925, geolog)

Edmond Nicolau (1922-1996,cibernetician)

George Niculescu-Basu (1888-1964,artist liric)

Ştefan Petică (1877-1904, poet)

Comisarul-erou Alexandru Popovici (1844-1917, împuşcat de trupele de ocupaţie la 22 iulie 1917)

Constantin Sandu-Aldea (1874-1927, scriitor şi agronom)

Mihail Sebastian (1907-1945,scriitor)

Ştefan Secăreanu (1893-1979, chimist)

Petre Ştefănescu-Goangă (1902-1973, artist liric)

Nicolae Topor (1911-1987, meteorolog)

Victor Vâlcovici (1885-1970, matematician)

Nume de profesii /meserii/bresle: Strada agricultorilor, braşoveni, cărămidari, dogari, grădinari, învăţătorilor, mecanizatorilor, minerilor, petroliştilor, tâmplari, zidari

Nume ce evocă cetatea de odinioară: Bastionului, Bateriei, Bulevard, Cetăţii, Citadelei, Fortificaţiei .

Nume-amplasament unităţi militare: Cavaleriei, Cazărmii, Militară, Pontonieri

Nume de sate limitrofe oraşului: Baldovineşti, Cazasu(şosele)

Nume din zona portului: Ancorei, Danubiului, Debarcaderului, Magaziilor, Schelei, Vapoarelor

Nume evocând apartenenţa la zona agricolă: Brazdei, Câmpului, Fânăriei, Grindului, Lacului, Lanului, Viilor

Alte nume motivate prin formă (Albiei, Arcului, Poligon); **poziţie** (Malului, Orientului); **vecinătatea** unor întreprinderi, instituţii, dintre care multe nu mai sunt: Abatorului, Cantonului, Carantinei, Catolică, Celulozei, Cinematografului, Colectorului, Creşei, Culturii, Depoului, Fabricilor, Franceză, Halelor, Hipodrom, Industria Sârmei, Industriei, Justiţiei, Metalurgiei, Oborului, Olangeriei, Parcului, Pensionatului, Piaţa Poporului, Pieţei, Podului, Policlinicii, Progresului, Şcolilor, Rizeriei, Teatrului

Nume inclasificabile: Dorului, Gândului, Ecoului, Colonistului, Polonă, Pietrei, Maşinilor

Botezul străzilor

Uliță, stradă, bulevard,
cale, șosea,alee, intrând,
fundătură, fundac...

Ca să vorbim de botez trebuie să asistăm mai întâi la o naștere ...

„Potecile șerpuite ale oamenilor și drumurile întortocheate ale vitelor au fost începutul străzilor noastre. Pe ele s-au făcut bordeiele și colibele. Mai târziu, potecile s-au făcut drumuri, ulițe, străzi și bulevarde, iar bordeiele și colibele au devenit case și palate. Dar străzile au rămas până târziu, și multe dintre ele chiar până astăzi, tot cu alinierile și cu proporțiile potecilor de oameni și drumurilor de vite". Sunt cuvintele unui primar bucureștean, Dem I. Dobrescu, având vocația vorbelor aforistice.

Că lucrurile stau exact așa nu trebuie o dizertație doctorală. Ați auzit de **străzile Băii, Fragilor, Colței, Roșie și Albastră?** Toate ocupă un perimetru de 50 m.p. și sunt în plin centrul vechi, istoric al orașului. Pe unele sigur le-ați depășit când mergeați pe Călărași, dinspre centru, pe mâna dreaptă: **Băii** între B.R.D. și fosta Bancă Națională sau **Roșie**, paralelă cu prima, dar mai scurtă, pornind tot din Brașoveni. La fel se întâmplă cu **Albastră** sau **Colței** . Mergeți pe *Hepites* , depășiți *Cojocari* și dați de *Albastră*, din care , după 25 de metri, ajungeți în *Colței,* probabil cea mai scurtă stradă din Brăila. Iar **Fragilor,** paralelă cu *Călărași,* unește *Băii* și *Roșie.*

În denumirile de **Albastră** și **Roșie** recunoaștem influența turcească. **Mahalalele fuseseră împărțite pe culori / vopseluri/ boiele,** patru la număr – roșie, verde, galbenă, albastră - care au dat și denumirile unor străzi (**str. Galbenă** a devenit **Sassu/**

I.L.Caragiale, iar **str. Verde- D. Bolintineanu**). Există şi o stradă **Neagră,** ca şi alta **Albă.** Nu alta era situaţia în Bucureşti. Iniţial, au fost culorile de **Roşu,** de **Galben**, de **Negru**, de **Albastru**, de **Verde,** în secolul 20 rămânând doar patru (prin dispariţia culorii de Roşu), transformate în 1926 în patru sectoare cu primăriile aferente (v. **Nicolae Minovici** – *primarul albastru*).

Dar ce-o fi cu numele de **Colţei**? Ştim că, în Bucureşti, un primar de renume- Pake Protopopescu (apr.1888-dec.1891)- a demolat numeroase clădiri pentru a deschide **Bd. Orizontului, în prezent Pake Protopopescu**, fără de care nu concepem Bucureştiul de astăzi . Atunci a demolat şi **Turnul Colţei,** construit de suedezi în anii 1714-1715 şi utilizat ca foişor de foc, ceea ce a stârnit numeroase proteste. Se numea **Colţei** după numele clucerului **Radu Colţea**, ctitorul unei biserici şi al unei bolniţe din zonă. Nici în prima catagrafie din 1828 nici în altele nu am găsit vreun locuitor cu numele de Colţea. Şi dacă vă continuaţi plimbarea prin vatra veche a oraşului de odinioară veţi avea parte şi de alte surprize.

„Poteci şerpuite sau drumuri întortocheate" „trebuiau să poarte un nume", adică să fie botezate. De fapt, este vorba de un dublu botez: numele de *stradă* ca atare (v. motoul) şi numele propriu-zis. Procesul se interferează, se întrepătrunde.

La Vermatti (1789) găsim următoarele denumiri: **Poarta Pandurului, Poarta cea Mare** sau **Poarta Dracului** şi **Poarta cea Mică**, cărora în planul lui Berroczyn(1834) le corespundeau**: Route Silistra, Rue Kiseleff** şi **Route de Jassy.** În catagrafia din 1828 întâlneam **Uliţa târgului cu prăvălii**, devenită **Rue Kiseleff.**

Analizând denumirile din planul din 1834, Elena Ilie (art.citat) constată că pentru Silistra şi Iaşi se foloseşte termenul de **Route** în sensul tradiţional de „cale de comunicaţie terestră", „drum cu direcţie determinată, care merge la..."(ulterior apărând chiar cu numele de **Drumul Silistrei, Uliţa Iaşului,** apoi cu cel

ce s-a menţinut până astăzi: **Calea Călăraşi** sau **Calea Galaţi)** şi termenul **Rue** cu sensul de bulevard, arteră principală într-o aglomeraţie de locuinţe,indicând viaţa urbană (ulterior , *Drumul D. President Kiseleff* sau *Drumul Bucureştilor).*

Acesta a fost începutul... Numai că la început toate numele au un sens, sunt clare şi acceptabile. Se dădeau **nume după porţile prin care se intra în cetate** (Poarta ce Mare, Poarta cea Mică) sau **după ţintele / direcţiile către care se-ndreptau** (*Silistra*, de care depindea Paşa de Brăila, şi *Iaşi*, capitala Ţării Moldovei), tot aşa cum în Bucureşti, spre exemplu, *Podul Mogoşoaiei* se numea *Podul Braşovului* iar *Calea Griviţei* era *Podul Târgovişţei.*

Se mai botezau, firesc, după biserici (**Sf. Arhangheli**) , care dădeau şi numele mahalalelor – parohii (v. cap. **Bisericile...**),după stabilimentele din oraş (carantină, temniţă, spital), după numele breslelor care le "locuiau" **(cojocari, braşoveni, tâmplari, zidari, dogari, lemnatori /lemnari** sau **cavafi,** cum s-a numit porţiunea din Bd. Cuza dintre Regală şi Gării).

Un nume de neînţeles astăzi, dar care evoca o instituţie prevăzută în tratatul de la Adrianopole este **Carantina** (numită până nu demult „George Enescu" de către vreun edil căruia i se păruse probabil un nume de ruşine!).

Tratatul de la Adrianopole, art.5 alin.8, prevedea dreptul guvernelor celor două principate de a stabili „nestingherit cordoane sanitare şi carantine de-a lungul Dunării, şi în altă parte în ţară unde va fi nevoie de ele", ale căror regulamente sanitare trebuie respectate de toţi " străinii care ajung acolo". În acelaşi spirit, Regulamentul Organic stabilea înfiinţarea de carantine la marginea Dunării cu scopul de „a păzi Valahia de biciul năprasnicei boale a ciumei" . Această instituţie sanitară a fost plasată în capătul nordic al Bd. Independenţei de astăzi, alături de ea înfiinţându-se mai târziu şi spitalul civil. De fapt, Carantina exista încă din anul 1830, primul medic al

acesteia fiind Constantin Hepites. Corăbiile/ vasele , odată ancorate, trebuiau să rămână în carantină timp de paisprezece zile pentru prevenirea epidemiilor. După expirarea termenului se eliberau bilete de carantină. Iată un exemplu: „Spiridon Măzărache ot Chefalonia vine de la Țarigrad cu cartea de botez, intrând în carantină de la cincisprezece iulie și împlinindu-se **termenul hotărât de paisprezece zile** s-au slobozit prin afumare și aerisire."(28 iulie 1832 , doctor C. Epites)

Termenul de paisprezece zile stabilit de puterea protectoare Rusia lovea în interesele economice ale Țării Românești , deoarece, după cum a arătat dr. Ionel Cândea, staționarea favoriza Odessa unde carantina dura 2-3 zile , grâul rusesc putându-se astfel vinde mai repede și cu profit mai mare.

Alte străzi își luaseră denumirea după numele proprietarului celui mai de seamă (**Ulița Slătineanului** sau **Ulița lui Rubin**). În planul din 1834 se proiectase un bulevard, de unde **Strada Bulevardului,** urmată de cea a **Șanțului** etc.

Nomenclatura „stradelor" datează din 1854 (dosar 54), de-abia în 1860 bătându-se primele tabele cu numele străzilor și numărul caselor (dos.50 și 51/1859). Pe tabela străzii era trecut și numele mahalalei , care poartă numele bisericii din zonă.

Pe măsură ce orașul creștea, s-au multiplicat și sursele numelor de botez: voievozi, personalități din diferite domenii, reminiscențe din mitologie, astronomie, botanică, faună, geografie, date istorice etc.

Fără să încercăm o relație savantă gen semnificant-semnificat, putem încerca o **împărțire** (nu clasificare , doamne ferește!) **a numelor de străzi în motivate** și **nemotivate.** Cele nemotivate sunt cele valabile pe tot hinterlandul orașelor țării (nume din faună și botanică, de ex.) iar **cele motivate se pot grupa în nepersonalizate** (nume de personalități sau evenimente-educative în sine, dar comune tuturor așezărilor) și **personalizate** , cu trimitere la realitățile fiecărui oraș în parte. Multe vor rămâne în afara împărțirii, fiind nu inclasificabile, ci

doar inexplicabile din perspectiva zilelor noastre , cum am menţionat mai sus cazul „Colţei".

Numirea străzii „x" /„y" nu s-a făcut odată pentru totdeauna, multe fiind rebotezate sau chiar răs-botezate, schimbările având adesea un caracter circumstanţial. Ele marcau, să zicem, vizita primului ministru la Brăila (**Lascăr Catargiu**) sau naşterea unor vlăstare regale (**Principele Mircea, Principesa Ileana, Principele Nicolae**). Ceea ce constituise o abatere de la logica atribuirii de nume devine cuvânt de ordine după cel de-al doilea război mondial, când circumstanţa devine conjunctură generalizată (v.cap. **Rebotezări de străzi**).

Rebotezări de străzi

"Aşa cum, în caz de divorţ, femeia poate să-şi reia numele ei de fată, tot aşa o stradă răsbotezată să-şi poată relua strămoşeasca denumire".

Henri H. Stahl

Procesul verbal al Consiliului Judeţean Brăila din 17 noiembrie 1864 consemnează hotărârea acestuia de a numi, întru amintirea legilor administraţiei locale iniţiate de Mihail Kogălniceanu , două străzi cu datele constituirii consiliului comunal („**26 iulie1864**") şi judeţean („**26 octombrie 1864**"), prin care Brăila, oraş şi judeţ, „ fu chemată la esistenţia-i individuală, la viaţa-i activă şi la esercitarea facultăţilor sale proprie."

Numai că străzile propuse a li schimba numele („cele două strade ce conduc în port, d-amândouă laturele acestei grădini, ce până acum **n-au decât nişce numiri fără sens, precum strada Belvedere- strada Fortificaţiei şi Schelei**") erau trasate în planul lui Berroczyn din 1834, fiind întru totul motivate prin prezenţa în planul pomenit sau prin evocarea cetăţii şi a vieţii portuare.

Într-un alt document un alt nume fără sens era cel al străzii **Goleşti** , numită iniţial **Domniora,** al cărui înţeles s-a pierdut de-a lungul timpului. Surse orale amintesc şi de un alt nume al străzii: **Pompieri**. Or, numele de Goleşti este pe deplin justificat. **Dimitrie Golescu** fusese numit de către guvernul revoluţionar la 15 iunie 1848 în funcţia de **administrator al judeţului Brăila.** În acelaşi timp, **capul oştirii era maiorul Radu Golescu**. Numeroase documente relatează sărbătorirea entuziastă a proclamării constituţiei: „şalupa canonieră şi

corabiea oraşului au salutat această măreaţă ţirimonie cu 101 salve, clopotele sunau în tot oraşul...siara tot oraşul au fost iluminat şi în piaţa cea mare cânta muzica şi popolu sălta de veselie."

Goleştii sus-amintiţi descind din familia marilor boieri luminaţi: **Dinicu (Constantin) Golescu** , căs. cu Zinca Golescu, model al mamei care-şi sacrifică viaţa pentru fiii săi , dar şi pentru patria sa, având patru fii: Ştefan, Nicolae, Radu şi Alexandru C. Golescu-Albu şi **Gheorghe (Iordache) Golescu**, trei fii**: Dimitrie, Radu şi Alexandru G.Golescu-Negru (Arăpilă)**, numit astfel pentru a-l deosebi de vărul său , Alexandru-Albu, Arăpilă fiind unul dintre fruntaşii cu vederi radicale de la 1848 şi prieten apropiat al lui Nicolae Bălcescu.

La împlinirea a 20 de ani de la moartea poetului colonel Teodor Şerbănescu , ginerele lui Constantin C. Hepites, „care şi-a petrecut parte din viaţă în Brăila, unde a şi murit la 2 iulie 1901 şi ale cărui duioase romanţe erau aşa de cunoscute într-o vreme", un grup de cetăţeni solicită acordarea numelui poetului unei străzi din preajma fostei sale locuinţe de pe str. Goleşti, motivându-se că "sunt împrejurul acestei locuinţe străzi precum: **Fortificaţiei, Zidari, Grădinei Publice, Cetăţii** etc., **ale căror nume nu pot spune nimic generaţiilor viitoare,** neavând semnificaţia pe care ar putea să o aibă o stradă cu numele de **„Colonel T. Şerbănescu".** Că previziunile nu s-au împlinit este o altă poveste. Cert este că preşedintele comisiei interimare admite cererea cu următoarea rezoluţie:„Dl. arhivar va cerceta şi referi **cărora străzi nu li s-au dat încă denumiri**." Urmarea: pe acelaşi document din 28 octombrie 1921, arhivarul Th. Cristescu a notat: **Străzii Fortificaţiei** i s-a dat numirea de **„Bădescu Gheorghe"** ; străzii **Zidarilor i** s-a dat denumirea de **„ Colonel T. Şerbănescu"** şi **Cetăţii –„ Căpitan Epureanu". Zidari,** ca şi **Dogari** sau **Lemnatari/ Lemnari,** reprezenta numele unei bresle. Ca o confirmare a numelui străzii sau ca o întâmplare de ordin istorico-literar amintim că pe strada Zidari a

locuit Samoilă Petrof, maestrul lui Panait Istrati/ Adrian Zograffi întru ale zugrăvitului.

La 23 martie 1928, Consiliul Comunal aprobă a se da numele lui Constantin Sandu-Aldea, director şi profesor al Şcolii Superioare de Agricultură de la Herăstrău, scriitor de seamă, străzii în care s-a născut şi a copilărit, astfel că str. **Fortuna va deveni C. Sandu Aldea.** Scriitorul se născuse însă la Tichileşti, dar copilărise pe amintita stradă, din cartierul Atârnaţi. Atribuirea numelui era justificată, dar nu ţinea cont de numele străzilor vecine de inspiraţie latină, cu care rezona, fiind uşor de reţinut: Concordia, Minerva, Plotina, Fortuna, Piaţa Fortunei şi Traian , propuse probabil de vreun istoric sau filolog latinist.

Cu timpul, **Minerva**, zeiţa înţelepciunii la romani, a devenit **Mioriţei** (păstrându-se prima silabă!) iar **Plotina**, (soţia împăratului Traian , care va susţine înfierea generalului Hadrian şi lăsarea lui ca urmaş , aşa cum însuşi Traian fusese înfiat de Cocceius Nerva), nume necunoscut poporenilor, a evoluat prin falsă etimologie populară la **Plutina**, considerat a fi derivat de la **plută.** Numai că în limba română nu există cuvântul „plutină". **Fortuna**,zeiţa norocului,prin etimologie populară, a devenit **Furtună**, bătrânii locului vorbind de **str.Furtunii**.

Tustrele străzile de mai sus erau întretăiate de **str. Traian,** pronunţată de atârnăţeni (prin acord cu substantivul „strada"!)**Traiana.** Din Traian (păstrându-se iniţiala!) s-a ajuns la **Tineretului!** Contextul latinist continua şi dincolo de Calea Călăraşi prin strada **Concordiei**, care a fost înlocuit cu **Ghioceilor**, de cineva doritor mai mult de „puritate" decât de „bună înţelegere". Numele de Concordia se regăseşte în denumirea pieţei.

Numele străzilor au cunoscut trei valuri de schimbări:după Războiul de Independenţă, după Războiul de Întregire şi după cel de-al doilea război, o dată cu venirea comuniştilor.

Pentru a vedea nomenclatorul străzilor din vechiul oraş, reproducem un tabel înaintat către Ministerul de Interne din 1885, cu menţiunea că doar numele boldate au fost schimbate (v.cap.**Planul unic**), la acea dată în Brăila (până la strada Dorobanţi) existând 99 (nouăzeci şi nouă) de străzi.

Numirea ce poartă actualmente strada	**Numirea ce se dă acum**
Albei	Dariu
Apollo	Neagră
Aurora	**Roşiori**
Albastră	Băncii
Băei	Naţionale
Bisericii	Biserica Catolică
Bonaparte	Mircea Vodă
Bucureşti	**Calea Regală**
Bulevard	Bulevardul Cuza
Colţei	Duiliu
Concordii	Maxim
Coroanei	Ghica Vodă
Coscisco	Lazăr
Curtinii	**Bălcescu**
Sf. Cruce	Sf. Ilie
Dianei	Radu Negru
Domniară	Golescii
Foburgului	**Rahovei**
Fortificaţii	Calomfirescu
Florilor	Buzeşcii
Franceză	Vladimirescu
Frumoasă	Brîncoveanu
Galbenă	Liceului
Germană	I. Heliade
Glasis	**Bulevardul Carol I**
Gloria	**Griviţa**

Piaţa Concordia
Piaţa Bucureşti
Grădinei Publice
Graţiei
Italiană
Laterală
Lemnatorilor
Luminei
Lipoveni
Maşinilor
Minervei
Municipală
Neagră
Orientală
Pensionatului
Plotinii
Polonă
Dobrogea
Primăverei
Raionului
Română
Roselor
Rubinilor
Sf. Gheorghe
Şcoalei Publice
Sf. Constantin
Sf. Petru
Sfintei Marii
Silistrei
Spitalului
Teatrului
Verde

Piaţa Spitalului
Piaţa Regală
Grădinei
Valter
Rosetti
Dorobanţilor
Lemnarilor
Mihai Bravu
Biserica Lipovenilor
Conachi
Tăutu
Libertăţii
Bolliac
Pompierilor
Poştei
General Magheru
Sf. Apostoli
Calea Dobrogei
Smîrdan
Ştefan cel Mare
Plevnei
Slătineanu
Penetis
Calea Victoriei
Tr. Djuvara
Calea Basarabilor
Zurmali
Bulevardul S-ta Maria
Calea Călăraşilor
Spital
General Tell
Bolintineanu

Al doilea val se explică prin sentimentul de recunoştinţă şi de veneraţie faţă de eroii războiului de întregire naţională şi

datează din 1923, în iulie 1929 publicându-se un nou plan al municipiului cu toate schimbările de după primul război, inclusiv cele menţionate mai sus: **C. Sandu-Aldea** şi **Colonel Teodor Şerbănescu.** Schimbările erau rezultatul solicitării a numeroşi cetăţeni, care-şi exprimau, probabil, şi motivaţia. O reproducem integral.

Numirile vechi şi noua nomenclatură a străzilor

Albiei	Plutonier Marian Ion
Albă	Lt. Constantinescu Toma
Albastră	Slt. Boiangiu Constantin
Apolo	Lt. Simion Stelian
Băei	Slt. Constantinescu George
Bastionei	Lt.Ferţu Mihai
Bateriei	Lt. Ştefănescu A.
Belvedere	Slt. Zăboroiu Gheorghe
Biser. Catolică	Maior Spulber Octav
Bonaparte	Plut. Ghinea C.
Bd. Sft. Maria	Bd. Regina Maria
Cazărmei	Maior Epureanu I. Dr.
Călăraşi	N. Gr. Filipescu
Cetăţei	Căp. Epureanu Stan
Citadelei	Dr. Vlădescu Vlad
Cojocari	Slt. M.Naum Traian
Coroanei	Colonel Popovici
Cosciuşco	Slt. Panait Ion
Crucei	Subhirurg Dobrescu T.
Danubiului	Lt. –Col. Iacobescu Paul
Florilor	Căp.Vârvoreanu G.
Fortificaţiei	Lt. Bădescu G.
Fortunei	Sandu-Aldea
Fragilor	Artistul Petcu Ion
Frumoasă	Lt. Jipescu
Galaţi	General Averescu

Germană	Oituz
Grădina Publică	General Praporgescu
Graţiei	Slt. Tăbărăşanu
Justiţiei	Dr. Geani G.
Lemnători	Dr. Maiorescu Gh.
Lipoveni	Teodor Apostol
Malului	Serg. Jipa Ion
Militară	Slt. Constantinescu Const.
Maşinelor	Lt. Georgescu I.
Neagră	Slt. Badiu Spânu
Nouă	Serg. Gheorghe Ion
Orientală	Slt. Vrânceanu Mihail
Pensionatului	Dr. Băileanu C.
Pietrei	Plut. Popescu Dumitru
Poligon	Delavrancea Barbu
Polonă	Col. Iul. Constantinescu Dr.
Pomilor	Plut. Iorgu Tudor
Prusiană	Mărăşeşti
Regală	Regele Ferdinand I
Roşie	Serg. Caraman Iancu
Rozelor	Dr. Popea Tiberiu
Rubinelor	Căp. Şerbănescu V.
Schelei	Serg. Ion Ion
Şcoalei Publice	Dr. Nistor G.
Sf. Petru	Maior Barotzi
Tâmplarilor	Slt. Constantinescu Traian
Turcă	Mărăşti
Vadul Cazărmei	Vadul Serg. Tătaru
Vapoarelor	Slt. Rătescu Gh.
Veche	Serg. Căşligan
Victoriei	General Grigorescu Eremia
Zidari	Col. Şerbănescu Teodor
Şos. Monumentului	General Dragalina
Piaţa Sf. Arhangheli	Piaţa Dumitru Ionescu

Piaţa Concordiei	Piaţa General Stan Poetaş
Piaţa Nordului	Lt. Andrei
Piaţa Poligon	Piaţa Barbu Delavrancea

Neaflând în fondul Primăriei nici o explicaţie privitoare la numele noi, am consultat din fondul Prefecturii **„Tabloul de numele şi prenumele eroilor morţi în războiul pentru întregirea neamului 1916-1918"** (Dos. 20/1930), care cuprinde 3897 de eroi, dintre care 489 din Brăila, restul din judeţ. Nu am găsit (identificarea fiind cu totul aproximativă) decât pe **Constantinescu Traian,** mort Turtucaia la 29 august 1916, originar din comuna Ion I. C. Brătianu, la nr.845 ; **Gheorghe Ion**, dispărut, la nr.2695; **Ion Ion** , dispărut, la nr. 2714, ambii din comuna Brăiliţa şi la nr.338 pe **generalul Stan Poetaş** din comuna Ulmu, ucis de armatele bolşevice la 7 ianuarie 1919 , la Hotin/Nistru –Soroca.

În afara celor căzuţi la datorie, descoperim numele lui **N. Gr. Filipescu** şi **Barbu Ştefănescu-Delavrancea** , fervenţi adepţi ai intrării în război de partea Antantei (v.cap. **Instituţia Primăriei**) şi al generalilor **Dragalina**(rănit mortal în luptele de la Jiu din 1916), **Praporgescu** (şef de promoţie al Academiei Militare de la Saint Cyr, ucis în luptele de pe Olt în 1916) , **Eremia Grigorescu** şi **Alexandru Averescu**, conducători ai armatei române pe frontul de la Mărăşeşti-Mărăşti-Oituz, autori ai memorabilelor „ordine" de luptă: **„Pe aici nu se trece!"**(Grigorescu) şi **„Nici pe aici nu se trece!"**(Averescu). Mai apar numele lui **Ferdinand I –** întregitorul şi al **Reginei Maria.**

Ca revanşă şi cu o satisfacţie nedisimulată sunt înlocuite şi numele agresorilor învinşi de eroica noastră armată: **str. Germană devine Oituz; str. Prusiană- Mărăşeşti** iar **str. Turcă- Mărăşti.**

Încă un nume: **Teodor Apostol**, fost ajutor de primar ani îndelungaţi.

Răsbotezarea străzilor devine în anii comunismului o regulă, cu o evidentă tentă de politizare şi de realizare a educaţiei comuniste. Enumerăm câteva direcţii:

- **corifeii marxism-leninismului:** Bd.**Karl Marx** (azi Independenţei) , str.**Friederich Engels** (azi R. S. Campiniu), Piaţa **V.I. Lenin** (Traian) şi **Generalisimul I.V. Stalin** (azi Călăraşi). De notat că ultima denumire a fost atribuită la moartea tătucului, când oraşul Braşov devenea oraşul Stalin, aşa cum mai târziu Oneşti devenea Gh. Gheorghiu-Dej!
- **evenimente**: **Piaţa 23 August** (fostă Săracă!) , **Cartierul 1 Mai** (Nedelcu Chercea), iar Fabrica de biscuiţi, care, ca şi multe altele, nu mai există – **7 Noiembrie**.
- **forma de guvernământ**: **Regală** devine **Republicii**
- **cultivarea prieteniei cu marele popor sovietic ,** fiindcă „Lumina vine de la Răsărit", după zisa lui Mihail Sadoveanu.

• **Nume de oraşe din Uniunea Sovietică: Leningrad** (azi Chişinău), **Odessa** (locul atentatului asupra comandamentului românesc, urmat de o represiune pe măsură !) sau **Sevastopol** (azi Octav Doicescu)- asediul ruşilor în războiul Crimeii , atunci când marile puteri unite au împiedicat Rusia să desfiinţeze Imperiul Otoman!).

• **Mareşal Tolbuhin**, comandant al fronturilor III şi IV ucrainean, „eliberator de sub jugul fascist". Numele a fost atribuit Căii Galaţi la moartea Mareşalului , fără să dăinuiască prea mult, spre deosebire de oraşul **Bazargic** din Bulgaria care-i poartă şi astăzi numele.

• **Eliberării** (de sub jugul fascist!)

• **modele de urmat în ştiinţă** . Dacă pentru E. Lovinescu imitaţia Occidentului era lege (**Ex Occidente lux**!) , în anii 1950-1960 , ca expresie a servilismului se stipula că **Macarenco** era singura călăuză în domeniul pedagogiei iar **Miciurin** – singurul „genetician "din lume.

• **modele pentru tineretul român**. Două străzi din cartierul **Pisc** se numeau **N.A. Ostrovski** (azi G. Cavadia) şi **Tânăra gardă** (azi Matei Basarab). Remember! **Nikolai Alexeevici Ostrovski** (1904- 1936), scriitor sovietic, participant la războiul civil , când a orbit în urma unei răni, autor al pateticului roman cu substrat autobiografic,**„Aşa s-a călit oţelul". Alexandr Alexandrovici Fadeev** (1901-1956) , scriitor sovietic, autor, între altele, al romanului de factură eroică evocator al luptei partizanilor în cel de-al doilea război-**„Tânăra gardă".**

- **educaţie ateistă** : **Piaţa Sf. Arhangheli** devine **V.I. Lenin,** iar **str. Sf. Neculai** şi **Sf. Petru –Eliberării şi Petru Maior.**

- **proslăvirea clasei muncitoare – clasă conducătoare : Comuna din Paris** (primul guvern al dictaturii proletariatului din istorie : 18 martie-28 mai 1871) şi **Comunarzi** (luptători pe baricadele Comunei). Scoasă din manualele de istorie, rămâne principala stradă a cartierului Nedelcu Chercea.

- **eroi comunişti : Alexa Andrei, Elena Pavel, Filimon Sîrbu şi Vasile Roaită** (numele stadionului municipal).

- **cultivarea spiritului egalitar: Dezrobirii, Egalităţii.** Era vorba nu de dezrobirea ţiganilor, ci de sub exploatarea burghezo- moşierească. Şi dacă întreg corpul ofiţeresc fusese decapitat, trebuia să fie promovată noua doctrină militară despre **Armata Poporului** (în fapt, ideea era paşoptistă) , care ar trebui să devină acum **Armata angajaţilor/ profesioniştilor.**

- **Amintirea răscoalelor ţărăneşti**, chiar dacă nu erau îndreptate împotriva monstruoasei coaliţii , cădea bine. De aceea, **Piaţa Sf. Gheorghe** devine **Piaţa Gh. Doja** iar **Lascăr Catargiu** devine **Mircea Mălăeru,** invocat nu doar în calitatea sa de ţăran român deputat în Adunarea ad-hoc a Ţării Româneşti din 1857, ci, mai ales, în aceea de conducător al mişcării ţărăneşti din 1862. O altă stradă se cheamă **Ştefan Furtună ,** luptător în războiul de independenţă , dar şi răsculat în 1907!

Şi scriitorii sunt aleşi cu tendinţă. O stradă se numeşte **Ion Călugăru** , un scriitor minor, dar comunist ,care, se zicea, prin romanul **„Copilăria unui netrebnic"**, a contribuit la introducerea în literatura noastră a unor elemente ale realismului socialist.

O stradă se cheamă **C. Dobrogeanu-Gherea**, autorul programului **„Ce vor socialiştii români"** (1883), critic literar important, mentor al revistei „Contemporanul", şi merită să se numească aşa în continuare , chiar dacă nu se mai studiază în şcoală. Eu însumi ca elev studiam cu sârg poeţii de la „Contemporanul" , poeţi minori şi care, în fond, n-au nici o vină şi de care mai auzim şi astăzi doar când trecem pe străzile **Traian Demetrescu (Tradem)** şi **Nicolae Beldiceanu .**

În publicitatea actuală se practică efectul subliminal. Nu ştiu ce efect urmăreau edilii propunători de nume de odinioară , dar sunt sigur că nu se gândeau că **Alexandru Lăpuşneanu** poposise la Brăila înaintea celei de-a doua domnii , ci la uciderea celor 47 de boieri (care de fapt n-au fost decât vreo nouă, mai mulţi ucigând Ştefan cel Mare , ca şi Petru Rareş) ca dovadă a dreptului poporului de a interveni în istorie şi nici la faptul că **Ion Vodă** a ars Brăila , ci la faptul că s-a războit „cumplit cu boierii" , care, ce-i drept, îl trădaseră.

Şi de ne-am socoti cu de-amănuntul povestea răsbotezării s-ar putea lungi mult mai mult.

Dar, aşa cum am mai spus-o, orice rebotezare nu trebuie să impieteze asupra zestrei istorice şi nici asupra contextului/ vecinătăţii, pentru a nu se ajunge la un amalgam aiuritor , gen ghiveci stradal. Acelaşi lucru se cade a se respecta şi-n cazul atribuirii de nume astăzi, când, corect vicinal, s-a zis **Paltinului** în prelungirea **Arţarului.** Hotărârea s-a luat în cadrul şedinţei ordinare a Consiliului Local Municipal Brăila din data de 30 martie 2005 , figurând la punctul nr.32 al ordinei de zi ca urmare a iniţiativei primarului.

Amintirea cetății

„Brăila mea, bătrână cetățuie,
mai ieri cu narghilele și geamii..."
Valeriu Gorunescu

În anul 1540, sub Radu al VII-lea Paisie, Brăila devine raia turcească, situație care se va menține până în 1829. Tot în secolul al XVI-lea deveneau pașalâcuri, sangeacuri și cazale otomane Ungaria, Banatul și Crișana și, de asemenea, cetățile românești dunărene, Giurgiu, Turnu, Chilia, precum și Cetatea Albă. Devenită raia turcească, vechea și înfloritoarea schelă a Brăilei cunoaște, timp de aproape trei secole, jugul otoman. Comerțul nu încetează, dar se face exclusiv cu Imperiul, fiind monopol turcesc.

Acum numele de Cetatea Albă, prin traducere în turcă devine Akkerman iar cel al Brăilei, pronunțat în spiritul limbii lor, primește un **„i"** protetic și ajunge Ibrail.

Și Ibrail devine **ordu-kalesi**, adică „cetate armată", o „cetate de margine" (**„serhat"**) , ce domina fluviul.

Cum va fi arătat cetatea în sec. al XVI-lea nu știm. Cel mai vechi plan este cel întocmit de căpitanul austriac de stat major Johann von Vermatti în anii 1788-1891. Amintirea lui Vermatti s-a perpetuat în denumirea vechii întreprinderi piscicole – „Vermata" (nu știu dacă mai există!), ca o reacție în fața invaziei de cuvinte compuse la modă după 1989: **Brainiță, Brailact, Braicar, Braiconf** și tot neamul lor... Acestuia i se adaugă planurile întocmite, după căderea cetății, de inginerul rus G. Riniev în 1830 și de căpitanul rus R. von Berroczyn în 1834, din ordinul lui Kiseleff.

Cetatea era alcătuită dintr-o incintă pătrată, având la cele patru colțuri câte un bastion circular. Ea forma inima cetății,

punctul ultim de rezistență. Această primă incintă este înconjurată de o a doua, tot pătrată, dar fără bastioane , apoi, o a treia, pentagonală, având la colțuri câte un bastion, din care două erau circulare iar trei unghiulare. O a patra incintă pornește în partea de nord chiar de la fluviu, fără să-l mai atingă și-n partea de sud. Ea formează diferite unghiuri, dar fără bastioane. În sfârșit, o a cincea incintă, cu șapte bastioane, dublată de un șanț spre exterior, se află tot sus, pe platou, fără să atingă Dunărea nici la nord, nici la sud. Casele și bordeiele orașului erau cuprinse între această incintă exterioară și incinta a patra.

După ce, prin pacea de la București din 1812, turcii „pierduseră" cetățile posedate la nord de gurile Dunării, Brăila devenise capul de pod cel mai înaintat al întregului dispozitiv defensiv otoman de pe malul stâng al Dunării pe care turcii îl fortifică în secret, făcând din Ibrail cea mai puternică cetate turcească de la Dunărea de Jos, mai puternică chiar decât Vidinul. Macheta a II-a, întocmită de col. Vasile Gîlcă, pune într-o lumină nouă fortificația cetății. Se constată existența unui șanț de apărare de tip nou, lat de 15 -25 m și adânc de 4 m, prevăzut cu opt curtine și nouă bastioane. În spatele escarpei (taluzul șanțului, obstacol dintr-o fortificație – n.n.), era un val de pământ lat de 12 m și înalt de 6 m, împingând zidul dincolo de marginea exterioară a bulevardului. Cele nouă bastioane ale noii incinte, cu mult mai dezvoltate decât acelea ale fostei palance de pământ, erau echipate cu câte zece tunuri fiecare iar curtinele cu numeroase mortiere, astfel că în această fază cetatea Brăilei avea 278 de guri de foc.

Era o cetate cu un „aspect falnic, impunător; bine apărată și bine aprovizionată, putând rezista și unui asediu îndelungat", conchide Constantin C. Giurescu (p.74). Nu era însă și inexpugnabilă.

Ca și alte dăți, Brăila reprezenta teatrul de luptă în războaiele ruso-turce. Rușii declară război otomanilor în 26 aprilie 1828. Turcii dispuneau de circa 8.000 de oameni, de 278

de tunuri şi mortiere şi de o flotilă pe Dunăre de 28 de şalupe canoniere. Ruşii dispuneau de 25-30.000 de ostaşi. Primul bombardament a avut loc pe 2 mai, bubuiturile auzindu-se până la o distanţă de o sută de km. Un al doilea bombardament are loc în ziua de 24 mai, de la patru dimineaţa până la opt seara, însă turcii rezistă. Asediul durează. Pe 15 iunie se produce o spărtură în zidul cetăţii. A urmat un al doilea atac în ziua de 17 iunie. Se pregăteau să dea, în aceeaşi zi, un al treilea, când turcii, văzând că retragerea peste Dunăre le era tăiată (ruşii ocupând Măcinul şi Isaccea şi înaintând spre miazăzi) iar flotila fusese înfrântă, ridicară steagul alb, capitulând. Pierderile ruşilor în morţi, în acest asediu, au fost evaluate la 2251 soldaţi, dar şi prada de război a fost considerabilă.

După cucerire, cetatea va fi dărâmată. Ruşii cereau divanului Ţării Româneşti un contingent zilnic de 3 000 de oameni, cu lopeţi, cazmale şi topoare, care va lucra la dărâmarea cetăţii până la temelie. La 10 octombrie 1828 zidurile fuseseră dărâmate pe jumătate. S-a lucrat şi în cursul anului 1829, socotelile fiind încheiate abia la 5 februarie 1831.

„Dispărea astfel cetatea, concluzionează Constantin C. Giurescu, p. 139, urmat îndeaproape în această relatare, care aproape 300 de ani ţinuse sub ameninţarea ei atât Muntenia, cât şi Moldova, contribuind în chip esenţial la menţinerea ţărilor noastre sub suzeranitatea Porţii".

Aşadar, **fortificaţiile fostei cetăţi turceşti au fost demolate din temelii, nerămânând la suprafaţa solului decât o „poternă" cu zidul ei de susţinere a malului, indicată şi în planul lui Berroczyn, care se afla la scările de la faleza Grădinii Publice**. Francezul **poterne** defineşte „o poartă secretă a fortificaţiilor castelelor care dădea spre şanţul împrejmuitor". În anul 1965, o dată cu amenajarea malului dinspre faleză, zidul a fost reparat în partea superioară iar gura tunelului a fost astupată, „poterna" nemaifiind accesibilă vizitatorilor.

Zidul era (şi este!) construit din trei planuri: cel din mijloc, unde se află tunelul, are forma concavă în sens vertical iar celelalte două planuri de pe flancuri, tot în sens vertical, sunt în formă convexă, având o lăţime totală de 12 m şi o înălţime de 6 m. Pământul de deasupra tunelului are 8 m înălţime. Poterna ar fi avut legătură cu alte ramificaţii subterane ce converg în subsolul Grădinii Publice.

Zidul acestei poterne, aşa cum se prezintă astăzi refăcut, este judicios încadrat în faleză, cu cele două mari scări din beton, cu câte 72 de trepte şi cu largi repausuri, ce îi dau o înfăţişare monumentală. Ar fi bine dacă s-ar reface şi gura tunelului, prevăzând-o cu o poartă din zăbrele de fier şi cu o schiţă de prezentare a vestigiului.

A mai rămas, de asemenea, o hrubă boltită pe strada Cetăţii nr.43. Dacă „poterna" reprezenta gura tunelului, hruba reprezintă un fragment de tunel, fiind cunoscută sub numele de „pulberăria" sau „ierbăria nouă". Hruba este bine conservată pe o lungime de 54 m având o lăţime de 6,75 m cu o puternică boltă cu înălţimea în centru de 4,75 m.

Hruba stârnea admiraţia şi, mai ales, fantezia călinesciană, pentru care fragmentul merită să fie citat integral: „E o subterană grandioasă, în chipul unei jumătăţi de cilindru, tăiat în lung şi aşezat aşa fel încât formează un salon infinit cu boltă în bute. Pereţii, care fac una cu bolta, sunt de zid masiv, sprijiniţi la distanţe egale de nervure de zidărie. Din loc în loc răsuflători ies la suprafaţa solului. Galeriile acestea care aveau 12 km lungime, sunt aşa de largi, încât un regiment de cavalerie poate trece în voie prin ele. Turcii le străbăteau călare. S-au găsit acolo, după spusele oamenilor mai în vârstă, schelete de ostaşi cu armuri turceşti. Puţine lucruri mai măreţe decât această absurdă galerie subpământeană s-au văzut".

Acest „fragment de catacombă" a avut însă funcţionalitate precisă, fiind **pulberăria sau ierbăria cetăţii**, care, la sugestia căpitanului inginer rus Vladimir de Blarenburg

din 1833 (v.I.C. Filitti, p. 20) urma să devină „cea mai sigură închisoare din Valahia, în ea putând locui 200-250 „vinovaţi". **Documentul o numea, simplu, pogrif, adică hrubă.**

Folosită ca depozit de vinuri, inaccesibilă ca atare vizitatorilor, ar putea deveni un punct de atracţie turistică, incluzând şi alte dovezi ale ocupaţiei otomane.

Dacă aceste relicve sunt necunoscute marelui public, **există însă o realitate cu care venim zilnic în contact, câteva nume de străzi – Cetăţuii, Fortificaţiei, Citadelei – situate pe locul ocupat odinioară de cetate, cărora li se adaugă pe linia vechiului zid al cetăţii (azi Bd. Cuza), încă două : Bateriei şi Bastionului**, localizate de pasionatul cercetător Vasile Gîlcă pe locul vechilor bastioane şi curtine, după cum aminteam mai sus. Evocarea acestor nume nu trebuie să ne facă să cădem în eroarea des întâlnită de a le asocia cu numele străzilor Militară sau Cazărmii, care aparţin altui orizont temporal, nu mai puţin evocator.

Un fapt trecut cu vederea până acum îl constituie **vechea denumire a străzii Bălcescu – strada Curtinii**. La prima vedere, aflând că schimbarea numelui a survenit în 1885, suntem înclinaţi a crede că aceasta a intervenit datorită situării în imediata vecinătate a Liceului „Nicolae Bălcescu". Triplă eroare: numele de „Bălcescu" dat străzii datează din 1885, clădirea liceului a fost inaugurată în 1886 iar numele de „Bălcescu" a fost atribuit Liceului Real prin decretul nr. 3773 din 3 octombrie 1895.

Schimbarea numelui s-a datorat deci necunoaşterii sensului cuvântului **curtină: „zid care uneşte flancurile a două turnuri sau bastioane"**.

Neînţelegerea sensului a condus la scrierea într-un document oficial al primăriei din 26 ianuarie 1885 (doar cu 8 luni înainte de înlocuirea numelui „Curtinii" cu „Bălcescu") cu forma **Cortinei**, formă integrabilă etimologiei populare, unui sens cunoscut, dar fără sens ca nume de stradă. Aşadar, **Curtinii**

trebuie asociată Bateriei, de care o desparte o distanță doar de 100 m, și Bastionului.

Un lucru cunoscut de cercetătorii avizați , dar nu și de marele public, este numele de **Bulevardul Cuza**, denumit așa prin decret de abia în 1885. Până atunci, **se numea Strada Bulevardului sau Bulivardului,** pronunție comună în epocă, întâlnită și într-un document al primăriei din 1904. Datorită schiței „**Dl Goe...**" se consideră că pronunțiile **marinel** și **bulivard** ar avea caracter ironic, ceea ce nu este adevărat.

Pe locul vechiului zid al cetății, planul lui G. Riniev din 1830 proiecta un mare bulevard de centură în formă de arc de cerc. Același bulevard este prevăzut și de Berroczyn în 1834, care ortografiază cuvântul, pe amplasamentul vechiului zid, cu majuscule distanțate **BOULEVARD**, după care urma firesc șanțul cetății notat cu minuscule: **Fosse de la ville**.

Fără a minimaliza rolul acestor proiecte, să menționăm că ele aparțin unor militari de carieră, buni cunoscători ai limbii franceze. La origine, cuvântul e anglo-saxon (**bolvere**, în germană **Bollwerk**). În limba franceză s-a ajuns la forma **boulevard** sau **boulevart** și înseamnă „pământ bătătorit al unei întăriturI (al unui meterez); teren ocupat de un bastion sau de o curtină", sens care acoperă în totalitate realitatea zidului cetății Ibrail. De la acest sens primar s-a ajuns la cel de **stradă largă plantată cu arbori**, cu specificația că **primele bulevarde din Occident** (dar și cel la care ne referim) **s-au ridicat inițial pe amplasamentul vechilor metereze**. Quod erat demonstrandum!

Urma firesc, după cum am spus, șanțul cetății, cu misiunea de apărare. Urme din el, spun martorii, mai puteau fi văzute la sfârșitul secolului al XIX-lea în zona bisericii „Sf. Maria" – strada Carantinei. În memoria locuitorilor stăruia vie amintirea șanțului, **denumirea de strada Șanțului circulând în paralel cu cea de strada Unirii, dubletul Cuza-Unirii înlocuindu-l pe cel militar: bulevard** (cu sensul originar) – **șanț.**

Denumirea de stradă a Şanţului va rămâne însă veşnică prin romanul **„Neranţula"** al lui Panait Istrati. Opera purta în ediţia originală de la Grasset, din 1927, titlul **„Le refrain de la fosse - Nerantsoula**. În roman , porţiunea dintre străzile Victoriei şi Galaţi unde noaptea ard sute de felinare... roşii, se numea „Şanţ". Dacă n-aţi citit încă romanul, e vremea să o faceţi, descifrând şi semnificaţia punctelor de suspensie.

Încheiem excursul cu privire la „amintirea cetăţii" printr-o altă explicaţie care a scăpat cercetătorilor în domeniu.

După zid (bulevard) şi şanţ (la fosse), fortificaţia se încheia printr-un taluz, o pantă domoală şi uniformă. **„Taluzul fortificaţiei" se cheamă în limba franceză „glacis" , pronunţat „glasi". Iată deci de ce, iniţial, s-a numit „Glasis" viitorul bulevard „Carol"**, astăzi Bulevardul Independenţei.

Acestor nume trebuie să le asociem pe cel de **foburg** (v.cap. *„La început a fost Islazul...*), care denumeşte **o porţiune dintr-un oraş situată odinioară în afara zidurilor cetăţii**. Ca atare, tot ceea ce era situat dincolo de şanţul cetăţii era... foburg, un termen fără nimic peiorativ.

Apendice la termenul „hrubă"

Despre subteranele turceşti s-a scris mult şi s-a vorbit şi mai mult, astfel că în decembrie 1989, noile autorităţi solicitaseră Muzeului planul acestora...

Încă în 1906 Nae A. Vasilescu vorbeşte de „urmele subteranelor, care există şi astăzi" (p.38). Una dintre aceste subterane începea din Str. Citadelei, având două ramificaţii: una care ducea în Bulevard, trecând pe sub Şcoala de băieţi nr.4 (astăzi Şcoala Nr.16 „Vasile Băncilă"), şi a doua care se prelungeşte în Bd. Sf. Maria iar alta despre a cărei lungime se povesteşte a fi de câţiva kilometri, începea din Str. Cazărmii, colţ cu str. Citadelei. Gura de intrare a acesteia se mai vedea prin 1888, când avea şi o poartă de fier. De subliniat că autorul foloseşte în consemnarea ca şi sigură a existenţei acestor subterane formulări ca: „după cum se povesteşte", „ceea ce

întăreşte credinţa că subteranele traversează oraşul...", ceea ce le plasează sub regim ambiguu: acela al lui *dèja vu*, al faptului trăit, dar şi al tradiţiei oral-legendare.

Tot prin tradiţie orală (informator, prof.univ. dr. , specialist în istorie veche, Nicolae N. Ursulescu), aflăm că în anii '50 ai secolului trecut, pe Bd. Panait Istrati (fost Sf. Maria) aproape de Bd. Cuza, la trecerea unui tanc sovietic s-a produs o surpare de dimensiuni deosebite care l-a „înghiţit" iar casa de pe str. Militară nr.7, unde a copilărit, numită „Casa Paşei", poseda nu doar o hrubă bine boltită, ci şi un fel de puţ, numit hazna, adânc de peste 10 m.

Mie însumi mi se arăta, în anii copilăriei, în grădiniţa de pe str. Împăratul Traian dinspre Grădina Publică, o deschidere împrejmuită cu sârmă ghimpată, spunându-mi-se că e o intrare la tunelurile turceşti. Astăzi nu se mai vede, fiind astupată.

Existenţa unui sistem de tuneluri era un lucru normal, numai că, după cum aflăm din *Documente* XVI, p. 852 – Hurmuzaki, în timpul războiului din 1806-1812, după capitularea Brăilei la 9 decembrie 1809, o parte a fortificaţiei cetăţii sare în aer, în martie 1810, din cauza imprudenţei a doi ofiţeri care intraseră în pulberăria cetăţii cu pinteni metalici la cizme, pierind mai mult de 300 de oameni. Acum se va fi distrus inima sistemului subteran, dispărând posibilitatea evacuării cetăţii în caz de asediu. Ceea ce a rămas a devenit nefuncţional şi cu timpul subteranele s-au năruit.

În mod cert însă la Brăila au existat şi mai există încă numeroase hrube.

Existenţa hrubelor este atestată încă din anii ridicării oraşului modern. Astfel, într-un document din anul 1833 adresat magistratului oraşului (publicat de N.Iorga în *Cei dintâi ani în noua Brăilă românească*, Buc., 1929, p. 34) un negustor grec cere autorizaţia pentru a face lucrări de consolidare, „fiindcă prăvălia ce o am clădită din nou... au fost dădăsupt locul bolnav, căci hrubă veche au fost şi pământul să macină din zi în

zi". Rezoluția pe cerere consemnează lapidar: „În vremea turcilor au fost hrubă. Se admite". Şi Constantin C. Giurescu admite că hrubele datau din vremea ocupației turceşti (v. *Istoricul oraşului Brăila*, Ed. Ştiințifică, Bucureşti, 1968,p.64). Unele dintre aceste hrube au fost astupate deci încă de atunci, altele au fost folosite mult timp de negustori. Concret, în anii 1955-1956, s-au astupat, după cum nota G. Călinescu, 140 de hrube (v. *Contemporanul*, 3 februarie 1956). Acțiunea va continua în perioada 1961-1964, utilizându-se în acelaşi scop 66 000 metri cubi de pământ (Rodica Şerban, *Scânteia*, 27 iunie 1967). După Petre Pintilie, s-au astupat „peste 850 hrube, folosindu-se 85 000 mc. beton şi loess stabilizat. (*„Brăila"*, Ed. Tineretului, 1966, Buc., p.52).

Într-o astfel de hrubă, a ucenicit Panait Istrati la crâşma lui Kir Leonida, îmbrâncit de nemilosul tejghetar „pe tot lungul celor optzeci de trepte ale scărilor umede şi rupte, ale pivniței şi hrubei, pe care le scobora cu frica în sân de a nu-şi frânge gâtul la fiecare pas". (*„Căpitan Mavromati"*). Crâşma se afla pe strada Malului şi după aprecierea făcută de mai mulți vizitatori în timpul serbărilor centenarului din 1984, hruba ar fi trebuit să traverseze strada Călăraşi. Evaluarea este întru totul reală, adesea deasupra unor astfel de hrube săpându-se alte pivnițe, cum am constatat eu însumi, copil fiind, în imobilul de pe Bd. Al.I.Cuza nr.167.

În astfel de locuri „bolnave", se produceau scufundări ale caselor: „clădirile naufragiau, se înecau pur şi simplu. Ele crăpau în două şi intrau în mod vizibil în pământ" (G. Călinescu). Principala cauză a prăbuşirilor, au constatat specialiştii, era reducerea volumului loessului prin împregnarea lui cu apă. Creşterea nivelului apei a fost mai mare în centru şi ar fi fost datorată unei infiltrații din Munții Vrancei. Tasarea loessului, opinează însă un cercetător brăilean, profesorul V.A. Stoenescu, nu poate fi cauza principală, deoarece atunci fenomenul ar fi trebuit să fie comun tuturor oraşelor aşezate pe

loessul Câmpiei Române (*Înainte,* 15 oct. 1967), ceea ce nu se confirmă. Ca atare, cauza primă pare a fi hrubele şi gropile aflate numai aici, la Brăila.

Despre existenţa gropilor de cereale aflăm încă dintr-un raport al Vorniciei Dinăuntru din 21 martie 1833, către Obştească Adunare, în care se menţionează între realizările edilitare din Brăila ale anului 1832 şi faptul că „s-au astupat 3000 gropi ce în vremea stăpânirii turceşti au fost magazii de grîu" (v. I.C. Filitti" *Organizarea Brăilei după eliberarea de sub turci"*, Brăila, p.18).

Gropile erau necesare garnizoanei de peste 8000 de oameni, care trebuia să aibă rezerve de hrană în vederea rezistenţei în caz de asediu îndelungat. Aceste gropi, săpate în formă de damigeană şi arse pe dinăuntru pentru a împiedica să pătrundă umezeala, se numeau **budurum**-uri (tc. budurum „butoi"), termen păstrat în denumirea unei străzi : **Vadul Budurului**. Această metodă, cunoscută încă din neolitic, era folosită şi de ţăranii noştri, după cum aflăm dintr-o rezoluţie a domnului ţării, Alexandru Ghica, pe o jalbă a deputăţiei oraşului:să fie îndrumaţi plugarii „a nu mai ţinea prin gropi bucatele lor".

În aceste budurum-uri erau ascunse grânele şi în vederea speculării la timpul potrivit.

Şi „povestea" poate continua... chiar în timpul aşternerii pe hârtie a acestor relatări, pe strada Fortificaţiei, în timpul ploilor din iulie 2005 s-a mai prăbuşit o casă. Suntem tot pe teritoriul vechii cetăţi..

Terminologie militară în zona cetăţii

Aminteam de includerea între numele de străzi ce evocă fosta cetate (Cetăţii, Fortificaţiei, Citadelei, Bateriei, Bastionului) a două denumiri ce aparţin altui orizont temporal, nu mai puţin evocator: Militară / Militarilor şi Cazărmii.

Înfiinţarea Carantinei prevedea şi crearea miliţiei naţionale pentru asigurarea pazei graniţei şi a prevederilor carantineşti.

În timpul revoluţiei de la 1848, capul oştirii este maiorul Radu Golescu iar cu ocazia sărbătoririi proclamării constituţiei „şalupa canonieră şi corabia oraşului au salutat această măreaţă ţirimonie cu 101 salve".

Peste 20 de ani Brăila devine un puternic centru militar. Astfel, **Reg. 3 Artilerie**, înfiinţat în 1876, îşi stabileşte sediul la Brăila peste un an, condus fiind de colonelul Enric Herkt. Regimentul 3 artilerie este **supranumit „Franţa"** după tipul cazărmii construite între anii 1884-1888, monument de arhitectură, numit aşa pentru că fusese proiectat după planul cazărmii franceze, cu coridor central, denumită „tip colonel Emy".

Din 1876, fiinţează la Brăila şi **Regimentul 9 Dorobanţi**, comandant colonel Alexandru Gramar, a cărui cazarmă a fost construită pe locul unde se află astăzi Liceul „Mihail Sebastian", mărginită spre stânga de **Vadul Pontonierilor (Sergent Tătaru)**, iar pe dreapta de **Vadul Cazărmii.**

Vadul se numea al Pontonierilor, deoarece tot aici fusese dislocată în 1878 compania de Pontonieri. În 1888, „statul acceptase ca pe terenul de pe şanţul colector din susul oraşului, cedat gratis de comună, să se construiască cazarma de pontonieri". (Dosar Primăria 237/1878)

În 1913, compania devine Batalionul 1 Pontonieri iar acesta, în 1916 – Regimentul de Pontonieri, azi - Batalionul 72 treceri. Cazarma se va construi ulterior în stânga şoselei Brăila-Viziru, unde astăzi se află şi o stradă cu numele de Pontonieri. În incinta batalionului de pontonieri, ridicat din iniţiativa acestora se află un monument al eroilor din Războiul de Independenţă : un trunchi de piramidă de 2 m, cu o ancoră de

bronz în partea superioară şi cu numele eroilor căzuţi în Războiul de Independenţă pe o placă metalică.

Denumirea străzii **Militară/Militarilor** corespunde amplasării pe strada Carantinei, dincolo de Temniţa oraşului (actualul Penitenciar) a **halei de exerciţiu pentru dorobanţi şi a cazarmei de călăraşi,** după cum vedem în Planul oraşului Brăila din 1913. Călăraşii de atunci îşi perpetuează prezenţa prin numele de **Vadul Cavaleriei** (după ce ai coborât pe Vadul Rizeriei) şi de mahalaua cu nume de ruşine **Băligoşi** (înainte de un alt cartier de renume – Comorofca), numit aşa, pentru că, situată sub malul fostei cazărmi de „artilerie călăreaţă", aici se aruncau mormanele de băligar din grajdurile regimentului.

Amplasarea acestor unităţi în preajma Dunării se explică prin prezenţa turcilor la Ghecet, aici declanşându-se de fapt ostilităţile în timpul Războiului de Independenţă (v.cap. ***Vadurile Brăilei***).

În afară de zona Carantinei, de Regimentul 3 artilerie „Franţa" de pe strada Gării, de fosta **Cazarmă a Jandarmeriei / Cazarma Gardiştilor** (1897), azi Colegiul Naţional „Gh. Munteanu-Murgoci"- alt monument de arhitectură datorat armatei, o locaţie deosebit de importantă se dezvoltă în zona Viziru. Pe stânga era situată Divizia a X-a, urmată de Cazarma Pontonierilor (deja amintită) iar pe dreapta, după cum citim pe un plan din iulie 1929, dinspre Barieră – Cazarma Reg.38 Infanterie, Teren de instrucţie, Cazarma grănicerilor (Reg.5) şi, din nou, Teren de instrucţie.

Să mai amintim tot aici de **monumentul caporalului erou Constantin Muşat**, opera sculptorului D. Bârlad, 1927, sculptură ronde – bosse din bronz turnat şi patinat şi un soclu din zidărie şi ciment. Sculptorul îl reprezintă pe erou în momentul când, cu un ultim efort, aruncă grenada cu singurul braţ pe care-l mai avea. Deşi mutilat, refuză să părăsească frontul, murind în iulie 1917 în timpul unui bombardament de artilerie.

Pe stânga, în alte două unități militare descoperim un **monument al eroilor**, o cruce cu o placă de marmură încastrată cu următoarea inscripție: *Eroilor regimentului 78 infanterie, morți pe câmpul de glorie și onoare, pentru înfăptuirea României Mari* și **bustul lui Matei Basarab**, opera sculptorului Ion Mercea.

Piața Traian – kilometrul zero

„Într-o seară mă plimbam, ca de obicei, prin agora împreună cu un tânăr de vârsta mea..."
Demostenes (384-322)

Existentă din vremea ocupației turcești, trasată în planurile lui Riniev și Berroczyn ca piață publică („Place"), considerată drept „singura podoabă" a acestui oraș, piața a stat permanent în atenția edililor, încă din 1839 datând proiectul amenajării pieței centrale o orașului, numită și **Piața cea Mare**: **„Planul înfrumusețării pieței Sf. Arhanghel Mihail din Brăila"** (v.Elene Ilie, *„Brăila 631-20 ianuarie 1999"*).

Planul prevedea delimitarea perimetrului prin „împrejmuirea cu parmaclâc vopsit" și sădirea de copaci. De-abia în 1843, după 4 ani, se primește poruncă de la Departamentul din Lăuntru pentru punerea „în lucrare", plantarea pomilor „din cei mari neroditori, salcâmi mai mulți și orice alte feluri", aduși din satul Viziru, nerealizându-se mai devreme de decembrie 1844!

Are forma unui pătrat cu colțurile rotunjite, din ea pornind principalele străzi ale vechiului oraș: Calea Galați, spre nord; Mihai Eminescu, spre vest; Calea Călărașilor, spre sud-est și strada Împăratul Traian, spre est. Acestora patru li se mai adaugă încă trei: Hepites, Brașoveni și Oituz.

În centrul pieței, în 1860 a fost amenajat un parc de cca 8000 m.p. , căruia i se zicea **„Grădina Mică" sau „Grădina Tiriplic"**, un cuvânt turcesc ce înseamnă „ghem". I se spunea așa, deoarece, aici, în zilele de sărbătoare, era o așa de mare aglomerație, încât oamenii se pierdeau pe aleile sale. La început, grădina era împrejmuită, la intrare aflându-se așa-numitele

„cicrîcuri", un fel de porți turnante făcute dintr-un lemn fixat în cruce, care se învârtea pe un stâlp de fier.

Amenajarea modernă a pieței ca parc englezesc datează din anul 1906. În 1980, aleile au fost placate cu marmură iar în 2005 s-a finalizat acțiunea de „îmbrăcare" a trotuarelor. A dispărut gardul de beton și ar mai trebui să se înlocuiască marmura spartă. Din surse orale, zice-se că placarea cu marmură ar fi fost proiectul de diplomă al feciorului fostului prim Catrinescu Ion, care transformase Brăila în piață de aprovizionare a Ploieștiului, de unde era de obârșie.

S-a mai numit **Piața Sfinții Arhangheli** („Mihail și Gavril"), **Piața Rally, Piața Dumitru Ionescu, Piața V.I. Lenin** iar din 1990 **Piața Traian.** „Rally" fusese primul proprietar al hanului de pe locul Teatrului de astăzi, care data din anii 1840 și care arsese la incendiul din 1859. Reconstruită, clădirea va cunoaște numeroase transformări intrând în stăpânirea lui Dumitru Ionescu, mare filantrop, care o va dărui „Comunei". De-atunci, **Teatrul Rally**, devenit **Regal**, după spectacolul dat în onoarea M.S. Domnul Carol în 1878, se va numi **Comunal.** Tot pe un loc donat de Dumitru Ionescu se va ridica Palatul Lyra. Fusese și primar al orașului și pentru merite deosebite ca „părinte al urbei", în octombrie 1909, regele Carol I i-a conferit ordinul „Coroana României" în grad de comandor (Dosar 25/1909, Fond Primăria). Numele pieței i se dăduse însă pentru calitatea de filantrop.

Piața Traian reprezintă centrul vechi al orașului și Brăila a avut timp de 150 de ani un monocentru. După construcția centrului civic, orașul are două centre.

Un oraș care nu are „centru", unde oamenii să se adune, nu permite o viață socială. De aceea, motoul ne trimite la **Piața Traian** ca la o **agoră brăileană,** cu sensul ei originar de „piață publică în care se concentrau negoțul și toată viața civică a unui oraș din vechea Grecie, mai ales a orașului Atena".

Primul urbanist român, inginerul Cincinat Sfinţescu „feliase" oraşul Bucureşti în patru zone: comercială (de afaceri), industrială, militară şi de locuinţe. Piaţa Traian reprezenta centrul de afaceri al Brăilei. „Afacerile sunt atrase în anumite locuri, fie din cauza circulaţiei (piaţa reprezenta răscrucea principalelor patru drumuri ale vetrei istorice a oraşului-n.n.) , fie din cauza densităţii populaţiei din aceste părţi (străzile Cojocari şi Braşoveni erau străzile cele mai populate –n.n.)[...] La rândul lor, afacerile cauzează o nouă circulaţie suplimentară. De aceea, tendinţa acestor centre de afaceri este să crească continuu, atât în înălţime (adică cu clădiri înalte), cât şi în suprafaţă, până la o limită determinată de condiţii locale economice".

Caracterizarea generică se regăseşte plastic în prezentarea lui Nicolae Iorga (1904): „Nici un oraş din lume n-are o astfel de piaţă, şi ea-şi află cu greu păreche chiar în centrele mai mici ale Apusului...Clădiri înalte, unele deosebit de monumentale, ca *Teatrul Rally, Otelul Francez,* formează zidurile (pieţei-n.n.) ...armatorul, bancherul grec sau italian îşi ia masa supt lumina electrică, în sălile luxoase ale *Otelului Francez sau Splendid"*, clădiri simbol pentru centrul Brăilei.

Cazinoul Armelin - Marele Hotel Francez-Muzeul Brăilei, aflat pe latura nordică a Pieţei Traian, datează embrionar din 1830. Primul proprietar cunoscut al clădirii este Nicoletto Armelin. „Cazinul Armelin" (cazin - „local public, hotel şi restaurant"-n.n.) era locul de întâlnire a personalităţilor locale, aici funcţionând cluburile unor formaţiuni politice şi având loc banchetele oficiale. Aici s–au sărbătorit aniversarea zilei Domnului Ţării Româneşti Barbu Ştirbei (1854) şi primul 24 Ianuarie ca zi naţională (1862). Tot de aici au pornit manifestările de simpatie cu memorandiştii din 1893, conduse de profesorii I.C.Tacit şi Leonte Moldovan. Într-unul din spaţiile de la parter a funcţionat farmacia lui Hepites, „La Pajura Românească".

În anul 1897 au loc ample lucrări de reparații și extindere, luând naștere *Marele Hotel Francez* și *Restaurantul Francez,* cu berărie și cafenea, având mai întâi ca antreprenor, apoi ca proprietar „Casa P. Carivelli și M. Bucur".

Protipendada apela la restaurantul de vază al Brăilei și „uneori patronul, după cum mărturisește Nicu Carandino în memoriile sale, domnul Carivelli, italian de origine, bătrân și solemn, fost <<maître >> la case mari în străinătate, servea el însuși, îmbrăcat în frac și cu decorații".

Aici vor fi găzduiți și ospătați până în 1945 toți oaspeții de seamă ai Brăilei, cum ar fi: principele Ferdinand (1902) , regele Ferdinand (1925), Nicolae Iorga, I.L.Caragiale, Cezar Petrescu și, din surse orale, pe 30 august 1944, mareșalul Tolbuhin.

Cafeneaua, amenajată și ca sală de cinematograf, și berăria în care concerta orchestra comunală condusă de **Leopold Hans Kern**, asigurau localului o clientelă numeroasă.

La 6 august 1945, clădirea, cuprinzând 10 camere cu două paturi și cincisprezece camere cu un pat, toate în bună stare și mobilate, a fost rechiziționată de trupele sovietice, situație menținută până la plecarea acestora din 1958. Ca și Palatul Lyra, ca și Liceul Comercial „Petre Bancotescu" (azi„Nicolae Iorga") și multe alte clădiri de patrimoniu.

Hotelul Splendid , imobil ridicat în anii 1880, a fost rând pe rând:

1. **Marele Hotel Hugo** al lui Hugo Filip, antreprenor și proprietar de hoteluri în București și în Brăila;
2. **Hotel Splendid**, din 1899, proprietar Hugo Singer;
3. **Marele Hotel „Principele Ferdinand"**, din 1908, antreprenor „Carivelli et Bucur"
4. **Banca Belgiei**
5. **Direcția regională a Societății „Albina"**
6. **Consiliul popular municipal din 1968**
7. **Restaurant și hotel „Danubiu"**

8. **Banca Română de Dezvoltare (BRD), sucursala Brăila.**

Centru de afaceri, centru comercial şi financiar, adică cité, city, Burg, gorod, târg, Piaţa Traian a fost cartierul general al băncilor: **Banca Italiană** (azi Cofetăria Select), **Banca Românească** (azi Bank Post), **Banca de Credit Român** (BRD), **Banca Agricolă** (lângă BRD, fost sediu al I.C.S. Alimentara, clădirea cu 6 ferestre la etaj), **Banca Hrissoveloni** (fostă Bancă Agricolă, fostă Raiffeisen Bank, actualmente Carpatica). La doi paşi, pe Împăratul Traian – **Palatul Generala,** sediul altor instituţii bancare şi de asigurări între care **Marmorosch Blank** , mai cunoscută prin răsunătorul ei faliment, iar pe Călăraşi, **Banca Naţională .**

Nu cu mult diferită este situaţia de astăzi, în piaţă fiinţând Bank Post, BRD (sediu în proprietate), Carpatica, Unicredit, Banca Românească iar în vecinătatea imediată - BCR, Ţiriac şi Nova. Diferenţa faţă de ceea ce a fost este dată de faptul că Banca Naţională nu mai are sucursală la Brăila, deşi fusese deschisă o dată cu Banca Centrală, în somptuosul local, restaurat, funcţionând o altă bancă, Rom Exterra.

Piaţa Traian era locul de promenadă, care se continua pe strada Regală. Oraşului îi trebuie un „corso", unde să se adune oamenii , deoarece, spune Henri H. Stahl , „omul e un animal foarte ciudat. Vrea să fie singur ca să aibă linişte, dar e şi ahtiat după întâlniri cu alţi oameni." (op.cit., p.70). Şi pentru a fi şi mai convingător, citează o istorisire din „ *Pateric"*: Un arhimandrit l-a întrebat pe un monah:„ De ce eşti nemulţumit? Ce vrei? N-ai aici linişte, n-ai singurătate? " „Gloată îmi trebuie!" a răspuns călugărul. Or, mai multă „gloată" ca-n „Tiriplic" nu era nicăieri în Brăila. Azi, funcţia pietonală a fost cedată noului centru , „agora brăileană" fiind locul de dispută a pensionarilor şi a microbiştilor.

Piaţa Traian reprezintă inima oraşului, centrul întemeietor de la care acesta a iradiat şi ea stăruie ca atare în imaginarul

nostru, dar şi în imaginile pe care ni le oferă ilustratele anilor 1900, cel puţin 50% dintre acestea fiindu-i dedicate, din diferite unghiuri, şi vorbindu-ne, implicit, şi despre naşterea ei: doar biserica; biserica şi grupul statuar (1906), biserica, grupul statuar şi fântâniţa ; biserica, grupul statuar, fântâniţa şi ceasul (1909).

Reper identitar al Brăilei de aproape un veac, în piaţă se află câteva monumente ce-o individualizează între valorile culturale naţionale.

Să amintim întâi ceea ce nu se vede şi, în general, nici nu se ştie. Săpăturile efectuate cu ocazia restaurării bisericii Sf. Arhangheli au identificat **o necropolă creştină din secolul al XV-lea** , ce cuprinde un număr de 32 de morminte şi o groapă comună, conţinând 16 cranii, o necropolă peste care s-a suprapus un ansamblu de cult musulman. Plasarea geamiei aici se datora intersectării principalelor căi de acces în oraş: drumul Silistrei, pe direcţia sud-nord (paralel cu malul stâng al Dunării); drumul numit mai târziu Calea Bucureştilor pe direcţia est-vest; Calea Iaşilor (a Moldovei), pe direcţia nord şi drumul către Dunăre (pe direcţia est). Atunci, în secolul al XV-lea (înaintea ocupaţiei turceşti) , ca şi astăzi, Piaţa Traian reprezintă inima vetrei istorice a Brăilei.

Biserica Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril

Conform tradiţiei, vechimea clădirii este de aproximativ 250 de ani. A fost construită în timp ce Brăila era cetate turcească şi a servit acestora drept casă de rugăciune. Între anii 1808-1810, a fost transformată în biserică ortodoxă. După eliberarea de sub turci, fosta casă de rugăciune a fost transformată în biserică ortodoxă din iniţiativa marelui duce Mihail Pavlovici Romanov (pe care-l aflăm şi printre donatori), sfinţită fiind la 8 martie 1831.

În ciuda intervenţiilor repetate se mai păstrează câteva elemente cu specific turcesc: plafonul de lemn, având în centru göbecul; stâlpii masivi din lemn care susţin plafonul şi streaşina din lemn mult prelungită (saceac).

Monument arhitectonic de interes naţional, este singura biserică ortodoxă fără turle din România. Declarat monument istoric prin Legea pentru conservarea şi restaurarea monumentelor istorice din iulie 1919, biserica a fost restaurată în anii 1922-1924 prin contribuţia de peste 2 milioane lei a milostivilor filantropi Ana şi Nedelcu P. Chercea . Tot acum, în locul clopotniţei vechi din lemn (înălţată pe locul fostului minaret, de unde hogea chema credincioşii la rugăciune), s-a ridicat, de către aceiaşi donatori, o clopotniţă din zid în stil românesc, cu două clopote mari (baza 9x9 iar înălţimea –22m), după planul întocmit de inginerul G. Marinescu.

Ezitările în menţionarea numelui : „Sf.Arhanghel Mihail" (în spirit obedient rusofil) sau „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril" sunt înlăturate, dacă avem în vedere conţinutul pisaniei (în ciuda intervenţiei de după 1948): **„Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil , mărturie a trecutului Brăilei despre trăinicia credinţei fiilor ei"**. Se prelua astfel, după cum s-a arătat, şi hramul bisericii vechi mitropolitane.

Grupul statuar Traian

Alături de iniţiativa înfiinţării Bibliotecii Publice şi a Muzeului Ştiinţific, recunoscute prin decretul regal nr.2134 din 23 august 1881, profesorii Liceului „Nicolae Bălcescu" dimpreună cu elevii lor au înălţat un monument împăratului Traian, „primul ce se ridică pe pământul românesc marelui împărat şi, în acelaşi timp, primul monument ce se ridică în Brăila", afirmaţie cât se poate de exactă, deoarece Monumentul dedicat eroilor ruşi căzuţi în războiul din 1828 nu fusese ridicat de români. Au participat, la inaugurarea monumentului în data

de 8 noiembrie 1906, oficialităţi din Bucureşti în frunte cu C. Disescu, ministrul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice, şi savantul Gr. Tocilescu.

Grupul statuar, datorat lui Take Dimo Pavelescu, este format din bustul lui Traian, două personaje secundare (un bătrân care-i explică unui copil „lecţia" oferită de Traian şi trei basoreliefuri de bronz încastrate pe soclu, reprezentând lupoaica alăptând pe Romulus şi Remus, o scenă din războaiele daco-romane şi Columna lui Traian), armonizate de arhitectul Ion D. Trajanescu.

Monumentul a trezit opoziţia bisericii ortodoxe dat fiind proslăvirea unui împărat păgân, prigonitor al creştinilor, dar şi a discipolilor lui Nicolae Iorga, care, referindu-se la ceremonia de la Brăila, scrisese în *„Neamul românesc"* că pe „soclul divului împărat au fost agăţate nişte linguri şi furculiţe de bronz", după cum comenta Perpessicius , nemulţumit şi de „tăierea braţelor" (*„Săraca Brăila noastră"*, 8 dec. 1930 în *„Memorial de ziaristică"*,I, Ed. Minerva, Buc., 1970, pp 469-471).

Între Grupul statuar Traian şi Ceas se află o fântână arteziană în stil baroc, diametrul bazinului fiind de 600 cm.

Ceasul de dimensiuni monumentale, având o înălţime de 11,5 m, este o piesă în stil baroc cu caracter decorativ. Fostul consilier Petre Naum Petru (1842- 1898) a lăsat primăriei oraşului prin testament suma de 10000 lei pentru cumpărarea unui ceas public amplasat în grădina Tiriplic, cu patru cadrane, corespunzând celor patru străzi principale care plecau din piaţă.

Comandat la Viena, ceasul este trimis în 1909 o dată cu plăcile care trebuiau să formeze soclul. Apoi, plăcile au fost asamblate după cum se vede şi astăzi: sus, la cadrane, s-a trecut în trei părţi anul 1909 iar pe latura a patra - „Donaţiunea Petru Naum Petru".

Ceasul a fost „reconstruit" în 1968, când a fost înlocuit şi ceasul vienez cu cel de la Biserica Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel

şi când s-a plantat în partea superioară însemnul comunist „Secera şi ciocanul" , „debarcat " între timp.

Piaţa se constituie şi-ntr-o „rezervaţie naturală" , de-a lungul timpului edilii plantând exemplare de vegetaţie rar întâlnită: magnolia, originară din China, cu flori mari, albe, ce apar înaintea înfrunzirii ; pinul negru, merişorul, două exemplare de tisă, care poate atinge impresionanta vârstă de 3000 de ani , Paulownia, arborele lui Iuda, prunul japonez.

Povestea unei străzi

„Mă plimbam pe Calea Sacră, după
cum mi-e obiceiul!..."
Horaţiu

S-a numit întâi **Ulița târgului cu prăvălii (1828) .** Mai apoi, **Ulița Kiseleff** şi **Ulița Bucureşti; strada Regală** şi **Strada Ferdinand I.** În tot acest timp brăilenii îi ziceau şi **Strada Mare.** După al doilea război i s-a zis **Republicii**, pentru ca, în 1990, să se numească **Mihai Eminescu**, pe plăcuțele indicatoare fiind trecut **Mihail (!) Eminescu** până la Bulevardul Independenței şi **1 Decembrie 1918** până la Dorobanți. Nu suntem de acord nici cu împărțirea străzii *à* la Bucureşti, nici cu atribuirea numelui Poetului Național vadului comercial nr.1 al Brăilei. Dar asta e! Era o contra-replică la numirea cu Mihai Eminescu a unei străduțe de dincolo de Dorobanți. E principala stradă radială, care, pornind din Piața Traian, formează una din nervurile evantaiului compus din străzi semicirculare inconfundabile.

Pe **Ulița târgului cu prăvălii** se aflau în 1828 negustori mari, mijlocii şi mici, români (74) , armeni (25) şi evrei (21), trăind în bună înțelegere.

Prăvăliile au fost construite repede, din materiale ieftine, nu erau aliniate, drumul era tot numai o băltoacă iar scurgerea se făcea pe mijlocul străzii. În 1982, când s-a tras hidrantul pentru teatrul „ Maria Filotti", la 80-85 cm sub nivelul de călcare, a fost descoperită **ulița Bucureşti.** Era podită cu lemn. „Pavajul" a fost distrus şi şanțul acoperit...Nivelul de călcare actual este mult mai ridicat decât acum 100 de ani sau 150 de ani . Este suficient să priveşti zidurile la nivelul străzii şi să vezi cum

aerisirile, dacă n-au fost acoperite, abia se mai văd şi hrubele/ beciurile nu mai respiră.

Reabilitarea zonei presupune şi renunţarea la asfaltarea integrală, care sufocă beciurile de sub clădiri. Prin pietruire, beciurile pot respira, asigurându-şi şi o aerisire *sui generis*.

Cum va fi arătat strada în zilele de sfârşit de secol XIX şi început de secol XX când Brăila era poate oraşul cel mai bogat din ţară , putem să aflăm privindu-i cu atenţie clădirile, admirând imaginile surprinse de ilustratele din epocă, răsfoind anuarele şi reconstituind prăvăliile număr după număr sau imaginându-ne-o ca un corn al abundenţei, aşa cum a făcut Fănuş Neagu în romanul **„Scaunul singurătăţii"**, poem al Străzii Mari şi al Brăilei care a fost.

„ Pe Strada Mare, vara, negustorii scoteau mărfurile afară. Pe o mie de tejghele, o sută de mii de baticuri, şaluri, stofe, papuci, pantofi, cismuliţe şi mai ales pânzeturi colorate. Toate la un loc închegau un miros nemaipomenit; s-a pierdut, nu mai e! Te pătrundea credinţa că stămburile alea îşi aleg în minte trupul pe care să-l îmbrace şi încearcă de o mie de ori o mie de mirosuri ca să-l găsească p-ăla de se potriveşte pe fiecare muiere.[...]

Pe Strada Mare, Cezar Saltava, orezul se vindea cu sacul, portocalele, fideaua, smochinele şi macaroanele cu lada, măslinele cu butoiul, icrele negre cu putinica sau cu găleata, vinul se bea cu vadra, berea curgea prin şanţuri, romul ardea atotcuprinzător în cazane rotunde, creşteau din el câte patru, câte şase, câte opt corbi beţi. Sute de grătare cu mititei, cârnaţi, fripturi, patruj de feluri de ardei iuţi şi zece de boia de ardei, murături, castraveţi, salată, muştar care-ţi spărgea cerul gurii , şi movile de jumări de porc. Fripturile se serveau pe funduri de lemn, fundul având la un capăt o scobitură în care se scurgea mustul, adunându-se cu mujdei, piper şi cimbru. Iliaş Vărateca întingea o jimblă-n jiu, c-aşa se chema minunea aia şi se înjura cu papagalii cocoţaţi pe firmele cârciumilor şi chemând

muşterii: la noi găsiţi oricând un mertic de ovăz pentru cal, o sticlă de vin pentru călăreţ.

Atârnau în galantare nisetri de o sută douăj de kilograme, zece mii de iepuri jupuiţi (toată lumea mânca tocană de iepure sau tocană de măruntaie de porc în sosuri dichisite), cinşpe mii de raţe şi cinşpe mii de gâşte sălbatice (toată lumea mânca raţe şi gâscă pe varză), iar măcelăria din colţul Regalei cu Griviţei punea duminica în vânzare carne de cămilă. Şapte capete de cămilă am mâncat într-o lună. Eram în puterea vârstei, mistuiam bine, numai la gustarea de dimineaţă puteam să înfulec douăj de grauri prăjiţi, împinşi pe gât cu vin brumat, oţelit în pivniţă de han sau de tavernă, lătrat cel puţin doi ani de duhurile rele. Pe Strada Regală -Linu Frunzămică nu mai ai dreptul să mă întrerupi- găseai loterie, biliard, nebuni, petrecăreţi, puhoaie de mâncăcioşi, hoţi cu nemiluita şi târfe care coborau în port şi-şi puneau ibovnicii să cumpere târgi cu peşte mic şi ele îl aruncau pescăruşilor: înfulecaţi cât vă place şi legănaţi cerul. Unu născocise-un perete de sticlă , atârna-n partea de sus o juma de porc, chelnerul apăsa pe nişte mânere şi vedeai cum se desfac bucăţi de carne şi de grăsime, se toacă şi se amestecă şi se adună într-un cârnat lung care cădea-n ceaunele cu ulei încins. Bănuiesc că era neamţ, fiindcă-ţi servea cârnatul numai cu varză călită. Pe Strada Regală nu erai niciodată pe marginea prăpastiei, la nevoie puteai să te salvezi agăţându-te de-o inimioară de turtă dulce". [...]

Când am denumit capitolul „ Povestea unei străzi " aveam în minte cartea lui George Zbârcea **„O stradă cu cântec sau povestea musicalului".** Era vorba de Broadway, în traducere românească „ Cale largă". La Brăila, „Uliţa largă" era Glasis (azi Bd. Independenţei), Regala fiind **„Uliţa mare".** Mai târziu am aflat de existenţa lucrării lui Gheorghe Crutzescu, **Podul Mogoşoaiei. Povestea unei străzi**, care, o dată cu revenirea triumfală a ostaşilor români de pe câmpurile de luptă din Bulgaria, s-a numit Calea Victoriei.

„Povestea acestei străzi " părea să iasă din anonimat prin crearea unei „Zone de Dezvoltare a Afacerilor", respectiv tronsonul situat pe strada Mihai Eminescu , între Piaţa Traian şi Bd. Al. I. Cuza, în cadrul unui program finanţat de guvernul american. Fost vad comercial, fostă alee pietonală, strada Mihai Eminescu putea să redevină ceea ce a fost. N-a fost să fie.

Cu finanţare GRASP,USAID şi DAI (abrevieri cu totul ermetice pentru cei neiniţiaţi) şi co-finanţarea Primăriei având ca partener „ Asociaţia pentru Dezvoltarea Afacerilor în Centrul Istoric al Brăilei" în cadrul proiectului „ Reamenajare, revitalizare şi punere în valoare a străzii Mihai Eminescu", s-a realizat, totuşi , un obiectiv: **Reamenajarea Piaţetei Lyra.** Doamne ajută! Când va reveni de la Cinematografie sala Academiei de Muzică Lyra?

Numeroase clădiri au fost revendicate. Altele aparţin de Direcţia Serviciului Public, care nu are bani de investit. În timp, locatarii clădirilor naţionalizate s-au mutat la bloc şi pe Republicii ca şi pe alte străzi ultracentrale s-au mutat cu sau fără forme legale concetăţenii noştri romi care nu s-au îngrijit defel de întreţinere, aşa cum s-a întâmplat şi în cazul clădirii – monument istoric de pe strada Colţei nr.1, surpată în august a.c.

În anii '80 s-a iniţiat un proiect de restaurare (realizat doar de la Teatru la strada Goleşti şi din Piaţa Traian la strada Cojocari) prin demolare şi reconstrucţie, cu păstrarea faţadelor, ceea ce nu se mai cheamă restaurare. În cazul Teatrului „Maria Filotti", restaurarea (de care va fi vorba în capitolul „**Clădiri**", aici având în vedere numai faţada dinspre „Mihai Eminescu ") a adus ca noutate o serie de încărcături baroce alto-relief, lesne de dovedit prin compararea cu fotografiile anterioare ale acestui monument arhitectonic (v. Fotografia de pe coperta I).

Tot în aceiaşi ani, de o parte şi de alta a străzii, mai puteau fi văzuţi salcâmii ornamentali de un farmec aparte (nu însă cei evocaţi de Mihail Sebastian în „ Oraşul cu salcâmi" , cum credeau călătorii prin oraş!). Un edil străin de Brăila a desfiinţat

trotuarele, plantând jardiniere mamut de ciment şi stâlpi de iluminat- gen felinare.

Investiţiile realizate de S. C. Construct P and G SRL, patron Gh.Puşcaşu, de pe strada Eminescu colţ cu Mihail Sebastian supără, spun specialiştii, prin „mansardare cu ţiglă şi ferestre absolut penibile în raport cu vecinătăţile".

În acest context, dl. Ionel Cândea, directorul Muzeului Brăilei, propune (1) **revenirea la vechile faţade şi la vechiul nivel de călcare** şi (2) **realizarea unei „închideri de sticlă în arc între frontul de sud şi cel de nord al străzii până la Bd. Cuza."** Realizarea unui pasaj cu vitralii ar face din zonă o dată în plus un obiectiv turistic. De curând, am văzut la Oradea câteva străzi astfel acoperite. Mulţi avem în minte un pasaj asemănător în Bucureşti, pe strada Victoriei. Cu toţii cunoaştem holul monumental al teatrului „Maria Filotti"...

Ceva trebuie făcut pentru a păstra şi pentru a reînvia vechiul statut al străzii de alee pietonală şi vad comercial, dar fără imixtiuni şi improvizaţii şi cu păstrarea identităţii străzii aşa cum rezultă din numeroasele vederi din prima jumătate a secolului al XX-lea.

Şi nu cum, ireversibil, s-a intervenit în armonia arhitecturală de sfârşit de secol 19 şi început de secol 20 prin ridicarea **Casei de Modă** (pe locul Grădinii de vară a Cinematografului Trianon, devenit Popular), a **Magazinului Universal „Dunărea"**, devenit„Winmarkt", a **Blocului Turn** din colţul cu strada Unirii şi a noului magazin **Eurostil.** Toate aceste „opere" reprezintă mutilări ale vetrei istorice a Brăilei.

Există şi o legislaţie în domeniu, există norme de urbanism care nu permit astfel de implantări-plombe! Numai că uneori vechile clădiri sunt ajutate să se ruineze, apărând noi construcţii de sticlă şi oţel, care, oricât de semeţe ar fi, nu pot egala sau măcar concura farmecul vechilor case, care erau unice. Să mai spunem că adesea tocmai cei chemaţi să conserve identitatea

noastră urbană unică în țară sunt aceia care eliberează certificatele de urbanism sau admit derogări după derogări.

Strada Mihai Eminescu fusese principala stradă de promenadă, lumea bună etalându-și toaletele în perimetrul grădiniței din Centru sau pe strada Regală, numai până la Bd. Cuza, pentru că „de la Cuza încolo , strada și cartierele aparțineau mahalalei, pitoreștii, coloratei mahalale brăilene, cu oameni curați, muncitori cinstiți și fete frumoase", după cum își aduce aminte Mihai Berechet. Și situația a rămas neschimbată până la construcția „ Casei Albe" și a arterei Călărași.

Ea poate și trebuie să devină alee pietonală, deoarece trecătorul pășește în zona istorică a orașului, putând descoperi nu doar o clădire monumentală, ci un ansamblu de monumente , strada Mihai Eminescu până la intersecția cu strada Griviței fiind inclusă în **Lista monumentele istorice 2004**, aprobată de Institutul Național al Monumentelor Istorice din subordinea Ministerului Culturii și Cultelor , ca fiind reprezentativă pentru secolul al XIX-lea.

Să începem povestea din Centru...

Pe stânga se afla **Hanul de Piatră** al căpitanului bulgar Vâlcov, implicat în mișcările bulgărești antiotomane din anii 1840 , pe care-l cumpărase în 1830, iar pe dreapta **Hanul lui Rally** , construit în anii 1840 și distrus de incendiul din 1859 , reconstruit în 1864 și devenit Teatrul Comunal.

„Hanul de piatră" avea un vad bun , cu o fațadă spre piață și cu alta spre ulița Kiseleff Avea 11 prăvălii, între care o cârciumă și o cafenea. Vâlcov cunoștea meșteșugul boiangeriei și fabricase cerneluri. Amestecând plumbul cu praful de pușcă, realizase decorațiuni interioare asemănătoare marmurei.

Cu timpul **hanurile au devenit casinuri și hoteluri.** Numărul lor era un semn de prosperitate. O statistică din 1860 consemna nu mai puțin de 11 astfel de stabilimente pe strada București, cum se numea pe atunci. Două dintre ele și-au păstrat statutul: **hotel Bristol** (devenit **Pescăruș**, azi în stare de ruină,

vândut de S.C.Traian unui străin probabil pentru loc! şi retrocedat în 2005 Bisericii Romano-Catolice, căreia îi fusese lăsat prin testament de către Hirschhorn Rosologa) şi **Hotel High Life** (fost **Delta).** Un altul, **Hotel Petersburg** (colţ cu Cuza) , unde a fost Şcoala de Cooperaţie, este astăzi sediul unei direcţii a Primăriei.

Urma la nr.2 o casă barocă (azi intrare a actorilor în Teatrul „Maria Filotti"), pe care se lăfăiau trei coroane regale şi statuile Esculap, Hipocrat şi Higia. Era „farmacia cu hrisov domnesc", construită în 1858 de arhitectul italian Zambetti pentru farmacistul grec Rasty Petzalis , socrul profesorului Mina Minovici, de la care a cumpărat-o în 1921 colonelul farmacist C.Ionescu-Berechet, după ce îşi dăduse demisia din armată. Atunci, profesorul Minovici i-a spus proaspătului cumpărător: „Domnule Berechet, farmacia asta nu va fi pentru totdeauna a dumitale; societatea se va schimba şi ţi-o va lua Statul". De această prorocire politică (făcută în urma revoluţiei bolşevice!) şi-a amintit până la moarte, în 1971, deci la 23 de ani de la naţionalizare, farmacistul Berechet, după cum nota în memoriile sale fiul său, actorul şi regizorul de la Teatrul Naţional din Bucureşti , Mihai Berechet.

Se numea „ **Farmacia Curţii Regale**". Era o modă-titlu de noblețe şi reclamă, justificată prin serviciile aduse cândva Casei Regale. Existau deci **Teatrul Regal** şi **Clubul Regal** (în clădirea Teatrului „Maria Filotti"), deoarece în octombrie 1878, cu ocazia trecerii trupelor române în Dobrogea, avusese loc aici un spectacol de gală dat de trupa Tardiny-Vlădicescu şi de Costache Halepliu în cinstea domnitorului Carol şi a suitei sale. Exista şi atelierul lui Marco Klein din str. Goleşti nr.3, cumpărat în 1897 de la Josef Kózmata , care-l înfiinţase în 1879. **Marco Klein era fotograful Curţii Regale.** Obţinuse şi o medalie de aur la Nisa în 1900. Mai exista şi Atelierul de Cizmărie (fondat în 1889) al lui Vasile Ştefan Ionescu , **„furnizor al Curţei Regale"**, după cum se scrie într-un **Anuar** din 1922.

„ **Farmacia Curții Regale** " era farmacia protipendadei . Aici poposise și Panait Istrati . La parter era farmacia , iar la etaj, după ce urcai 23 de trepte, casa de locuit. Așa erau construite toate prăvăliile de pe strada Regală , cu o singură intrare.

Și cum farmacistul C. Ionescu- Berechet, editor și al unei reviste de specialitate „**Farmacia română**" și președinte al Colegiului farmaciștilor brăileni, era senator în timpul guvernării Iorga- Argetoianu , în această casă a poposit însuși marele Profesor , iar din balconul casei „a gângăvit" mulțimii despre apariția Moșului însuși Petrache Lupu.

Stilul arhitectural preponderent al străzii este cel neoclasic de inspirație franceză , nelipsind însă nici elemente neogotice, academiste sau aparținând direcției „arta 1900".Se cade ca privirea să urmeze linia fațadelor de la parter la etaj, cu balcoane ilustrând o bogată feronerie și de aici la opritorile pentru zăpadă, atâtea câte au mai rămas. În așteptarea restaurării, să ne-nchipuim trotuarele din dale de bazalt și pavajul de granit din pietre cubice, între care în anii 1950 se turnase bitum, și acoperișuri de olane și țiglă, tabla fiind de dată recentă. Să zăbovim asupra colțurilor/ capetelor de străzi și să observăm cum cresc dimensiunile clădirilor în raport cu cele din vecinătate și cum sporesc articulațiile volumetrice de inspirație dominant barocă.

Am în față două anuare din perioada interbelică, putând să reconstitui număr după număr magazinele existente. Ar fi semănat însă cu un proces – verbal. Să-ncercăm să le-nviem grupându-le...Încet-încet se ridică obloanele tip jaluzele . De lemn. La intrare te întâmpină patronul...Când se înalță soarele, vitrinele sunt protejate prin prelate protectoare.

Aminteam de Farmacia Curții Regale a lui C. Ionescu Berechet, funcționând într-un spațiu care astăzi aparține Teatrului „Maria Filotti". Alte farmacii și-au păstrat însă „locația".

Cea de-a treia farmacie particulară din Brăila (prima fiind „La Pajura Românească" / „Aquila Română" , înființată în 1833 de Constantin Hepites) va purta numele de **Minerva** în 1853 , aparținând mai întâi lui Rudolf Scharmelly. Ea a funcționat la parterul imobilului (proprietar Iacob Bolhovn) de pe strada Regală , colț cu str. Goleşti , unde în prezent funcționează Farmacia nr.15. Au trecut de atunci 150 de ani! Din 1921 este cumpărată de farmacistul Mihail Pantely Stanciu , care o va conduce până la naționalizare. Personalitatea sa era bine cunoscută în epocă: deputat independent în Parlamentul de la Iaşi,1918 şi în primul parlament național-țărănist ,1936, secretar general al organizației național-țărăniste locale.

Cea de-a cincea farmacie, „**Aurora Carpaților**", înființată în 1889 aparține farmacistului Nicolae Jaja. Ea a funcționat pe str. Regală la nr.73 , din 1899 într-un imobil nou ce poartă pe fațadă însemne farmaceutice. Este imobilul dintre Unirii şi Carol, lângă librăria de pe colț. S-au comandat mobilier special, instrumente, vase pentru prepararea medicamentelor la firme specializate din Austria. Ceea ce s-a păstrat din vechea moştenire a farmaciei „Aurora Carpaților" se află într-un punct muzeistic cu acces redus într-o încăpere aparținând Farmaciei Nr.23 de pe str. Călăraşi. Din 1892 şi până la naționalizare listele de medicamente vor fi semnate de N. Jaja succesor, practic două generații de farmaciști din aceeaşi familie .

O altă farmacie având continuitate în acelaşi imobil este **„Farmacia poporului"** a lui P. Constantinescu (1922), Regală colț cu Ştefan cel Mare. Alte farmacii : **La Salvatoru** (Regală 55), farmacist N.S. Bârzănescu, **Națională** (Regală 66), farmacist Al. Malcoci. Sporirea numărului spițeriilor era în avantajul pacienților: „cu cât concurența farmaciilor va fi mai întinsă, cu atât prețul medicamentelor neapărat are a fi mai scăzut în folosul orăşenilor şi mai mult pentru cei fără mijloace."(apud Elena Ilie , *Din istoricul farmaciei la Brăila* ,

Istros,VII,1994, pp.397-409, de unde au fost extrase datele despre farmaciile de pe str. Regală).

Pe strada Regală erau concentrate principalele librării şi papetării din oraş. În marea lor majoritate pe partea stângă, începând cu **Librăria Modernă a lui Löbel Louis** (nr.5) de unde, la „terminarea celor şapte ani de acasă", Mihai Berechet a ieşit cu primul ghiozdan în spinare, cu penar şi rechizite. Urma la nr. 17, **„Hestia"**,la nr.21 **„Ancora"**, la nr.25 **„Librăria Naţională a lui Apostol Ciuntu"**, nr.33 **„Cultura"**. Cea mai cunoscută a fost **Librăria şi papetăria la „ Cartea de Aur" a lui Teodor Manea,** de pe Cuza colţ cu Regală, cam pe locul unde se află azi magazinul Dunărea .

Teodor Manea, librar şi editor de cărţi poştale, ilustrate,a fost unul dintre reperele culturale ale Brăilei timp de aproape patru decenii până la naţionalizare, aici putându-ţi procura ultimele noutăţi de la Paris. Îşi făcuse ucenicia la librăria Dumitru Ionescu (azi Librăria Teatrului). „ Înalt, robust, măsurat în gesturi, abordând mai tot timpul costume de culori austere, cămăşi albe şi lavalieră....emana autoritate". Descrierea aparţine lui Gabriel Dimisianu, al cărui tată a lucrat la librărie până în momentul naţionalizării. Faima librăriei îi conferise „un mare prestigiu public, un statut neoficial de notabilitate a urbei". Şi faima se răsfrângea şi asupra celui ce-o frecventa, mândru că acelaşi prag îl trecuseră, înaintea sa , Panait Istrati, Mihail Sebastian , Anton Dumitriu...

La fiecare început de toamnă, în zilele care precedau redeschiderea şcolilor, pe bulevard, în faţa librăriei „ Cartea de Aur" , sub salcâmi, se organiza spontan un original târg de cărţi, aici venind elevi din tot oraşul să schimbe între ei manualele, cei mici preluându-le pe ale celor mari.

O mărturiseşte Mihail Crama în nostalgica poezie „*Liceu*":

„ În faţa librăriei, fiecare
negoţ făceam cu cărţile şcolare

Dactili suiau, îmbietorii ritmi,
Pe Cicero-l schimbam cu logaritmi."[...]

Erai pasionat de cinematograf, te duceai la **„Comunal"** (actualul Teatru „Maria Filotti"), la „**Lux**" -pe locul fostei Arene de box-, la „**Lira**" (pentru achitarea unor lucrări, Academia de Muzică „Lyra" închiriase sala unui întreprinzător) sau la **„Trianon".**

Pe lângă cinematografe fiinţau şi „grădini de vară"(la Passalaqua/„11 Iunie", grădina era vizavi, unde e târgul de maşini); la **Lira** grădina era pe dreapta sălii , iar la Trianon / Popular, pe locul Casei de Modă.

La început, cinematografele fără sonor, când miracolele de pe scenă erau acompaniate la pian iar în „pauza de 10 minute artiştii pripăşiţi cântau la ferăstrău , la havaiană sau la banjo". Apoi- filmul sonor-vorbitor cu Maurice Chevalier , Shirley Temple, Charlie Chaplin , Stan şi Bran, Greta Garbo etc.

Pe Regală - Corso-ul brăilean- plimbarea avea loc seara. Ziua, strada era principalul vad comercial al oraşului şi plimbarea se făcea sub vraja vitrinelor, prilej de zăbavă fermecătoare.

Să amintim doar câteva, grupate pe domenii...

Ceasornicărie şi bijuterie: Schönfeld B., Spatzirer S.,Fraţii Goldstein, Sercus H., Spatzirer Marcu („bijuterie fină şi horlogerie"), Herman H., Feingold C., Spatzirer Ana ş.a.

Cofetării: Niculescu şi Stănescu, Sandu Petrache, Nicolae Andronic, Papacanaris, N. Manolescu, Dumitru Andronic...

Pălării bărbăteşti: Hirschfeld S, Weksler L., Fraţii Goldenberg, Sigmund Prager, Neuwirth M....

Magazin de modă: Rosner N., Kaufman O., Lerner Leon, Olimpia M.

Florării: Viscocil (unde astăzi e librăria Teatrului) şi Carol Schlögel.

Lingerie cu broderie şi dantelărie: Peschi L., Baly L., Florescu Petrişor.

Coafor dame şi peruci: Berger A., Iliescu M., Bergel E., Marlé / Luis Ludwig, Victor M.
Parfumerii şi articole de toaletă: Solomon M., Păunescu Gr. Radu, Baly A. G., Teodorescu George .
Zarafi: (Exchange office -cum citim pe o ilustrată din anii 1900): Blumberg Enrico, Meier D., Solomon N., Weisberg, Katz S.

Pe firmele multor magazine se putea citi: manufactură, postăvărie, drogherie, încadrator rame, marchitănărie, braşovenie, băcănie, boiangerie...

Pe Calea Regală la nr. 55 , sub Hotelul Petersburg (colţ cu Bd. Cuza) se afla „ **Magazinul de Porcelanuri, sticlărie, lămpărie, faianţă şi articole pentru menaj"**, având drept proprietari pe Ioan V. Poppeea şi C. A. Roşculeţ. [Constantin Roşculeţ, cunoscut de mine în anii 1950, trăitor pe Bd. Cuza la nr.161, fusese condamnat la moarte de Curtea Marţială germană în ianuarie 1918, pentru că adăpostise ofiţeri români evadaţi din lagărul de la Slatina, dornici să treacă în Moldova. Pedeapsa a fost comutată în zece ani închisoare celulară şi deportare în Germania (v. şi C. C. Giurescu ,op.cit., p.263)] .

Lângă „ Cartea de Aur" era **Durdi M.A. –armurier.**Vindea arme , dar ţinea şi tocilărie şi cuţitărie.

Exista şi un **magazin Piccadilly** al lui Samy Hirschfeld. Întrucât termenul nu mai este la modă îmi permit, iarăşi, să fac o paranteză. **Piccadilly**-mare arteră a Londrei între Hyde Park şi Regent Street . Strada londoneză este renumită prin magazinele de modă, cluburile şi centrele de afaceri. Explicaţia funcţionalităţii străzii corespunde rolului străzii Regale. Ca magazin trebuia inserat însă celorlalte magazine de modă. Reclama este însă sufletul comerţului!

Hotelurile se numeau **Princiar, Bristol, Metropol, High Life** şi **Petersburg.**

Câteva nume de firme: **Lumea elegantă** (magazin de jucării), **Mielul blând, Maiorul Mura, Blanduzia** (restaurante),

La două oglinzi , La Sezon, La Milion, La Coarnele de Cerb, Paianjenii Domniței, La Capriciul Modei, Luxul Brăilei, La Balon...

Nu-ncercați să identificați și profilul! Ce vă spune, de exemplu, „La Balon"?Era un magazin de încălțăminte, așa cum aflăm și dintr-o reclamă din 1922: „ Numai la renumitul Magazin **La Balon**, str. Regală colț cu str. Sf. Petru, se găsește (!) întotdeauna ultimele forme de încălțăminte străină din cele mai renumite fabrici și care se vând cu prețurile cele mai eftine..."

Multe firme erau precedate de prepoziția „la", indicând sortimentul sau patronul. În locul Magazinului „Dunărea" întâlneai „**La Mireasa**". Sus, la etaj, era salonul de dans„**La Goldenberg**". Tot aici găseai delicatese „**La Moldoveanu**", evreu de origine. Mai încolo, mergeai „**La Făinaru**", despre care se zice că, la plecarea în Israel, a confecționat lada cu care avea voie să plece folosind cuie de aur. Unde este Casa Armatei era **fierăria lui Damian Popescu**...

Ca să ai în minte imaginea Căii Regale, trebuie să știi că aici se făcea defilarea, tribuna era la Cuza (mai târziu, la Carol). La început defila muzica în frunte cu un tambur-major, vorba cântecului. Multă vreme tambur –majorul a fost plutonierul Policarp Azbest, bărbos și cu mustața sa falnică, purtând în sus și-n jos bastonul- baghetă în ritmul muzicii. Este 10 Mai și caniculă și privitorii mai leșină din când în când...

La mare trecere erau atunci bragagiii și limonagiii, văzuți în ultimii 40 de ani la Brăila în două ocazii: în 1968 – 600 de ani de la prima atestare documentară și 30 de ani mai târziu, în spectacolul Cătălinei Buzoianu- **Chira Chiralina.**

Bragagiul, de origine turco-bulgară, purta un mintean colorat cu flori de găitane negre, șalvari de aba, pe cap cu fes roșu cu ciucure negru iar în picioare cipici de opincă vârfuiți în sus. Pe brațul stâng ducea un coș pe gura căruia stătea o tavă cu multe despărțituri, pentru fiecare din zaharicalele ce le vindea (rahat,

halviță, nugale cu nuci, cu năut, cu susan sau cu alune și bidgi-bidgi –un fel de lumânări groase din cocă de rahat, închegată cu zahăr legat pe sferturi de nuci înșirate pe sfoară) iar cu mâna dreaptă purta o doniță curată bătută în semilune de tablă de alamă, doniță în care ținea bragă (o zeamă de mei umezit pentru înăcrire și apoi îndulcită cu zahăr praf) răcită de un bulgăre de gheață ce plutea în ea. Să fi trecut vreo 10-15 ani de când n-am mai găsit bragă...

Limonagiii erau români cam oacheși care vindeau un lichid colorat prezentat drept răcoritoare. Donițele lor erau vopsite cu verde iar cercurile-negre aveau capacul găurit atât cât să treacă o sticlă de cele lunguiețe și roșii, care, fiind și ea perforată, când era introdusă în lichid, se umplea și lăsa apoi limonada să curgă cu presiune, ca din sifon, în paharele din care era apoi servită. Limonada era fabricată acasă din apă înăcrită cu lămâie și colorată cu zahăr ars, apoi răcită cu un bulgăre de gheață aruncat în doniță.

O prezență pitorească era flașnetarul, neapărat bătrân, învârtind manivela ce lăsa să se reverse un cântec melancolic în timp ce Coco, un papagal vioi și frumos colorat, îți întindea planeta de adolescent , de îndrăgostit și de orice doreai.

Pe tearasele cafenelelor se servea cafea la nisip, se stătea la taifas sau se citeau ziarele.

La armeanul Iuliu Mail cumpărai cafea boabe cu arome ce-ți aprindeau imagini afro-americane.

Nelipsiți erau și lustragiii. La teatru avea vad Ilie, lustragiul cu picior de lemn. Cu timpul s-au retras în zona wc-urilor publice din Piața Sf. Arhangheli și de la Bd. Carol. Apoi, au dispărut.

Dacă era iarnă, în colț la Cojocari găseai castane coapte pe sobiță la un vânzător șchiop. Și povestea poate continua...

Spuneam în altă parte că în Piața Regală (Carol colț cu Regală) fiinţau două hanuri: Ceapâru și Gagu. Aici, la gară sau în Piața Sf. Arhangheli staționau birjele.

Lumea bună trăgea la hotel. Ceilalţi pe la hanuri. Iată imaginea hanului lui Sima Caramfil, situat pe bulevardul Carol, nu mult diferită de a hanului Ceapâru:

„ Posedând două loturi într-unul singur şi fiind aşezată în colţul unei răspântii , această proprietate avea o formă pătrată, al cărei unghi drept îşi înălţa cele două laturi de frumoase clădiri, una spre bulevard, alta spre o stradă destul de însemnată.Sima ocupa laturea care dădea spre stradă, precum şi tot colţul, impunător, compus din marea lui **cârciumă-locandă-băcănie.**Corpul de apartamente făcând faţă bulevardului era închiriat la oameni cu dare de mână.

A treia latură a acestui pătrat o formau imensele lui magazii, iar a patra sau fundul, era un groasnic talmeş-balmeş de odăi împuţite, vechi, ruinate, rezemate unele de altele şi pe jumătate scufundate în pământ, unde forfăia ziua şi noaptea o adevărată viermărie omenească: hamali turci şi armeni de la cărbunăriile din port , veşnic murdari, negri ca samarul din spate, mai toţi holtei, culcându-se câte cinci şi şase într-o odae; tăetori de lemne, români şi bulgari, cu neveste şi pusderie de copii; apoi, găzari, zarzavagii, şi chiar unele haimanale puţin recomandabile.

Poarta cea mare dela curte nu se închidea niciodată, ştiut fiind că „La Sima Caramfil"era han. Un om de încredere veghea toată noaptea, gata în orice moment să întâmpine pe drumeţul, cu sau fără căruţă, care cerea adăpost şi de-ale gurii.

Curtea, foarte mare, era totdeauna acoperită de un strat gros de paie amestecate cu baligă, grăunţe şi noroi format din urina vitelor. Numeroşi porci şi nenumărate găini, aparţinând lui Sima, se hrăneau şi se făceau mari, numai răscolind în aceste gunoae.

Privată proprie n'avea nici un apartament, oricât de boeresc ar fi fost.Toată lumea,- chiriaşi ori beţivani, -trebuia să străbată curtea, înnotând în băligar până la glesne, ca să ajungă la cele trei latrine publice date cu var, cari răspândeau o putoare

nesuferită între magazii şi cocioabe." (Panait Istrati – *"Ţaţa Minca"*)

O atmosferă nu mult diferită descoperim în evocarea *„Hagi Sima şi Paminonda"*de Nicu Teodorescu. La nr.93 (între Plevnei şi Rahovei, unde la etaj este astăzi un magazin de mobilă) trona Hagi-Sima Nicolae.

„Era patronul unui salon de dans, situat pe strada Regală, spre piaţă, unde duminicile şi sărbătorile, servitoarele din casele bogătaşilor puteau dansa cu ordonanţele domnilor ofiţeri până se năclăiau de sudoare. Salonul era situat sus la etaj, jos fiind un fel de tripou cu firmă de cafenea unde se adunau toţi cei care iubeau jocurile de noroc şi care n-aveau de-a face nici cu creierul dar nici cu muşchii , ci doar cu zarurile."

După ce se ospăta la Mitana, restaurantul din colţul străzii Griviţa cu Sf. Constantin, zisă „a morţilor" din cauza cimitirului în care se înfundă la extremitatea vestică, Hagi-Sima, „peste măsură de gras, cea mai mare matahală a oraşului", pleca acasă cu trei trăsuri. „ În prima vroia să-şi pună pălăria, în a doua bastonul şi abia a treia să-i care puhoiul de carne. Deoarece birjarii nu se împăcau care din ei să ducă obiectele şi care pe proprietar, Hagi-Sima schimbă un cal de la una din trăsuri cu altul de la a doua trăsură şi deshămă un cal de la a treia obligându-l pe vizitiu să urce pe el şi să meargă înaintea trăsurilor. Apucă hăţurile şi, cu oiştea bălăbănind, o porni la pas spre casă cu trei trăsuri desperecheate ca să stingă gâlceava, şi cu un staroste călare. În fruntea întregului alai lăutari cântau „Marşul miresii".

Şi povestea poate continua, necesitând, ca şi-n cazul Căii Victoriei din Bucureşti , o lucrare aparte...

Dacă **Bucureştiul era micul Paris,** în perioada sa de glorie, **Brăila,** cum s-a spus, **a fost picior de Paris.** Şi a fost **picior de Paris** în vatra veche a oraşului, până la Bd. Cuza, în perimetrul Pieţei Poligon şi al Grădinii Mari , dar şi / mai ales al Regalei.

Vadurile Brăilei

Ştii vadul ce coboară uşor dinspre grădină
Şi rade promontoriul...?

Perpessicius

Roma sau Iaşiul sunt aşezate pe şapte coline.Brăila, pe un pisc, pe un promontoriu în care, în timp, s-au tăiat numeroase vaduri pentru a accede la Dunăre.

Utilizând termenii descrierii geografice, vom reţine că aici Câmpia Brăilei formează o terasă, o zonă netedă ca o prispă prelungă, terminată abrupt spre Dunăre, deasupra unui versant numit **faleză**. **Spre Dunăre, fruntea terasei este fragmentată în numeroase văi, numite vaduri**, pe care s-a circulat din timpuri vechi. Numărul lor diferă de la cercetător la cercetător, variind între 9 şi 19, în funcţie de criteriile abordate. Cu toate că fruntea terasei pe faleză este consolidată cu un caroiaj de beton, totuşi, după ploi îndelungate şi puternice (ca în iulie 2005), mai apar fenomene de eroziune accentuată. Să mai spunem că altitudinea terasei variază de la nord (Piscul Brăilei-33m) la sud (Grădina Publică-25m) şi de la est spre vest (25 m pe faleză şi 10m în Lacu Dulce).

Uneori, natura însăşi a concurat la tăierea vreunui vad, aşa cum a făcut pârâul Bâsca, astăzi dispărut.

Primele vaduri le aflăm trasate în planul lui Berroczyn din 1834.

Născut şi trăitor în anii copilăriei şi ai adolescenţei pe strada Cetăţii, Perpessicius a surprins această dublă realitate – situarea Brăilei pe un pisc şi accesul în port pe vaduri:

„În faţa mea e **malul** copilăriei mele,
Smălţat de muşeţelul cu capetele blonde,
În dreapta mea e vadul ce duce drept la **schele**
Căruţele ce-ncarcă corăbii vagabonde".

Sutele de căruţe, care veneau de pe Islaz,din Brăiliţa şi Chercea, pe Vadul Schelei, dădeau viaţă portului:

„Şi-i forfotă pe cheiuri, pe schele, pe coverte,
Ca-n preajma unei grindeni, ce stă să se deşerte,
Ca-n preziua unei năpraznice bejenii:
Hamalii trec în fugă pe punţi-danteşti vedenii-
Căruţele aleargă pe vaduri fără frâne..."

Şi **Chira Chiralina** , patroana eponimă a Brăilei, cum o numea tot Perpessicius, se deschide sub aceleaşi auspicii:

„Din vad din Brăila
Mai în jos de schele
Încarcă, mi se-ncarcă
Două-trei sandale
Nouă galioane.
Dar ce marfă-ncarcă?
Fir şi ibrişin,
Postav de cel fin,
Sculuri de mătase,
Că sunt mai bănoase..."

Să le enumerăm:

Vadul Lânăriei, de unde începe canalul colector, drept Strada Franceză.

Vadul Spitalului, din stânga Spitalului „Sf.Pantelimon", unde altădată era depozit de lemne şi unde, în iunie 2005, a fost amplasat circul.

Vadul Budurului începe din Strada Mormintelor, astăzi dispărută (paralelă cu Strada Călăraşi din Bd. Carol până în Strada Rahovei), aproximativ în Zona Fântânii Cinetice.

Vadul Sacagiilor /Vadul lui Petrescu , astăzi Strada Danubiului.

Vadul Piţipiului(fostă Strada Portului/Calea Dobrogei, astăzi Împăratul Traian) purta numele Cazinului Piţipiu, cazin care se afla pe locul unde s-a înalţat Palatul Generala/Banca Marmorosch-Blank, astăzi Flotila de la Dunăre.

Vadul Călugărului/Vadul lui Avasiotti (după numele proprietarului clădirii de la nr.2)/**Vadul Belvedere** , în prelungirea Străzii Belvedere.

Vadul Schelei, în stânga Grădinii Publice.

Vadul Cazărmii din Strada Militară, astăzi maidan de aruncat gunoaie în care primele case par a se sprijini pe pietre din zidul vechi al cetății.

Vadul Pontonierilor/Vadul Sergent Tătaru din Strada Militară, pe dreapta morii Lichiardopol/"Nicolae Bălcescu", astăzi proprietate gălățeană!

Vadul Carantinei/Vadul Rizeriei între „Arestul preventiv" sau „Temnița orașului", cum s-a numit pe timpuri Penitenciarul, și stânga morii Lichiardopol, drept Strada Unirii.

Vadul Olangeriei începe din Comorofca și merge spre port. Numele se trage probabil de la „producția" de cărămizi și olane, practicată în zonă.

Vadul Catagației/Vadul Catagațului

Vadul Ghecetului

Vadul Baldovinești...

Oficial, cu acest nume, în recentele Coduri poștale, mai figurează doar patru străzi. Cu sau fără nume, toate coboară în port, se scurg înspre port sau măcar la Dunăre. Toate acestea au concurat la faima Brăilei de **prim vad comercial al Țării Românești**, așa cum, după afirmațiile lui Nicolae Iorga, prin privilegiul acordat negustorilor brașoveni în 1368, intenționa domnitorul Vlaicu Vodă Vladislav, în dauna altor vaduri.

Și fiecare vad are o poveste a lui.De ex., **Vadul lui Petrescu** după numele colonelului Constantin Petrescu (locuise la nr. 8), gratulat astfel ca fost primar și prefect într-un proces-verbal din 17 noiembrie 1864: „neobositul zel al prefectului și vechiului nostru concetățean". **Vadul lui Petrescu era Vadul Sacagiilor**.De aici, sacagiii scoteau apa de băut, ce urma sa fie vândută sau dată de pomană pentru sufletul morților, după obiceiul pământului.

În ultima situaţie, sacagiul angajat colinda străzile strigând prelung:"De pomană apă!"(sau Aapă, avem!) şi atunci de prin curţi ieşeau femei sărmane. Sacagiul se oprea. Scotea dopul de la saca şi dădea de pomană o doniţă. O saca mică măsura 12 doniţe iar o saca mare, 15-16 doniţe.Cei care făceau această operaţiune erau sacagiii sau aparii, vânzătorii de apă. Sacaua era un butoi cu cep la unul din funduri şi cu o vrană deasupra. Butoiul era aşezat pe două roţi şi tras de un cal. Umplându-şi sacalele direct din Dunăre, apa avea un aspect tulbure. De aceea, gospodinele o limpezeau „bătând-o" cu piatră acră, pe fundul doniţei depunându-se un strat de noroi.

Meseria de sacagiu a continuat să fiinţeze şi după canalizarea străzilor centrale. Acum, sacagiii umpleau sacalele de la pompă şi vindeau apa în cartierele mărginaşe .O astfel de sacagiţă este şi **Neranţula** lui Panait Istrati , fata cu gust de portocală amară, de paisprezece-cincisprezece ani: „cu braţele împovărate de două găleţi din tablă, făcea naveta-încă din zori-între pompa cartierului şi casele pe care le aproviziona, pe o para <<rândul>>, cu condiţia să fie <<pline ochi>>. Ca să pridideascâ şi să n-o stânjenească la mers, atârna găleţile de o cobiliţă, care o îndoia sub greutatea ei".

O placă de pe zidul Agenţiei Navale-fosta căpităne a portului –„a fost dezvelită în amintirea evenimentelor petrecute în anul 1848, când revoluţionarii moldoveni, arestaţi şi trimişi sub escortă, printre care şi viitorul domnitor Al.I.Cuza, au reuşit să fugă găsind sprijin în rândurile populaţiei brăilene".

Cumpărând marinarii greci care trebuia să-i transporte din Galaţi la Măcin, revoluţionarii debarcă la Brăila. Fugind de sub escortă, s-au refugiat la consulatul englez girat de C.Cuningham, unde sunt descoperiţi de către „poliţia" locală . Nu se ştie cum au scăpat ceilalţi, dar **Cuza a petrecut toată noaptea în biroul consulului iar dimineaţa, ascuns într-o saca, a coborât pe Vadul Sacagiilor**. Ajuns în port, a fost luat

de o barcă şi dus pe un vas englez. O lună mai târziu participa la Marea Adunare de la Blaj din luna mai 1848.

Vadul Catagaţei este „sinonim" cu situl arheologic de la Brăiliţa, rezervaţie cu o dublă valoare: ştiinţifică şi muzeistică. Acum 50 de ani , pe unde trece şoseaua spre Galaţi erau două cărămidării şi o linie ferată, înconjurate de bălţile create periodic de revărsările Dunării.

Între cele două foste cărămidării, de-a lungul Vadului Catagaţei (azi redus la jalnicul aspect al unei râpe acoperite de clădirea unui motel) se află cele mai vechi dovezi de locuire a omului neolitic (Boian-Giuleşti, cca.4000 a.Chr.). În aceeaşi zonă , există dovezi de locuire continuă până în evul mediu timpuriu(sec. X-XI).

Cel mai cunoscut vad, deşi nu cu această calificare , este Împăratul Traian. În planul lui Berroczyn nu era proiectat, existând însă alte două vaduri –al Schelei şi altul ceva mai la dreapta, în zona străzii /vadului Pietrei.

S-a numit al Piţipiului/Strada Portului şi **Calea Dobrogei, neaprobându-se denumirea de „Calea Virtutea Militară"**, avansată în acelaşi context triumfalist al victoriei în Războiul de Independenţă.

Pe 10 Mai 1878 se aniversa proclamarea Independenţei şi ostaşii învingători la Rahova, Plevna , Smârdan, Griviţa şi Vidin au defilat pe Podul Mogoşoaiei, proaspăt numit în cinstea lor „Calea Victoriei." Echivalentul acesteia era la Brăila " Calea Dobrogei".

În şedinţa Consiliului Comunal Brăila din 18 octombrie 1878 se analizează propunerea consilierului D. Mărgăritărescu de a se ridica „două arcuri de triumf , unul la ambarcaderă (debarcader-n.n) şi altul la Ghecet în dreptul său cu ocazia trecerii armatei de ocupare (sic!) în Dobrogea" şi de a se numi „strada ce coboară în port la ambarcaderă, pe unde va trece armata ca suvenire pentru oraşul nostru şi pentru ţara întreagă-Calea Virtutea Militară".

Ideea era inspirată de evenimentele din 8 octombrie 1878 când, în Bucureşti , pentru primirea în cinste şi onoare a ostaşilor români , la capătul Şoselei Kiseleff, fusese ridicat un Arc de Triumf pe sub care au trecut trupele având în frunte pe domnitorul Carol.

După deliberare, s-au hotărât următoarele măsuri pentru „solemnizarea trecerii armatei române în Dobrogea":ridicarea unui arc de triumf la locul de îmbarcare şi numirea străzii Portului de azi înainte „Calea Dobrogei". Ultima propunere va deveni oficială câteva zile mai târziu, la 23 octombrie 1878, când „Carol I, prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, semnează următorul decret:actuala stradă a Portului va purta în viitor numirea de Calea Dobrogei". S-a ridicat şi un Arc de Triumf la „ambarcaderă". Nu este cazul să ne întrebăm unde este, deoarece, ca şi Arcul de Triumf din Bucureşti din 1878 fusese construit din lemn şi mucava.Cel din Bucureşti fusese refăcut în 1922 din lemn , stuc şi paiantă, pentru a fi inaugurat în forma actuală ca operă a arh. Petre Ionescu de-abia la 1 decembrie 1936.

Punctul III din hotărâre prevedea:"În caz când urbea noastră cu această ocaziune va fi onorată şi cu prezenţa alteţei sale regale, domnul, se va face toate onorurile de recepţie", ceea ce s-a şi întâmplat pe data de 14 noiembrie 1878.

Pentru instaurarea administraţiei civile şi militare româneşti în Dobrogea s-a constituit la Piteşti o divizie condusă de generalul Anghelescu. Concentrată la Brăila pentru trecerea Dunării în Dobrogea pe un pod de pontoane, aceasta a fost trecută în revistă de către însuşi domnitorul Carol, care a dat următoarea proclamaţie:

„Soldaţi! Puterile Mari Europene, prin Tratatul de pace de la Berlin, au unit cu România Dobrogea, această veche posesiune a prinţilor noştri de mai înainte.

Azi veţi pune piciorul pe acest pământ care devine din nou românesc , însă acum veţi merge în Dobrogea, nu în calitate

de cuceritori, ci de amici, ca fraţi ai locuitorilor care, de azi înainte, sunt concetăţenii noştri. În această nouă Românie veţi găsi o populaţiune care în cea mai mare parte este deja românească. Însă veţi găsi şi locuitori de alt neam şi alte credinţe.Toţi aceştia care devin membri ai statului român, au acelaşi drept la protecţia mea şi la dragostea noastră şi a voastră!

Fiţi în mijlocul noilor voştri concetăţeni, ceea ce aţi fost atât în timp de pace, cât şi pe câmpul de onoare:MODEL de bravură şi de disciplină, apărători ai drepturilor României şi ante luptători ai legalităţii şi ai civilizaţiei Europei. Astfel vă cunoaşte acum întreaga Europă şi cu mândrie confirmăm aceasta.

Aşadar, drum bun soldaţi şi Dumnezeu să vă apere.

Trăiască România!

Dată la Brăila la 14 noimbrie 1878".

Este o proclamaţie cu nimic mai prejos celei adresate de capul oştirii la trecerea pe un alt pod de pontoane la Zimnicea, urmare a telegramei marelui duce Nicolae, comandantul suprem al armatelor ruseşti, aflat în faţa dezastrului: „Cauza creştinităţii fiind în primejdie, treceţi Dunărea în ce condiţii vreţi, dar treceţi cât mai grabnic".

Iată finalul apelului domnitorului Carol la trecerea Dunării în Bulgaria:

„Faceţi dar să fâlfâie din nou , cu glorie, drapelul românesc pe câmpul de bătaie, unde strămoşii voştri au fost de secole întregi apărătorii legii şi libertăţii.Înainte dar, ostaşii României, înainte cu bărbăţie şi în curând vă veţi întoarce la familiile voastre în ţara voastră liberă prin voi înşivă, acoperiţi de aplauzele întregii naţiuni".

Am făcut această lungă paranteză pentru a ne reaminti că, dacă războiul începuse prin trecerea în Bulgaria(deşi nu trebuie să omitem nici data de 21 aprilie/3mai 1877, când, drept răspuns la bombardarea oraşului; autorităţile au sechestrat 10

vase aflate în port sub pavilion otoman şi nici scufundarea celui mai puternic monitor turcesc *Duba Seifi* la 12 mai 1877 de către şalupa *Rândunica*, sub comanda maiorului I.Murgescu), el s-a încheiat propriu-zis o dată cu luarea în stăpânire a Dobrogei , străvechea provincie Scythia Minor. Aceasta înseamnă acces pe 240 km la Marea Neagră , „singurul nostru prieten", după memorabila formulare a lui Gheorghe I.Brătianu. Ca atare, **data de 14 noiembrie 1878 merită a fi celebrată alături de celelalte sărbători naţionale,** după cum afirmă dl. maior Grigore Petre în revista *„Brăila eroică."*

Încheiem prezentarea vadurilor cu **amintirea Vadului Ghecet** , deoarece încă din neolitic „străbrăilenii"au privit spre Dunăre, spre „Ghecet", dat fiind situarea lui la confluenţa celor două braţe ale Dunării. După 1828, au privit iar la Ghecet (devenit acum toponimic), deoarece turcii creaseră aici un punct de observaţie şi de supraveghere, tc. *ghiced* însemnând „strajă, santinelă". **Astăzi, Ghecet se cheamă Smârdan** şi pe aici se face trecerea cu bacul în Dobrogea. Şi tot pe aici brăilenii visează că se va face podul peste Dunăre...

Un plan poate unic în lume

„Brăila-şi desfăcuse un plan în evantaliu..."
Perpessicius

Şi cine n-a „nimerit" Brăila a auzit vorbindu-se de structura radial-concentrică a străzilor Brăilei, descrisă poetic de Panait Istrati în romanul *„Neranţula"*.

„Brăila e construită după un plan poate unic în lume. Un evantai, desfăcut aproape în întregime. Din sâmburele care-i formează centrul, opt străzi şi două bulevarde alcătuiesc tot atâtea braţe ce-i înlănţuiesc mijlocul şi o arată Dunării, ca pe o ofrandă ispititoare. Dar, pentru ca frumoasa să nu se simtă stingherită, patru căi curmă elanul celor zece braţe, traversându-le întocmai ca legătura unui evantai".

Cele opt străzi şi două bulevarde şi-au primit numele actual în urma cererii primăriei din 3 octombrie 1885 către Ministrul de Interne. Din totalul de 59 de solicitări, de schimbări de nume, au fost aprobate doar 12 prin decretul nr.2884.

Bulevard	-	Bulevardul Cuza
Şanţului	-	Unirii
Glasis	-	Bulevardul Carol I
Romană	-	Plevnei
Foburgului	-	Rahovei
Raionului	-	Ştefan cel Mare
Gloria	-	Griviţei
Luminei	-	Mihai Bravu
Aurora	-	Roşiori
Laterală	-	Dorobanţilor.

De la denumiri impersonale, întâlnite în toate oraşele ţării sau având o semnificaţie deja depăşită (Foburgului, Raionului) s-a ajuns la o succesiune logică, menită să proslăvească victoria în Războiul de Independenţă. În fruntea salbei de străzi se află domnitorul Carol; urmează redutele şi ostaşii biruitori cu intercalarea a două simboluri ale gloriei străvechi – Ştefan cel Mare şi Mihai Bravu. Tot atunci s-a aprobat în acelaşi spirit schimbarea numelui şi a două străzi radiale: strada Sf. Gheorghe devine Calea Victoriei iar Calea Silistrei – Calea Călăraşilor.

Strada Glasisului (nume motivat, „taluz al fortificaţiei" – v. *„Amintirea cetăţii"*) **devine** aşadar **în 1885 „bulevardul Carol I"**, arteră principală a oraşului descrisă în toată măreţia ei de către Panait Istrati, împătimitul de Brăila, în romanul „La maison Thuringer" (Ed. Rieder, Paris, 1933), printr-o comparaţie de toată frumuseţea, care explică şi denumirea de **Uliţa Largă**, cum s-a numit multă vreme:"... bulevardul acesta e poate unic în lume, prin masa de aer, de cer şi de spaţiu pe care o cuprinde. Larg cât Câmpiile Elyzee din Paris şi încă pe atâta de lung, el e format din două nesfârşite şiraguri de căsuţe, aproape nici una cu etaj pe atunci, dar având fiecare fizionomia ei proprie, găteala ei, zorzoanele ei..."

Logica situării domnitorului Carol în fruntea „ bătăliei" avea să fie trădată de două ori în decursul timpului: o dată la venirea comuniştilor, care l-au rebotezat **Karl Marx, deşi lumea îl numea tot „Carol" sau „Carol (românizarea numelui Karl) Marx"** şi a doua oară la căderea comuniştilor când a fost răsbotezat în **Bulevardul Independenţei**. De ce nu s-a revenit la Carol nu ştiu, pentru că Independenţa s-a realizat sub Carol. O ştiu, sper, şi copiii. Aşa se face că avem astăzi un bulevard, o piaţă şi o stradă a Independenţei! Nu-i nimic. În Bucureşti nu mai puţin de 13 străzi se numeau „Maria"!

Strada Sf. Gheorghe, numită după biserica ce poartă numele sfântului biruitor al balaurului, s-a chemat apoi **strada**

Gării, gara datând din 1872. Acum, în contextul amintit devine **Calea Victoriei**. După primul război, **Generalul Eremia Grigorescu** iar după cel de-al doilea război din nou **Strada Victoriei**. După 1990, considerându-se, poate, că numele evoca victoria asupra fascismului (9 mai 1945), asociată fiind soldatului sovietic eliberator de popoare, s-a revenit la **General Eremia Grigorescu**, deşi ziua Victoriei se serbează şi acum cu un fast şi mai mare, ea devenind şi Ziua Europei.

Nu altfel stau lucrurile cu **Calea Călăraşi(lor)**. Încă Berroczyn o botezase **Calea Silistrei**, după numele portului de la sudul Dunării,de paşa din Silistra depinzând comandantul cetăţii Ibrail. Silistra avea drept corespondent pe malul stâng al Dunării localitatea **Călăraşi**, după numele căreia s-a numit alternativ strada, aşa cum indică şi astăzi bornele kilometrice. **În 1885 Calea Silistrei devine Calea Călăraşilor,** numită aşa pentru că „pe această adevărată cale triumfală a oraşului au trecut soldaţii şi ofiţerii Regimentului 5 Călăraşi", coborând apoi pe strada Portului (azi Împăratul Traian) către podul de pontoane care ducea la Ghecet, reluându-se astfel stăpânirea asupra Dobrogei.

În anii interbelici s-a numit şi **„N. Gr. Filipescu"** iar în ai comunismului **„Generalisimul I. V. Stalin"**, acum revenindu-se la vechea denumire.

Adresa nr. 3100/5 august 1878 a Primăriei Brăila, semnată de primarul R. S. Campiniu, indică totuşi un alt traseu.

O reproducem mai jos din volumul *„Documente.."*, I , p.364.

Domnilor consiliari,

Domnul prefect al judeţului, prin adresa cu nr.6586, îmi comunică că mâine, duminică, la 6 curent, orele 6 p.m., soseşte în acest oraşiu Regimentul 5 de călăraşi, în care cea mai mare parte sunt militari din judeţul şi urbea Brăila, destinşi în câmpul de onoare unde au repurtat victorii ce fac parte din marea luptă a independenţii noastre naţionale.

Subsemnatul, având plăcuta ocasiune a inconsciința aceasta d-voastră, **vă rog**, domnilor consiliari, ca **binevoind să fiți și domnia voastră presinți la bariera Bucuresci pentru întâmpinarea acestor oșteni.** [...]

Quod erat demonstrandum !

Nu doar Perpessicius sau Panait Istrati, citați la început, au surprins unicitatea planului Brăilei.

Iată-l, mai întâi, pe **Vasile Băncilă (1968):**

„Planul Brăilei e o mare lecție de edilitate... el e un triumf, fără ostentație, al geometriei avântate și de mare respirație... străzile Brăilei seamănă cu o casă de păianjen, ale cărei fire argintii «filtrează atmosfera în desenul lor fin și de o logică elegantă». Ele sunt semicercuri succedându-se paralel la aceleași intervale și având tendința să-și sprijine capetele pe axul Dunării, fiind oarecum fixate de trei mari artere radiale, care le precizează și mai mult geometria. Cea dintâi impresie pe care o dau, e că ele nu sunt numai străzi, ci râuri pe cari curge spațiul infinit... Oricine învață planul Brăilei în cinci minute, pe când al altor orașe nu poate fi învățat nici în cinci ani".

Ori pe **Nicu Carandino(1979)** :

„Orașul este clădit... pe plan geometric. Două bulevarde și numeroase străzi circulare au Dunărea drept diametru. Numeroase raze duc din centru până la periferie. În Brăila este imposibil să te rătăcești. Simți planul orașului după câteva ore și, plecând dintr-un loc, știi în care altul vei ajunge".

Sau pe **Nicolae Grigore-Mărășanu (1985)** :

„Străzile Brăilei, așezate în geometria unei pânze de păianjen, pleacă de la Dunăre, pătrund ca niște săgeți în mărul de aur al Bărăganului și se întorc din nou la Dunăre. Perimetrul acesta urban ia forma unei jumătăți de cerc al cărui diametru este Dunărea."

Și exemplele ar putea continua pe multe pagini.

În legătură cu acest „plan poate unic în lume'' se comit două erori: 1) se dă „vina'' pe Berroczyn şi 2) se emite ideea imitării planului oraşului Odessa.

Planul proiect al căpitanului Berroczyn se-ncheia cu bulevardul şi cu şanţul, evident semicirculare cum erau în realitate. Şi cu aceasta „punct''. N-a fost nevoie de prea multă iscusinţă topografică pentru ca razele să se multiplice concentric. Cei care nu dobândiseră locuri de casă în oraş s-au aşezat firesc pe Islaz pe marginea şanţului, pe taluzul acestuia. Şi a mai apărut o stradă. Când s-a extins oraşul, s-a întâmplat până la str. Raionului, adică a „Razei" (Ştefan cel Mare), şanţul mutându-se pe actuala stradă a Griviţei ş.a.m.d. Moşia Islaz, dăruită Brăilei în 1831, rezultă ea însăşi din măsurarea a 1500 stânjeni rază de jur împrejurul cetăţii. Ca atare, planul este creaţia brăilenilor înşişi, a fanteziei populare, izvorând din realitatea cetăţii de odinioară.

Mulţi dintre noi au auzit că planul oraşului nostru imită pe cel al Odessei. Aşa auzise şi consemnase şi Mihai Berechet : „străzi trase cu compasul după planurile Odessei''. O sursă a erorii s-ar putea afla la Nicolae Iorga, după care „planul noului oraş trebuia construit într-un evantai ca o miniatură a Odesei"(*Istoria Românilor*, VIII, Buc., 1938, p.386 apud N. Velici, *„Mişcările revoluţionare de la Brăila din 1841-1843*, Buc.,1958,p.39). Nimic mai fals după cum afirmă un cunoscător avizat al patrimoniului brăilean, prof. Ionel Cândea : „Am văzut în repetate rânduri Odessa şi pot să spun că planul ei nu seamănă şi nu stă la baza planului de sistematizare a Brăilei".

Personal, ca trecător o singură dată prin Odessa, mi-amintesc că am coborât în port pe nişte străzi perpendiculare pe ţărmul Mării Negre, amintire confirmată de accesul pe Internet, motor de căutare Google, adresa http://map.odessa.net sau http://www.odessaglobe.com/russian/tour/old-maps.htm, unde am găsit o hartă color a vechii Odesse (Map of Old Odessa), vechiul oraş (*starîi gorod*), care pare construit cu rigla

şi echerul din străzi paralele şi caroiaje perfect egale, perpendiculare pe ţărm , dar lipsite de orice semicircularitate.

Avem deci un « plan poate unic în lume », care dă farmec şi originalitate Brăilei în concertul oraşelor ţării, dar trebuie să-l păstrăm ca pe o moştenire de preţ, cu sfinţenie, şi nu cum s-a întâmplat la apariţia primelor bloculeţe din oraş pe strada Victoriei când s-a obturat/s-a închis una dintre aceste raze, şi anume str. Mihai Bravu. Mare păcat, pe care nu-l mai vrem reeditat nici într-un fel.

La început a fost Islazul...

Am iubit mahalalele,
mica mea patrie
iluminată de salcâmi...
Mihu Dragomir

Rus mihi dulce sub urbe est/Plăcută
îmi este viața în suburbane.
Marțial

După eliberarea de sub turci, în anul 1831, prin jurnalul cu nr.1088, întărit de generalul Kiseleff, s-a atribuit orașului o porțiune de teren numită **Islaz**, din „dăruirea" către oraș a 1500 stânjeni rază de jur împrejurul cetății, stânjenul, ca unitate de măsură, variind după epocă și regiune de la 1,96 m la 2,23 m. Islazul includea și două sate: Iarba Dulce (către Vărsătura) și Piscul Brăilei. Mai târziu, în 1841, domnitorul Alexandru Ghica a sporit zestrea Islazului cu încă 1500 de pogoane.

O dată cu întinderea orașului dincolo de fostul șanț al cetății, au apărut pe Islaz așa-numitele **foburguri**, care trimit, ca și Glasis, tot la cetatea Brăilei, **termenul desemnând „o parte dintr-un oraș care este sau care era odinioară situată în afara zidurilor orașului" și fiind sinonim cu « suburbie »**. Până în 1885 a existat și o **stradă a Foburgului** (astăzi strada Rahovei), atunci când orașul se extinsese până la strada Raionului (azi Ștefan cel Mare), șanțul refăcându-se pe actuala stradă a Griviței. Numele de Raion nu trimite la forma de organizare administrativă cu regiuni și raioane – regiunea Galați, raionul Brăila!, ci la sensul originar de « rază » a orașului, respectiv de « perimetru de taxare a acsizelor ». Foburgurile nu

erau integrate oraşului, nebeneficiind de regimul de port liber, care înceta la bariere , adică la fostul şanţ al cetăţii , actuala stradă a Unirii.

Până să se ajungă la foburguri, târgul, situat între citadelă şi zid, folosea, sub influenţa limbii turce vechi, termenul **mahala**, care, productiv, cunoaşte o familie relativ numeroasă: patru substantive **(mahalagiu, mahalagioaică, mahalagiţă, mahalagism)** şi două verbe (a **mahalagiza,** întâlnit la G. Ibrăileanu, şi a **mahalaliza**, creaţie a lui G. Călinescu).

Încă în Catagrafia din 1828, locuitorii sunt împărţiţi în trei mahalale: **Mahalaua ot** (de la–n.n.) **Poarta cea Mare, Mahalaua de la Poarta cea Mică şi Mahalaua Ispirlăului**, unde **Ispir** provine din gr. Spiros, Spiru , cu **i** protetic sub influenţa turcească, precum Ibrail. Pentru Ispir, marele lingvist V. Bogrea propusese cuvântul turc **ispir „îngrijitor de cai, comis, servitor"**, termen care corespunde realităţii cetăţii de odinioară între ai cărei apărători erau şi numeroşi cavalerişti. Astfel, în 1809, la capitularea cetăţii (cu obţinerea dreptului garnizoanei de a se retrage), părăsesc cetatea şi 1100 de cavalerişti, alături de 4 100 infanterişti.

Numirile vechilor mahalale se vor păstra şi în actele oficiale în tot secolul al XIX – lea (v. cap. ***Biserici***). Vom întâlni astfel **Mahalaua Bisericii Vechi, Mahalaua Armenească**, dar şi **Mahalaua... Belvederului**, în plin centrul sitului istoric.

Din acelaşi câmp semantic face parte şi termenul **periferie,** cu oarecare nuanţă peiorativă, denumind "cartierele mărginaşe ale unui oraş". Termenul vine de la fr.**Peripherique,** numind o şosea largă şi circulară, care înconjoară Parisul. Nu s-a utilizat însă în administraţia brăileană.

În 1906, monografistul consemna existenţa a cinci cartiere, denumirea de **cartier** ("diviziune a unui oraş, parte a unui oraş, care are un caracter specific, propriu), provenită din fr. **quartier < quart +- ier « al patrulea »**, şi motivată iniţial

pentru că reprezenta "un sfert", o parte dintr-un oraş. Iată explicaţiile publicistului Nae A. Vasilescu, pe care le reproducem păstrând ortografia epocii.

«**Atârnaţi**, nume ce se dă părţii de oraş care începe de la bariera Veche, din dreptul Spitalului Comunal, şi care se întinde până la marginea oraşului, delimitată de strada Călăraşi.

Pe când în partea locului era izlaz şi mori de vânt, lucrătorii săraci îşi făcuse bordee şi căsuţe pe malul Dunării; la extremitatea din spatele Spitalului, pe marginea malului; iar unii din locuitori îşi săpase locuinţele în mal. Cum aceste case şi bordee erau rare, venind din depărtare făceau impresia a fi atârnate de mal, şi mai cu seamă seara când opaiţele d'abia licăreau, prin ferestrele bordeelor, se păreau a fi lumini suspendate. Orăşenii, vorbind despre locuitorii din acea parte de loc, le ziceau la äia **atârnaţi** şi astfel porecla s-a popularizat şi se menţine şi astă-zi. Localităţii îi zicem **Atârnaţi**, iar locuitorilor **atârnăţeni.**

Acest cartier mai are şi particularitatea că flăcăii sunt ceapcâni (oameni răi, şireţi – n.n.) şi nici chip nu-i ca vre-un cioflingar (aici, epitet ironic pe care ţăranii îl dădeau celor care umblau îmbrăcaţi în haine orăşeneşti – n.n.) de nemţesc să le calce în mahala căci e cunoscut proverbul: "Fugi nemţesc că te-ncălzesc".

[O stradă din acest cartier poartă numele lui Constantin Sandu-Aldea, fondator al Şcolii de agricultură de la Herăstrău, iniţiator al ameliorării soiurilor de cereale, scriitor de valoare, cântăreţ al Dunării şi al zonei Brăila. Se născuse la Tichileşti, dar a copilărit pe strada care-i poartă numele şi care iniţial s-a numit Fortuna. – n.n.]

Comorofca e un întreg cartier, locuit în majoritate de lipoveni, pescari şi muncitori, situat pe vadul Olangeriei şi malul oraşului, în dreptul Docurilor, de la Cazarma de Călăraşi până la şanţul colector. Comorofcenii au locuinţele construite în modul cel mai primitiv şi neigienic.

Stabiliţi fără nici o autorizaţie, cu case făcute de nuiele, stuf cu pământ şi multe săpate în mal. Acest cartier, pe lângă că e un focar de infecţie, dar prin întocmirea lui şi aşezarea, în acel loc, a toţi indivizii certaţi cu justiţia, prezentând un pericol pentru siguranţa publică; în anul 1901, Primăria a luat energice măsuri şi a desfiinţat o parte din acest cartier. Numele de Comorofca este rusesc ; şi ar fi fost luat în următoarele împrejurări:

Între linia ferată şi Docuri, pe vremuri era un lac foarte mare căruia i se zicea „lacul cărămidăriilor. Casele comorofcenilor începeau de la acest lac urcându-se pe mal. Din cauza localităţii băltoase erau foarte mulţi ţânţari; insecte insuportabile pentru orăşenii subţiri. Ţânţarii se numesc în ruseşte **Cumari – Cumorof** - şi de aci această aşezare, care este locuită în majoritate de ruşi şi lipoveni, s'a numit **Comorofca**, iar locuitorilor li s'a zis **Comorofceni.**

[Prin biografia lui Panait Istrati şi povestirea « Codin », ca şi prin ecranizarea operei în regia lui Henri Colpi, coproducţie franco-română, două premii la Cannes, Comorofca a făcut o carieră universală.- n.n.]

Carachiu. Partea de oraş ce se întinde de la palatul Ad-tiv spre Dunăre, pe prelungirea stradei Călăraşi, până la Bulevardul Cuza . Populaţia acestui cartier este compusă în cea mai mare parte din greci. S-ar putea zice pe drept cuvânt **cartierul Elen sau cartierul Marinarilor.**

Numele de Carachiu este de origine turcă şi este compus din două cuvinte, **Cara – chioi** ceea ce însemnează **Sat – negru** (**cara** = negru şi **chioi** = sat) şi s-a zis acestei părţi de oraş Carachiu, pentru că aici se întâmplau cele mai dese incidente sângeroase şi chiar crime.

Însăşi autorităţile ad-tive, după vremuri, se găseau în imposibilitatea de a pune ordine în acest cartier, unde se oploşeau toţi piraţii, contrabandiştii şi chiar criminalii. În Carachiu nimeni nu pătrundea noaptea şi locuitorii pacinici

treceau cu teamă, chiar prin împrejurimile acestui cartier. Se povesteşte că poliţistul Costache Bacalbaşa şi cu Mitu Dorobanţul erau singurii, cari când intrau în Carachiu se făcea linişte, chiar dacă toţi grecii ar fi fost în fierbere. La numele Bacalbaşa, toţi criminalii oploşiţi în acest cartier tremurau. Vestitul Mitu Dorobanţul le venise de hac palicarilor. Sistemul întrebuinţat de fostul poliţaiu, pentru a aduce liniştea în cartier, era următorul: Individul acuzat de scandal, bătae, înjunghiere, afară de darea lui în judecată, era preumblat în oraş, bătându-se tarabana la răspântii de strade, în pieţe, în părţile unde oraşul era mai populat, acolo convoiul se oprea, şi Mitu Dorobanţul aplica inculpatului lovituri cu nuiaua sau biciul pe părţile moi.

Tarabana suna, lumea se aduna, iar inculpatul era obligat să zică după fiecare lovitură: **„cine face ca mine ca mine să păţească"**.

[Ca şi Cetăţuia, Carachioi este zugăvit în multe opere de către Panait Istrati : **„**În curând, moara de făină fu lăsată în urmă ; puţin mai încolo, mahalaua grecească Carachioi îşi prelungea ultimele căscioare, sus de tot, până la marginea podişului pe care este clădită Brăila..." (**Mihail**)]

Cetăţuia. Parte din oraş, care se întinde între Bulevardul Cuza, strada Schelei şi Bulevardul Sfânta Maria.

I s-a dat acest nume pentru că în timpul stăpânirei turceşti era acolo partea de oraş fortificată, cetatea. Dovada evidentă a cetăţei, sunt urmele subterane, care egzistă şi astăzi.Una dintre aceste subterane începe din strada Citadelei, având două ramificaţii: prima care ajunge în Bulevard, trecând pe sub şcoala de băieţi No.4 şi a doua care se prelungeşte în Bulevardul Sfânta Maria. O altă subterană, a cărei lungime se povesteşte a fi de câţi-va chilometri, începe din strada Cazărmei, colţ cu strada Citadelei.

Gura de intrare a acestor ascunzători se vedea încă până la anul 1888, când avea şi o poartă de fier. Astă-zi, pe aceste locuri sunt construite clădiri. Gura de eşire a uneia din

aceste ascunzători, după cum se povesteşte, s-ar fi aflat la facerea prelungirei Bulevardului Carol, de la strada Călăraşi. Ar fi şi explicabil ca aceste ascunzători, cari aveau intrarea în cartierul Cetăţuei, să aibă o eşire care nu poate fi într-un loc mai bun decât la o extremitate, cu totul opusă, ce se termină în câmp şi în apropiere de Dunăre.

Ceea ce întăreşte credinţa că subteranele traversează oraşul este şi faptul că la mai multe din proprietăţile noi, când s-au săpat temeliile, s-au dat peste aceste bolte.

[Acţiunea romanului *« Chira Chiralina »* al lui Panait Istrati, publicat în revista *«Europe»* cu celebra prefaţă a lui Romain Rolland - **Un Gorki balcanic**, în 15 august 1923, este plasată şi în acest cartier : „Casa din Karakioi era a tatălui meu... În Cetăţuie eram la mama mea". – n.n.]

[Era cartierul turcilor săraci, lucrători în port. Aici s-a născut şi Dumitru Panaitescu, al cărui tată, născut la Ianina, era supus otoman. – n.n.)].

Băligoşii este o parte de oraş de sub malul Cazarmei de Călăraşi, între Rizeria Română şi Docuri şi lacul cărămidăriilor. Acest cartier este format din un număr de aproape 100 locuinţe făcute în stilul cel mai rudimentar; de pământ, cu nuele, care sunt locuite de muncitori.

I s-a dat numele de Băligoşi, din cauză că pe acel loc de zeci de ani se arunc gunoaele şi băligarele provenite de la grajdurile cazarmei de Călăraşi.»

Despre aceste cartiere, cu mult înaintea lui Panait Istrati, scria (în "*Monitorul Oficial*" din 13 noiembrie 1893) doctorul Felix, unul dintre întemeietorii sistemului sanitar alături de Carol Davila şi fraţii Minovici şi a cărui amintire este nemurită de numele unei străzi din Bucureşti. "Partea cea mai nesănătoasă a Brăilei, ocupată de români şi străini, este **mahalaua numită Comorofca**, care nu se află pe planul oficial al oraşului, deşi face parte din oraşul Brăila şi care a fost neluată în seamă de toate autorităţile administrative care s-au

urmat, căci oricui i s-a îngăduit să-şi facă acolo o casă sau un bordei, în chip cum i-a plăcut. Această mahala, în care nu se poate merge o mare parte a anului, din pricina noroiului cel mare, a fost locul principal al holerei, apoi părţile oraşului numite **Cetăţuia** (ocupate mai ales de lucrători musulmani) şi **Atârnaţi**. Centrul oraşului ocupat de populaţia mai avută şi mai curată nu a suferit de holeră.

În Brăila au fost 469 de bolnavi de holeră, dintre care au murit 230. Din bolnavi sau morţi, 317 au fost bărbaţi şi anume : 272 lucrători, 9 mateloţi, 7 servitori, 3 soldaţi, un preot, un tălmaci, 4 funcţionari, 2 comercianţi, 2 şcolari şi 14 copii.''

Să ne întoarcem însă la ameninţarea...din titlu : **La început a fost Islazul...**

Pe domeniul Brăilei, denumit ''Islaz'', s-a extins oraşul în trei rânduri: o dată până la Ştefan cel Mare, şanţul fiind pe Griviţei; a doua oară până la actualul Bd. Dorobanţi, care pe atunci se numea Laterală, şi a treia oară până la calea ferată, un document din 1868 menţionând existenţa unui **şef al ''staţiei stradei ferate''**. Atunci, gara era situată în afara oraşului pe teritoriul Islazului, unindu-se cu oraşul printr-o şosea plantată de la bariera Sf. Gheorghe, cum se spunea în « *Marele Dicţionar Geografic al României* », vol II, 1899, p.619.

Domeniul oraşului numit Islaz (cca 7000 de pogoane) era utilizat pentru culturi agricole, păşunat şi, mai târziu, pentru activităţi industriale.

Pe la 1850, între actuala gară a oraşului şi bariera Sf.Gheorghe au fost construite mai multe mori de vânt. Aici îşi ridicaseră case şi cei care nu putuseră să-şi cumpere locuri în perimetrul oraşului.

Autorităţile municipale, după ce au încercat să demoleze construcţiile ridicate fără autorizaţie, au pus în vânzare pentru început peste 600 de locuri de casă familiilor care deja le ocupau. Astfel, **în anul 1892 se înfiinţase comuna rurală Islaz (plasa Văden**i), locuită de muncitori portuari, căruţaşi şi

plugari. **Legea din 1908** privind organizarea comunelor rurale şi administraţiunea plăşilor **preciza că acele comune, care erau situate până la o distanţă de 3 km de marginea oraşelor reşedinţă de judeţ, luau denumirea de „comune rurale suburbane''**, sintagma de „comună suburbană''definind o comună situată în apropierea unui oraş, de care depinde d.p.d.v.administrativ (v.şi **suburbie** – cartier situat la marginea unui oraş mare). **Localitatea Islaz (devenită în anul 1923 Brăiliţa) ajunge comună suburbană în anul 1939 iar în anul 1953 devine cartier al oraşului Brăila.**

Nedelcu Chercea. Până în anul 1923, cartierul Nedelcu Chercea exista doar ca un sector al comunei Islaz/Brăiliţa, cu denumirea de Vatra Veche, situat lângă gară, pe şoseaua Brăila-Focşani. **Devenită în aprilie 1923 comună rurală, Vatra Veche a primit denumirea de «Nedelcu Chercea »**, în cinstea unui mare industriaş şi filantrop. La 30 august 1939, localitatea devine comună suburbană iar **din anul 1953 comuna se transformă în cartierul „1Mai''**, parte componentă a oraşului Brăila. Noua denumire nu a fost prea mult folosită, după 1989 revenindu-se la „Nedelcu Chercea".

Nedelcu P.Chercea (1857-1946), prin pricepere şi muncă cinstită, a ajuns un mare industriaş al Brăilei, care şi-a călăuzit viaţa conform devizei: *„Totul pentru ţară, nimic pentru noi."* Voi aminti doar operele de binefacere făcute în cartierul care-i poartă numele: Biserica cu hramul Sf. Mare Mucenic Mina (1919-1928), şcoala şi grădiniţa de copii (1925-1928), casa parohială (1932), local de primărie şi dispensar (1933), monumentul eroilor(1936). De numele său şi al soţiei sale Ana se leagă numeroase alte donaţii şi ctitorii, cum ar fi de exemplu ridicarea Bisericii Adormirea Maicii Domnului de la Mănăstirea Tudor Vladimirescu.

Radu Negru. În anii 1921-1925, în sudul oraşului Brăila, pe teritoriul comunei Nedelcu Chercea a luat fiinţă aşa-numitul

« **cartier al demobilizaţilor** », format prin împroprietărirea cu loturi de casă de tip urban a locuitorilor participanţi la campania din 1916-1918. Cartierul a primit numele legendarului întemeietor al Ţării Româneşti, Radu Negru. **A devenit comună rurală în 1925 şi, apoi, comună în 1939. În anul 1953,** comuna Radu Negru **devine** ca şi celelalte două comune suburbane prezentate anterior- **cartier al oraşului**, păstrându-şi numele legendar.

Aceste date enumerative pot fi amplificate pentru fiecare comună în parte. Astfel, **comuna Brăiliţa** s-a format prin decizia Consiliului Comunal Brăila cu nr. 63/24.02.1892, prin care se vinde un număr de 473 locuri de casă, având fiecare 300 stânjeni pătraţi şi un număr de 156 locuri de câte 100 stânjeni pătraţi locuitorilor stabiliţi pe Islaz, conform recensământului din 1891.

Se urmărea astfel curmarea ocupării « abuzive şi neregulate » a terenurilor de pe Islaz (« dispunând fiecare de moşia oraşului ca proprietate a lor ») şi păstrarea unui aspect urbanistic civilizat, « meritat ca **primul oraş de port** iar nu cum se prezintă acum cu nişte case şi bordeie învelite cu pământ şi stuf, care lasă vederii oricărui om şi mai cu deosebire străinilor care vin pe calea ferată cea mai urâtă impresie».

Locurile situate între calea ferată şi cătunul Pisc se atribuiau prin tragere la sorţi, 1leu/stânjenul pătrat. Preţurile se achitau în 10 ani, timp în care se interzicea înstrăinarea locurilor. **Cumpărătorii erau obligaţi să înalţe clădirile pe acest teren în termen de doi ani, după planul tip ce se va întocmi** de **Primărie**...Împrejmuirea noului teren se va face cu scânduri şi pe linia ce se va desemna de inginerul comunei, fiind interzise altfel de împrejmuiri. La faţada fiecărei locuinţe se vor planta din doi în doi stânjeni copaci pe linia fixată de inginerul comunei, proprietarii îngrijindu-se de înlocuirea celor se ce vor usca.

"Planul nouei Comuni ce este a se forma pe lângă Satul Lipovenesc pe Islazul Urbei Brăila din 14 iulie 1892 "fixează nu numai locul fiecărei case, dar şi pe acela al viitoarelor instituţii (primărie, biserică, şcoală), al pieţei şi al cimitirelor (lipovenesc şi ortodox). Acestei prime parcelări i-au urmat altele, toate înscriindu-se într-un plan edilitar desenat cu rigla şi echerul şi constituind o reţea de drepte paralele şi perpendiculare sau, altfel spus, un caroiaj, care s-au păstrat până astăzi şi poate fi admirat de către orice posesor al *„Paginilor aurii"*. Acelaşi lucru este valabil şi pentru cartierele Nedelcu Chercea şi Radu Negru.

Fiind comună aparte, **Brăiliţa (Brăila dezmierdată**, cum i se mai spune) **îşi va stabili propria nomenclatură pentru străzi**, multe dintre denumiri coincizând cu ale altora din oraş. Se poate constata caracterul precumpănitor istoric al denumirilor, dar şi caracterul circumstanţial al câtorva (Principesa Maria, Principesa Ileana sau Lascăr Catargiu). Le enumerăm în ordinea menţionată în cazierul 328/1940, cuprinzând **"Străzile comunei suburbane Brăiliţa"**(în paranteză s-au trecut numele ulterioare) : **Traian** (Sevastopol, Octav Doicescu), **Carol** (Progresului), **Plevna** (Calea Galaţi), **Constantin Brâncoveanu** (Costache Negruzzi), **Smârdan** (Ciocârliei), **Principesa Maria** (Mircea cel Mare), **Nicopol(e)**, **Bălcescu** (Timiş), **Dumbrava Roşie**, **Lascăr Catargiu** (Mircea Mălăeru), **Valter Mărăcineanu**, **Valea Rahovei** (Cezar Petrescu), **Valea Călugărească**, **Principesa Ileana** (Târgovişte). Aşadar, din cele 14 străzi cât avea Brăiliţa conform planului originar, doar patru şi-au păstrat numele.

Acelaşi aspect îl remarcăm şi la străzile din satul Pisc alipit comunei Brăiliţa prin desfiinţarea sa : **Oituz, Vasile Lupu, Matei Basarab, Eroilor, Al. I. Cuza, Constantin Brâncoveanu, Mihai Viteazu şi Ştefan cel Mare**, din care se mai păstrează doar Eroilor şi Mihai Viteazu.

Renumele cartierului era dat şi de podul care-l unea de oraş şi peste care orăşenii nu prea se încumetau să treacă, caracterul belicos fiind afirmat mai ales faţă de rivala ei Nedelcu Chercea. Mi-aduc aminte că, în anii adolescenţei, într-un an, defilarea de 1 Mai/23 August s-a făcut în Monument. Pe seară, după petrecerea câmpenească, a urmat o încăierare de pomină între cel două cartiere, din tribună nemairămânând decât scheletul metalic. Totul se petrecuse sub supravegherea miliţiei care a ridicat câţiva beligeranţi la spartul târgului.

În cartier s-a înălţat prima investiţie străină – **Societatea Franco-Română** (1924) pentru materialele de drum de fier, care, după război, a devenit « **Progresul** », etalon al industriei socialiste şi producător de rulouri compresoare şi de excavatoare. Un timp s-a numit «**Wilhelm Pieck** ». A fost cântată în spiritul epocii de Mihu Dragomir :

« La cinci, când şuiera şantierul,
Se trezea, se-mbrăca, tropăia cartierul
Se încropea un ceai amărât
Să ţină nu de foame, ci de urât
Şi mahalaua pleca să trudească
La uzina brăileană cu firmă franţuzească ».

Iată aşadar cum a evoluat Brăila prin prisma unor termeni învecinaţi semantic : **foburg, mahala, periferie, catier, suburban**. Ar crede cineva că, născut-crescut în Piaţa Traian, a văzut lumina zilei în « Mahalaua Bisericii Sfinţii Arhangheli » ? Sau că, născut pe strada Glasis (Bd. Independenţei) este de pe Islaz ? Şi totuşi aşa este : problemă de terminologie şi/sau de creştere a razei/perimetrului oraşului...

Ne întâlnim la Barieră!

1) *Închidere cu ajutorul unei cumpene de lemn. Sens figurat, piedică, obstacol;*
2) *Poartă de intrare într-un oraş;*
3) *Birouri care delimitează teritoriul pentru a se percepe taxe de intrare.*

Littré

Toţi brăilenii cunosc toponimul-intersecţia Căii Călăraşi cu Bd. Dorobanţilor, dar, când sunt întrebaţi „unde-i bariera", dau din umeri sau , cu sinceritate, mărturisesc că „au apucat-o", descriind fosta barieră din dreptul staţiei Lukoil, la semaforul care asigură traversarea Căii Călăraşilor spre **cartierul** numit altădată al **Fabricilor.** Acum, dacă ne întreabă cineva „care fabrici", ridicăm noi înşine din umeri şi mărturisim că din tot ce-a fost odinioară (PAL, Fabrica de chibrituri, Fabrica de ciment „Stânca", Fabrica de glucoză, dextrină şi malţ „Glubedex", Industria Sârmei – Laminorul) s-ar putea să nu mai rămână în curând decât **denumirea străzii Fabricilor**. Să nu uităm că toate aceste fabrici erau situate altădată pe Islaz, separate de oraş, şi că ele luau locul viilor descrise şi de Mihail Sebastian în *„Oraşul cu salcâmi"*. Concentrarea şi separarea acestora de zona locuibilă reprezentau principii pentru edilii brăileni ai sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea, actuale încă. **Zona fabricilor** (unde la începutul sec. al XX-lea a fiinţat şi o fabrică de celuloză) **mai este cunoscută şi drept Cartierul Basil Clony**, proprietar al principalelor vii din zonă, literat şi filantrop, care înzestrase aici numeroase familii tinere cu locuri de casă.

Bariera noastră sau, mai precis, barierele noastre cumulează tustrele sensurile, noi oprindu-ne cu precădere asupra ultimei accepţii.

Bariera reprezenta o instituție fiscală cu dublă subordonare (locală și centrală) și care avea să fie desființată abia în martie 1903 printr-o lege propusă de Emil Costinescu, ministru de finanțe în guvernul liberal de atunci.

Ca porți de intrare în oraș, ele fiinţau teoretic din 1829. În fapt, nu existau nici în 1833, când magistratul oraşului propusese construirea a „**trei poduri de piatră la trei intrări în oraș, peste șanțul cetății** și anume un pod pe drumul Călăraşilor ce priveşte spre Monument; al doilea pe drumul Bucureştilor la capătul uliței Kiseleff; al treilea pe uliţa Galaţiului, dinspre grădina publică. **La capătul fiecărui pod se vor face și căsuțe pentru paznici și barieră**" (I.C. Filitti, *Primii ani*..., p. 19).

Ele devin o urgență după declararea Brăilei ca porto-franco, în 1836, având în vedere scutirile vamale care acționau în perimetrul oraşului şi de care nu se bucurau locuitorii de pe Islaz. În mod sigur, **în 1841 fiinţau trei bariere** (dosar 4/1841, fond Primăria) la marginea oraşului, aflate la capătul a trei artere principale (unde se intersectau cu şanţul împrejmuitor aflat pe locul actualei străzi Unirii), al căror nume îl purtau (de la nord la sud, în planul din 1858):

Bariera Silistrei (Poarta Pandurului) în planul lui Vermatti din 1789, numită aşa deoarece dădea în vadul Pandurului, de unde se deschidea drumul spre Cuptoare şi spre Odaia Vizirului, conform lui I.C. Filitti), **bariera Bucureşti (Poarta cea Mare sau Poarta Dracului** în planul sus-amintit, la capătul străzii Kiseleff conform planului din 1834) şi **bariera Galaţi (Poarta cea Mică** la capătul drumului Iaşiului).

Pe măsura extinderii zonei locuibile (a raionului / perimetrului) a oraşului, aceste trei bariere se vor strămuta la noul şanţ de pe strada Griviţei („raionul" întinzându-se până la actuala stradă Ştefan cel Mare), lor adăugându-li-se altele două: **bariera Sf. Gheorghe** (în perioada mai 1859 – noiembrie

1860) la capătul străzii cu acelaşi nume iar în 1861 **bariera Sf. Constantin**.

În sfârşit, o nouă şi totodată ultimă strămutare are loc prin anii 1870, noul şanţ săpându-se pe strada Laterală, actualmente Bd. Dorobanţi. Săparea şanţului, respectiv astuparea lui, se realizează de către cei care primeau locuri de casă pe Islaz, barierele delimitând astfel succesiv întinderea/ perimetrul oraşului.

Aşadar, în Brăila au fiinţat iniţial trei bariere, apoi cinci. În Bucureşti, existaseră paisprezece bariere: Mogoşoaia; Herăstrău; Mandrit; Moşii; Iancu; Vergu; Dudeşti; Piscu; Şerban-Vodă; Craiovei; Spirea; Cotroceni; Belvedere şi Tîrgovişte.

Ca şi la Brăila şi în Bucureşti a mai rămas doar numele unora, cum ar fi „Bariera Vergului".

Bariera îndeplinea funcţia unui **punct vamal, având rolul deosebit de important de a încasa „acsizele/axisele", termen neadaptat în limbă în acea epocă pentru „accize"**, care tot cresc şi astăzi ca să atingă nivelul Europei. Astăzi, accizele se aplică produselor de lux, veniturile la buget fiind datorate în primul rând aplicării lor la ţigări, cafea şi alcool. Atunci, ele erau percepute la intrarea în Comună (la bariere) a articolelor coloniale şi manufacturiere, produselor alimentare de mare consum (brânzeturi, mezeluri, făină, cartofi), petrolului etc., contribuind substanţial la constituirea vistieriei comunale, dar şi a celei a statului. În Brăila, veniturile obţinute din accize erau concesionate anual unor întreprinzători particulari („contraccii", în terminologia epocii). Vornicia Dinăuntru/ Ministerul de Interne aproba „organigrama" funcţionarilor de la barieră şi mărimea salariilor acestora.

Verificarea şi taxarea mărfurilor care intrau în oraş pe la posturile de control de la bariere erau deservite de aşa-numiţii **guarzi**, pe care poporul îi numea **„spirtari"**, fiindcă grija lor cea mare era să nu se strecoare prin contrabandă mai ales băuturile

spirtoase, pe care erau puse cele mai mari taxe. Astfel, în 1883, spirtul prevedea o acciză de 7 lei la decalitru, în afara barierelor fiind de 14 ori mai mică.

Evaziunea fiscală consta nu numai în introducerea în oraş a mărfurilor fără a plăti taxele, dar şi în vinderea acestora prin includerea lor.

Contrabanda cu alcool era în floare, firește cu complicitatea unor vameşi, ca şi astăzi de altfel.

Mijloacele la care recurgeau contrabandiştii erau dintre cele mai ingenioase. Să-i dăm cuvântul lui **Constantin Bacalbaşa**, fiu al Brăilei şi istoric al Bucureştiului de altădată, **şef al biroului de accize în 1883**, cunoscător al procedeelor folosite la contrabanda cu alcool pentru a păcăli vigilența perceptorilor şi a controlorilor comunali. Cei mai folosiți erau găzarii şi geamgiii, cei care vindeau în regim de „piață liberă" produsele pe la porțile cetățenilor. Găzarii aveau garnițe cu două funduri, deasupra era petrol iar sub un capac etanş se afla spirt – rom sau coniac, ambele de vânzare sub prețul pieței. Geamgiii, care îşi strigau meseria la fiecare colț de stradă pentru cei ce aveau de pus un geam spart, măsluiau cutiile în aşa fel, încât în peretele de jos se afla o deschizătură în care era introdus un tub de tinichea conținând spirt. Căruțele cu lemne de la pădure treceau bariera nestingherite. Totuşi, cineva mai atent şi-ar fi dat seama că unul sau două trunchiuri de copac erau scobite şi-n interiorul lor se aflau tuburi de tinichea cu spirt. De asemenea, existau şi căruțe cu fundul dublu unde erau „adăpostite" cutii de tinichea pline cu alcool. Butoaiele cu fundul dublu folosite de regulă pentru muratul verzei toamna erau şi ele garnisite cu recipiente pentru alcool. Se foloseau şi înmormântările trucate. Bacalbaşa ne descrie un convoi mortuar care trecea bariera către cimitir: „În cap era popa care citea, în spatele coşciugului femei care jeleau de ți se rupea sufletul. În realitate, era o bandă de contrabandişti. Popa era un contrabandist iar dacă ridicai capacul coşciugului găseai cutii de tinichea pline cu spirt".

Guarzii aveau o uniformă inedită: chipiu şi tunică de infanterist, pantaloni şi cizme de călăraş, sabie lungă, încinsă pe un centiron larg de piele de care atârna un „revolver", întotdeauna încărcat, şi nelipsitul ţignal iar ca unealtă principală de lucru o rangă ascuţită la un capăt iar la celălalt prevăzută cu o brăţară de care era ţinută în timpul manevrării ei. Ranga ascuţită era folosită la depistarea ascunzătorilor din carele cu fân. Ca să nu mai fie descărcat, guardul înfigea ranga în încărcătură de mai multe ori şi din mai multe părţi ca să descopere ceea ce ar fi putut fi ascuns. Încasarea acestor taxe de tip feudal se făcea la barieră iar împiedicarea trecerii forţate a barierei se realiza prin executarea unui şanţ care nu mai permitea trecerea carelor.

Istoria barierelor din Brăila, documentată de Elena Ilie, muzeograf, în *Analele Brăilei* (An II, nr.2/1996), vizează în primul rând „naşterea" barierei de la Sf. Constantin, pentru care, coincidenţă fericită, există şi o fotografie.

Bariera Sf. Constantin (a cincea) s-a născut în urma cererii a 36 de „locuitori proprietari" ai mahalalei Sf. Constantin din noiembrie 1860 pe motiv că noua barieră le-ar aduce „înlesnirea comerţului", în prezent întâmpinând „o mare nevoinţă în comunicaţii, eşirea din oraş fiindu-ne foarte cu depărtare (la) celelalte bariere". Demersul lor, solicitând aceeaşi „părintească grijă pentru nevoinţele lor", ca şi aceea arătată „mahalagiilor de la Sf. George", se bucură de un raport favorabil din partea poliţaiului, care consemnează că ieşirea din oraş a acestor mahalagii se putea face doar pe la barierele Silistra şi Bucureşti, aflate „ prea cu depărtare... mai vârtos, pentru transportarea nutrimentului pentru vite depozitat pe Islazul oraşului".

Găsită ca întemeiată, cererea este aprobată în 19 iunie 1861. S-a închiriat un local, s-au pus în lucrare „cumpăna şi grilajul" şi la 13 noiembrie 1861 se anunţă „săvârşirea"lucrărilor şi începerea funcţionării.

Mărirea oraşului a impus mutarea şanţului la strada Laterală, prilej cu care **Administraţia Vămii cerea de la primărie la 20 mai 1871 asigurări că „ a despărţit portul franc de interiorul ţării printr-un şanţ astfel construit încât să împiedice trecerea pe aiurea decât pe la fiecare barieră şi că la fiecare barieră a construit localuri îndestulătoare pentru serviciul vamal"** (dosar 42/1871, fond Primăria).

Începute în iulie 1872, construcţiile celor cinci localuri de barieră erau terminate în noiembrie acelaşi an. Construirea lor s-a realizat conform proiectului arhitectului Carol Rogusky şi sub supravegherea inginerului arhitect P.A. Tobai.

La bariera Sf. Constantin, casa era situată pe partea dreaptă a străzii „pe linia alinierii străzii... şi în depărtare 5 m de la digul şanţului, împrejmuită cu stâlpi de stejar, stinghii şi scânduri din brad, vopsite de ambele părţi cu vopsea de ulei de culoarea lemnului deschis", devizul estimativ fiind de 33.588,55 lei.

Era construită din cărămidă, cu un singur nivel, cu fronton triunghiular deasupra intrării. Pentru fiecare latură a clădirii erau prevăzute câte două ferestre prin care se supravegheau intrările în oraş şi ieşirile.

Încheind prezentarea barierelor ca punct vamal de încasare a accizelor, să conchidem că, după cum ne arată documentele, stoparea evaziunii fiscale dădea rezultate foarte mici. Ca şi în zilele noastre de altfel.

La barieră se controlau şi se vizau paşapoartele, bariera fiind „poarta de intrare" în oraş.

Pe la „bariera Călăraşi" au încercat în ziua de 13/25 martie 1907 peste 300 de ţărani din Viziru şi comunele învecinate să pătrundă în oraş. Au fost întâmpinaţi însă de armată şi siliţi să se retragă.

Primirile oficiale se realizau tot la barieră, aşa cum s-a întâmplat cu primirea călăraşilor victorioşi pe câmpurile din Bulgaria, întîmpinaţi la bariera Bucureşti. Fiecare barieră a avut

o istorie comună cu a celorlalte, dar şi o istorie proprie. Şi cine va vrea să scrie un studiu sau un roman despre contrabanda care se făcea în acele timpuri va trebui să zăbovească în special asupra barierei Brăiliţa, unde mărfurile de contrabandă se aduceau nu doar pe uscat, ci şi pe calea apei, pe Dunăre.

Bisericile - efigii spirituale şi repere administrative

„Oricine doreşte să cunoască sufletul oraşului trebuie să intre în bisericile lui..."
Nicolae Iorga

Toată istoria vremurilor trecute (spirituală, culturală, politică, economică, administrativă) poate fi înfăţişată prin biserici... Bisericile îi marchează vârstele... Simbolic este faptul că amintirea cetăţii, păstrată în câteva relicve şi nume de străzi, e vie prin Biserica Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril... (vezi cap. *„Piaţa Traian – kilometrul zero"*)

Aşa se face că, înainte de împărţirea oficială, administrativă a Brăilei pe culori sau vopseluri, a existat o împărţire pe „mahalale", numite după bisericile din zonă. Dincolo de reperul spiritual, al dreptei credinţe, în oraşul care se năştea şi în care clădirile cu două, trei caturi (inclusiv parterul) erau foarte puţine, bisericile impuneau şi prin reperul înălţimii, vizibile pentru băştinaşi, dar şi pentru cei străini de urbe ca un preţios punct de orientare.

Incluse/prevăzute în diferite planuri de sistematizare a oraşului, le aflăm localizate „narativ": „în culoarea verde, biserica cu hramul Sf. Nicolae pe uliţa Slătineanu de la Dima Deli peste drum şi cea de lângă curtea carantinească cu hramul Adormirea Maicii Domnului, unde, până la 1828, fusese citadelă turcească".

În paralel cu trufaşa geamie cu minaret a existat şi Biserica Veche – scaun al mitropoliei Proilaviei, despre care va fi vorba mai jos. Există date şi despre ctitorirea altei biserici. În 1594, Mihai Viteazul, prin banul Manta şi Albert Kiraly, eliberează Brăila şi ridică în inima oraşului o biserică purtând

numele fiului său Nicolae, ruinată în 1646. Hramul acestei biserici nu s-a uitat şi, după opinia unui reputat cercetător, zidurile de astăzi ale bisericii Sf. Nicolae s-ar fi ridicat pe locul vechiului lăcaş. Săpături viitoare ar putea confirma ipoteza.

Tot aşa se va fi întâmplat şi cu atribuirea hramului Bisericii Vechi fostei geamii, „adevărată catedrală a oraşului", simbol al biruinţei creştine în faţa stăpânirii otomane. Se perpetua astfel o tradiţie, tot aşa cum meşterul Manole căuta „un zid părăsit..."La iniţiativa prof. univ. dr. Ionel Cândea, director al Muzeului Brăilei, **la 6 decembrie 1993, a fost proclamat Sf. Mare Ierarh Nicolae, ocrotitorul navigatorilor, drept patron şi oblăduitor al cetăţii Brăilei.** Se instaura astfel o nouă tradiţie.

În „*Anuarul Episcopiei Dunării de Jos*" sunt inserate în ordine alfabetică parohiile din municipiu cu hramul şi anul zidirii bisericii. Le reproducem pe cele înălţate înainte de 1940 prin menţionarea hramului.

Adormirea Maicii Domnului, 1914
Sfinţii Apostoli (Petru şi Pavel), 1881
Sfinţii Arhangheli (Mihail şi Gavril), 1667, refăcută în 1831
Bunavestire, 1872
Înălţarea Sfintei Cruci, 1944
Cuvioasa Parascheva, 1896
Sfântul Dumitru, 1911
Sfânta Muceniţă Filofteia, 1928
Sfântul Gheorghe, 1857
Sfântul Ilie, 1877
Sfântul Ioan Botezătorul, 1912
Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena şi **Sf.Mc. Haralambie**, 1894
Sf. Mina, 1928
Sf. Nicolae, 1865
Sf. Treime, 1933 – Radu Negru
Sf. Treime, 1938

Ar fi trebuit negreşit să fie menţionată aici **Biserica Sf. Spiridon**, atestată după unii cercetători încă din 1820, fiinţând sigur în 1841, demolată în anii 1960 pe motiv că nu avea fundaţie şi era în pericol să se prăbuşească. Biserica era moştenitoarea odoarelor şi cărţilor de cult de la Biserica Veche, pe care le-a cercetat şi comentat Nicolae Iorga cu ocazia centenarului eliberării de sub turci. Pe locul ei s-a ridicat clădirea telefoanelor de pe Strada Călăraşilor colţ cu Independenţei. Numele ei a fost preluat astăzi de biserica lutherană de pe Bd. Cuza, transformată în biserică ortodoxă.

Ar fi trebuit să fie menţionată şi demolarea falnicei biserici **Sfânta Parascheva**, aflată în stadiul de finalizare încă din anii celui de-al doilea război şi ale cărei ziduri neterminate au fost dinamitate în aceiaşi ani. Situată pe diagonala Spitalului Sf. Pantelimon, pe strada Călăraşi spre barieră, ar fi fost lăcaşul de cult cel mai impunător din Brăila. Nu se mai ştie nimic sau aproape nimic, şi este păcat.

Inserez în acest context două informaţii utilizabile pentru o viitoare istorie a bisericii brăilene.

1) În 1934, în *Editura foaiei parohiale „Glasul bisericii"*, „foaie" lunară, editată între anii 1923-1934 sub îngrijirea preotului paroh econom Anghel Constantinescu, apărea la *Tipografia Românească*, broşura de 12 pagini cu titlul evocator: **„Încă un strigăt pentru zidirea nouei bisericii Sf. Parascheva din Brăila"**, autor Anghel Constantinescu. Cine dezgroapă din negura vremii viaţa cucernicului părinte?

2) În 1904, francezul André Bellessort, în lucrarea „ *Le Roumanie contemporaine*", (referindu-se la Biserica Sf. Arhangheli), nota că „patru primari ai Brăilei, la rând, voind să o dărâme, au murit iar al cincilea nu mai îndrăzneşte să se atingă de ea". Oare ce se va fi întâmplat cu demolatorul bisericii Sfânta Parascheva?

Istoria acestor lăcaşuri, prezentă în pridvorul celor mai multe dintre bisericile oraşului, s-ar cuveni publicată într-un

volum care ne-ar edifica nu numai asupra existenţei unui profund spirit religios în Brăila modernă, ci şi asupra istoriei urbei. S-ar înlătura totodată multe neconcordanţe. În *Anuar* se notează telegrafic numele parohiei, al hramului şi anul zidirii. De ex. „**SFINŢII ÎMPĂRAŢI CONSTANTIN ŞI ELENA ŞI SF. MC. HARALAMBIE**", 1894. Or, în ziarul *Obiectiv – Vocea Brăilei*, cu ocazia celebrării hramului din acest an, citim: „Piatra de temelie a fost pusă la 3 mai 1857 iar sfinţirea la 8 septembrie 1863, contribuind la ridicarea ei breslele (corporaţiile) grădinarilor, croitorilor, casapilor (măcelarilor), precupeţilor şi hamalilor. Este moştenitoarea şi păstrătoarea moaştelor Sf. Mucenic Haralambie. Din alte surse, aflăm că la temelia bisericii s-ar afla pietre din vechile ruine ale cetăţii Ibrail.

Numirea cartierelor după biserici reprezenta deja o practică administrativă, constituind un reper topografic absolut. Astfel, sub nr. 63 din 7 iulie 1871, Consiliul Comunal Brăila aprobă numirea stradelor, pieţelor şi locurilor publice din noul raion (până la strada Laterală, azi Bd. Dorobanţi), „oraşul nou" despărţindu-se în trei mahalale (dosar 44/1870):

1) **Mahalaua Sfintei Parascheva** cuprinde Atârnaţi cu partea oraşului nou până la str. Albinei care se află între str. Sf. Constantin şi str. Bucureşti (azi 1 Decembrie 1918). Această mahala este în apropiere de biserica Sf. Spiridon şi Sf. Constantin.

2) **Mahalaua Sf. Ilie** cuprinde zona de la str. Albinei până la str. Apollo, care se află între str. Sf. Gheorghe şi str. Galaţi. Această mahala este aproape de biserica Sf. Gheorghe.

3) **Mahalaua Sf. Ion** cuprinde partea de la str. Apollo la Piaţa Militară, adică oraşul situat de ambele părţi ale străzii Galaţi şi această mahala este în apropiere de biserica Maica Precista.

Rareori sunt pomenite culorile (vopselurile) sau circumscripţiile de poliţie, întotdeauna însă raportarea făcându-se şi la biserica din zonă.

Ca argument mai aducem un singur exemplu. **Situaţia statistică a proprietăţilor din oraş** (case şi terenuri), înaintată de Primăria Brăila la 26 ianuarie 1885 către Ministrul Industriei, Comerţului şi Domeniilor Statului, cuprindea la prima rubrică intitulată „Suburbia sau mahalaua" exclusiv nume de biserici pe care le redăm în ordinea prezenţei în tabel: Sf. Spiridon, Sf. Gheorghe, Sf. Petru, Sf. Constantin, Sf. Ilie, Cuvioasa Parascheva, Sf. Arhangheli, Sf. Nicolae, Sf. Mihail (!?), Sf. Maria.

Având în vedere lungimea ei, strada Glasis (Bd. Independenţei de astăzi) aparţinea suburbiilor sau mahalalelor Sf. Spiridon, Sf. Gheorghe şi Sf. Petru (lipseşte Sf. Maria !), cuprinzînd 545 case locuite şi patru locuri îngrădite.

În jurul bisericilor, polarizatoare ale vieţii urbane sub toate aspectele, luau fiinţă multe dintre **pieţele oraşului**: Piaţa Sf. Arhangheli, Piaţa Sf. Spiridon (astăzi Piaţa Independenţei), Piaţa Sf. Constantin şi Piaţa Sf. Gheorghe. Ultimele două au dispărut astăzi prin construcţia de blocuri, dar s-a menţinut ideea de piaţă, în nomenclatorul străzilor fiinţând Piaţa George Enescu şi Piaţa Gheorghe Doja. În ultimul caz, datorită lucrării subconştientului, în ciuda politizării, s-a păstrat numele „Gheorghe", aşa cum s-a întîmplat şi cu strada Sf. Petru, devenită *Petru Maior.*

Bisericile au dat şi numele străzilor pe care fiinţau: Sf. Petru (azi Petru Maior), Sf. Nicolae (azi Ana Aslan), Sf. Constantin (Şcolilor), Sf. Gheorghe (azi Eremia Grigorescu), Sf. Maria/Maica Domnului (azi Panait Istrati). A existat şi o stradă Sf. Mihail, numind segmentul aparţinător astăzi străzii Călăraşi între ieşirea din Piaţa Traian şi str. Danubiului. În cazul străzii **Sf. Constantin** precizăm că, iniţial, porţiunea dintre Calea Călăraşi şi Bd. Cuza s-a numit **strada Şcolii Publice,** evocând

existența primei școli în limba română fondată de Ioan Penescu în ianuarie 1833, de care amintește și o placă memorială. De la Bd. Cuza până la cimitir s-a numit **Sf. Constantin**. Ulterior numele s-a extins la întreaga stradă (neoficial), oficial atribuindu-i-se numele de Strada Școlilor după construirea unei noi școli (azi Școala nr. 8 „Ioan Băncilă").

A mai existat **strada Bisericii (Catolice** !), denumită azi strada Catolică; **strada Sf. Cruce**, până când un spirit ateu a numit-o „Cloșca". Multă vreme strada pe care se află mitropolia de rit vechi s-a numit **Strada Lipovenilor...** Oficial, astăzi o singură stradă mai poartă nume de sfânt - **Sf. Filofteea (Sf. Muceniță Filofteea)**, după numele bisericii fondate în 1928.

Neoficial, cei mai în vârstă, dar și mulți tineri, utilizează vechile denumiri: Sf. Maria, Sf. Nicolae, Sf. Petru sau Sf. Constantin.

Un epitet calificativ „**veche**" ne trimite însă la vremurile când Brăila a fost mitropolie. A existat mai întâi **Biserica Veche**, având în vecinătate, după cum se obișnuia, un cimitir care se întindea de la Bd. Cuza până la Piața Independenței, amintit atât în planul lui Berroczyn **(Champs de Morts)**, cât și denumirea unei **străzi a Mormintelor**. Cât a ființat biserica, a existat și **Mahalaua Bisericii Vechi**. După dispariția bisericii, a rămas doar amintirea și numele străzii care, cu timpul, s-a redus la epitetul adjectival, ajungându-se la **Strada Veche.**

Istoria Bisericii vechi a constituit de-a lungul timpului obiectul mai multor studii. În zilele noastre, prof. Ionel Cândea în vol. „*Comunitatea greacă de la Brăila din cele mai vechi timpuri până în secolul al XIX-lea*", Muzeul Brăilei – Editura Istros, Brăila, 2004, dedica bisericii, Mitropoliei Proilaviei și necropolei din zonă nu mai puțin de 7 (șapte) studii pe 122 de pagini.

Biserica, modestă ca înfățișare, construită din lemn, cu un singur turn, era situată la colțul străzii Malului și s-a prăbușit între anii 1842-1846 împreună cu o bună parte din cimitirul

înconjurător, obiectele de cult fiind transferate Bisericii Sf. Spiridon. Avea hramul Sf. Arhangheli care a fost transferat bisericii înfiinţate în 1831 în locul geamiei din centrul oraşului.

Cele mai multe studii dedicate Mitropoliei Proilaviei menţionează succint faptul că, aflată în centrul regiunilor stăpânite de turci, avea sub jurisdicţie raialele Turnu, Giurgiu, Brăila, Dobrogea, Silistra, întreaga Moldovă de sud şi Hotinul.

Datele apar *in extenso* la Mihai Eminescu, ziaristul făcând din existenţa Mitropoliei Proilaviei (sfârşitul s.16 şi 7 iulie 1828) un argument peremptoriu în susţinerea stăpânirii româneşti asupra pământurilor dintre Prut şi Nistru, asupra celor trei judeţe din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail şi Belgrad), revenite Moldovei în 1856 prin Tratatul de la Paris, dar încorporate din nou în Imperiul Ţarist prin pacea de la Berlin (1878) în schimbul retrocedării Dobrogei.

Suita de 6 (şase) articole din ziarul *„Timpul"* , puse sub numele comun *„Basarabia"* (3,4,7,8,10,14 martie 1878) , ni-l arată pe Eminescu drept bun român şi bun creştin, spunând un „Nu" categoric raptului din trupul ţării. Aceste articole, ca şi acelea privind „chestiunea israelită" au amânat publicarea volumului X din *„Opere"* pentru a nu supăra pe „tovarăşii" noştri de la Răsărit.

Istoria Basarabiei este legată direct de existenţa Mitropoliei Proilaviei şi, de aceea, Eminescu insistă pe organizarea bisericească a teritoriului în discuţie.

„Cea mai vie dovadă că în acest veac (al XVII-lea – n.n.) erau în Basarabia români este desigur **existenţa eparhiei Brăilei...**", de care ţineau:

I. Silistra, Brăila, Chilia. Trăgând o linie de la Silistra la Marea Neagră ajungem tocmai la Chiustangè, încât întreaga Dobroge a lui Mircea cel Bătrân intră în eparhie.

II. Reni, Ismail, Ackerman (Cetatea Albă), Bender (Tighina). Trăgând o linie de la Bender la Reni avem toată Basarabia în cestiune.

III. Toate satele şi oraşele româneşti dintre Nistru şi Bug, adică din Podolia şi Cherson. Citat anume e oraşul Dubăsari, dincolo de Nistru, care se ţinuse de episcopia Huşilor. Dar la sud de Dubăsari sunt Mălăieşti, la nord de ei e oraşul Balta, apoi oraşul Ocna şi încă foarte multe sate, rămase până azi româneşti" (*Opere,* X, p.64).

Existenţa Mitropoliei este o dovadă a persistenţei româneşti şi, de aceea, după cum sublinia profesorul George Lateş, Mihai Eminescu „atribuie lucrării lui Dumnezeu rolul esenţial în demonstrarea dreptăţii noastre": „Să mulţumim bisericei noastre care, prin dumnezeiasca linişte şi statornicie pe care a avut-o în vremile cele mai turburate, ne-a păstrat prin însemnările ei acest argument zdrobitor faţă de orice subtilitate diplomatică. Întrebarea posesiunei legitime nu mai poate fi controversată" (ibidem).

Încheind excursul privind relaţia dintre biserici şi organizarea administrativă, vă invit ca, odată ajunşi în faţa unei biserici sus-menţionate, să nu ezitaţi să intraţi şi să citiţi **istoricul** acesteia. **Este o parte din Brăila noastră.** Dacă sunteţi şi drept credincios, ceea ce vă doresc, după cele câteva minute de zăbovire, vă veţi simţi cu sufletul împăcat.

Două cartiere vecine: Hipodrom şi Obor

Aici cresc armăsarii pentru toate iepele şaretelor
şi tineret de curse pentru hipodroame.
Ioan Alexandru

Hipodrom, s.n. Teren amenajat pentru desfăşurarea concursurilor hipice prevăzut cu tribune pentru spectatori. În antichitate era folosit şi pentru întreceri de care. Cel mai cunoscut hipodrom din Grecia antică a fost cel din Olimpia. Din fr. *hippodrome*, lat. *hippodromos,* cf. gr. *hippos* – cal, *dromos* – cursă.

Obor, s.n. Regional. Loc (împrejmuit) unde se ţine un târg de vite, de fân, de lemne; târg de vite; p. ext. piaţă... Din bg., scr.

Astăzi, numele unor cartiere de blocuri şi numele unor străzi. Pe planul din 1898 al oraşului figurau drept ultimele străzi.

Care Hipodrom? Care Obor? Să începem cu Oborul.

Inima vie a Dunării şi a Bărăganului, Brăila de după 1829 a fost în primul rând un centru de export cerealier. Piaţa Brăilei îşi menţinuse importanţa şi în timpul raialei, numai că atunci aproviziona exclusiv Poarta. Era aşa de importantă pentru comerţul de cereale, încât unitatea ei de măsură, **chila de Brăila (220 de ocale în 1783**) s-a impus nu numai pentru tranzacţiile din Ţara Românească, dar şi pentru acelea din Moldova. Un hatişerif din 1802 dispune ca plata diferitelor produse să se facă la **preţul pieţei fixat anual în schela Brăilei**.

După eliberarea de sub turci, exportul creşte vertiginos. Un singur exemplu. În 1833 se vor exporta prin Brăila 443 000 hl, adică 44 300 000 kg de cereale diverse. Libertatea comerţului pe Dunăre şi mare a permis dezvoltarea economică a oraşului

ilustrată şi de sporirea numărului de vase intrate în portul Brăilei: de la 111 în 1831 la 1383 în zece luni ale anului 1847. Aşadar, o creştere 1200 % în 17 ani.

Oborul de cereale, înfiinţat în 1843 în Izlaz şi având regulament de funcţionare din 1844, era, înainte de apariţia bursei în 1882, cea mai importantă piaţă de tranzacţie comercială din ţară. Până la primul război mondial şi chiar după aceea, Oborul de cereale aduna zilnic mii de care din cele mai îndepărtate colţuri ale judeţului şi din judeţele învecinate, Buzău, Covurlui şi Râmnicu Sărat. În anii când recolta de cereale era îmbelşugată, tranzacţiile din Oborul Brăilei se ridicau la sute de vagoane pe zi.

O statistică a Camerei de Comerţ din Brăila vorbeşte de la sine. În 1911 au intrat în Obor 65256 care de cereale, în 1912 – 42778, în 1913-85343, în 1914 – 63724, în 1915 – 100262, în 1920- 84244, în 1921 – 98304, în 1922 – 65822, în 1923 – 71450, în 1924 – 38102, în 1925 – 54563, în 1930 – 120532, în 1931 – 80857, în 1932 – 54744 şi în 1933 – 25468 care de cereale. Intrările mai reduse de cereale din ultimul an în Obor erau o consecinţă a decăderii portului Brăila de la rangul de prim port de export, dar şi a faptului că multe dintre căruţele ţărăneşti se îndreptau către alte oboare mai mici şi, mai ales, către rampele CFR de la Urleasca, Ianca-Sat, Traian-Sat, Făurei etc.

Oborul oraşului Brăila reprezenta unul dintre cele mai însemnate târguri zilnice din ţară, în care un însemnat număr de ţărani din judeţele vecine, precum şi toată populaţia rurală a judeţului Brăila veneau cu carele încărcate de cereale şi îşi vindeau produsele. „Oborul Brăilei, după cum se spune într-un document al Camerei de comerţ, este însufleţit eminamente numai prin munca ţăranului român".

Cumpărătorii cerealelor sunt de mai multe feluri: comercianţi propriu-zişi, speculanţi, mijlocitori între vânzători şi cumpărători sau procuratori (fie ai comercianţilor ori ai speculanţilor, fie ai mijlocitorilor), cu toţii „silindu-se în toate

modurile a înşela pe ţărani la predarea mărfii şi la rasul baniţei." Pentru înfrânarea acestor fapte imorale şi ilegale s-a numit un comisar al Oborului care trebuia să prezinte autorităţilor preţurile zilnice şi lunare la produsele cerealiere. Specula era datorată dragomanilor, deşi erau autorizaţi legal, dar şi căpitanilor de la bariere care tolerau intrarea carelor cu produse cumpărate fără biletul comisarului comunal de la obor.

Şi toate aceste cereale luau calea portului. Dacă în Obor lucrau, de ex., în 1936-53 de muncitori manuali, în port erau 900 căruţaşi, 693 hamali, 452 elevatorişti, 119 rujari, 287 docheri, 30 secăreni, 185 lopătari, 10 ciurari, 101 robagii şi 42 tăvălucari, munca acestora fiind reglementată de contracte colective de muncă, negociate cu patronii caselor comerciale.

Aşadar, aici pe Islaz, pe locul actualului cartier de blocuri Obor puteai lua pulsul vieţii întregului oraş. Dar şi la Bursa de Cereale, înfiinţată în 1882, ale cărei cotaţii erau publicate şi în două buletine. Era o bursă de renume internaţional, care, conform unor surse orale, mai figurează încă la bursa din Chicago. Evident, ca nume!

Astăzi, oborul a fost strămutat tot pe şoseaua Râmnicu Sărat la vreo doi kilometri, fiind obor „de toate pentru toţi", şi de vite şi de cereale şi de cherestea şi talcioc.

Dacă de Obor îşi mai amintesc cei în vârstă, puţini sunt cei care mai ştiu că **pe locul cartierului Hipodrom a existat, până la al doilea război, cu adevărat, un hipodrom.**

La originea hipodromului se află Societatea Equestră şi de Încurajare pentru Ameliorarea Rasei Cailor, fondată în 1880, care a cumpărat armăsari de rasă pentru reproducţie (1881-1883) **iar în anii 1886-1887 a organizat alergări de cai pe platoul din dosul gării.** Şi tot ea, pentru prima dată în ţară a organizat alergări de trap. Din 1887, din lipsă de fonduri, n-a mai activat.

În aprilie 1902, Societatea Equestră... îşi reia activitatea sub un nou nume – **„Societatea de Încurajare pentru**

Îmbunătățirea Rasei Animalelor", cu un nou statut, având ca președinte pe contele Camille de Roma. În toamna aceluiași an va organiza alergări pe hipodromul comunei de lângă oborul de vite.

Astfel, aflăm dintr-o adresă – revenire din 21 noiembrie către primăria orașului că Societatea... solicită „un loc bine situat unde să-și organizeze aceste alergări de cai în fiecare an, atât primăvara cât și toamna târziu și unde să-și poată clădi în mod definitiv tribunele, grajdurile pentru adăpostirea atât a cailor care vor lua parte la alergări, cât și a diferitelor animale de reproducție pe care societatea voiește să și le procure în cel mai scurt timp precum și a determina și nivela pistele de alergări." Terenul cerut se afla lângă Parcul Monument, considerat ca fiind „mai propice pentru scopul societății, fiind mai cu seamă și-n apropierea tramvaiului, ceea ce ar înlesni mijloacele de transport." Rezolvarea grabnică a solicitării va permite utilizarea materialului aflat pe vechiul hipodrom de lângă târgul de vite, care costase Societatea „destule sacrificii" și care, altfel, se deteriorează.

În urma aprobării, **din primăvara anului 1903, Societatea dispune de un hipodrom propriu pe terenul de lângă Parcul Monument**, donat de către comuna Brăila. Societatea a fost recunoscută ca persoană juridică, având ca președinte de onoare pe M.S. Regele Ferdinand. Întrecerile hipice determină și editarea unei publicații: **Brăila sport. Ziar sportive, 12 iunie 1905. Apare în zilele de curse.**

În 1905 se achiziționează trei armăsari de reproducție, numărul urcând în anii următori până la 12. În perioada 1906-1916, la secția de montă au fost prezentate 4215 iepe, monta fiind asigurată gratuit pentru „iepele sătenilor, căruțașilor și birjarilor".

În timpul ocupației germano-bulgaro-turcă din anii 1916-1918, clădirea și tribunele au fost distruse pentru lemne de foc.

În 1923, M.S. Regele Ferdinand, însoţit de M.S. Regina Maria, vizitând oraşul şi interesându-se de existenţa Societăţii de Încurajare, şi-au exprimat dorinţa de a vedea reclădit hipodromul.

Reclădit în două luni, în primăvara aceluiaşi an (s-au ridicat tribunele şi s-a realizat împrejmuirea), ar fi trebuit să fie inaugurat toamna, dar, fiind secetă, nu s-a refăcut gazonul.

Din noul comitet făceau parte ca preşedinte de onoare din nou M.S. Regele Ferdinand I, iar ca vicepreşedinte filantropul şi muzicianul George Cavadia. Refacerea hipodromului s-a datorat în primul rând inginerului Nicolae Th. Faranga, fost prefect şi primar de Brăila. Printr-o adresă din 12 februarie 1925, comitetul director al Societăţii mulţumeşte pentru suma de 60 000 lei din partea prefecturii, pentru sprijinul moral şi material acordat, „recunoscând în mod public că fără sprijinul ce personagiile cu sentimentele dumneavoastră dau operelor sociale şi naţionale, acestea nu s-ar crea. Datorăm, în mare parte, înfiinţarea hipodromului sprijinului ce dumneavoastră aţi dat , pentru care vă suntem adânc recunoscători." Lucrările de refacere au costat 1 400 000 lei (din capitalul Societăţii – 200 000 lei; subvenţii şi donaţii – 850 000 lei; împrumuturi fără dobândă – 350 000 lei).

Hipodromul a fost inaugurat în primăvara anului 1924, solemnitatea fiind prezidată de Familia Regală, tot atunci fiind şi prima zi de cursă. De atunci, hipodromul a funcţionat până la cel de-al doilea război mondial. Este neîndoielnic faptul că succesul de care s-a bucurat s-a datorat şi existenţei herghelii de la Ruşeţu (localitate pendinte altădată de judeţul Brăila),vizitată, de ex., de membrii Congresului Internaţional de Agricultură în 13 iunie 1929, când le-a fost prezentată „expoziţia prodaşilor Herghelii Ruşeţu". Va mai fi existând oare herghelia?

Dacă memoria nu mă înşală, unul dintre primarii anilor 1990 luase iniţiativa (verbal!) construirii unui hipodrom în Lacu Dulce, cam în zona actualelor blocuri ANL. Iniţiativa se născuse

pe năsălie, nefiind urmată de demersuri concrete. Poate nu e prea târziu, având în vedere veniturile pe care le-ar aduce.... De curând ziarele anunţau concesionarea Hipodromului din Ploieşti unui investitor străin.

„Monumentele" Brăilei

„Nasc şi în Brăila oameni..."

„Putem să identificăm cultura cu monumentele în sens larg (verbale şi plastice). Atunci vom afirma că un popor care n-are monumente nu are nici spirit, pentru că spiritul e forţă prin definiţie şi un spirit care nu se materializează e în stare de vegetare şi inconştienţă".

Am reprodus *in extenso* citatul călinescian pentru a relua o temă scumpă sufletului oricărui brăilean conştient de zestrea de spiritualitate pe care Brăila a dat-o ţării şi lumii întregi. Nu avem monumente! Am avut unul închinat victoriei ruse şi eliberării Brăilei de sub turci (vezi cap. **Parcul *„Monument"***) şi mai putem vorbi de două monumente, intrate definitiv în conştiinţa localnicilor: **Traian** în piaţa cu acelaşi nume şi **Ecaterina Teodoroiu** în Piaţa Independenţei. Mai avem câteva statui şi câteva busturi ce amintesc de oamenii de seamă ai oraşului: **Panait Istrati** (Grădina Publică), **Nae Ionescu** (Piaţa Poligon) şi **Ana Aslan** (pe str. Mihai Eminescu – Casa Modei) din soclul căruia au căzut două plăci (!) şi **Hariclea Darclée**, în faţa Liceului de Artă.

Ce se poate face mai uşor şi destul de repede pentru cinstirea altor valori? **Să se atribuie străzilor** cu nume care n-au nici o legătură cu Brăila, **numele personalităţilor care ne reprezintă pe plan naţional şi universal.**

Un apel în acest sens lansase voievodul Limbii Române Fănuş Neagu încă în 1984 cu prilejul centenarului lui Panait Istrati, când „lumea cultă şi nobilă venea să-l omagieze în Brăila natală" şi când scriitorul se întreba retoric: **De ce nici o uliţă din judeţ – acest judeţ al vişinilor, caişilor şi pepenilor – nu**

poartă numele lui Panait Istrati?" Sarcasmul avea o bază reală – avem o stradă a Vişinului şi o alta a Caisului şi, dacă nu se schimbă mentalitatea, probabil vom avea în curând şi una a Pepenelui.

„Panait Istrati" deschidea lista celor aproape o sută de personalităţi care „îşi aşteaptă rândul" spre a li se eterniza memoria în cuprinsul oraşului Brăila. Dintre cele o sută amintea doar câteva: Panait Istrati, C. Sandu-Aldea, G. Baronzi, A. Bacalbaşa, Panait Cerna, Mihu Dragomir, Perpessicius, Theodor Şerbănescu (de la Junimea), Iuliu Cezar Săvescu, Ilarie Voronca, P. Ştefănescu-Goangă, G. Niculescu – Basu, R. Bulfinski, Georges Boulanger, George Cavadia, Hariclea Darclée, Ionescu Ghibericon, Ionel Perlea, dr. Mina Minovici...

În acelaşi context, eu însumi **propusesem ca Bd. Sulina** (în portul imortalizat de Jean Bart nu există o stradă cu numele Brăilei!), „scurtul bulevard al Maicii Domnului, care, la Brăila, duce de la biserica cu acelaşi nume la Grădina Publică" (aşa cum aflăm din prima frază a romanului *„Chira Chiralina"*), **să devină „Bd. Panait Istrati"**. Era un spaţiu străbătut adesea de Panait Istrati şi de Adrian Zograffi, *alter ego*-ul scriitorului. Răspunsul secţiei de propagandă a fost negativ. Nu se putea face concurenţă lui A.D.I.!

Am reluat propunerea în martie 1990 pe prima pagină a ziarului *„Libertatea"*, rămânând la ideea că „Panait Istrati" ar fi sunat mai frumos decât „Independenţei". „Opinia" se intitula **„Pentru un bulevard Panait Istrati"**.

- La un an după dispariţia lui Panait Istrati, Octavian Grigorescu edita în tipografia lui N. Orghidan la Brăila broşura „Panait Istrati (1884-1935): Note biografice şi bibliografice", prima lucrare monografică dedicată marelui dispărut, fiu al Brăilei. În final, autorul nota ca un memento: „Singurul lucru ce mai putem face noi, brăilenii, este de a-i păstra neştirbită memoria, citind şi lăsând moştenire sacră urmaşilor noştri nepreţuita-i operă! Şi încă ceva. Să-i ridicăm o statuie!"

Dezideratul concetăţeanului nostru s-a împlinit. S-a atribuit numele lui Panait Istrati unui liceu şi bibliotecii judeţene şi s-a înălţat în Grădina Publică un bust de Oscar Han. În anul centenarului naşterii s-a inaugurat tot aici o expoziţie memorială iar la Baldovineşti un alt punct muzeistic -„Casa lui Moş Dumitru".

Nu există încă o stradă cu numele său. Revendicăm aceasta nu numai din patriotism local, cum s-ar putea crede, ci pentru că opera sa se leagă intim de Brăila.

Azi, când numele acestui pionier al demascării stalinismului şi-a dovedit vocaţia de profet european, când se împlinesc 55 de ani de la stingerea sa, se cuvine să infirmăm proverbul „nimeni nu este profet în propria lui ţară", atribuind numele său, etern viu prin mesajul umanist al operei intrate în universalitate, bulevardului K.Marx, de numele căruia se leagă doar o ideologie defunctă. •

N-a fost să fie! Dacă ar fi fost „Panait Istrati", acest „Champs Elysée brăilean", zugrăvit de Istrati însuşi în accente de odă, ar fi fost popularizat în întreaga lume. S-a ajuns însă la propunerea din 1984 şi **Bd. Sf. Maria / Maica Domnului / Regina Maria / Sulina a devenit „Bd. Panait Istrati".**

Deşi s-a mai mişcat câte ceva (vezi numele de personalităţi brăilene), uneori „reparaţiile" operate de comisia de urbanism au produs alte stricăciuni.

Între cei menţionaţi de Fănuş Neagu se află şi **Anton Bacalbaşa**. Pe str. Teatrului, pe faţada clădirii de la nr.14, există o placă evocatoare a marelui prieten al lui I.L.Caragiale, părinte al celebrului *„Moş Teacă"*. Vizavi de această casă s-a aflat casa lui Iconomu Caiafa unde s-au jucat primele spectacole de teatru la Brăila. Aşadar, un nume istoric. De curând, s-a schimbat numele străzii, „Teatrului" devenind „Edmond Nicolau" (1922-1996), fondator al şcolii româneşti de cibernetică.

Numai că autorul lucrărilor „*Introducere în cibernetică*", apărută la Bucureşti şi tradusă la Moscova şi Sofia, „*Introducere în lingvistica matematică*" (în colaborare) şi „*Elemente de cibernetică*" (Paris), al cărui nume îl aflăm pe frontispiciul Liceului de Construcţii, nu s-a născut pe această stradă sau pe una limitrofă. Aşa se face că „reparaţia" mai mult a stricat.

O listă completă /quasi – completă a celor cu drept la nemurire găsim în dicţionarul enciclopedic al cărturarului Toader Buculei iar din repertoriul stradal inventariat, cu nume de plante, de animale şi de toate cele, avem de unde alege. Dar nu la întâmplare ca în cazul străzii *Teatrului – Edmond Nicolau!*

În afara schimbării numelui străzilor, ar trebui **să se identifice casele în care s-au născut** (realmente s-au născut, deoarece odinioară venea moaşa acasă!) **şi să se realizeze plăci memoriale** cât de mici, cât de modeste, ca acelea de pe casa logicianului şi umanistului **Anton Dumitriu** de pe strada Rahovei nr.79, a lui **Petre Ştefănescu-Goangă** din Piaţa Poligon, care îşi aşteaptă restaurarea, şi a **Anei Aslan** (fericită coincidenţă – casa în care s-a născut a fost ridicată pe locul unde fusese casa lui C.C. Hepites!).

Avansez câteva adrese cu menţiunea că, evident, e puţin probabil ca numerele caselor să fi rămas aceleaşi.

Vasile Băncilă, Bd. Carol nr. 364 (demolată parţial în 1996)

Mihu Dragomir, Str. Griviţei nr. 309

Nae Ionescu, Str. Municipală-R.S. Campiniu nr.33

Ing. Gh. T. Marinescu , Str. Băii nr.1

Mihail Sebastian, Bd. Al.I.Cuza nr.156

Anastase Simu, str. Municipală nr.38, în faţa străzii Frumoasă

Chiar adrese neidentificate, cum ar fi casa în care s-a născut Panait Istrati, pot fi stabilite, aşa cum am făcut eu însumi iscodind pe str. Romană - culoarea Galbenă, azi Str. Plevnei, nu departe de fosta Fabrică de Bere „Müller".

N-am uitat că în afara celor trei plăci post-decembriste mai există încă patru: Perpessicius, Munteanu-Murgoci, C.C.Hepites şi Ioan Penescu. Ceea ce nu e doar foarte puţin, ci şi insignifiant pentru un oraş care, în vorbe, se mândreşte a fi dat ţării o cohortă de mari personalităţi.

Şi, dacă tot vorbim de plăci memoriale, ne întrebăm ce se va fi întâmplat cu aceea de pe clădirea din str. Mărăşeşti nr.17 (*„În această clădire a funcţionat sediul sindicatelor muncitoreşti şi al organizaţiei socialiste locale. De aici au fost conduse acţiunile greviste din anii 1919 şi 1920 ale muncitorilor din Brăila"*), deoarece imobilul a fost demolat. Această placă, împreună cu altele două, amplasate pe faţada blocului nr.3 de pe str. Galaţi colţ cu Bd. Carol şi Ştefan cel Mare nr. 582, aminteşte de existenţa la Brăila a unui puternic detaşament muncitoresc, sindicalist şi socialist, nu comunist, în Brăila neexistând practic ilegalişti. Se va fi aflând la Muzeu? De ce se va fi ruinat clădirea şi demolat în 1997? Clădirea a funcţionat ca hotel sub diferite denumiri: *Weibl, Marele Hotel Dumitrescu, Peleş, Luvru* între anii 1858-1923, sala de spectacol de aici neavând decât un singur rival: Teatrul Rally-Regal-Comunal, azi Teatrul „Maria Filotti".

În afara atribuirii de nume personalizate străzilor cu nume aiuristic şi a plantării de plăci memoriale, s-ar cuveni ca, în continuarea acţiunii începute în 1968, **să se aplice principalelor monumente arhitectonice, ca şi clădirilor oficiale, stema municipiului**. Astăzi, descoperim câteva pe clădirile băncilor **Exterra** (fosta Bancă Naţională) şi **B.R.D.** (fost sediu al Consiliului Municipal), nu însă şi pe faţadele de la Biserica Sf. Arhangheli, Teatrul „Maria Filotti", Muzeul Brăilei, pentru a le aminti doar pe cele din Piaţa Traian. **Lista monumentelor istorice 2004** publicată pe Internet de către Institutul Naţional al Monumentelor Istorice din subordinea Ministerului Culturii şi Cultelor ne-ar fi de mare folos.

Şi ca această lucrare să fie deplină ar trebui ca **plăcuţele cu numele străzii să fie mai cuprinzătoare, incluzând nu doar anii naşterii şi ai morţii, ci şi domeniul de activitate, originea brăileană (dacă este cazul) şi numele anterior al străzii,** aşa cum s-a întâmplat după primul război mondial şi cum mai vedem pe unele plăcuţe acoperite de var. Un exemplu uşor de depistat de către orice trecător prin centrul oraşului: **Str. Dr. Brăileanu C., fostă Pensionatului.**

P.S. În preumblările pe străzi cu parfum de epocă, înfricoşat de haitele de câini, am descoperit o placă neînregistrată în albumul *„Monumentele judeţului Brăila"*. E încastrată în zidul unei clădiri de pe str. Vapoarelor nr.5 aparţinând Poştei Române (în imediata vecinătate a vechii Poşte din Brăila, de pe locul Centrului de Calcul (azi Pancronex). Iată textul:

Oficiant Victor Vestianu
Factor Bălan Dumitru
Magaziner Arion Vasile
Om de serviciu Tudor Matei
Morţi în războiul pentru întregirea neamului
1916-1919
Colegii P (text lipsă, posibil Poşta Brăila)
I.Perieţeanu-Brăila.

Piețele urbei

Piață, piețe, *s.f. 1. Loc special amenajat unde se face comerț cu mărfuri, mai ales cu produse agroalimentare.*

2. Loc întins și deschis dintr-o localitate, unde se întâlnesc sau se întretaie mai multe străzi, adesea amenajat cu spații verzi, statui etc., din fr. ***place****, it.* ***piazza.***

Vorbind despre piețele actuale, le putem aborda din două puncte de vedere: (1) al nomenclatorului stradal, așa cum apare în codurile poștale ale municipiului Brăila și (2) cel al Direcției piețelor, serviciu specializat al primăriei.

În *Codurile poștale* apar următoarele piețe: George Enescu, Independenței, Luminii, Traian, Carpați, Gheorghe Doja, Halelor, Poporului, Trandafirilor, Victoriei. Dacă „Piața Poporului" reprezintă de fapt numele străduței care limitează Piața Halelor la nord, așa cum străduța Dogari o limitează la sud, numărul e mult sporit față de cel existent în cartea de telefoane, unde există doar cinci piețe: George Enescu, Independenței, Luminii, Traian, Uzinei. S-ar impune o unificare a acestora, utilă atât pentru poporeni, cât, mai ales, pentru cei străini de oraș.

Direcția piețelor are în administrare șapte unități, conform mercurialului afișat: Halelor, Concordia, Săracă, Apollo, Radu Negru, Viziru și Vidin.

Piețele cu rol alimentar au urmat un plan de sistematizare extrem de judicios, fiind amplasate inițial la întretăierea Bulevardului Glasis, azi Independenței, cu principalele străzi radiale: *Sf. Spiridon* cu Silistra, azi Călărași, *Mare* cu București, azi 1 Decembrie 1918 și *Mică-* cu Iași, azi Galați. O dată cu extinderea perimetrului orașului, iau naștere, la întretăierea Griviței, Mihai Bravu și Roșiori cu străzile

radiale, alte cinci piețe: *Concordia* cu Călărași, *Luminii* cu Sf. Constantin (azi Brainconf înghițind străduța dinspre Călărași), *Poporului* cu strada 1 Decembrie 1918, delimitată de străduțele paralele Dogari și Piața Poporului – Halele Centrale, *Speranței* cu Eremia Grigorescu și *Nordului* cu strada Galați.

„Cea mai principală", după cum nota Nae A. Vasilescu, a fost *Piața Mare*, înființată prin 1850. S-a numit mai târziu Piața București și, ulterior, până la dispariția ei în anul 1950, Piața Regală/Piața Regele Ferdinand I.

A doua piață înființată în același timp, *Piața Mică, s-a numit și Piața Săracă* (datorită sărăciei de produse față de Piața Mare) sau Piața Galați. Deși dispărută o dată cu ridicarea Blocului Turn, primul de acest gen din Brăila, de mare risc seismic, consolidat în ultimul timp, din spațiul ocupat odinioară a mai rămas un scuar, în continuarea blocului turn. Un alt scuar simetric era vizavi. Acolo vom da peste o placă amplasată pe Blocul nr. 3 cu următorul text: *În acest loc a fost clădirea Casei Poporului, sediul sindicatului muncitorilor în care s-au deschis la 1 ianuarie 1925 cursurile Școalei Proletariene „Ștefan Gheorghiu" din Brăila.* În anii 1950, când strada Galați s-a numit Mareșalul Tolbuhin, mai fiinţau două însemne ale vechiului statut: *Salonul Spirache și cârciuma lui Șerban Chiscăneanu.*

Ulterior, numele de Săracă a fost transferat Pieței Nordului, piața brăilițenilor pe care comuniștii au înnobilat-o dându-i numele de „23 August". Înainte ca „ oborul de vite" să se mute în „Piața – Târg", limitrofă „oborului de cereale", în Piața Nordului se desfășura și „târgul de vite", joia și duminica, fapt explicabil prin apropierea de Abator.

Iată cum i se înfățișa, în anii adolescenței, lui Mihu Dragomir, trăitor în zonă pe str. Griviței:

„Așa-i spunea pieții – Piața Săracă
Era și piața ca mahalaua – săracă

Solzii peştilor intraseră între pietre
Peşte ieftin: baboi, obleţ, saramuriţă
Şi forfotă, şi tânguiri de cumetre
Prin tarăbi cu mălai copt, bostan şi alviţă
Şi cleştii gataragiilor, bătând ca la toacă
Era piaţa noastră – Piaţa Săracă".

În anul 1886, „ în locul maghernițelor, şandramalelor, barăcilor şi tarabelor din scânduri, după cum nota acelaşi monografist, s-au construit prăvălii din zid pentru vândut carne, zarzavat, fructe, pâine, brânzeturi, având şi locuri deschise pentru vânzătorii şi precupeţii de păsări, ouă, unt, brânză; pentru femei care vând albituri şi ţesături de casă sau rădăcini aromate şi mirositoare, servind de leacuri şi descântece".

În Piaţa Regală, „ de cum se face ziuă şi până în prânz, un furnicar complex de oameni mişună, în sus şi în jos, în zgomotele, râsul, invitaţiile şi îndemnul vânzătorilor de a face pe trecător să cumpere". În cele două pieţe (Mare şi Mică) este concentrată întreaga alimentaţie a oraşului.

Cum arăta Piaţa Mare aflăm şi din romanul „Casa Thüringer".

„În epoca aceea, cam pe la 1900, Piaţa Mare din Brăila oferea un spectacol demn de penelul unui pictor şi de avântul liric al unui poet. Nu produsele meritau acest omagiu, ci vânzătorii sau mai curând vânzătoarele.

Ţărance, toate. Bătrâioare, cu umerii obrajilor încă frumoşi, cu privirea ştrengărească, gata să te iscodească, şi cu buzele încreţite şi ţuguiate, uşor pornite spre laudă, dar şi pe ocară. Tinere măritate, cu frumoşi sâni, doldora de lapte, scoşi la lumina zilei şi vârâţi în gura lacomă a unui prunc. Acestea aveau ochi reci şi răutăcioşi, gonind privirile indiscrete. Se mai aflau codane cu feţe ruşinoase, cu căutătura drăcoasă şi cu părul îmbâcsit de unt-de-migdale parfumat cu mosc.

Vara, fustele lor, bluzele, şorţurile, testemelele semănau cu un câmp acoperit cu flori. Marfa - ouă, unt, brânză, smântână,

sau trufandale, fructe, zarzavat – se întindea chiar pe pavajul pieței și era oferită publicului într-un vârtej de gesturi și țipete disperate care te amețeau. Fiecare își striga clienții și îți făcea pomelnicul mărfii, amestecând cuvinte deopotrivă de dezmierdătoare, și petrecându-te cu un iureș de sudălmi, dacă cumva gustai din unt ori din smântână și plecai strâmbând din nas".

O descriere nu doar pitorească, ci și cu valoare de document etnografic pentru ceea ce a fost Piața Mare. Și nu mai e. Pentru că altădată piața era a țăranilor, mai exact a țărancelor, și nu a precupeților și a precupețelor, care, aducându-și aminte de originea rurală, și-au procurat carnete de producători.

Dar la Piața Mare, pe locul întins al Bulevardului, te farmecă „muzici, panorame, diorame, circ, atelier fotografic, dări la semn și alte expuneri de animale și oameni".

O dată cu construcția Halelor (zise Centrale) în Piața Poporului, Piața Mare-Regală și-a pierdut încet-încet din importanță până la dispariția totală. Tradiția bâlciului și a spectacolelor adiacente a ținut până prin anii 1960, până la construcția blocurilor de la Romarta Veche și a demolării fostelor hanuri Ceapâru și Gagu.

Locul hanului Ceapâru, unde locuise Hristo Botev, luptător pentru independența Bulgariei, este marcat de o placă evocatoare. Către același loc privește dârz în depărtări din bustul care-l reprezintă.

Cel mai emoționant număr pe care mi-l aduc aminte din anii copilăriei era echilibristica pe sârmă în aer liber la 20 metri înălțime dintr-o parte în alta a bulevardului Carol. Artistul, ce-și risca viața executând numărul fără plasă, se mulțumea cu banii adunați prin chetă în mulțimea înfiorată de gură-cască.

Când înceta vacarmul de peste zi, mai ales spre seară, tot mahalagiul își lua consoarta și venea să vadă comediile de la târg. Bucurie aveau și copiii care se învârteau cu „dulapul" și cereau părinților să le cumpere fesuri colorate și fluiere, făcând

o larmă de nedescris. Aici se aşezau şi circul cu menajerie şi zidul morţii cu motociclişti ce alergau cu o viteză de „formula 1" şi la care asistau doar amatorii de senzaţii tari, căluşeii, lanţurile, dar şi „panaramele" cu toate minunile lumii, adică oameni în etuve cu mutaţii genetice nemaivăzute. Nu lipseau vânzătorii de limonadă şi de bragă, gogoşeriile, precum şi faimoasa roată a norocului, tarabele de tras la ţintă sau de încercare a puterii.

Piaţa poporului s-a numit aşa pentru că era vizitată de populaţia din judeţ. Împrejurul acestei pieţe sunt hanurile la care trag sătenii. La început, a servit mai mult pentru vânzarea peştelui sărat, având trei măcelării şi două prăvălii de zarzavat. A devenit importantă pentru că în timpul verii se făcea târgul moşilor.

Mai întâi în Piaţa Mare iar mai apoi în Piaţa Poporului se organizau *târguri periodice sau bâlciuri.* Încă în 3 martie 1843, Departamentul din Lăuntru aproba ţinerea la Brăila a *trei bâlciuri pe an*, şi anume *la 25 martie*, timp de cinci zile; *la 21 mai*, timp de şase zile *şi la 6 august*, timp de 8 zile, bâlciurile fiind prilej nu doar de distracţie, cum am văzut mai sus, ci şi de realizare a unui comerţ înfloritor cu produse ale micii industrii rurale pe care sătenii le practicau în „colaborare cu natura" şi pe care astăzi nu le mai vedem născându-se decât la Muzeul Satului sau pe litoral .

La bâlciuri nu se vindeau doar produsele, putându-se asista chiar la naşterea lor. Unii făceau *mături, alţii rogojini* din papură. Din răchită confecţionau *coşuri* mari, rotunde şi ovale. Din lemn făceau *doniţe* şi *putini, albii, copăi, linguri, găvane, ciure şi ceaune*. Olarii făceau *farfurii* şi *ulcele,* dar şi *ocarine*. Într-altă zonă se vindeau *lopeţi, scafe, furci, greble, cozi* de sapă, de coasă, de topor şi de târnăcop. Nu lipseau *boiangeriile*, având drept firmă nişte bete vopsite în roşu. Pe strada Dogari colţ cu Roşiori mai fiinţează o astfel de *boiangerie/piuă*. Abundau *căciulile* pe calapoade, *opincile* şi

cojoacele iar *potcoavele* erau făurite în văzul cumpărătorului pe nicovala cu scântei. Nu lipseau *ascuțitorii de cuțite, topoare sau satâre*, care valsau cu piciorul pe pedala tocilei, sau *bărbierii ambulanți*. Se vindeau, de asemenea, *scoarțe, ii, abale, dimii...* Iată câteva produse dintre care multe nu se mai fabrică artizanal, dar care făceau din *târgurile de odinioară și un mare spectacol*, pe care-l întâlnim astăzi doar la Muzeul Satului.

Făcând recapitularea piețelor de altădată, constatăm dispariția celor de pe linia bulevardului Independenței și vitalitatea celor de pe aliniamentul străzilor Griviței – Mihai Bravu – Roșiori: *Concordiei – Halelor – Nordului*, piața Speranței dispărând prin construirea unor mini-blocuri, primele de altfel în Brăila.

Ca piețe publice fără rol alimentar, cu veleități de agora, rămân Piața Traian și Piața Independenței. Așa cum pe timpuri manifestațiile publice începeau din Piața Traian, de la Marele Hotel Francez, tot așa astăzi momentele oficiale sau mitingurile de tot felul, contestând tot ceea ce se poate contesta, se desfășoară pe platoul de la Casa Albă, utilizat, mai nou, și ca expo-promoțional la diferite mărci de mașini.

Grădina Publică - Grădina Împărătească

„Grădina Publică din Brăila te ajută să-ți închipuiești faimoasele grădini suspendate ale Semiramidei..."
Panait Istrati

În zona dinspre Vadul Schelei ar fi fost **Grădina Paşei**. La extremitatea sudică, în planul lui Berroczyn (1834) găsim proiectată o grădină publică numită **Belvedere** (drept strada căreia i-a dat numele).

În 1864, Consiliul Judeţean propune a se atribui Grădinii Publice numele de **„Alecsandru Ioan I-iu"**, propunere respinsă de primărie, deoarece „numele sacru de Cuza l-a dat Consiliul Comunal Aleiului ce s-a destinat prin aprobarea Guvernului a fi pe strada Bulevardului ..."

În 14 martie 1878 , un proprietar a cărui casă a fost necontenit „ cfartir pentru armată" se adresează Primăriei arătând că în casa sa a fost încartiruit timp de două luni în 1877 maiorul Murgescu , comandantul şalupei *„Rândunica"* (care a scufundat monitorul turcesc *Duba Seifi*) , avându-i încă în păstrare bagajul. Proprietarul G. Cambano avea domiciliul în **strada Grădinei Împărăteşti.**

S-a numit şi se numeşte **Grădina Mare** pentru a o deosebi de Grădiniţa- Grădina Mică din centru (azi Piaţa Traian).

Primăria a avut permanent în grijă amenajarea grădinii (60000 m.p.). Se aducea „ pământ vegetabil" şi se plantau puieţi. Astfel, în februarie 1864, Anton Cheleru, grădinarul oraşului, este trimis la Bucureşti spre a aduce „modele" pentru „plantaţia" Grădinii Publice, a pieţei Sf. Arhangheli şi a Bulevardului (Cuza).

Se realizau diverse utilităţi în consens cu modernizarea oraşului. De aceea, proiectul aprovizionării cu apă a oraşului prevedea şi „ două fontene în Grădina Publică, care vor procura oricâtă apă va trebui pentru întrebuinţarea plantaţiilor şi a grădinii" (Primăria Brăilei, dosar 5/1863) iar prin realizarea centralei termoelectrice în 1893 se asigura **iluminatul** cheiului, docurilor, **grădinii publice** şi staţiei C.F.R.

În 23 mai 1864, **municipalitatea**, având în vedere „că singura distracţie ce pot avea domnii orăşani şi mulţimea de străini ce se află în acest oraş, în timp de vară, se mărgineşte numai într-o grădină publică", **hotărăşte să angajeze o fanfară,** deoarece „această grădină n-a fost lipsită de muzică, întotdeauna aflându-se cu permanenţă în acest oraş regimente militare şi acum prin permutarea ştabului în Galaţi, văduveşte de-o bandă militară doi ani deja acum". Se angajează aşadar o **„bandă streină"** care să cânte regulat joia şi duminica , de la orele 5.30 d.a. până la 10 , cu preţ de galbeni 3 1/2 de fiecare cântare sau lei una sută douăsprezece. Fanfara va începe „cântarea de duminică la 24 mai corent."

În 1869, C. Budescu solicită Primăriei permisiunea de a construi „un teatru diurn (arenă)" în Grădina Publică, „de vară" în terminologia actuală.

În 9 iulie 1887, Consiliul Comunal Brăila , primar R. S. Campiniu, suprimă subvenţia acordată Regimentului 23 dorobanţi pentru întreţinerea muzicii şi completarea instrumentelor , datorită nerespectării angajamentului de a cânta în „grădina cea mare" duminica şi în grădina bisericii Sf. Mihail şi Gavril, joia de la orele 6 până la 9 pentru „distracţiunea publicului" .

În Grădina Publică se organizau serbări câmpeneşti cu scopuri filantropice. Astfel, N.D. Cocea, „avocat din partea muncitorilor şi meseriaşilor organizaţi în sindicate", solicită aprobarea unei serbări la 1 iulie 1907 în folosul casei de ajutor a muncitorilor; secţia din Brăila a P.S.D.- pentru mărirea fondului

de propagandă şi educaţie la 13 august 1922 şi Asociaţia pentru emanciparea politică şi civilă a femeii, filiala Brăila - în scopul sporirii fondului de asistenţă socială la 3 iulie 1932. Serbările erau „fără antre", „cu intrare benevolă", beneficiind şi de muzica fanfarei Regimentului 38 infanterie.

Fanfara concerta în chioşcul metalic, construit din metale dantelate în stilul feroneriei noului stil. Acordurile orchestrei se auzeau dincolo de porţile grădinii. Din repertoriu nu lipsea Strauss , dar nici „ Valurile Dunării" de Ivanovici.

Mărginit de case boiereşti , parcul a fost „rezervat" iniţial protipendadei . Cu timpul a fost asediat de o mulţime pestriţă. La început, spune Panait Istrati, în *„Mihail"*, pe aleile singuratice se putea vedea „ silueta de mops al cutărui rege al porumbului sau capul albit al armatorului grec, cu faţa gravă din pricina averii agonisite, târându-şi, şi unul şi celălalt, picioarele gutoase, pe nisipul fin al aleilor." Lui Adrian, eroul istratian, îi displăcea aglomeraţia mulţimii . Acesta alegea pentru plimbare orele şi zilele când era pustie iar nu orele şi zilele de sărbători când liniştita grădină era ticsită de soldăţime şi corporaţiile muncitoreşti din oraş, petrecând cu ploi de confeti şi serpentine sau la Casino, a cărui terasă dădea spre Dunăre.

În timp s-a continuat „înzestrarea" grădinii: un bazin - **fântână arteziană**, construit în 1914 şi „reamenajat" în anii 1980 , un **construct pastoral** (izvor străjuit de două ciobăniţe), un **ceas de flori**, unic în ţară, astăzi fiind pe cale să se nască o nouă tradiţie prin includerea ultimelor două obiective şi a Grădinii în genere în **traseul mirilor în drum spre biserică**. Se realizează astfel o comuniune naturală , şi nu una ideologică aşa cum am văzut că se întâmplă la mausoleul lui Lenin, la „mumia" părintelui statului sovietic.

În 1976 în locul Casinoului – restaurantul „Privighetoarea" a luat fiinţă **Expoziţia de etnografie,** operă a pasionatului cercetător Liviu Mihăilescu (11 colecţii evocând ocupaţiile tradiţionale specifice zonelor de câmpie şi de baltă ale

teritoriului brăilean) , închisă în prezent şi găzduind arareori câte o expoziţie temporară. Cauza: **Merulius lacrimans**, o ciupercă atacând obiectele din lemn. Nu ştim când şi dacă se va redeschide, dar n-ar fi rău ca expoziţia să poarte numele părintelui ei, regretatul Liviu Mihăilescu.

În 1984 în fosta casă a grădinarului –pădurar , o cochetă vilă în stil brâncovenesc, lua fiinţă **Expoziţia permanentă „Panait Istrati"** , marele scriitor care, iubind Brăila cu patimă de ibovnic, a făcut-o cunoscută pe toate meridianele globului.

Mai putem admira **busturile lui Panait Istrati** (autor Oscar Han), **Mihai Eminescu** (opera lui Dumitru Pasima) şi **Mihail Sadoveanu** , un **Nud** de Ion Jalea şi o siluetă adolescentină , numită **Extaz,** de Constantin Baraschi, ambele din bronz. La un moment dat, câteva pietre bine dăltuite reconstituiau o pagină din **Amintirile** lui Ion Creangă. Un oarecare vandal le-a zburătăcit.

În afară de fanfara ce concerta joia , duminica şi în zilele de sărbătoare în foişorul sus-amintit , de plimbarea pe aleile străjuite de copaci monumentali sau de odihna reconfortantă pe o bancă , **Grădina Publică îşi merită numele de Belvedere datorită priveliştii pe care ţi-o oferă.**

O spune Nicolae Iorga în „ *Drumuri şi oraşe din România*" în 1904: „splendida grădină publică de pe terasa căreia ochiul cuprinde acoperişurile roşii ale magaziilor, catarturile pe care se ţes funii şi gurile negre ale vapoarelor ce se odihnesc de drum pe Dunăre." Astăzi, magaziile, ce se-ntindeau pe 16 ha oferă o imagine dezolantă , cele câteva care au mai rămas aflându-se în ruină iar „catarturile" lipsesc cu desăvârşire.

O spune în jurnalul său nepublicat („ Însemnări din viaţa mea") , în ziua de 25 iulie 1904, Iacob Cerchez: „ De la biserică mergem la grădina publică. Într-un chioşc elegant, înconjurat de verdeaţă şi plante ornamentale, cântă muzica militară. Prin alee, lume gătită; lângă mal, terasa domină şirurile de magazii lungi, învelite cu olane, ţărmul larg pavat, bordat de cheiul de granit,

mişcarea portului , cărucioarele negre cu un cal care circulă încărcate cu saci de grâne, diverse gherete şi birouri de agenţii; apoi Dunărea, ce nu pare prea lată; vasele ancorate, trecerea în sus şi jos a vapoarelor şi altor şalupe... Ţărmul opus, acoperit de păduri, tufişuri şi păşuni frumos nuanţate după ploaie se întinde până la linia munţilor pleşuvi ai Măcinului."

O spune Panait Istrati, cel care o compara cu una dintre cele şapte minuni, justificând astfel apelativul de **Grădină Împărătească**: „e suspendată perpendicular pe marginea platoului care domină majestuoasa Dunăre şi Delta cu bălţile ei fără pereche".

Privind în depărtare, vezi **Dobrogea , „muzeu geologic natural"** , cum o numea Vasile Pârvan, vezi Munţii Măcinului, rest din Munţii Hercinici , cei mai vechi din Europa, care, în urmă cu 400 de milioane de ani , aveau înălţimea Carpaţilor de astăzi, întinzându-se departe până-n sudul Angliei , Munţii Boemiei şi Platoul Central francez aparţinând aceluiaşi masiv. Distingi dealul Pricopanului din vecinătatea localităţii Măcin şi dealul Grecilor cu cel mai înalt vârf din Dobrogea-Ţuţuiatu, 467 m . Culmile golaşe ale Pricopanului şi ale Ţuţuiatului – de culoarea gri-albastru sunt din granit, alcătuit din trei minerale: cuarţ, mică şi feldspat. Din acest granit s-au pietruit străzi în Constantinopol sau Marsilia iar în 1972 s-a construit Stadionul Olimpic din München.

Pe lângă acestea, astăzi mai vezi imaginea dezolantă a fostului patinoar şi a celor 72 de scări, acoperite de bălării, care nu mai duc nicăieri, nici un drum nemaiconducându-ne spre Dunăre sau spre port, haite de câini comunitari interzicându-ţi orice tentativă ambulator-peripatetizantă. Doar terenurile de tenis Spartacus îţi mai luminează sufletul – aducându-ţi aminte că în fosta bază sportivă din incinta grădinii a fiinţat Societatea „Tenis - Club" , recunoscută ca persoană juridică prin sentinţa nr. 306 din 19 septembrie 1929 de către Tribunalul Brăila , fosta

bază atrăgând în anii 1970 sute şi mii de amatori de volei masculin, Brainconf apărând mult mai târziu.

Închei, dar nu întâmplător, cu Turnul de apă.

În 1894, Analele ministerului de lucrări publice include sub formă de proiect pentru alimentarea oraşului un **Castel de apă** , rezervor de 2000 m.c. Autorul Elie Radu i-a dat înfăţişarea unui templu, având în vedere vecinătatea bisericii Sf. Spiridon (azi Palatul Telefoanelor), castelul urmând a se ridica pe actualul loc al Palatului Agriculturii . Templul, după cum îl descrie Maria Stoica în **Pro memoria** 626/1995, era ridicat pe un soclu înalt construit din piatră de culoare vânătă, pentru a se spori impresia de stabilitate a clădirii .Tot din piatră, dar de culoare albă, urma să fie construită toată structura de rezistenţă şi elementele de plastică arhitecturală: bazele şi capitelurile pilaştrilor , ancadramentele uşilor şi ale ferestrelor, stema oraşului etc. Zidurile şi celelalte elemente de plastică s-ar fi realizat din cărămidă presată şi ar fi fost zugrăvite în roşu şi alb. Acoperişul ar fi avut forma unei cupole, supraînălţate de un turn lanternă.

Conceput în stilul Renaşterii timpurii italiene , Castelul de apă a rămas în stadiul de proiect, nici unul dintre aceste elemente neregăsindu-se în **Rezervorul de apă**, înalt de 40 de metri , construit în Grădina Mare douăzeci de ani mai târziu. A fost folosit ca turn de apă, ca foişor de foc şi ca depozit de vin, terasă de vară, cofetărie şi restaurant, restaurant cu platformă rotativă , turn de televiziune etc.

Datorită unei legi strâmbe date după ureche de celebrul politician care nu ştia formula apei, clădirile au trecut în proprietatea ocupanţilor. Aşa se face că în 1990 a devenit proprietatea Cooperativei Orăşeneşti „1 Mai" , care, la rându-i, a vândut-o Cony-Sat-ului , Primăria luptându-se încă să intre în posesia turnului.

Am citit despre intenţiile de revitalizare a Grădinii Publice: găsirea unui investitor pentru baza sportivă, care nici ea

nu mai aparţine Primăriei , restaurant în locul Etnografiei , Muzeul urmând a primi Castelul de apă şi să organizeze aici şi un observator astronomic.

Toate bune şi frumoase, dar se uită statutul vechiului restaurant (căruia i se montase un lift şi i se înălţase o scară exterioară) cu platforma rotativă, care devenise deja un punct turistic inclus în excursiile organizate altădată de Oficiul Naţional de Turism , un astfel de restaurant nemaiexistând decât la Berlin şi Tokio, după cum se spunea într-un pliant de la inaugurare. Şi, ca şi la turnul Eiffel, nu ne opreşte nimeni să montăm şi niscaiva lunete care de care mai performante.

În rest, s-auzim numai de bine şi, după cum notează o împătimită de Brăila, Valeria Ursan, să i se împlinească Turnului ultimele dorinţe: „ Numai eu (monologhează Turnul), uitat de nerecunoştinţa oamenilor, aş vrea să mi se aşeze pe frunte o placă prezentându-mi starea civilă şi, în final, să se facă ceva cu mine şi din mine, să nu rămân adăpostul câinilor vagabonzi, cum sunt astăzi".

S-auzim numai de bine şi să luăm aminte la cuvintele primarului bucureştean Dem I. Dobrescu (1929-1934): „ **Cine face cheltuieli pentru parcuri face economii de spitale".** Şi Dem I. Dobrescu a transformat vorba în faptă, amenajând în trei luni două parcuri: Snagov şi Băneasa . O tempora...

În 1906, Nae A. Vasilescu, cel mai autorizat cunoscător şi descriitor al Brăilei, o considera **„cel mai frumos loc de plimbare al orăşenilor".** Un pavilion elegant, de fier, este construit de comună pentru muzica care dilectează publicul în toate serile de vară. Bufetul are o mare şi spaţioasă clădire".

Astăzi, la o sută de ani a rămas doar „pavilionul" în continuă degradare. Fără muzică şi fără bufet.

Parcul Monument

„Un popor care n-are monumente nu are nici spirit..."
G. Călinescu

Suntem săraci în opere de artă urbanistică: doar câteva piese în Grădina Publică, pe faleză sau pe bulevardul Independenței, câteva "pietre" sculptate aruncate lângă Sala Sporturilor, folosite ca loc de odihnă bunicilor și de joacă nepoților.

În afară de *Fântâna cinetică*, la vedere arătăm vizitatorilor noștri bronzul dedicat Ecaterinei Teodoroiu, care a cunoscut o adevărată odisee, precum *Lupa Capitolina* în București. Dăruită de primăria Romei cu ocazia expoziției jubiliare din 1906, statuia a fost amplasată în zona Lipscani-Piața Sf. Gheorghe, mutată pe Dealul Patriarhiei, așezată apoi într-un scuar de pe Calea Dorobanților, în prezent aflându-se acolo unde îi era locul de drept, în Piața Romană.

Tot așa, *Ecaterina Teodoroiu*, amplasată inițial pe strada Galați (fusese comandată de Școala Nr.17, care-i poartă astăzi numele) și mutată apoi în Parcul Monument, din 1974 și-a găsit un binemeritat loc de expunere la capătul Bulevardului Independenței, cu vedere spre strada Călărași.

Tot în Piața Independenței sunt amplasate *bustul lui Al.I.Cuza*, Domnul Unirii (ridicat prin donația cadrelor de poliție din localitate, prea mic, cu dimensiuni de interior) și *Troița din metal dedicată eroilor martiri* ai revoluției din decembrie 1989, simbolică, sugestivă, dar meschină prin proporții, față de, să zicem, monumentul ridicat în Galați.

Constatând sărăcia, un profesor de renume şi de valoare culturală exclama adumbrit de amărăciune: "**N-avem nici măcar un monument**!"

Am evitat expres cuvântul „monument" care totuşi este bine reprezentat la Brăila prin mormintele dedicate eroilor din primul război mondial, ştiut fiind că în limba română cuvântul "mormânt" provine din lat. *monumentum*.

Cuvântul evocă de minune una dintre cele şapte minuni ale lumii – *monumentul funerar din Halicarnas*, dedicat regelui Mausol (de unde şi cuvântul *mausoleum*) de către soţia sa. Este bine reprezentat prin cele 36 (treizeci şi şase) monumente ale ostaşilor din municipiu şi din judeţ (albumul "*Monumentele judeţului Brăila*") , dedicate, în special, eroilor primului război mondial, dar şi prin numele unuia dintre cele mai vestite parcuri din ţară – *Parcul Monument*.

De ce se numeşte aşa puţini brăileni mai ştiu. Va fi vorba tot de un "monument" dedicat eroilor, apreciat în rapoartele statistice ale vremii drept "singurul monument istoric din Brăila".

Un raport al prefecturii din anul 1913 adresat Ministerului Afacerilor Străine relatează contextul ridicării monumentului (*Documente,* I, p. 515). Îl reproducem *ad litteram*.

"La anul 1828 armatele ruseşti, sub comanda marelui duce Mihail, împresurară Brăila. Cu această ocazie, în timpul unor inspecţiuni făcute de împăratul ruşilor, Nicolae Pavlovici, trupelor, o ghiulea a căzut lângă împărat. În acest loc s-a ridicat monumentul ce există şi astăzi, înconjurat de plantaţii şi formând o grădină dintre cele mai frumoase.

Monumentul consta într-un obelisc instalat pe un soclu flancat de patru ţevi de tun, deasupra cărora se aflau patru vulturi. În vârful său era o cruce înfiptă în semilună, simbolizând "victoria creştinismului asupra răutăţii păgâne".

Pe latura din față a monumentului se află două plăci având următoarele inscripții:

"Luptătorilor căzuți în Brăila în timpul luării acestei fortărețe de armata rusă, de sub comanda alteței sale imperiale marele duce Mihail Pavlovici".

Pe a doua placă stă scris:

"Acest monument s-a ridicat de președintele plenipotențiar al Divanurilor, generalul adjutant Kiseleff, în timpul administrațiunei provizorii în principate, anul 1828.

Pe latura din dreapta este următoarea inscripție:

"Tratatul de la Adrianopol s-a încheiat la 2 septembrie 1829".

Pe latura din stânga se citește următoarele:

"Pe locul unde este ridicat acest monument a căzut o ghiulea aruncată din fortăreață când majestatea sa împăratul Nicolae I inspecta fortificațiunile turcești".

Pe cea din urmă inscripție, se poate citi:

"Fortăreața Brăila a fost luată de armata rusă la 6 iunie 1828".

Grădina Monumentului este o întindere de plantații pe o suprafață de 100 hectare, situată la 1 kilometru de oraș, pe prelungirea stradei Călărașilor, cu care se unește pe o splendidă șosea".

Începutul lucrărilor are loc în prezența generalului Pavel Kiseleff, pe 1 iulie 1833, zidindu-se la temelia lucrării o placă de bronz cu următoarea inscripție: *"În domnia glorioasă a lui Nicolae I, Împăratul tuturor rușilor, în amintirea luării fortăreței Brăila, de către armata rusească și în memoria Maiestății Sale Împăratului care a luat parte la asediul din războiul cel memorabil cu Poarta Otomană la anul 1828, s-a zidit acest monument de administrația temporară a Rusiei, fiind președinte plenipotențiar al Divanului Principatelor, generalul Pavel Dimitrievici Chiselevium, în anul 1833, iulie, 1".*

Venirea lui Kiseleff la Brăila a constituit un eveniment oficial de cea mai mare importanţă, fiind pregătită din vreme de "maghistrat": primenirea caselor lui Pavel Rubini, unde urma să fie găzduit; asigurarea de măsuri pentru luminarea feerică a "pieţei bisericii", a uliţelor târgului şi în special a celor două porţi din capetele uliţei Kiseleff (!) şi procurarea ierbii de puşcă pentru slobozirea tunurilor. Se inaugurase nu doar monumentul, pe 1 iulie, ci se aniversase şi ziua onomastică a înaltului oaspete, Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel.

La 3 septembrie 1834, aflăm că "se căraseră acolo unele intrumenturi şi materialuri". La 27 decembrie 1835, lucrările erau săvârşite şi maghistratul trebuia să asigure paza ca să se păstreze în veci "spre aducere aminte a vrednicelor de pomenire întâmplări în vremea trecutului războiu".

Monumentul era compus din diferite "materialuri" pe care le aflăm într-un inventar trimis de maghistrat Marii Vornicii: "piatră mare în patru colţuri, înaltă, la vârful căreia se afla o cruce de alamă, patru vulturi cu capete de aramă vopsite cu negru – verde, patru coroane, patru tunuri aşezate la câte patru colţuri ale monumentului" etc.

Aşa cum se vede şi din fotografie, monumentul avea o înălţime de aproximativ 10-12 m. Pe soclul în formă de piramidă trunchiată se înalţă obeliscul propriu-zis în vârful căruia se afla dubla cruce pravoslavnică străpungând semiluna. Se simbolizează astfel victoria creştinismului asupra păgânismului. Pe cele patru laturi ale piramidei erau cele patru plăci inscripţionate, amintite mai sus. Ulterior, soclul a fost flancat la cele patru colţuri de patru tunuri capturate de la turci pe care erau plasaţi patru vulturi încoronaţi.

Din păcate, monumentul a fost distrus în perioada ocupaţiei Brăilei de către armatele Triplei Alianţe (23.XII.1916 – 11.XI.1918). Atunci, soldaţii turci au distrus din temelii monumentul, care le evoca o dureroasă înfrângere.

Ce se va fi întâmplat însă cu **troița ridicată în 1938** în Parcul Regele Carol al II-lea **în amintirea cercetașilor căzuți în timpul Războiului de Întregire?**

Parcul Monument s-a numit și Parcul Kiseleff, până în vremea din urmă, între cele două războaie purtând și numele de Carol al II-lea.

Eliberarea Brăilei de sub turci de către ruși în războiul ruso-turc din anii 1827-1829, încheiat prin tratatul de la Adrianopol în 2/14 septembrie 1829, reprezintă începutul renașterii Brăilei. Din tratatul de pace pe noi ne interesează art.5 (**Act separat relativ la principatele Moldova și Țara Românească**), **alin.5** (Turcia restituia Munteniei cetățile de la Dunăre: Turnu, Giurgiu, Brăila, împreună cu teritoriile aparținând de fostele raiale); **alin. 6** ce fixa granița cu Imperiul Otoman pe talvegul Dunării (și cum malul drept al Dunării era mai abrupt și fundul văii fluviului mai adânc spre Dobrogea, Bălțile Brăilei și Borcei etc. dinspre malul stâng reveneau Țării Românești; **alin.7** prin care se desființa monopolul otoman asupra comerțului exterior, țărilor române acordându-li-se libertatea deplină asupra comerțului exterior pe Dunăre și pe Marea Neagră și **alin.8** care prevedea dreptul ca guvernele celor două principate să stabilească nestingherit cordoane sanitare și carantine de-a lungul Dunării și în altă parte în țară unde va fi nevoie de ele... Pentru paza acestor carantine și cordoane sanitare se formau gărzi armate din soldați indigeni (prin crearea acestor miliții se puneau bazele viitoarei armate naționale și, de aceea, evenimentul a fost cântat în înflăcărate imnuri de către Vasile Cârlova – "*Marșul oștirii române*" și Iancu Văcărescu – "*Marșul românesc*" - n.n.)

Aceasta este partea pozitivă. Numai că, până ce Turcia va plăti despăgubirile de război (11.500.000 ducați), Principatele rămâneau sub ocupație militară țaristă. Ca atare, Poarta rămânea puterea suzerană, dar Rusia, ca putere protectoare, va ocupa principatele timp de 6 ani, până în ianuarie 1834, întreținerea

ocupanților costând vistieria Principatelor 30 000 000 lei aur. Să mai spunem că Rusia anexase și Delta Dunării cu Insula Șerpilor, stabilind frontiera pe brațul Sf. Gheorghe.

Care este rolul lui Pavel Dimitrievici Kiseleff în acest context? *Dicționarul enciclopedic* notează: general și diplomat rus. Președinte plenipotențiar al divanurilor Moldovei și Țării Românești (1829-1834), în timpul administrației militare ruse (1828-1834). A contribuit la reorganizarea administrativă a celor două țări și la întocmirea Regulamentului Organic. Ca ambasador al Rusiei la Paris (1856-1862) a sprijinit Unirea Principatelor.

Nu analizăm acum importanța Regulamentului Organic al Moldovei (art.425) și al Munteniei (art. 371) care recunoșteau "comunitatea de limbă, de religie, de obiceiuri și de interese" și susținea ideea unirii, introducând, după cum afirma A. D. Xenopol, " ideea stabilității și a legii în locul vecinicei schimbări și a nesiguranței".

Nu analizăm, dar nici nu uităm declarația lui Kiseleff din 20 februarie 1830: "Eu lucrez aici ca executant al dorințelor Împăratului și ca creștin; eu mă străduiesc să câștig pentru Rusia bogățiile acestor provincii și să subjug pe moldoveni și pe valahi obiceiurilor și ordinei noastre".

"Executant al dorințelor Împăratului", Kiseleff a ținut să-l proslăvească și să-l glorifice pe țarul Nicolae I inițiind ridicarea Monumentului. În rest, se pare că a fost un bun gospodar, din ordinul său căpitanul Berroczyn întocmind planul-proiect de sistematizare a Brăilei. Și modest. Atunci când bucureștenii au vrut să-i ridice un monument, el a refuzat, propunându-le ca banii destinați statuii să fie alocați construirii unei alei, care s-a numit și se numește *Șoseaua Kiseleff.*

Să lăsăm Monumentul, care devenise un simbol al redeșteptării Brăilei, prezentat cu fală celor mai înalți oaspeți ai urbei, așa cum s-a întâmplat și cu domnitorul Al. I.Cuza, primit

la 23 februarie 1859 de către dorobanți în dreptul Monumentului, **și să ne întoarcem la parc...**

Parcul s-a născut încet-încet, Primăria îngrijindu-se permanent de conservarea Monumentului, opera arhitectului sculptor francez Villaye (după cum se afirmă în unele lucrări). În 1839, arhitectul orașului Hartl intenționa să protejeze obeliscul printr-un gard din stâlpi de piatră legați cu un lanț de fier.

În 1841, arhitectul Thillaye (!) raporta "meremetisirea" (reparația – n.n.) monumentului, dar și lipsa de condiții prielnice pentru sădirea pomilor. Nici în 1842 nu s-au sădit cei 150 de pomi prevăzuți în contract. De abia în documentele din 1854 se atesta plantarea unui "crâng de duzi".

Cu timpul, parcul devine obiectiv turistic. În dreptul monumentului se săpase o fântână iar aleile parcului erau pavate cu pietriș.

În anul 1867, îl aflăm ca îngrijitor al Monumentului pe Alexandru Câmpeanu care, având toată cunoștința pentru plantarea și cultivarea de pomi, este trimis la București pentru "a cumpăra de la școala de duzi..... patru mii de duzi".

Tot acum autoritățile acceptă propunerea lui Alexandru Câmpeanu de a amenaja în incinta parcului o crescătorie de "gândaci" de mătase, ce urma să rămână în patrimoniul Primăriei. Deasupra sălii pentru crescut "gândaci" ar fi construit un "pavilion pentru privire", pus la dispoziția publicului.

Din 1868, între bariera străzii Silistra (azi Călărași) și parcul Monument se amenajează un poligon pentru "darea la semn" (tragerea la țintă).

Începând cu anul 1872 există un serviciu special pentru întreținerea și amenajarea Monumentului și a Parcului, personalul acestuia constând dintr-un custode (același Alexandru Câmpeanu) care, după unele consemnări, a atins vârsta de 90 de ani în slujba parcului nostru!) și de doi rândași. În 1886, parcul este dotat cu un bufet concesionat anual. Bufetul va cădea pradă

unui incendiu în 1909, ridicându-se ulterior un alt restaurant. În prezent există doar o ruină. Atât a rămas din vechiul **Cazino**, restaurant şi cofetărie. Vinderea localului fără obligaţia de a păstra destinaţia iniţială reprezintă o "crimă" faţă de toţi brăilenii, o "crimă" care se poate îndrepta prin intervenţia administraţiei.

Din 23 martie 1893, datează un proiect de înfrumuseţare a parcului, aparţinând inginerului Rogat, aprobat de Primărie, care însă nu s-a concretizat. O descriere succintă a planului ne oferă Gabriela Alinta Vidis în "*Analele Brăilei*", nr.1/1993.

Intrarea în parc este marcată printr-o poartă, aflată la capătul şoselei dinspre oraş, şi prin "rondoul trăsurilor". Urmează apoi, cu acces la aleea principală, restaurantul şi sala de gimnastică şi popice, ambele înconjurate de gazon şi flori. Monumentul este amplasat într-un rondou chiar pe aleea principală ce străbate parcul de la un capăt la celălalt. În imediata apropiere apare fântâna şi aleea pentru "dare la semn". Două bazine, legate printr-un podeţ arcuit, sunt marcate simetric de o parte şi de alta a aleii principale. Bazinul din dreapta este agrementat cu o stâncă, o cascadă şi o grotă, iar în spatele bazinului figurează "grădina animalelor" aflate în "închisoarea cu sârmă". Bazinul din stânga aleii este, de asemenea, dotat cu stâncă, foişor şi grotă. În această zonă urma să fie amenajată "grădina paserilor" şi un mic bazin în legătură cu celălalt. Spre capătul opus al parcului se distinge pepiniera şi "rondoul velocipediştilor". Suprafaţa parcului, aşa cum apare în acest proiect, este de 43 hectare 44 ari şi 40 metri, cuprinsă, ca şi astăzi, între şoseaua Buzăului şi calea ferată.

Nu lipsit de elemente romantice (grotă, stânci, cascadă, foişor), proiectul ar fi fost un exemplu de arhitectură peisageră cu caracter polifuncţional. Viziunea proiectului s-a materializat în timp prin bazele sportive (la Stadion a existat şi un velodrom) şi Muzeul de Ştiinţele Naturii.

Astăzi "movila" pe care a fost înălțat Monumentul nu mai există. Există doar "rondoul". Și el își așteaptă Monumentul de care Brăila duce lipsă, și prin care **toponimicul Monument** – atât a rămas – s-ar justifica nu doar istoric, ci și *de facto*.

Bulevardul Dunărea

„ Dunăre, Dunăre,
Drum fără pulbere..."

„Dunărea este dumnezeiasca noastră cărare spre lumea de pretutindeni".
Fănuş Neagu

„ Un oraş fără ape mari, oricât ar fi el de mare, este un oraş mort", afirma un cunoscut primar al Bucureştiului , Dem I. Dobrescu (1929-1934) şi, în cunoştinţă de cauză, parafraza sarcastic cunoscutele versuri ale lui Eric Vinterhalder , ministru de finanţe sub Cuza - „Dâmboviţă, apă dulce / Cin' te bea nu se mai duce": *„Dâmboviţa e mai mult moarte dulce decât apă dulce"*. Sarcasmul izvora din trista realitate a unei gârle murdare şi noroioase, plină de gunoaie casnice, lături şi dejecţii, cu stăvilarele numeroaselor mori, inundând adesea mai ales cartierul Izvor („ Urmează staţia Izvor. Peronul pe dreapta...")

Şi primarul, visând frumos, proiectase o esplanadă a Dâmboviţei prin acoperirea albiei sale, urmând ca pe dedesupt să circule un „metropolitan" (metrou-n.n.).

Neavând o apă mare, Bucureştiul beneficiază de o salbă de lacuri, cum ar fi cele de pe râul Colentina, Băneasa, Herăstrău, Floreasca, Tei, Fundeni...

Dar să lăsăm Bucureştiul cu problemele lui (ca-n vremea ploilor masive din septembrie 2005) şi *„să mergem să ne preumblăm în cetatea de apă a Brăilei..."*, după cum ne invită Perpessicius, să ne-ntoarcem la Dunărea noastră, la fluviul sacru al strămoşilor noştri daci şi romani.

Dunărea – fluviu sacru

În **„Oedip rege"**, **Sofocle** susține că Istrul este un fluviu purificator. Prin stropire și libație, apa purifică oamenii și așezările lor: „ De bună seamă cred că nici Istrul, nici Phasis-ul nu ar putea spăla purificând această casă. Atât de multe nelegiuri ascunde în ea".

În **opera lui Virgiliu** și **Comentariile** la aceasta ale **gramaticilor Servius și Afidus Modestus,** Istrul este din nou prezentat ca fluviu sacru, pe malul căruia tracii conspiră, se cuminecă, se jură și abjură în vreme de pace și război: „dacii au obiceiul ca atunci când pornesc la război, să nu se apuce de treabă înainte de a bea din Istru o gură de apă ca pe un vin sacru, și înainte de a jura că nu se vor întoarce la lăcașurile lor pământești decât după ce vor ucide toți dușmanii". Și acest obicei, cu mutațiile corespunzătoare, este atestat și-n epoca noastră în clisura Dunării.

Pe **Columna lui Traian** a fost figurat într-un basorelief zeul Danubius ca fluviu sacru al dacilor, căruia chiar împăratul Traian îi aduce sacrificii pentru a-i proteja trecerea peste apele învolburate ale cataractelor Dunării de la Porțile de Fier.

Descriere geografică a Dunării brăilene

În județul Brăila, Dunărea este reprezentată prin brațele principale – Cremenea (spre Câmpia Brăilei) și Măcin–Dunărea Veche (spre Dobrogea), închizând la mijloc fosta Baltă a Brăilei, astăzi îndiguită. Brațul Măcin sau Dunărea Veche, care formează și linia estică a județului, are o lungime de 96 km iar albia o lățime de 200-300 m. Din brațul Măcin, numai la 2 km de la bifurcația Giurgeni -Vadu Oii , se desprinde brațul Vâlciu, care se varsă apoi în Cremenea. Acesta are o lungime de 40 km și o lățime ce variază între 100 și 140 m.

Brațul Cremenea, cel mai important, cu o lungime de 70 km și o lățime de 500-600 m, prezintă un curs puțin sinuos, dar

despărțit în brațe secundare ca Mănușoaia (9,3 km lungime), Pașca (13 km), Calia, Arapu care se unesc din nou cu brațul principal. Digul, în lungime totală de 225 km, apără de inundații peste 100000 ha de teren agricol, câteva localități și obiective agricole.

Pentru navigație sunt folosite în special Cremenea și Vâlciu. Dunărea alimentează cu apă municipiul Brăila și marile sisteme de irigații Terasa Brăilei de Nord și de Sud, Insula Mare a Brăilei, Călmățui-Gropeni-Chiscani și Brăila-Dunăre-Siret, însumând teoretic 180000 ha culturi irigate.

Să mai spunem că, în dreptul orașului Brăila, brațele fluviului se unesc într-o albie unică, de aici începând sectorul de navigație fluvio-maritimă. La confluența cu Siretul, Dunărea intră pe teritoriul județului Galați.

A fost îndiguită Balta Mare a Brăilei, nu și **Balta Mică, zonă umedă de interes internațional – sit RAMSAR , al doilea după Delta Dunării, în suprafață totală de 17529ha, cuprinzând rezervația științifică Gâsca** (229 ha), **zonele de conservare specială Egreta** (4225 ha) și **Fundu Mare** (857 ha), ca și **zona de peisaj protejat** în suprafață de 12218 ha.

Balta Mică anunță „în mic" Delta. Să amintim de cele peste 200 de specii de păsări care utilizează acest teritoriu pentru cuibărit, loc de popas în timpul migrației sau pentru iernare. Între acestea se includ specii pe cale de dispariție, cum ar fi pelicanul creț, rața roșie, gâsca cu gât roșu și cormoranul mic. Altitudinea foarte joasă a terenului face posibilă inundarea regulată a unor suprafețe mari de teren. Lacuri (iezere) de diferite dimensiuni, privaluri (canale naturale), gârle, mlaștine (permanente sau temporare), șiruri de sălcii, stuf, papură etc.

Este o zonă turistică unică. Mai trebuie doar niscaiva societăți de turism. Cabana „Egreta" poate caza până la 10 persoane; cabana „Gura Gârluței" – 6 persoane. Plimbări cu barca pe lacuri nesfârșite, pescuit sportiv cu unelte tradiționale...

Privire istorică

- După legendă, zeul egiptean Osiris a călătorit la Dunărea inferioară şi a denumit-o Istros acum 12 milenii.
- 514 a. Chr. Venit cu 100000 de ostaşi pe 600 de corăbii, Darius, regele perşilor, supune geţii, dar e învins de sciţi.
- 292 a. Chr. Lisimah , regele macedonenilor, prizonier la geţi.
- În sec. I e.n., acvila romană cucereşte rând pe rând Moesia, Tracia, Noricum şi Pannonia , ajungând la Dunăre.
- 105 Apolodor din Damasc construieşte podul de la Drobeta, unde Dunărea are o lăţime de 1127m şi o adâncime de 30 m.
- 271 – Retragerea aureliană
- Sub Constantin cel Mare, ţărmul stâng e din nou roman.
- În 375 se produce invazia hunilor, apoi cea a avarilor şi a slavilor.[...]
- Mircea cel Mare se intitulează „domn şi pe amândouă părţile pe toată Podunavia până la Marea cea mare şi cetăţii Durostorului stăpânitor".
- Sec. XVI – Dunărea devine „râu împărătesc al Sublimei Porţi"
- În 1616, tratatul dintre Austria şi Turcia introduce principiul că, pentru simplul fapt al tranzitului, nu se plăteşte nimic, asigurându-se libertatea de navigaţie.
- După pacea de la Passarovitz (1718) austriecii capătă dreptul de a-şi instala agenţii consulare în porturile dunărene.
- 1829 – Pacea de la Adrianopol: raialele Brăila, Giurgiu şi Turnu revin Ţării Româneşti ; se desfiinţează monopolul turcesc asupra comerţului ţărilor române.
- 1836 – Brăila – porto-franc
- Dat fiind ocuparea gurilor Dunării de către Rusia, se preconizează construirea unei căi ferate între Cernavodă şi Constanţa, ca şi a unui canal Dunăre - Marea Neagră.
- Congresul de la Paris (1856) prevede crearea unei Comisii europene a Dunării cu scopul efectuării lucrărilor necesare

circulației la gurile Dunării și al asigurării principiilor liberei navigații. Prevăzută a funcționa 2 ani, ea a ființat aproape 100 de ani (Belgrad, 1948).

- În timpul Războiului de Independență, Dunărea este teatrul unor sângeroase lupte de la Brăila la Calafat, fiind minată atât de turci, cât și de ruși.
- În anii 1880, Dunărea devine cheia de boltă a politicii românești.
- Mihail Kogălniceanu, ministru la Paris, 1880: „sub pedeapsă de sinucidere suntem datori de a apăra Dunărea ca un interes european, numai așa va rămâne Dunărea românească".
- Ion C. Brătianu, prim ministru, 16 nov. 1881: „ Libertatea Dunării este o condiție esențială pentru propășirea politică și economică a țării..."
- Răspunsul Camerei la mesajul tronului , nov.1881: „Românii țin dar la păstrarea libertății Dunării ca la cea mai puternică garanție a existenței și viitorului ei".
- P.P.Carp, 4 dec.1881: „Libertatea Dunării are pentru noi o importanță politică atât de gravă, că de dânsa se leagă chiar existența statului nostru..."[...]
- O ultimă pagină (deschisă!) de istorie actuală: Insula Șerpilor și Canalul Bâstroe.

Între atuurile geopolitice și economice ale României, Dunărea se află pe unul dintre primele locuri, deoarece unește Marea Nordului cu Marea Neagră. Posesoare a gurilor Dunării (două brațe și „jumătate" din cele trei), a mirificei Delte, patrimoniu continental, Dunărea, prin cel de-al patrulea braț - Canalul Dunăre – Marea Neagră – leagă Marea Neagră prin Marea Nordului de oceanul planetar, constituind o a doua poartă a Pontului Euxin către acesta, în afară de Strâmtorile Bosfor și Dardanele.

După acest lung excurs mitologico-geografic și istoric, să ne întoarcem la Dunărea brăileană, încercând s-o surprindem prin

două aspecte: Dunărea–port ca factor decisiv de prosperitate a oraşului şi Dunărea-loc de promenadă (pe uscat!).

Istoria oraşului s-a identificat, timp de sute de ani, cu istoria portului, activitatea portului polarizând viaţa întregului oraş , deoarece Dunărea a fost o cale sigură şi lesnicioasă prin care s-au stabilit relaţii economice cu popoarele din vestul, centrul şi estul Europei. De aceea, după eliberarea Brăilei de sub turci, s-a simţit nevoia amenajării unui port corespunzător pentru schela Brăilei. Europenizarea lui a început însă de abia în 1883. S-au construit docurile cuprinzând un întreg complex de cheiuri şi dane, silozuri şi magazii, rezervoare de petrol, căi ferate şi şosele, precum şi un bazin de iernat vasele. Lucrările se vor finaliza în perioada 1891-1900, când au loc concomitent şi lucrările de amenajare a portului Constanţa. La construirea lui şi-a adus contribuţia Anghel Saligny, părintele podului de la Cernavodă. Lucrările erau deosebit de dificile, deoarece Dunărea avea la Brăila 30 de m adâncime sub etiaj iar terenul pentru fundaţie era foarte slab. Soluţiile lui noi, ingenioase, au asigurat reuşita lucrărilor, folosind, pentru prima oară în lume, betonul armat la realizarea celulelor de depozitare.

Cheiul lung de 7 km este prevăzut cu pereuri acostabile, care delimitează peste 40 de dane. Pe malul Dunării se află platformele de manipulare şi depozitare a mărfurilor în suprafaţă de 200000 m.p. şi 15 km de linii ferate şerpuind printre sute de magazii, cu o capacitate de peste 200 de vagoane...

Scriam aceste rânduri acum 20 de ani. Astăzi? Aşteptăm aprecierile cititorilor...

Ce a fost acum 175 de ani aflăm mai întâi din planul lui Berroczyn care prevedea instituţii portuare (vamă, carantină şi vorbitor , cam în stânga Căpităniei şi un pasaj lung-„couloir" pentru acostarea vaselor), dar şi utilităţi comerciale: magazii de cereale şi de pescărie, aproximativ pe locul unde se găsesc şi astăzi. În planurile ulterioare găsim către chei amplasate două pieţe: **Piaţa Deputaţiunii** (în stânga Căpităniei) şi **Piaţa**

Portului (în dreapta acesteia), mărginite înspre oraş de o **stradă** cu denumiri diferite de-a lungul timpului: **Debarcaderului/ Cheiului/ Portului/** azi **Faţa Portului.**

Planurile C.S. Budeanu (1883) şi Dufour (1898), ingineri şefi ai urbei, consemnează înspre Grădina Publică-**Str. Malului.** Urmează apoi şase rânduri de magazii cu cele 5 linii de cale ferată: **Productelor** (linia a V-a, cu numerele 1-53 şi 2-63); **Mare** (linia a IV-a, cu numerele 1-51; 2-68); **Magaziilor** cu numerele 1-27; 2-20; **Mărfurilor (Mărfilor)** cu numerele 1-11; 2-4 şi **Misitiilor** sau **Samsarilor** care începe din str. Împăratul Traian şi merge în prelungire spre Docuri cu numerele 2-34. Astăzi, pe aceleaşi amplasamente, aflăm denumirile **Mercur , Mare, Ancorei, Anghel Saligny, Zona liberă-perimetrul III** şi **Debarcaderului.** Toate numele sunt motivate, inclusiv cel de **Mercur**, care, pe lângă alte atribuţii (curier al zeilor, deţinător al secretelor legate de astrologie – de la gr. **Hermes**- stil ermetic, încifrat), o avea şi pe aceea de zeu al comerţului (patron al hoţilor!), din familia sa lexicală făcând parte termeni ca: **merceologie, mercurial, mercerie** sau **marketing.**

Centrul afacerilor din port îl constituia strada **Misitiilor** sau a **Samsarilor**, termeni care necesită apelul la dicţionare.

Misit (din ngr.) - persoană care mijloceşte o tranzacţie comercială, intermediar, samsar.

Misitie- ocupaţia misitului

Samsar (din tc./ bg.)- mijlocitor în afaceri negustoreşti , misit.

Samsarlâc (din tc.)- îndeletnicirea samsarului.

Să poposim deci în strada Misitiilor pe urmele francezului André Bellessort (*„La Roumanie contemporaine"*, Paris, 1904).

„Strada curtierilor de Bursă (*curtier*-mijlocitor care se ocupă cu negocierea operaţiior de bursă), o mică stradelă paralelă cu cheiul portului. De multe ori, oraşele au fost comparate cu furnicarele; însă nicăieri comparaţia nu este mai exactă ca la Brăila, atât este activitatea de ordonată şi fără

zgomot. Mai mult de 1500 vagoane aşteaptă în gară şi sunt în câteva ore repartizate şi dirijate pe cele cinci linii de garaj, deservind magaziile marilor comisionari de cereale [...]

La orele 9, strada este plină de lume. Misiţii oficiali, în număr de 14, sunt numiţi de către Guvern, prin alegere dintre personagiile cu vază; ei se instalează apoi în mici biurouri, pe cari nu le-ar folosi cei mai săraci grânari (din Franţa) nici pentru desfacerea ambalajelor. Câteva rafturi pe lângă pereţi, cu talere şi strâchini, unde comisionarii de cereale îşi depun probele; aici grâul nostru va trebui să treacă examenul; aici voinicul Cottis , acest italian mai gras ca un olandez, şi blondul veneţian Zerman, cântărind grâul în mână, afirmă fără greşeală din ce regiune provine şi cât valorează [...]

Marii comisionari, Löwenthal, Dreyfus, Mendel, merg de la o strachină la alta, miros, cercetează şi cântăresc aceste grâne, palide şi împestriţate, făinoase sau lucioase, cu coji sau fără. Ei fac ceea ce se cheamă comparaţia boabelor: combină grânele care le sunt oferite ca să formeze calitatea exactă ce s-au angajat să furnizeze. Şi când ei au găsit ceea ce le convine, şi preţurile au fost tocmite, cumpărătorul, vânzătorul şi curtierul se duc la vagoane şi se asigură că marfa e conformă cu proba. Atunci cumpărătorul îi dă mâna vânzătorului şi spune: **„Sta bene"**. Fie că târgul încheiat e de 10000 de franci, fie că e de 100000 de franci, acest simplu cuvânt e de ajuns. De altfel, neloialitatea ar fi urmată de o execuţie, care nu le-ar permite să mai reapară în strada Misitiilor [...]

E aproape ora 10, când comisionarii pot dispune încărcările grâului. Furnicarul se răspândeşte pe chei. Lumea nu numai că aleargă, ci zboară. Cârduri de mici căruţe, al căror jug înalt seamănă cu un cerc de butoi, se strâng în jurul vagoanelor. Toată munca se face cu braţele oamenilor. Cei două mii cinci sute de căruţaşi ai Brăilei abia ajung. Organizaţi în coloane şi în echipe, sub supravegherea magazinerilor şi sub comanda vătafilor, descarcă vagoanele. Acum e momentul când hamalii, aceşti

muncitori prodigioşi, intră în scenă şi când exportatorul operează amestecul de grâne. V-aţi aştepta să asistaţi la o transbordare obişnuită, vulgară, şi iată un galop de acrobaţi. Căruţele s-au aranjat înaintea gurilor calei vaporului: hamalii îşi potrivesc fiecare sacul lor de o sută de kilograme şi, cu spatele îndoit sub această greutate înfricoşătoare, ei aleargă în lungul unei scânduri a cărei elasticitate ţipă. Ajunşi la capătul extrem, cu aceeaşi scurtă mişcare de umăr, ca dansatorul care se mândreşte şi ca lăutarul care bate tactul, ei golesc cele o sută de kilograme în cala căscată şi coboară pentru a se urca iarăşi".

Misiţii sau samsarii, intermediarii între vânzători şi exportatori , erau în anii 1880 numai străini, ceea ce împiedica apariţia unei puternice burghezii româneşti. Este momentul în care intervine în luptă **Ioan C. Lerescu**, un mare animator al Brăilei economice şi culturale din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, „un liberal între liberali", cum sună titlul tezei de doctorat în ştiinţe economice a profesorului Lucian V. Şaradici de la Universitatea din Bacău. Pe cartea lui de vizită putea să înscrie doctor în ştiinţe politice şi administrative la Liège, avocat în baroul brăilean, director şi profesor în istoria comerţului şi de economie politică la Gimnaziul Comercial „Carol I", secretar al Camerei de Comerţ locale, agent de schimb şi mijlocitor oficial de cereale, ship-broker, redactor şi director de ziar, publicist şi literat. Pentru toate acestea Colegiul Economic „Ion Ghica" l-a propus iar Consiliul Municipal a aprobat, declarându-l „cetăţean de onoare post mortem" al Brăilei.

Cu argumente teoretice, dar şi acţiuni practice, **Ioan C. Lerescu** va obţine calitatea de „agent de schimb şi samsar" prin decretul nr. 1236 din 6 iulie 1876 semnat de M.S. Domnul, **deschizând în misitii un oficiu de samsar de mărfi, adică de mijlocitor oficial de cereale , iar mai apoi un oficiu de samsar interpret şi închirietor de corăbii (ship-broker), pe care le va închide în urma lipsei de sprijin din partea**

Ministerului Comerţului. A murit sărac pe data de 18 decembrie 1895 , acum 110 ani.

Să revenim la str. **Misitiilor,** despre care prof. Cornelia Miler afirmă pe drept cuvânt : „ **Oraşul s-a constituit ca o prelungire a acestei lumi care s-a desfăşurat pe o stradă",** considerată **„creierul acestui port".**

Aici, în forfota acestei străzi se află prosperitatea Brăilei. Aici, „firmele, notează Nicu Carandino, făceau afaceri de miliarde , dar, din calcul, din avariţie sau din dispreţ, aveau sedii mizere".

Astăzi, pare de neînţeles furnicarul prezent în ilustrata anexată. Pasionată cercetătoare, profesoara Cornelia Miler reconstituie „ocupanţii" celor câteva zeci de case.

„ Pe stânga e băcănia lui Antipa, apoi restaurantul lui Carsianos şi cel al Gherasim Cutava. Urmează societatea germană „Agromex" şi clădirea construită de Naum. La parter se afla biroul de vămuiri al lui Constantin Teologul şi lângă el biroul de misitii al lui Petrică Cristescu. La etaj se aflau birourile societăţii de navigaţie Kiriakide. Mai în fundul străzii se află restaurantul lui Balci Cutava. Alături 2-3 birouri până la colţul străzii unde se aflau birourile lui Cosac. După el, în capătul străzii era biroul de vămuire Hilel şi Niţescu , apoi urmau magazii.

În dreapta, la nr.2, în colţ, la parter, se află Cafeneaua lui Doriza; deasupra se aflau birourile lui Kiriakide fiul. La nr.4 se aflau două agenţii fluviale: D.D.S.G (austriacă) şi M.F.T.R (maghiară). În acelaşi local îşi avea biroul o casă de cereale anglo-balcanică. La nr.6 îşi avea sediul Casa de Cereale Granimex şi urma apoi locul cel mai căutat „Café-Bursa", al cărui proprietar este Nicolae Miliarisis (un local elegant unde se făcea risipă de oglinzi şi pluş roşu) . La etaj erau birourile firmei armatorului Andrei Draculis şi alături birourile armatorilor fraţi Portolos. Urma în rând misitul de cereale Nicolau, după el misitiile de cereale ale lui Iancu Schwartz şi Iona Schwartz ,

apoi a lui Iancu Chelaiditi. Alte câteva birouri de cerealişti şi armatori o despărţeau de cafeneaua „Marea Britanie" după care urma restaurantul lui Mandzasitanos. Deasupra restaurantului se aflau birourile lui Rudolf Sonino. Urma apoi „Compania continentală", o întreprindere de cereale cu capital belgian. Alături se afla biroul de asigurări de mărfuri Jaques Salmanovici, iar lângă Salmanovici se aflau birourile agenţiei maritime Francesco Barta Graedel. Capătul străzii (spre docuri) era ocupat de depozite de saci şi cântare". (*„O lume dispărută-Brăila interbelică", lucrare în manuscris).*

Ieri, aici de vorbeau toate limbile pământului. Larmă asurzitoare şi târguieli de tot felul. Astăzi, ruine şi un chei golgoluţ...

*

* *

Locurile de promenadă a brăilenilor sunt numărabile pe degete: Lacu Sărat, Parcul Monument, Grădina Mare, Bd. Independenţei şi Faleza, deoarece plimbarea pe Bulevardul lichid al Dunării a rămas o amintire ante-decembristă.

Cea mai frumoasă plimbare de vară a celui mai sărac dintre brăileni, dar şi a celui bogat, în anii egalitarismului socialist, **era o cursă la Galaţi cu vaporul**. Costa 9 lei dus-întors. Numai un drum – 6 lei. (Pe atunci trenul pe aceeaşi distanţă costa 9 lei.) Erau 3 curse la dus şi 3 la întors. Plecai de la Căpităníe, admirai panorama oraşului, depăşeai Ghecetul mângâiat de razele soarelui şi acompaniat de bătaia zbaturilor (deoarece adevărata promenadă era cu vaporul cu zbaturi **Anghel Saligny** sau **Borcea ,** relicve centenare ale navigaţiei pe Dunăre) şi ajungeai la jumătatea drumului când vedeai ambele oraşe. În Galaţi, paşii te purtau în centru, cercetai vitrinele de pe Domnească, te opreai în Grădina Publică unde pe o bancă te desfătai la un picnic: ouă, chiftele, roşii şi suc... de la ţâşnitoare. Urma drumul înapoi. O oră la dus (aval) , o oră şi jumătate la întors (amonte)...

La şcoală, copil fiind, învăţam, lăudat fie numele profesorilor, că transportul pe apă este cel mai ieftin, că se va putea călători (dacă se va epuiza ţiţeiul) din nou cu pânze. (În port la Galaţi a reînviat **Pânzariul lui Ştefan cel Mare!**) Am avut o flotă, a nu ştiu câta din lume! S-a dus! La munca patriotic-obligatorie din Insula Mare a Brăilei mergeam cu **Tudor Vladimirescu.** Dimineaţa, cu ochii cârpiţi de somn, pe ceaţă, nu apreciam „plimbarea", dar, la întoarcere, dacă nu te angrenai în elegantul salon de clasa I la o partidă de şeptic, era o frumuseţe!

Cu şalupa treceai la Corotişca, la Ghecet cu vaporaşul iar cu relaţii ajungeai pe canalul Filipoiu, acolo unde, „în bătaia razelor de soare înfipte pe frontispiciul pavilionului regal, strălucesc armurile Hohenzollernilor români şi unde au poposit regele Ferdinand, I.I.C. Brătianu sau I. G. Duca, al cărui tată a fost inginerul şef al docurilor brăilene. Dacă erai amator de o cursă lungă, luai vaporul şi la drum pe Dunărea Veche. Sau până la Tulcea (unde se putea ajunge şi cu **Săgeata** dacă aveai treburi!). Refăceai astfel o mică parte din călătoria – pelerinaj pe care înţeleptul rege Carol I o făcea în fiecare an de la Turnu Severin până la Sulina.

Ce s-a întâmplat cu aceste vapoare? Astăzi în port se află un vas al Primăriei pentru închiriat. Nu s-ar putea folosi pentru excursii organizate pe via Brăila-Galaţi sau Brăila-Insula Mică?

Documentele atestă că navigaţia internaţională s-a născut pe Dunăre în 1830 o dată cu prima călătorie între Viena şi Buda iar în 1835 la Brăila ancora prima navă de călători „Argo" sub pavilion austriac. Poveşti! A fost odată ca niciodată...

Să lăsăm în pace bulevardul curgător al Dunării, inaccesibil muritorilor de rând, şi să ne continuăm promenada.

Plimbarea începe de la Fântână – **Fântâna cinetică**, opera sculptorului Constantin Lucaci. Spre deosebire de variantele din Bucureşti, Constanţa, Turnu Severin, Vaslui şi Reşiţa, la Brăila oţelul inoxidabil perfect polizat s-a constituit într-un ansamblu unic prin fuziunea dintre estetic, urbanistic şi mediu natural. „

Oţelul şi apa se transsubstanţiază", capătă „ o rezonanţă cosmică, trimiţând în cele patru zări ale lumii sensul simbolic al posibilei re-întineriri. Jeturile de apă îşi potolesc treptat forţa mişcării ascendente, îşi acordă timp de odihnă în bazine special rezervate, la altitudini scăzând treptat, până când privirea se odihneşte, la oarecare distanţă, pe cursul vast şi calm al Dunării. Apa reintră astfel în condiţia sa primară, naturală" (Ana Maria Harţuche).

Urmează **esplanada**. Nicăieri termenul nu corespunde mai bine definiţiei din dicţionar: „loc deschis, de dimensiuni foarte mari, aflat în faţa unui edificiu important". Loc de odihnă pe băncile în amfiteatru sau de vizionat spectacole.

Ajungi pe **faleză**, „mal înalt şi prăpăstios...de pe ţărmul mării!" A existat într-adevăr un „mal înalt şi prăpăstios", aşa cum ne apare în gravura lui Saar din 1826. În anii '60, faleza a fost amenajată în peluze de înălţimi diferite, oferind vizitatorului un covor odihnitor de verdeaţă şi de flori decorative. În faţă ai perspectiva Dunării în continuă mişcare, prilej de a descoperi intuitiv metafora heracliteană *pantha rei* („totul curge"). Enunţul originar al metaforei râului se află la Platon: „ spune Heraclit că toate se mişcă şi nimic nu stă pe loc şi compară lucrurile cu scurgerea unui râu, spunând că în acelaşi râu nu vor intra de două ori", metaforă cunoscută îndeobşte sub forma „ Nu ne putem scălda de două ori în apa aceluiaşi râu". Dar, mai ales, un prilej de a contempla curgerea şi de a o asocia poetic scurgerii vieţii înseşi.

Altădată puteai vedea mulţimi de nave, astăzi doar câte o ambarcaţiune de promenadă sau câte o barjă-două aval sau amonte. În lipsa vaselor, privirea se opreşte pe malul drept al fluviului, cu şiruri de plopi negri plantaţi pentru protecţia digului sau cu resturi din pădurea de sălcii, care acoperea odinioară Balta Mare a Brăilei.

Pe faleză pot fi văzute câteva piese de artă monumentală. Mai întâi, grupul statuar „**Pescarii**" (1967) de Doru Popovici, din piatră buceardată, reprezentând „un grup de trei pescari, încordați, ca o forță unică, în gestul comun de ridicare din ape a năvodului plin" (Ana Maria Harțuche). Alte câteva monumente au fost realizate în cadrul **Taberei de sculptură** „Donaris" 1981: „ **Interferențe**" de Alexe Călinescu-Arghira, „**Icar**" de Alexandru Ioan Bujor, „**Valurile Dunării**" de Aurel Cucu, **Oglinda soarelui**" de Mihail Tudor, „**Curcubeul**" de Virgil Mihăescu, „**Sirena**" de Rodica Stanca Pamfil , „**Veghe**" de Dumitru Pasima, „ **Sub imperiul iminenței**" de Adrian Popovici , „**Stavilă**" de Florența Tănăsescu și „**Păsări de foc**" de George Apostu , în care „cele două fragmente masive de rocă sunt în primul rând semne ale victoriei desprinderii de sol – sensul zborului , al înălțării ". (Ana Maria Harțuche). S-ar cuveni ca măcar numele autorilor și operelor să fie menționate, numele operelor invitând la descifrarea semnificației acestora, ceea ce nu e puțin lucru.

P.S.' Cândva auzisem că, dacă vrei să scapi de tuse măgărească, trebuie să treci o apă. Brăilean fiind, ai trei posibilități: să te duci la plajă, să treci cu bacul în Insulă sau, tot cu bacul, la Ghecet-Smârdan. Ca atare, dac-aș fi ziarist sau om de radio, mi-aș rezerva zilnic câțiva cuadrați sau câteva secunde pentru a scrie sau a rosti: **Ce se mai aude cu podul de peste Dunăre?** De ce am atâta nevoie de pod? Pentru a rosti (o dată cu Apollinaire) :

„ Sub podul Ghecet curge Dunărea lin
Și iubirile noastre..."

P.S.'' Plimbarea la Dunăre a început cu evocarea Dunării ca fluviu sacru. Cu jurămintele strămoșilor daci. Mai târziu, a apărut zicala: „ Cine bea apă din Dunăre nu mai pleacă", îndrăgostit de apă și de Brăila. Era și cazul lui Cincinat Pavelescu, magistratul epigramist, mutat fără voie la Corabia:

„ Plec la Corabia cu barca
Dar mi se pare că amorul
O să mă-ntoarcă la Brăila
Cu vaporul..."

Addenda – Din poemele Dunării

Vasile Băncilă - *„Copilărie şi miracol brăilean"(1968)*

„ Dunărea este pulsul, puterea şi, într-un fel, emblema fiecărui adevărat brăilean. Ea este pentru el cel mai mare <<drum mergător>>. Acest „drum" îl leagă de centrul sau inima Europei , într-o direcţie, şi de imperiul mărilor şi oceanelor, în altă direcţie. Prin acest fluviu, aproape cel mai mare din tot continentul, Brăila devine oarecum planetară. Ea conferă omului brăilean sentimentul unui început de ubicuitate, chiar când stă pe loc. Iar dacă se mişcă, dacă iese din ţară, se simte, în oarecare măsură, acasă, atât timp cât e pe Dunăre ori se întâlneşte cu ea din când în când , până dincolo de Viena. De aceea pentru brăileni e destul să audă cuvântul <<Dunărea>>, pentru ca acesta să fie evocator şi emoţionant ca o epopee: o lume într-un singur cuvânt, căci pentru noi Dunărea nu e un fluviu oarecare, ci o geografie, o istorie, un destin...Sunt cuvinte cari echivalează aproape un dicţionar: aşa e <<Dunărea>> pentru omul Brăilei. Pe scurt, realitatea Dunării îi dă locuitorului din această parte a lumii sentimentul sau demnitatea maiestăţii. Iar portul Brăila îi potenţează acest sentiment".

Fănuş Neagu- *„Scaunul singurătăţii"*(1987)

„Dunărea-i şarpele casei noastre[...] Din valul ei ne tragem cu cangea la mal hălci de legendă. Marea Neagră e avansul nostru spre largul pământului, însă Dunărea ne dă pâinea şi vinul. Dumnezeu când se spală pe faţă, cu apă din Dunăre se spală. Şi când îi e sete, tot din Dunăre ia cu pumnul şi bea".

Nicolae Grigore Mărăşanu- *„Fluviul"*(1986)

Fluviul

Eşti asemenea hamalului neîmblânzit,
fluviul meu:
mofluz,
ciolănos,
sentimental,
prost plătit,
burduşit de revolte!
Jugul dulce al erelor ţi-a ros greabănul;
ai bube pe trup, te-am auzit mârâind ca un câine!

Cum de nu te dor malurile-valurile de-atâta cărăuşie?
Luntre smolite,
papuci zburători,
mici şalupe sulemenite,
barcaze până la uzne cu peşti,
cargouri cu viaţa rostuită pe etaje-
toate bat sârba pe coloana ta vertebrală!
Răbdătorule,
dă-mi pacea ta
să pot îndura sudalma gurii care-mi macină inima!

O stea sângerândă vine şi îşi răceşte lancea de foc în tine,
marinarul te suduie,
femeile portului te adulmecă,
pescarul rupe din tine cu dinamită,
hingherul aruncă în valuri cu câini morţi,
fermierul îţi toarnă pe gură chintale de amoniacuri,
şi peste toate rănile tale se lasă pacea şi mreana sare
deasupra apei şi cântă ca o mierlă în zori!

Învățătorule,
arată-mi calea ce duce spre culmea acestei iluminări!

Iată,
învăț sufletul să se supună caznei

prin care valul ți-ai vindecat,
poate astfel ochiul tău din adânc
mă va veghea încă o noapte!

Clădiri din patrimoniul cultural național

„ Fiecare generație dispune de patrimoniul arhitectural doar temporar și este responsabilă de transmiterea lui către generațiile viitoare".

Carta conservării integrate
Amsterdam, 1975

Cu excepția bisericii Sf.Arhangheli, datând din secolul al XVII-lea, Brăila nu posedă monumente arhitectonice decât de la mijlocul secolului al XIX-lea, care au cunoscut însă, de-a lungul timpului, numeroase transformări.

Albumul *„Monumentele județului Brăila"* (Florian Anastasiu și Ana - Maria Vicol, *Muzeul Brăilei* , 1997) prezintă imaginea câtorva dintre aceste relicve, cum ar fi **Casa Turcească de pe str. Justiției nr.2** sau **Casa de pe str. Colței nr.1** , prăbușită și rasă de pe fața pământului în august 2005.

Așa se face că vreun poet romantic de la începutul secolului al XIX-lea , mânat în timp de poezia ruinelor, dacă ne-ar vizita în secolul nostru, ar rămâne dezamăgit, neputând găsi ruinele vechii cetăți sau alte relicve de ev medieval.

Va putea găsi însă orașul vechi de altădată, de până la Bd. Cuza , care nu se impune prin monumente arhitectonice unicat în țară, ci prin ansamblul său reprezentativ pentru întreaga țară de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, salvat de tăvălugul constructiv al celei de a doua jumătăți a veacului trecut, care aici, la Brăila, a demolat două biserici , dar a lăsat aproape intactă vechea Brăilă.

Dionis, un *alter-ego* al lui Eminescu, făcea incursiuni imaginare în Iaşii anilor 1400, descriind „turnurile strălucitoare ale bisericilor, casele frumos văruite, cu streşine vechi " sau „o uliţă strâmtă cu case vechi hârbuite..." Noi vă propunem ca în faţa vechilor zidiri să descoperiţi gândurile celor de demult; să înviaţi sufletele celor adormiţi, să vi-i închipuiţi mărturisindu-şi dragostea sau tristeţea şi să vă includeţi destinele lor consumate în zestrea voastră de umanitate.

Un excurs sistematic ar trebui să urmărească destinul tuturor clădirilor din vatra veche a oraşului, incluse în **Lista monumentelor istorice 2004 din municipiul Brăila , elaborată/ aprobată de Institutul Naţional al Monumentelor Istorice din subordinea Ministerului Culturii şi Cultelor** (pe care o reproducem mai jos, cu menţiunea că prima cifră corespunde locului ocupat în listă la nivelul judeţului). (v. **Anexa)**

Lista, deşi bogată, este incompletă, multe alte monumente aşteptându-şi o dreaptă recunoaştere. Expoziţia **„Case de armatori brăileni",** vernisată în 17 septembrie a.c. la Galeriile Dunărea (autor Ana Maria Harţuche, sub egida Direcţiei de Cultură) a adus la lumină şi alte clădiri de valoare din situl menţionat, având meritul ca prin câteva imagini de interior şi portrete să ne introducă în viaţa unei lumi de mult dispărute. În listă figurează şi bisericile de până la primul război mondial, inserate însă de noi la cap. ***„Biserici..."***.

„Clădirile"ce vor fi existat dincolo de citadelă spre zidul cetăţii erau construite din materiale uşoare, inflamabile, ceea ce explică desele arderi (şase la număr) de care a avut parte Brăila. Locuinţe de lemn-şandramale , case mici învelite cu paie, colibe, bordeie şi multe livezi şi vii , din care casele abia se vedeau.

După eliberarea de sub turci, clădirile din oraş s-au clasificat în trei categorii (v. Nae A. Vasilescu, 1906).

Case de rangul I cu un etaj, cu pereţii de chirpic sau cărămidă nearsă, cu nuiele, având apartamentele de jos făcute

din pământ iar etajul de sus din scândură. Aici intrau **Tractirul lui Săndulache, zis şi Hanul Roşu** (colţul străzii Roşii cu Sf. Mihail- drept strada Danubiului), **Casa Slătineanului**, pe str. Ana Aslan , pe locul clădirii Şc. Nr. 1 –fost C.C.D.), **Casa lui Rubin** (pe locul Şc. Nr.5, foste Elene).

Case de rangul al II-lea , fără temelie, pe tălpi groase din grinzi de stejar sau de brad, cu pereţii de cărămidă nearsă, de chirpic ori de nuiele, învelite cu şindrilă sau olane.

Case de rangul al III-lea erau bordeiele învelite cu stuf , scândură şi pământ.

Reglementările aveau în vedere şi mahalalele de dincolo de şanţul oraşului , urmărind „a nu se modifica întru nimic frumuseţea oraşului iar stradele principale , adecă acelea pe care sunt barierele nu vor lua nici o schimbare. Latitudinea locului faţadei caselor va avea câte 7 stânjeni fiecare , longitudinea către 19 şi 2/3 iar stradele vor fi de 8 stânjeni."

Din anul 1860 datează primul **Regulament pentru clădiri datorat arhitectului şef al oraşului Dimitrie Poenaru-** a doua variantă este din 1864 (autor, printre altele, a două dintre cele mai importante clădiri construite la Brăila în epocă: **Comanda de foc** şi **Pensionatul de fete „Hrisante Horezeanu"**), regulament care demonstrează grija municipalităţii pentru înfrumuseţarea oraşului (v.Maria Stoica, *„Măsuri pentru înfrumuseţarea oraşului Brăila. Regulamentul pentru construcţii din anul 1860"*, „Istros", VII, 1994).

Oraşul era împărţit în patru ocoale: ocolul I şi II cuprindea centrul oraşului până la str. Bulevardului (Bd. Cuza de astăzi) ; ocolul III –zona dintre str. Bulevardului şi str. Romană (Plevnei) iar ocolul IV – zona dintre Romană şi marginea oraşului (str. Ştefan cel Mare la acea dată).

Regulile generale impuneau obligativitatea: a) construirii caselor cu faţada la stradă; b) de a folosi ca materiale de construcţie : cărămida arsă, nisipul şi varul (pentru pereţi), olanele şi tabla (pentru învelitoare) , c) etajului la clădirile

amplasate în piețele orașului și pe străzile București,Galați, Silistra și Brașoveni , precum și interzicerea reparării caselor turcești și a celor care amenință să se prăbușească.

Se cereau planuri amănunțite, cuprinzând reglementări clare, cum ar fi, de exemplu, pentru clădirile din ocolul I și II:

- toți pereții clădirii vor fi de zid, fără paiantă, afară de despărțiturile între odăi, care pot fi de paiantă sau de șipci;
- înălțimea fațadelor clădirilor cu etaj deasupra va fi cel puțin de 3 și jumătate stânjeni , împreună cu ciubucul;
- înălțimea fațadei clădirilor fără etaj va fi de 2 stânjeni de la fața pământului, împreună cu ciubucul;
- înălțimea ușilor de la fațadă va fi de 13 palme decimale;
- înălțimea ferestrelor va fi de 10 palme decimale.

Pentru realizarea oricărei construcții se întocmea **Bilet de clădire** care cuprindea condițiile impuse proprietarilor și constructorilor iar respectarea măsurilor cuprinse de Regulament era supravegheată de arhitectul șef al orașului, polițaiul orașului, de primar și de prefect, neadmițându-se nici un fel de derogări.

Așa s-a ridicat Brăila nouă, cu reguli precise de urbanism, sub autoritatea Ministerului din Lăuntru , care, respingând cererea de extindere a orașului, recomandă judicios înălțarea pe verticală: „ Cu cât un oraș crește în sus, adică cu cât edificiile sunt cu mai multe etaje și unul lângă altul, cu curțile în înăuntru, iar nu în fața străzii , cu atât se poate ținea mai curată, cu atât cheltuiala cu întreținerea străzilor va costa mai puțin pe proprietari , cu atât trebuințele se săvârșesc mai cu înlesnire, cu atât și celelalte cheltuieli orășenești, publice și particulare mai mici , cu atât și privegherea polițienească mai ușoară, mai exactă și mai sigură" (apud Maria Stoica, op.cit., p.262).

Din această perioadă datează monumente repezentative care nu încetează să ne uimească, precum Teatrul „Maria Filotti" și Biblioteca Județeană „ Panait Istrati".

Teatrul „Maria Filotti", monument arhitectonic inclus în albumul UNESCO.

Clădirea datează din anii 1849-1850 şi a purtat de-a lungul timpului denumiri ca: **Teatrul Rally, Teatrul Regal, Teatrul Comunal** (în urma donaţiei filantropului Dumitru Ionescu), **Teatrul de Stat,** din 1969 primind numele marii artiste de sorginte brăileană **Maria Filotti.** Ultima restaurare a clădirii (1980-1988) , arhitecţi Viorel Oproescu , Doina Juncu şi colectivul de artişti plastici condus de Virgil Mihăescu, distins pentru această remarcabilă operă cu Premiul Academiei , a adus numeroase îmbunătăţiri cu elemente de stucatură, pictură, vitralii şi candelabre.

Totalizând o suprafaţă de peste 5000 m.p., edificiul restaurat se constituie din componente de mare valoare artistică:

- **holul monumental** , aureolat de un fascinant vitraliu (autor Virgil Mihăescu), scările pe trei nivele , flancate de baluştri din marmură albă de Ruşchiţa;
- **3 foaiere**, dintre care unul este punct muzeistic al teatrului brăilean;
- **covoare de preţ**, reprezentând plafonul foaierului mare, adevărată feerie de stucatură;
- **sala de spectacol** (370 de locuri) , o nepreţuită bijuterie, în care se distinge bogăţia de picturi şi basoreliefuri a plafonului , din care coboară, ca o floare, candelabrul supraetajat (800 kg), compus din 150 de braţe şi 1000 ace şi frunze de cristal.
- **cortina** (autor Val Munteanu) , metaforă a Brăilei, ochii Chirei Chiralina , cu flori şi holde, cu corăbii, efluviu artistic încorporat cu fir de aur, de argint şi de mătase în peste 800 de nuanţe;
- **sala de conferinţe şi recepţii** (150 locuri);
- **sala Studio** (100 locuri) .

Biblioteca Judeţeană „ Panait Istrati" (Piaţa Poligon nr.4)

Construită în anul 1856 de către familia Alexandrescu, importanți negustori din portul Brăila, clădirea trece în îngrijirea Societății „ Prevederea" și, apoi, în patrimoniul Chesturii Brăila. Între anii 1934-1937 devine proprietatea Băncii Comerciale Italo-Române , Filiala Brăila; apoi, din 1941 și până în 1952 este preluată de Societatea de Navigație „Adriatica". Între anii 1952 și 1958 este sediul Liceului Agrosilvic iar din 1958 și până în 1972 funcționează ca spațiu de locuit. Din 1972 revine Bibliotecii Județene.

Avariată puternic de cutremurele din 1977 , 1986 și 1990 , care au impus interzicerea funcționării și mutarea provizorie a bibliotecii , clădirea a suferit în anii 2003-2004 lucrări complexe de la refacerea structurii de rezistență și consolidare până la restaurarea graficii murale și a stucaturilor, cu fonduri PHARE RICOP și de la Consiliul Județean Brăila.

Consolidarea și renovarea realizate de S.C. Concivia SA Brăila au fost dublate de un proiect de conservare – restaurare realizat de Șerban Angelescu și Alexandru Conț, pictori restauratori , care au reușit cu măiestrie să recupereze fondul decorativ original, cuprinzând plafoane ornate, ancadramente la oglinzi și uși, coloane și feroneria balustradei.

Și dincolo de situl vechi al orașului s-au construit edificii ce intră în patrimoniul cultural național. Să amintim aici construcțiile neoromânești din Bariera Călărași: **Școalele Primare „Spiru Haret "** (Școala nr.3) **cu locuința directorului** (azi Grădiniță) și **Școala Normală de fete** (astăzi Spitalul Nr.3 „ Sf. Spiridon") sau **Palatul Agriculturii**, acesta din urmă cu forme și elemente decorative în exces: foișoare multiple, balcoane înguste, loggii cu colonete de zidărie, ornamente de gips aplicate pe fațada principală etc. (v. Ghena Pricop, *Aspecte privind dezvoltarea arhitecturii...).*

În afara construcțiilor de interes public, s-a cultivat „stilul vagon", zugrăvit exemplar de Panait Istrati în **„ Țața Minca"** (text reprodus cu ortografia originară):

„ O arhitectură datorită imaginației populare a făcut ca jumătate din Brăila să fie zidită după un plan unic și sentimental. Cele zece străzi și bulevarde , perfect curbe și nesfârșite, cari încing miezul orașului, sunt aproape în întregime lipsite de case cu etaj. Fiecare proprietate e dreptunghiulară. Toate își au curtea și grădina lor, cari reprezintă jumătate din suprafața totală a lotului. Cealaltă jumătate, paralelă curții, e ocupată de locuințe, cari se înșiră una după alta, în ordinea următoare:

Întâi, casa de la față, compusă din mai multe încăperi, e și cea mai frumoasă; urmează apoi un șir de odăi , ca vagoanele unui tren, până în fundul curții, și micșorându-și totdeauna confortul și capacitatea. Astfel, se găsesc oriunde camere pentru toate pungile , și poți locui la Brăila pe un bulevard, plătind o chirie de mahala."

În plimbările de pe strada Regală sau pe alte străzi de până la Bd.Al. I. Cuza se-ntâmpla uneori să fiu însoțit și nu încetam să-mi înving admirația față de frumusețea, armonia, eleganța, înfățișarea adesea clasică a unor clădiri, încât , în momentul în care peroram împotriva plombelor de sticlă și beton, eram taxat drept anacronic și paseist. Or, eu nu făceam decât să remarc lipsa de cultură și de gust a acestor intervenții nefericite.

Când ne uităm la fațadele caselor de pe strada Regală să zicem, ne doare faptul că imobilele au fost fracționate în două: parterele au căpătat vitrine largi, mult ieșite în afară, semănând leit unele cu altele, și etajele care mai păstrează, din fericire, ancadramentele , cornișele, ornamentele caracteristice epocii.

Tot aici, dar nu numai, apar fațade zugrăvite cu vopsele acrilice. Unele-s țipătoare, altele distonează față de vecinătăți și ne-ntrebăm dacă pe o planșă există o viziune unitară asupra diversității coloristice.

Se construiește mult, cu furie chiar. Nu este stradă pe care să nu se construiască vile (serialul dintr-un cotidian local putând fi continuat...*ad indefinitum*), dar după proiecte importate, fără să

se ţină cont de vecinătăţi , cu forme neobişnuite şi cu volume forţate din zona kitsch-ului...

Nutresc credinţa că acestea se vor schimba în timp...

În 1909, strada Antim (*„Enigma Otiliei")* îi apărea lui Felix prin ochii arhitectului Ioanide / G. Călinescu, format în ambianţa urbanistică a Romei, drept o„ caricatură în moloz a unei străzi italiene". Casele se construiau negustoreşte : rapid, cu bani puţini şi lipsă de gust. Se dorea însă a se da impresia de monumentalitate prin ciubucăria ridicolă, prin grandoarea şi amestecul nefiresc de frontoane şi ogive.

După o generaţie, în „ *Concert din muzică de Bach*", familia Drăgănescu îşi va construi o casă măreaţă pe bulevardul Catargiu unde noile construcţii erau înnobilate prin „joi muzicale". Dacă în strada Antim singurul „ obiect de artă" era un „ Hermes de ipsos vopsit" , aici sala de muzică, la fel ca-n reşedinţele princiare din Germania , respiră a bogăţie şi rafinament: un *Bechstein , demi-queue* (pian cu coadă scurtă –l. fr.), un *Bösendörfer, grande queue* (pian cu coadă lungă-l. fr.) , glorificau pianul, în afară de un *Erard* mic, bijuterie oferită de Drăgănescu Elenei , ce se afla în salonaşul ei intim. O vioară de valoare, violoncelul de fabricaţie superioară, harpă, flaute şi alte instrumente complimentare asigurau ansamblurile. Biblioteca muzicală era orânduită şi ea pe compozitori şi instrumente şi era complectă, de la clasici la moderni."

Generaţiile viitoare şlefuite vor renunţa la gardurile de 2 metri înălţime şi la prezenţa ostentativă a bodyguarzilor, amenajându-şi săli de muzică sau teatru şi cheltuind astfel frumos banii moşteniţi, chiar dacă vor mai fi însoţiţi un timp de apelativul de snobi. Să nu uităm că în salonul lui Caiafa Iconomu din strada Teatrului au avut loc primele spectacole de teatru şi muzică din Brăila, aici încăpând până la 150 de persoane.

Să ne întoarcem însă la casele de pe strada Regală sau la orice altă casă din zona centrală , dând cuvântul muzeografei Maria Stoica, critic de artă (*„Brăila 627-20 ianuarie 1996).*

<<În primele trei decenii după eliberarea din 1829 la Brăila s-a construit mult (mai ales magazii, prăvălii, dar şi locuinţe) în grabă (pentru că loturile trebuiau ocupate) şi fără interes pentru calitate (deşi exista regulament pentru construcţii). Statutul de porto-franc al oraşului impunea iniţiative rapide, chiar dacă mijloacele erau modeste. Un document din 1860 (aflat la Arhivele Statului din Brăila) menţionează că multe prăvălii abia se ţin şi trebuie demolate. Proprietarul unei astfel de construcţii făcea o reclamaţie ministrului lucrărilor publice, căruia îi comunică: „proprietatea nu este din vremea turcilor , ci din 1835, făcută la plan, cu două etaje, după planul de atunci...cine oare nu doreşte să aibă proprietăţi frumoase, noi, când aceasta este în avantajul proprietarului ... mulţi însă, poate încă nu au mijloace ca să facă (din) nou." Această realitate a determinat specificul fondului clădit al oraşului : neavând mijloace, oamenii au reparat ce au apucat să construiască, au extins când câştigul le-a permis, apoi au modificat cum le-a cerut moda vremilor. **Şi aşa zestrea de timp, de istorie şi de substanţă înmagazinată în aceste clădiri a fost mult sporită>>.**

O astfel de construcţie care a trecut prin prefaceri succesive este clădirea de pe strada Regală colţ cu Bd. Cuza. Pe frontonul clădirii se menţionează anul 1903 , feroneria ilustrată de opritorile de zăpadă şi grilajul balconului aparţin stilului „ Arta 1900". Data ridicării primei construcţii în acest loc ar putea fi cea înscrisă (cu alte caractere) în grilajul balconului: **1845-S.P.**, iniţialele necoincizând cu ale proprietarului din perioada interbelică, armatorul Byron Tzakariseanos.

Mergând spre centru, constatăm la următoarele clădiri anul 1922 (înscris pe grilaj) şi 1892 (în zid). Datele sunt reale, ele corespunzând unor etape de reconstrucţie din temelii sau numai

parțială. La fel de adevărat este și anul 1896 înscris pe clădirea de pe str. Regală colț cu str. Griviței (Casa Mihai).

Modificările corespund și orgoliului proprietarului , care trebuia să-și etaleze averea, diferențiindu-se de clădirea vecină prin înălțime, dar și / mai ales prin exteriorul casei - fațadă și feronerie. Acestea nu mai răspund unei nevoi utilitare, ci au o funcție simbolică, sugerând atât prosperitatea materială, cât și aspirația spre modernitate.

Toate aceste clădiri vorbesc despre o lume care a fost și care, pentru momentul 1870-1914 , reprezintă sintetic arhitectura românească a acelei perioade.

Și fiecare dintre acestea sunt clădiri unicat, contrastând cu aerul de cazarmă al cartierelor -dormitor Obor, Vidin și Viziru (mai puțin Hipodrom, zona construită în prima etapă de arh. Ștefan Cocioabă, nu cea dinspre Școlilor-Cimitir). Sunt clădiri cărora trebuie să le descoperim unicitatea , după cum ne-nvăța încă Paul Valéry: „ N-ai observat oare, plimbându-te prin oraș, că **unele edificii sunt mute, altele vorbesc și,** în sfârșit, **cele mai rare cântă?"**

Pentru mine, în zona veche a orașului, cele mai multe cântă, numai că trebuie să le privești îndelung, cu răbdare, frecvent, după cum glăsuiește butada: **„ Dacă vezi zece catedrale o dată** (ca turist-n.n.) **, n-ai văzut nimic. Dacă vezi o catedrală de zece ori, ai văzut ceva."**

Eu m-am raliat de mult acestui îndemn și, dacă doriți, puteți să o faceți și dumneavoastră.

Brăila – oraş deschis

Mozaic etnic – mozaic cultural

Prin Dunăre, Brăila este deschisă visării şi dorului de ducă în lumea largă. Pe Dunăre se primesc şi se distribuie valori, atât materiale, cât şi spirituale. Prin componenţa populaţiei şi prin varietatea limbilor care se vorbeau, Brăila era un **oraş cosmopolit** (din gr. kosmopolites – kosmos – lume, polites – cetăţean), **adică pestriţ, amestecat**. În port se întâlneau vase cu pavilioane sau bandiere, cum se spunea în secolul trecut, de pe toate mările şi oceanele lumii. În port şi în oraş se vorbeau cândva aproape toate limbile pământului.

O lume eterogenă, un mozaic etnic în care românii au convieţuit armonios cu numeroase etnii: greci, bulgari, armeni, turci, evrei, italieni, germani, albanezi, ruşi etc., organizaţi în colonii puternice.

În colonia bulgară s-au pus bazele Academiei Bulgare în anii 1869-1870, aici trăind un timp şi marele poet Ivan Vazov, şi Hristo Botev, care, după capturarea vasului austriac Radetzky, îmbrăcat în uniformă de roşior român, a pierit eroic în fruntea cetei sale în confruntarea cu otomanii. Bustul lui Hristo Botev priveşte simbolic către locul hanului Ceapâru, unde locuise. Doar locul a rămas şi o placă pe un perete de bloc, de unde nu lipsesc florile, ca şi de la biserica bulgărească, vizitate de vecinii şi tovarăşii noştri în cursa pentru intrarea în U.E.

În comunitatea italiană a trăit un timp marele poet Arturo Graf, aici tipărindu-şi în 1874 primul său volum de poezii, *Versi*. Nicoleto Armelin şi Sgardelli, exportatori de cereale; Verona, industriaş; Gattorno, fondatorul unei agenţii de navigaţie care a funcţionat până la cel de-al doilea război mondial; filologul Giovani Luigi Frollo sunt câţiva dintre membrii acestei colonii.

În 1891, din 46715 locuitori câți avea Brăila, 4238 erau greci, cei mai mulți originari din insulele ioniene, din Chefalonia și Ithaca. Prin trecerea insulelor sub protectorat britanic în 1815, cei ce veniseră la Brăila aveau pașaport și protecție consulară britanică. Este suficient să amintim numele lui Valeriano Lichiardopol și Violatos, proprietarii celor mai mari mori din sud – estul Europei, de casa Embiricos, cu destinația inițială de sediu al agenției de vapoare „Embiricos" și locuință a marelui armator, monument de arhitectură, astăzi Casa Colecțiilor – Centrul Cultural Nicăpetre, de Biserica Bunavestire și de Școala elenă, construită ca un templu ionic, pentru a putea înțelege forța economică și culturală a comunității greceşti, care aflase, în România, și, mai ales, la Brăila, o a doua patrie.

Aici și-a aflat leagănul și cultura modernă albaneză prin Naum Petru Vechilhargi, inventatorul alfabetului și autorul primului abecedar albaneze.

Dacă despre cele patru comunități vorbim la timpul trecut, prezența aici a Mitropoliei Ortodoxe de Rit Vechi, centru religios al lipovenilor de pretutindeni, reprezintă dovada cea mai grăitoare a conviețuirii interetnice la Brăila, despre care vorbește încă episcopul Melchisedek în 1871:" aceşti oameni de un secol și jumătate, au găsit și găsesc ospitalitate între români; ei au fost priviți cu simpatie, ca jertfe ale asupririi și persecuțiilor lor religioase. Au trăit în această țară nebântuiți de nimeni... Nici guvernul nici biserica nici societatea nu i-a persecutat vreodată pentru ideile lor religioase".

O altă dovadă o reprezintă existența unor vechi cimitire: evreiesc, armenesc, turcesc, lipovenesc, catolic, luteran etc.

Brăila a fost un oraș de negustori (azi, s-ar zice, comercianți!). De negoț se leagă și atestarea numelui localității la 20 ianuarie 1368 în privilegiul acordat de Vlaicu Vodă negustorilor **brașoveni** (mulți dintre ei fiind sași), care trăgeau la Brăila în locuințe situate pe strada **Brașoveni,** care, la un moment dat, s-a numit **Brașov** (sic!).

În 1828, în prima catagrafie a locuitorilor Brăilei, pe **Ulița târgului cu prăvălii,** pe lângă 74 de români, sunt și 25 de armeni și 21 de evrei.

Ne place sau nu, românii nu s-au dovedit întotdeauna buni negustori, ieri ca și astăzi. De aceea, putem să ne întrebăm: *unde ni sunt negustorii români*? Nu sunt sau nu prea sunt, așa cum aflăm dintr-o listă cu *membrii corpului mercantil din 1859* (Primăria Brăila, dosar 3/1854): N. Armelin, F.V. Pano, I. Papazoglu, G.P. Alexandrato, D.A. Caruso, L. Mendel, G. Petrovici, G. Constantinu, P. Arcudaris, C. Polihroniadis, L. Costandin, D. Cunupiotis, A. Delibacalis, A. Canovici, G. Papazovici, G. A. Dimo, A. Zgardelis, A.S. Argenti, M. Marghiloman, D. Stamatopulo, N. G. Tetorian, D. Mastrapa, H. Ceauşoglu, A. Tolmidis, C. Ioanidis, D. Cavadia.

Pe Ulița târgului cu prăvălii au fost și destui negustori români. Dar marii negustori cerealiști, bancheri sau armatori nu locuiau pe strada Regală. Casele lor, ale protipendadei, ocupau un perimetru distinct din zona Grădinii Publice și a Pieței Poligon. Și pentru că vreau să vă invit într-una din aceste case, în care am avut acces eu însumi, voi alege **strada Grădinii Publice, fostă General Praporgescu în perioada interbelică.**

În dosarul 18/1862, fond Primăria Brăila, aflător la Arhivele Statului, existau pe sus-numita stradă următorii proprietari (în paranteză sunt trecute numerele): pe stânga – *Papazoglu* (1 și 3), *Canovici* (5), *Lugofet Cleopatra* (7), *Simoni* (9), *Mastrapi* (11), *Dr. Epaminonda* (13), *George Levider* (15) și *Canalli* (17) iar pe dreapta – *Avasiotti* (2), *G. Levidi* (4), *Braun* (6), *Carandino* (8) și ... *Grădina Publică* (10). Numele proprietarilor ne indică originea lor străină. Erau sudiți (supuși străini), naturalizați într-o proporție covârșitoare.

Numele lor sunt prezente în numeroase documente de arhivă. De exemplu, Gheorghios Avasiotti se află în fruntea celor peste 100 de negustori de origine greacă, negustori care, la 2 martie 1863, solicită Domnitorului autorizarea construcției

unei biserici cu hramul Bunavestire. Mai târziu, îl descoperim printre epitropii bisericii. Pe Canovici îl aflăm ca membru al corpului mercantil (1859), efor al Companiei de asigurare „Concordia" (1862), membru al deputăției mercantile (1862); pe Ioannis H. Pappazoglus și N. Pappazoglus între acționarii Băncii filemborice; pe D. Mastrapa ca membru al corpului mercantil; pe Georgie N. Levidi ca inițiator al unei societăți anonime române cu numele „Înaintarea comerțului" în 1858; pe Braun (Brawn)) ca viceconsul englez etc.

Iată și proprietarii aceloraşi imobile peste un sfert de veac, în 1898: Costică G. Pană (1), Roda Demeter (3), Costică Sgardeli (5), Madam Lemoni (7), Ralu Șt. Atanasovici (9), Luigi Gattorno (11), Cr. S. Suliotti (13), U.I. Negroponte (15 – astăzi un Negroponte de origine românească este mare demnitar în SUA), M.Z. Crisoveloni (2), Oton Statatos (4), Arhilea Embericos (6), P.M Grimani (8), Moştenitorii G. Travlo (10), Ştefan Verona (12), Andreia G. Carantino (14-16) şi ...Grădina Publică (18) (Primăria Brăila, dosar 47/1898).

Întâlnim iarăşi nume de rezonanță din viața Brăilei: *Gattorno* (vezi mai sus), *Crisoveloni* – bancher (Banca Hrissoveloni a funcționat în clădirea din Piața Traian, unde astăzi este Banca Carpatica şi mai înainte – Banca Agricolă) sau *Sulioti*. Iată-l, de exemplu, pe Cristodul J. Suliotis (1854-1908), jurist, publicist şi traducător; doctor în drept la Geneva, doctor în litere şi filozofie la Berlin; şef al conservatorilor democrați; deputat de mai multe ori; primar al Brăilei în 1901 şi 1906. A fondat, în 1901, *Conservatorul Brăilei*. Colaborator la *Literatorul* şi *Convorbiri literare*. Numeroase lucrări de drept şi de filozofie...

Fiecare dintre aceste case constituie un reper arhitectonic, dar şi o filă din istoria Brăilei de odinioară.

Casa Crisoveloni (fost Spitalul TBC, azi Inspecția Sanitară) devine *proprietatea lui Mişu Basarabeanu,* care, spune într-o scrisoare Panait Istrati, „ strălucea de uşi ripolinate,

pereți în ulei, plafoane pictate". Aici lucrătorul zugrav Panait Istrati împreună cu prietenul și maestrul său întru ale zugrăvitului cu pensula de ulei, așa cum ne arată și numele alter-ego-ului său Adrian *Zograffi, adică Pictorul*, aflat în exercițiul funcțiunii, asculta „ pe după ușă" cum Victor Eftimiu monta piesa sa *„Sfârșitul pământului"* cu actori din lumea bună.

Dar strada Grădinii Publice de la *Casa cu lei* (nr.12) până la intrarea în grădină constituie și unul din locurile de desfășurare a acțiunii romanului *„Casa Thüringer"*.

Referindu-se la *Casa cu lei*, Fănuș Neagu mărturisește:"Am dormit o noapte în Casa Thüringer" (*Luceafărul*, 10.03.1984). Margareta Panait Istrati, pe o foaie datată 30.05.1985, după vizitarea unei expoziții în *Casa cu lei*, nota: „Lângă *Casa cu lei* se află *Casa Thüringer* (Treichlinger) indicată de Panait într-o seară când ne întorceam pe jos acasă. Strada Grădinii Publice nr. 14 (Casa cu 4 ferestre)". Și notația se încheie patetic:"Panait se află lângă noi, acum ". De față erau Al. Talex și Mircea Iorgulescu.

„Casa Thüringer este constituită de fapt din două clădiri, cele de la numerele 14 și 16, aparținând lui Andreas Carandino (vezi proprietarii anului 1898), închiriată lui Treichlinger, așa cum afirmau Davis, arhitectul șef al orașului, și doctor Mocioiu, director al Arhivelor Statului în timpul centenarului istratian. Sunt corpuri ale aceluiași edificiu, cea de la numărul 14 fiind de dată mai recentă. De fapt, față de patru clădiri în 1862, în 1898 existau opt clădiri, în zona discutată vechi fiind cele de la nr. 12 (*Casa cu lei* era construită deja în 1882) și de la nr. 16 (Casa din dreapta intrării în Grădina Publică, azi renovată). Oricum, și casa de la nr. 14 era construită în jur de 1900, când Panait Istrati era fecior în casa sus-pomenită.

Chiar dacă nu este *Casa Thüringer*, și *Casa cu lei* are istoria ei, nu mai puțin interesantă. Datând cel puțin din anul 1882, în 1883 aici se va inaugura *Institutul privat elen „Gh. D.*

Hrisochoidis" (după numele profesorului şi directorului şcolii). Între epitropii şcolii unde se preda şi un curs comercial figurau G. Sgardelis, D. Hrisoveloni şi Andreas Carandino, trăitori chiar pe această stradă.

În 1924, era cumpărată de la Emilia C. Sgardelly, Pierre St. Veron şi Adriano Gattorno de către Camera de Comerţ, care a cedat-o provizoriu Liceului Comercial de Fete, până la construirea clădirii din Bd.Al.I. Cuza, drept strada Zidari. În anii de după război, aici a funcţionat o cooperativă şi Şcoala Specială de Băieţi Nr. 14, aparţinând Ministerului Muncii.

În prezent, aparţine Colegiului Economic „Ion Ghica". Cu fonduri PHARE, se va realiza o bază de practică modernă – restaurant, cofetărie, minihotel. Devenită loc public, veţi putea admira pe viu uşile de mahon sculptat şi plafonul pictat al holului de la intrare, pătrunzând astfel în atmosfera de odinioară, de la început de secol 20, descrisă de Panait Istrati în *„La Maison Thüringer"*.

O perspectivă interbelică asupra caracterului amestecat al locuitorilor prin raportare la viaţa comercială o aflăm la profesorul Gh. Mihăilescu, **Populaţia Brăilei. Studiu de demografie dinamică şi statică** (*Analele Brăilei*, Anul IV, Nr. 2-3, apr-sept. 1932), de nu mai puţin de 30 de pagini. Referindu-se la elementele alogene (greci şi evrei în primul rând), prin numeroase grafice şi tabele statistice (din care extragem doar două date: în 1899, dintr-un total de 56000 locuitori – 23000, adică *41% reprezintă populaţia alogenă*, pentru ca în 1932 să descrească la 33%), autorul conchide:

„**Amestecul de populaţie caracterizează toate oraşele porturi ale lumii**. Şi Brăila, mai mult decât oricare altă asemenea aşezare omenească de pe cursul Dunării româneşti, a suferit o puternică infiltraţie străină. Dar dacă aceasta este situaţia, se mai poate pune pentru oraşul nostru problema naţionalizării?

Răspunsul are două laturi: din punctul de vedere al populației integrale, naționalizarea se face lent și fără intervenția nimănui (vezi scăderea procentuală de mai sus – n.n.); pe când din punctul de vedere al comerțului, naționalizarea se impune. Și fără îndoială că timpul nu va mai rezolva el singur această dificilă problemă.

Nu trebuie să se supere nimeni, pentru că vrem comerțul românesc.

Este o simplă dorință și suntem în dreptul nostru s-o avem. Și pe urmă, **n-avem aversiune față de nici o națiune străină din compoziția demografică a Brăilei, pentru că toate s-au dovedit active și pricepute în dezvoltarea economică a Brăilei**, dar sunt situații anormale ce trebuie relevate, cu toată obiectivitatea, într-un studiu strict științific".

Infiltrarea elementului străin este vizibilă încă din primul deceniu în noua Brăilă liberată. Astfel, în 1838, negustorii proeminenți ai orașului iau hotărârea de a înființa o „deputație" a lor, alcătuită din cinci membri, care să le apere interesele și să-i reprezinte în fața autorităților. Actul va fi promulgat de către domnul țării Alexandru Ghica la 27 august 1838. „Prima deputație cuprindea trei greci, un român- pe I. Minovici și un turc, pe Sali Aga, care iscălește grecește" (C.C. Giurescu, p. 154).

Peste 10 ani, în scrisoarea lui Dimitrie Golescu, administratorul județului, către A.G. Golescu, ministrul Afacerilor Dinăuntru, se încearcă chiar definirea acestei realități:" Să știți că **acest oraș face excepție, fiindcă nu se găsesc aici decât supuși străini,** care ne sunt foarte puțin favorabili: **Brăila este un oraș străin , o colonie,** ca să spun așa, **în principate**. În ceea ce privește județul este cu totul altceva".

Tot el intervine pentru „numirea unui comisar al guvernului cu misiunea de a pregăti duhurile în favorul noilor instituții, întrucât populația, fiind compusă din elemente

eterogene: Greci, Turci, Italieni, Bulgari, Sârbi şi Români, nu poate avea pentru cauza naţională zelul ce se cere la vremile de acum". Ceea ce s-a şi întâmplat. O manifestaţie revoluţionară din 20 iulie 1848 („ cu mai mult de o mie de indivíde") protestează datorită neîndeplinirii multora din ordinele noului guvern de către membrii maghistratului. Urmează o contramanifestaţie a unora dintre membrii maghistratului şi a mai multor negustori cărora li se aliază supuşii elineşti conduşi de un oarecare Giavide şi sprijiniţi de secretarul Mihalopol al Viceconsulatului grecesc, gest incalificabil, deoarece „ datoria cea mai sfântă a unui consulat e de a ţine în ordine pre supuşii săi" (*Documente,* I, pp. 81-82).

Acest lung excurs nu are în nici într-un fel vreo tentă xenofobă şi nu dă glas nici sentimentului de neputinţă care, adesea, caracterizează pe români. Mânaţi de spirit aventuros către acest *Eldorado* deschis prin acordarea statutului de Porto-franco, cu ceva capital, dar cu mult spirit mercantil în sânge, toţi aceşti străini s-au naturalizat şi au încheiat căsătorii mixte, astfel încât puţini dintre brăilenii get-beget au sângele pur.

Prin ei sau şi prin ei, Brăila a fost un oraş înfloritor. Ca atare, nu ne rămâne decât să aşteptăm o nouă infiltrare/infuzie/invazie de străini...

Primii ani în Brăila liberată (1830-1860)

"Şi vântul dimineţii sufla prin felinare..."
Charles Baudelaire

A existat şi un oraş feudal între citadelă şi zidul exterior al cetăţii , nu cu mult diferit de planul lui Berroczyn din 1834. În catagrafia din 1828 erau înregistrate 591 de familii (cca 3000 de locuitori). Câteva sute de case şi bordeie acoperite cu paie, înconjurate de grădini împrejmuite cu garduri din nuiele, separate de spaţii largi printre care şerpuiau neregulat uliţele.

La 1830, Brăila oferea imaginea unei aşezări patriarhale lipsite de cele mai elementare utilităţi, deşi vremea prefacerilor sosise.

„Prefacerea" venea dinspre port. Libertatea comerţului pe Dunăre şi mare, prevăzută de Tratatul de la Adrianopole, face ca mărfurile Brăilei, în special grânele, să ia calea Apusului. Numărul vaselor intrate în portul Brăila creşte vertiginos: dacă în 1831 numărul lor este de 111, în 1837 creşte la 449 iar în 1847 la 1383, din care 418 sunt englezeşti. În 1831, se exportă de 995547 lei şi se importă de 570000 lei, rezultând un excedent de 425547 lei. Acesta va creşte tot mai mult, atingând în 1845 – 9555000 lei, deoarece importul este de 5219000 lei iar exportul de 14774000 lei.

Apar numeroase bresle/isnafuri/corporaţii, ale căror nume sunt atestate şi de denumirile unor uliţe, precum **Uliţa Cojocarilor, a Zidarilor, a Tâmplarilor, a Tăbăcarilor, a Lemnatarilor / Lemnarilor / Cherestegiilor.** A existat şi o **uliţă a Ciurarilor** (str. Plevnei – porţiunea dintre Eremia Grigorescu şi 1 Decembrie). Un document din 1839 consemna **închiderea uliţei Cavafilor** (*cavaf* – pantofar, cizmar) –

porțiunea din Bd. Cuza dintre Liceul „Nicolae Bălcescu" și Mihai Eminescu. În 1843, 258 de cârciumari (!) își alegeau starostele. Ca și dulgherii și zidarii. În 1845 se constituia breasla tâmplarilor și se alegea starostele patentarilor (*patentar-* cel ce exercită o activitate comercială sau o profesiune liberă).

Fără să fi dat nume de străzi, numeroasele bresle menționate în documente indică nivelul de civilizație al brăilenilor: **cizmari, pantofari** (după căderea în desuetudine a denumirii de cavafi), **birjari, pietrari, croitori, plăpumari, saltelari, lipscani, bogasieri, brașoveni, băcani, vinari, rachieri, strungari, rotari, cărămidari, sobari, dogari, blănari, hamali, casapi,tutungii, fierari, sacagii** etc.

Înfățișarea vetrei istorice a orașului prinde contur prin planurile lui Riniev (1830) și Berroczyn (1834), prin trasarea bulevardului de centură (din care vor iradia în timp străzile semicirculare de la Dunăre la Dunăre, formând un original amfiteatru), a pieței centrale și conturarea principalelor străzi radiale.

Având în vedere atribuțiile maghistratului (cum se numea atunci Primăria), vom surprinde câteva aspecte dintre cele care nu și-au aflat locul în paginile anterioare.

Pavajul. Numeroase documente de arhivă consemnează „ îndreptarea ulițelor după plan" sau „ tăierea malului și dărâmarea caselor din perimetrul străzii Traian ". Cu pământul rezultat din tăierea vadurilor se întărea malul, urmând „să se facă și un chei care să contribuiască atât pentru comunicație cât și pentru poposirea vaselor plutitoare" (Dosar 34/1850, Primăria Brăila). Costul lucrării ajungea în 1853 la 117160 lei, caldarâmul fiind realizat din savură de 0,10 adâncime și 4 stânjeni lățime (*savură*-material granulos obținut prin sortarea pietrei rezultate din concasarea rocilor).

Un contract, încheiat între municipalitate și inginerul francez D. More, din 20 decembrie 1860, prevedea furnizarea a 1000 de stânjeni cubici de piatră tare de pavagiu, de mărimi potrivite,

cele mai mici pietre având dimensiuni de 8 degete lungime, 6 degete lățime și 12 degete grosime, necesare pavării principalelor străzi ale orașului. Era piatră din Dobrogea, neamestecată cu piatră văroasă sau nisipoasă, deci granit. Stânjenul costa 5 galbeni și jumătate. Lucrătorii răniți în urma eventualelor explozii urmau a fi îngrijiți în spitalul orașului.

Pentru pavarea principalelor străzi se percepe o taxă încă din 1833 (dosar 32), care ajunsese în 1856 la 6 lei. An de an este menționată pavarea unor străzi din vatra veche a orașului. Astfel, în 1850 (dosar 34), se prevede pavarea străzilor Galați, București (Mihai Eminescu) și Silistra (Călărași) iar în 1851 (dosar 19) se stipulează refacerea pavajului principalelor străzi.

Primele pavaje, arată Gh. Iavorschi, au fost confecționate din bârne și scânduri, formând podețe prin locurile cu trafic mai intens, cum era Ulița Kiseleff/Mihai Eminescu. Pavarea propriu-zisă începe după 1840. Piatra era adusă de la „popina Blasova", o stâncă aparținând munților Hercinici din Dobrogea. Exploatarea granitului cenușiu de Blasova a continuat până în 1979, când zona a fost declarată rezervație naturală.

O altă sursă pentru pavarea străzilor o constituiau „bolovanii de granit de Scoția" aduși ca lest de corăbiile englezești care veneau să încarce cereale. Lestul provenea și din lava muntelui Vezuviu. Astfel, străzile centrale au fost pavate cu piatră cubică de granit, având trotuarele din bazalt și lavă vulcanică iar în cartierele mărginașe cu piatră de râu, rezultând *macadamul* (drum pavat cu piatră măruntă, îndesată azi cu compresorul) și *caldarâmul* (pavaj executat cu bolovani, cuburi de piatră etc.)

Paza contra incendiilor. Construite din lemn și acoperite cu paie, casele ardeau foarte ușor, astfel explicându-se desele arderi ale Brăilei din evul mediu. În anii de care ne ocupăm, în ziua de 23 martie 1847, prima zi de Paști, a ars cea mai mare parte a Bucureștiului. Pentru ajutorarea sinistraților, C.C.Hepites vinde în folosul acestora broșura *„Despre apa minerală de la Balta Albă, însușirea ei fizică ",16 pagini, apărută în același an.*

Încă în proiectul de buget al maghistratului pe anii 1831-1832, divanul Principatului Valahiei prevedea existența unor pompieri, numiți pe atunci **tulumbagii**, în frunte cu un **tulumbagi başa**, ca și **cumpărarea unei tulumbe**, adică unei pompe care funcționează cu un furtun. În 1846 se aprobă instalarea de putini cu apă la intersecții pentru stingerea incendiilor.

În urma incendiului din 22 august 1859, Corpul mercantil din Brăila solicită organizarea unui corp de pompieri , după modelul celui din București, compus din 80 de oameni, cumpărarea a patru tulumbe, a patruzeci de cai, sacale și căruțe etc., promițând o contribuție de 2200 de galbeni.

Pe baza proiectului arhitectului șef al orașului, D.Poenaru, din 30 mai 1862, se va ridica **localul Comenzii de foc**, pe strada Orientului (în spatele Facultății de Inginerie).

Iluminarea orașului era ca și inexistentă, deși încă din primul an al funcționării maghistratului (1831) se prevăzuse „cumpărătoarea fălinarălor trebuincioase". Se circula cu felinarul în mână în care ardea o lumânare de seu. Cu lumânări se luminau și casele, maghistratul preocupându-se de „îndestularea" (aprovizionarea) corespunzătoare a orașului.

De obicei însă, o dată cu lăsarea serii, o tăcere mormântală se întindea deasupra Brăilei. „Liniștea nopții, spune Nae A. Vasilescu, op.cit.,p.17, n-o turbura decât străjerii, răspântiașii sau caraulele , cari, după organizația din vremuri, strigau în noapte*: te văd, te văd; cine-i acolo sau ascultaaați,* fie bătând cu ciomegile în pământ, fie învârtind cărăitorile, cu care erau prevăzuți, iar în întuneric, din când în când, nu se vedea luminând decât scânteele amnarelor, cu care caraulele scăpărau foc pentru lulea și țigară" .

Pentru paza și iluminarea orașului se plătea o taxă numită **analoghia**, dar și în 1840 se deplângea **starea lominarisirii**, „aflându-să mai toate ulițele într-o desăvârșită întunericime". Începe acțiunea de plantare a unor felinare, al căror număr

ajunge la 40 în 1858 iar în 1860 la 214 „lampe baloane sticlă albă de Boemia, cu cilindre de alamă galbenă pentru arsul fotogenului". Felinarele foloseau la început lumânări, apoi feştile cu seu/ulei , după care au urmat ţiţeiul, gazul aerian şi iluminatul electric.

Poliţia. Există o „ poliţie comunală" (a primăriei-n.n.) şi o „prefectură a poliţiei". Prima avea grija de a impune păstrarea curăţeniei oraşului, înlocuirea listelor electorale pentru alegerea primarului şi a consilierilor lui; de supraveghere a îndeplinirii „întocmai" a contractelor de lucrări edilitare şi de luminare a oraşului, ca şi a respectării obligaţiilor impuse la clădirea noilor construcţii prin autorizaţii date de primărie; de supraveghere a exercitării negoţului în prăvălii sau pe străzile oraşului; de a controla şi executa împlinirea de către toţi cetăţenii a dărilor comunale impuse de legi şi ale căror venituri alcătuiau fondurile de administrare şi de înzestrare a oraşului cu cele necesare modernizării şi înfrumuseţării lui. Poliţia comunală era împărţită pe patru „culori" (cartiere): albastră, galbenă, roşie şi verde iar mai târziu în şase circumscripţii, conduse de către un comisar ajutat de către un număr de subcomisari, faimoşii „ipistaţi", care legau şi dezlegau toate cele ce se întâmplau cu cetăţenii.Tot aici intrau şi guarzii comunali (spirtarii) pentru supravegherea barierelor.

„Prefectura poliţiei" , cu sarcini asemănătoare cu cele ale poliţiei comunale, avea în plus un „serviciu de siguranţă" pentru prinderea criminalilor şi a delincvenţilor cu misiunea de a-l apăra pe cetăţean de nelegiuirile de tot felul, ca şi obligaţia de a trimite judecăţii pe cei ce făceau rău semenilor, dar şi statului. Cu timpul, patrulele şi caraulele cetăţeneşti au fost înlocuite de gardieni sau vardişti, care aveau obligaţia să păzească şi să asigure liniştea şi ordinea în oraş.

35 de ani din istoria poliţiei brăilene coincid cu activitatea lui Constantin Bacalbaşa (*bacal-başa* – mai marele băcanilor). Pitar în 1842 , serdar în 1855, îl aflăm „poliţai al

oraşului Brăila" în 1853 (în timpul războiului Crimeii a fost „ajutor al doilea" al şefului Poliţiei capitalei), şef al poliţiei orăşeneşti Brăila în 1858 iar din 1867-prefectul poliţiei Brăila.

După ce în timpul războiului Crimeii, oraşul cunoscuse rigorile prezenţei militare ruseşti, turceşti şi austriace, viaţa în vechiul port dunărean se normalizase. O statistică întocmită de însuşi şeful poliţiei oraşului, Costache Bacalbaşa, în 1859 ne arată că populaţia ajunsese la 17105 locuitori, dintre care 3686 erau supuşi străini.

Ca prefect al poliţiei, solicită la 9/21 februarie 1867 primăriei Brăila sporirea numărului gardiştilor de zi şi de noapte, al căror corp (numărând 155 de oameni, 140 pe jos şi 15 călări) avea drept scop „paza oraşului pentru siguranţa publică". Cu aceeaşi ocazie raporta „prinderea unei bande de 20 de indivizi", daţi pe mâna justiţiei şi amintea de „datoria sacră de a fi neadormită priveghere...pentru paza bunei ordine şi întâmpinarea la timp a oricărui conflict".

Ca metodă de prevenire, Costache Bacalbaşa „aducea în pieţele oraşului pe făcătorii de rele, punând să bată toba de se aduna lumea. Apoi, lăsa răului pantalonii jos şi dorobanţul poliţiei îi aplica 15-30 lovituri de curea sau trestie de mare pe părţile moi iar hoţul era obligat să zică: << Cine face ca mine, ca mine să păţească>>" (Nae A. Vasilescu, op.cit., p.5). Toba se bătea şi la faliment, de unde expresia ameninţătoare: „Ai să ajungi să-ţi bată toba la poartă."

Comerţul cu lipitori. Spitalul era aprovizionat cu medicamente din farmaciile oraşului, dar şi cu lipitori. În Franţa, de exemplu, în 1828 se folosiseră 80000000 de lipitori, ceea ce a dus la secătuirea bălţilor şi a crescătoriilor de acolo, trecându-se la importul din bălţile Brăilei. Lipitorile se foloseau în tratamentul flebitelor, arteritelor sau congestiilor, deoarece factorul coagulant *hirudina*, conţinut în saliva lor, împiedică închiderea vaselor de sânge prin formarea cheagurilor. Astăzi, dat fiind riscurile de infecţii prin muşcătură, tratamentul cu

lipitori a căzut în desuetudine, deşi se mai aplică empiric ici şi colo. Acum 160 de ani comerţul cu lipitori era înfloritor. În 1836, Ilie Munteanu încheie un contract cu Maghistratul în care se fixa ca preţ de vânzare „o para" de lipitoare iar bărbierilor care aplicau tratamentul –10 parale. Se cerea interzicerea exportului şi introducerea unui monopol iar în 1840 maghistratul propune crearea unui depozit de lipitori la spiţeria lui C.C. Hepites – *Pajura Românească.*

O problemă pentru edilii oraşului o reprezentau şi **câinii vagabonzi**, pe atunci neinventându-se încă denumirea de „câini comunitari". În 1848 se angaja un hingher pentru ecarisajul oraşului iar în 1852 se propune organizarea unui serviciu de ecarisaj care va lua fiinţă de-abia în 1854. Cu aceleaşi probleme se confrunta şi primul primar al bucureştiului (august 1864-octombrie 1865), care prevăzuse suma de 15000 lei pe an pentru exterminarea câinilor vagabonzi, numind şi un comisar cu leafă de 300 lei lunar pentru a gestiona prinderea câinilor. „Problema" este de actualitate , nici legislaţia la zi nerezolvând-o. De „beneficiile" haitelor de câini s-a bucurat şi familia mea, nu mai puţin de trei dintre membrii ei devenind clienţi ai serviciului antirabic de la Spitalul „Sf. Pantelimon".

Să mai spunem că documentele vorbesc despre anul 1832 ca despre „vremea holerei", o altă „cinstită de holeră" bântuind în 1848; că până în 1865 oficiul stării civile era asigurat de biserici, care înregistrau naşterile, căsătoriile şi decesele în condicele numite metrice (mitrice) primite de la Maghistrat încă din 1834 , a căror denumire venea de la gr. *metera* „mamă"; că, pe acea vreme, copiii erau abandonaţi la uşa bisericilor; că încă din 1842 fuseseră înfiinţate cinci cutii ale milei pentru ajutorarea bolnavilor săraci ; că încă din 1845 se repartizase un teren pentru cimitir pe Islaz iar în 1852 se fac măsurători la cimitirul „Sf. Constantin", în timp ce în Bucureşti primul cimitir în afara oraşului se realiza de-abia în a doua domnie a lui Barbu Ştirbei pe proprietatea boierului Belu, că...

Brăila acum 100 de ani (1905)

„Oraşul se tranformă; eu, cu melancolie,
Păstrez ce-a fost...
Şi-mi sunt mai tari ca stânca iubitele-amintiri."

Charles Baudelaire

"Anul 1905 nu anunţa nimic spectaculos în societatea românească. La început de an nu se ştia nimic despre războiul dintre Rusia şi Japonia, care avea să ţină capul de afiş mult timp, nici despre marile tulburări sociale ce aveau să bulverseze societatea rusă, prefigurând răsturnarea ţarismului în 1917."

Ion Bulei

• **Primar al oraşului era Cristodul Suliotis** (1854-1908), jurist, publicist, traducător, şef al conservatorilor democraţi din Brăila, deputat de mai multe ori, fost primar şi în anul 1901. A publicat numeroase lucrări juridice, filozofice, politice şi literare, în limba română sau în limba franceză.

• **24 ianuarie**: **Panait Istrati** participă la marea manifestaţie de solidaritate din Bucureşti cu revoluţia rusă şi de protest împotriva arestării lui Maxim Gorki. Ciocnire de stradă între manifestanţi şi poliţie. ("**Botezul meu revoluţionar. Arestat şi «trimis la urmă»**")

• De la 13 martie ziarul **Bomba** inserează textul: "Fondată în anul 1885". Apariţie neregulată până în 1915.

• La 16 aprilie îşi încetează apariţia cea de-a şaptea serie a publicaţiei " **Messagerul de Brăila.** Ziar politic, literar, comercial şi ştiinţific". Primul număr apăruse în anul 1891.

• Prin înaltul decret regal nr. 2454 din 28 aprilie este numit în postul de **medic comunal al oraşului** Brăila, provizoriu până la concurs, **dl. Dr. V. Demetrescu-Brăila**, deputat timp de 15 ani în parlament, ministru al artelor şi al cultelor în guvernul

condus de Take Ionescu (1921-1922), devotat oraşului nostru: preşedinte al Colegiului medicilor din Brăila (1931-1940), medic şef al Asigurărilor Sociale din Brăila (1934-1938), în care calitate a construit Casa asigurărilor sociale (fostul Spital de copii, vizavi de Pancronex, în reparaţie perpetuă!), luptător înfocat pentru desăvârşirea statului naţional.

- La 21 mai se înfiinţează **Societatea de gimnastică şi sport**, având ca membri profesori, medici, avocaţi, militari, funcţionari şi elevi. A folosit sala de gimnastică de la Liceul "Nicolae Bălcescu". Sufletul societăţii era cunoscutul profesor de sport Radu S. Corbu, promotor al jocului de oină. În ianuarie 1906, societatea număra 300 de membri.
- La 4 august se naşte, în comuna Cioara Radu Negru, **Valeriu Dinu**, cel care avea să se afirme ca ecologist, silvicultor, economist, jurist şi literat (m. la 2 aprilie 1997).
- 15 septembrie. A fost pus în funcţiune **"eclerajul electric" pe toate străzile oraşului** şi au început operaţiunile de branşament pentru instituţii, întreprinderi şi locuinţe.
- La 9 octombrie apare publicaţia **Jos asasinii**, număr unic cu ocazia meetingului de protestare din Brăila contra banditismelor greceşti din Macedonia.
- Apare volumul "**În urma plugului**" de C. Sandu- Aldea, a cărui "tensiune îi defineşte toată proza" (C.Ciopraga).
- Se înfiinţează prima **societate israelită de gimnastică.**
- Se înfiinţează « Rizeria română » cu o capacitate de 24 vagoane pe zi cu materie primă adusă din India şi Japonia.
- D. Schultz fondează *prima fabrică pentru cojitul orezului*. Posedă motoare de 250 C.P. şi un capital de 750.000 lei.

Din lecturarea titlurilor dosarelor pe anul 1905- fond Primăria de la Arhivele Statului, reţinem :

- D. Panţu, G Constamiri şi M. Eidman intentează procese Comunei pentru pretenţii/daune.

- Erau în vigoare abonamentele la apă şi gunoi.
- Sunt consemnate trei servicii ale Primăriei : **Serviciul economatului şi iluminatului oraşului cu petrol; Serviciul salubrităţii şi Serviciul veterinar.**
- Numeroase cereri vizau eliberarea biletelor de legitimaţii, a certificatelor de paupertate şi de identitate pentru pensii.
- Se solicitau locuri de morminte, scădere la taxa birjelor şi a cailor, « permisii » pentru reparaţii şi construcţii.
- Alte dosare consemnează închirierea prăvăliilor de vândut carne, zarzavat, fructe, mălai, sare sau săpun din Piaţa Regală sau din pieţele Galaţi, Poporului şi Speranţei; recensământul copiilor de vârstă şcolară ; premiile şcolare; recrutarea tinerilor pentru formarea contingentului 1907; alegerea epitropilor comunităţii israelite sau listele electorale de la colegiile I, II şi III pentru alegerea a trei deputaţi la 3 februarie 1905.

Titluri de cărţi şi broşuri apărute

- Apostolatos, Anastasiu, **Amintiri din Egipt** (în l. gr.), 24 p.
- Găgiulescu, Ioan I. , **Comerţul României terestru , fluvial şi maritime**, 98 p.
- **Petiţiunea israeliţilor pământeni adresată înaltelor Corpuri Legiuitoare şi Consiliului de Miniştri în 28 martie 1905.** Cu o anexă documentară, 16 p.
- **Memoriul Asociaţiunei Comercianţilor din portul Brăila. Îmbunătăţiri de adus portului Brăila pentru a-l ridica din starea de decadenţă în care se află, 14 p.**
- **Existau cinci tipografii**
  -Tipo-litografia Pericle M. Pestemalgioglu, 1873-1915, care deţinea supremaţia în istoria tiparului brăilean

atât prin numărul publicațiilor editate (150 de cărți și 85 de periodice), cât și prin execuția tehnică.

-**Tipografia «Universală»** - Const. P. Nicolau ; 1857-1916, peste 80 de publicații.

-**Tipografia „Nouă"**, 1909-1939

-**Tipo-litografia „Modernă"**, Max Fränkel, 1892-1930

-**Tipografia Artistică**, 1904-1909

• **Alte publicații**. O statistică a Academiei Române indică nu mai puțin de 31 de periodice la Brăila pentru anul 1911. În 1905- menționăm 23 de titluri (în afara celor trei pomenite mai sus):

Opinia Brăilei. Ziar independent

Primul ambulatoriu. Ziar occasional

Conservatorul Brăilei. Ziarul Partidului Conservator. Cotidian (1903-1909)

Mercurul Brăilei. Ziar al operațiunilor din Portul Brăilei (1903-1908); 632 numere

Sfătuitorul. Organ al intereselor comercianților. Apare când clienții prescriu des comenzi. Servă pentru reclama Agenției de băuturi H. Lubisch, care este și editorul ziarului **Filatelia**. Revistă pentru colecțiuni.

Gazeta Brăilei. Ziar independent de reportaj politic, comercial și susținător al intereselor generale.

Glasul Poporului. Ziar independent

Tulcea (în l. bulgară)

Buletinul oficial al Bursei Brăila, apărut la 1/14 iunie 1905. Exceptând anii războiului, apare timp de 15 ani.

Curierul justiției și comerțului

Lacu-Sărat. Buletin săptămânal al stațiunei. Organ al proprietarilor și comercianților din Lacu-Sărat. Apare la 20 noiembrie 1905.

Libertatea Brăilei. Ziar național liberal

Lupta, organ al opoziției unite

Tutti-frutti: Revistă săptămânală, 5 numere/ 1905.

Buletinul Secției Macabeii-Dr.Theodor Herzl

Curierul amploaiaților comerciali. Organ al intereselor Patronilor și Amploaiaților Comerciali

Dunărea. Ziar conservator.

Filatelia. Publication officielle de l'Union philatéliste Roumaine.

Chiar dacă „istoria'' multora dintre aceste publicații urmează sloganul caragialean „Apare când iese de sub tipar'', ele indică o tematică diversă, cu valoare de pionierat adesea.

Teatrul acum 100 de ani (1905)

❖ Artiștii Teatrului Național din București joacă piesa *Cărăbușii* de Brieux pe scena Teatrului Rally.

❖ Artista Laura Zaharia cere primarului la 3 iunie ca spectacolul cu piesa *Vlad Țepeș* pe care urma să-l dea la 6 iunie în circul Sidoli să fie scutit de plata taxei, deoarece nu a vândut toate biletele.

❖ La 4 septembrie la circul *Sidoli* s-a jucat piesa de actualitate intitulată *Războiul ruso-japonez* de către artiștii asociați din București și Iași.

(*Gazeta conservatoare*, 2 sept. 1905)

❖ La 9 septembrie încep spectacolele unui teatru de păpuși condus de francezul Molé ce se instalase pe B-dul Carol.

❖ Miercuri, 5 octombrie, Maria Filotti apare într-un concert pe scena Teatrului Rally.

❖ Elevele de la clasa de teatru a conservatorului din București vin la Brăila pentru a da spectacole. Printre eleve s-a aflat și tânăra Maria Filotti. Spectacolul cu piesa *Gioconda* care a avut loc la 21 octombrie a fost dat în beneficiul brăilencei.

❖ La spectacolul cu piesa *Una lată* din 24 octombrie **accesul domnișoarelor este interzis.**

(*Gazeta conservatoare*, 21 oct. 1905)

❖ *Gazeta conservatoare* din 5 noiembrie anunţa că a doua zi urma să aibă loc o mare reprezentaţie de gală a unei trupe de comedii condusă de talentatul artist comic brăilean C. Cristescu.

❖ La 19 noiembrie se joacă de către trupa lui Leonescu pe scena Teatrului Rally piesa *Ţivila de la hotel Ghidale.*

(*Gazeta conservatoare*, 20 nov. 1905)

❖ Tinerii din secţia de teatru a Societăţii filarmonice *Lyra* au susţinut un spectacol pentru ajutorarea victimelor din Calabria (Italia).

(*Gazeta conservatoare*, 20 nov. 1905)

❖ La 25 noiembrie trupa lui Leonescu urma să joace piesa *Miţa Tirbuşon*, localizare de Ranetti, iar duminică 26, *Femeile vesele.*

(*Gazeta conservatoare*, 25 nov. 1905).

❖ Revista balneară *Cura* anunţă că proprietarii din staţiunea Lacu Sărat luaseră hotărârea ca pentru sezonul următor să se angajeze o trupă dramatică pentru a juca pe scena Teatrului de vară din staţiune.

(*Lacu-Sărat*, buletin săptămânal al staţiunii An.1 nr.7, duminică 1 ian.1905).

❖ Arhivele Naţionale, filiala Brăila, fondul primăriei, dosar nr.5/1905: impresarul lui Ermette Novelli solicită aprobare de spectacole pentru zilele de 23, 25 şi 26 decembrie. Cererea poartă numărul de înregistrare 21070 şi este aprobată. (Maria Elena Teodorescu, **Teatru la Brăila**, I, 1832-1915, Ed. Opinia, Br. 1999, pp.159-162)

Istoria Brăilei în date (1)

„Fapta este totul, faima nimic."
J.W. Goethe

Orice prezentare cu acest titlu ar trebui să includă repere arheologice, războaie, asedii şi cuceriri străine, cele şase arderi etc.

În ceea ce ne priveşte propunem *o altfel de cronologie*, vrând să consemneze, pe cât posibil, *cuceririle civilizatorii care înscriau Brăila printre primele oraşe ale ţării*, putând servi ca model atât Bucureştiului, cât şi Sofiei.

Urmând a consemna priorităţi sau evenimente sincrone cu restul ţării şi chiar cu Europa, s-ar putea să fim taxaţi drept protocronişti, să ni se reproşeze patriotismul local sau exacerbarea sentimentului de dragoste faţă de urbea natală, dragoste mărturisită deschis, caracteristică brăileanului, care consideră că oraşul nostru este cel mai...

Istoria Brăilei în date (I) vizează istoria modernă a oraşului iar *Istoria Brăilei în date (II)* consemnează succint activitatea a două familii întemeietoare de instituţii la nivel naţional: Hepites şi Minovici.

- 1835 – Se înfiinţează un *şantier naval* de către Gheorghe Conduri în Ostrovul Mare, situat pe Dunăre în faţa sediului Carantinei.
- 1836 – Prima *Cameră de arbitraj comercial*
- 1839 – Ioan Penescu tipăreşte *Mercur, journal comerţial al portului Brăilei*, periodic cu caracter exclusiv economic, primul de acest fel din Principate.

- 1840 – Ioan Penescu imprimă *Econoama română*, socotită ca primul ziar românesc care se adresa exclusiv femeilor.
- 1 ianuarie 1846 – Se înființează prima bancă comercială numită *„Banca Filemborică"*, societate anonimă cu un capital de 10000 galbeni olandezi. Până atunci, împrumuturi se puteau face la București sau la Constantinopol.
- 1858 – Se introduce *iluminatul public cu lămpi de petrol lampant* („gaz fotogen").
- 1860 ianuarie 9 – *Consiliul municipal București*, prin adresa nr. 92 către Municipalitatea orașului Brăila, *solicită sprijin* pentru contactarea și convingerea lui Antonio Borghetti, proprietarul unei mori cu aburi din Brăila, pentru a înființa și în capitală o astfel de moară și două frământătoare mecanice menite să dea „ în consumația publicului până la 20000 oca pâine de calitate bună".
- *Banca Națională a început să funcționeze la 1 iulie 1880 o dată cu Centrala din București*, în conformitate cu legea din 18 aprilie 1880.
- 1882 – Ia naștere *Bursa de Cereale și Bunuri*
- 1888 – Pentru prima dată în țară *se utilizează betonul armat* de către Anghel Saligny în construcția docurilor.
- 1888 – Se construiește fabrica de ciment „I.G. Cantacuzino".
- 1899 - Prima fabrică de măsuri și instrumente de cântărit din țară a lui Tănase Teodorescu, situată pe Bulevardul Cuza la nr. 72
- 1890 – Are loc un experiment finanțat de primărie de „eclerare electrică" a străzilor Galați, Goleşti și Polonă.
- 1893 (la numai 13 ani de la prima instalație experimentată de inventatorul american Thomas Edison)

Se pune în funcțiune în docuri *o centrală termoelectrică* contra sumei de 121890 lei aur de către firma „Siemens Halske" din Viena. Consuma anual 500 tone antracit și producea circa 115000 kw. Corpurile de iluminat erau cu arc voltaic, cu o putere între 1000-2000 de „lumânări". Se asigura iluminatul cheiului, al docurilor, al Grădinii Publice și al stației CFR Brăila. Termocentrala va fi vizitată de către regele Carol I la 28 septembrie în același an.

- 1895 – Vaporul cu aburi „Orient" este *prima navă românească* ce pleacă de la Brăila pe Dunăre cu transport *de pasageri.*
- 5 noiembrie 1897 – *Municipalitatea orașului Sofia (Bulgaria),* prin adresa nr. 26429 către primăria orașului Brăila, *solicită un exemplar din caietul de sarcini privind introducerea iluminatului electric și instalarea unei linii de tramvai.*
- 24 iunie 1900 – are loc *cursa de încercare a tramvaiului pe linia bariera Călărași – Lacu Sărat.* Vagoanele se numeau pe atunci „trăsuri electrice" (În București s-a introdus la 26 martie 1902, în 1913 existând doar 14 kilometri de linie de tramvai).
- 1906 – Ia ființă prima fabrică de celuloză din stuf din țară.
- 1912 – Este dat în funcțiune cel mai mare castel de apă din țară cu o capacitate de 1200 metri cubi.

Istoria Brăilei în date (2)

„Marii creatori nu au biografie.
Biografia lor este opera."
G. Călinescu

Dicţionarul enciclopedic *„Prezenţe brăilene în spiritualitatea românească"* al împătimitului cercetător profesor Toader Buculei (ed. a 2-a, 2004) include peste o sută de personalităţi deschizătoare de drumuri în ştiinţa şi în cultura românească. Nepropunându-ne să-l reproducem, ne-am oprit asupra a **două familii întemeietoare** nu doar de cultură, ci şi **de civilizaţie românească.**

x

x x

Constantin C. Hepites (1804-1890). În 1833 a deschis farmacia „La Pajura Românească" (din 1854, „Aquila română"), prima farmacie din Brăila. A ajuns cea mai cunoscută din ţară iar laboratorul acesteia, cel dintâi şi cel mai autorizat în materie de analize chimice. De numele său se leagă începuturile chimiei analitice în Ţara Românească. O confirmare a acestei activităţi este adresa Vistieriei Ţării (nr. 1536/1837, iulie 16), prin care se înştiinţa municipalitatea de **trimiterea la Brăila, la laboratorul doctorului Hepites, a unor icusari de aur pentru a li se verifica „titlul", deoarece la Bucureşti nu existau „trebuincioasele instrumenturi chimice"**. Tot aici se practică **cele dintâi analize cu caracter medico-legal,** la 10 aprilie 1833 trimiţând un raport către Comitetul carantinelor în care denunţă cazurile de otrăvire constatate şi analizate de el însuşi , majoritatea victimelor fiind salvate.

Când s-a înfiinţat Şcoala Naţională de Medicină şi Farmacie a lui Carol Davila (1857), C.C. Hepites este chemat ca profesor predând „materia" medicală şi formularea reţetelor. În calitate de „Cap al mesei ştiinţifice" din Direcţia sanitară, este însărcinat cu redactarea în limba română şi latină a celei dintâi Pharmacopei române (naţionale). Apărută în 1862 , cunoaşte alte două ediţii în 1874 şi 1893. Aprobată de domnitorul Al. I. Cuza prin decretul din 13 decembrie 1863, **„Pharmacopeea Română"** a contribuit hotărâtor la unificarea activităţii farmaceutice româneşti. Era a treia dintre pharmacopeele apărute până atunci după cea austriacă (ediţia a cincea, 1855) şi belgiană (1854), cele din ţările vecine apărând ulterior: rusă (1866), maghiară (1871) şi sârbă (1881).

Ştefan C. Hepites (1851-1922). În 1878, înfiinţează la Brăila o staţiune meteorologică în curtea casei în care locuia, **prima din Muntenia şi una dintre cele mai vechi din ţară.** Publică zilnic măsurătorile în presa brăileană. A fost mutată în „curticica" din faţa gimnaziului comunal (actualul liceu „Nicolae Bălcescu", unde funcţiona ca profesor de matematică), fiind încredinţată, după plecarea la Bucureşti, profesorilor de geografie şi de fizică. Înfiinţează 11 staţiuni pluviometrice în lungul Dunării, de la Turnu Severin la Galaţi, fiind ales la numai 29 de ani membru corespondent al Academiei. În 1881, părăseşte Brăila. În 1883 primeşte sarcina de a crea un serviciu meteorologic. În urma rapoartelor făcute de Hepites, ministrul Agriculturii şi al Domeniilor, Ion Câmpineanu, emite **decizia de înfiinţare a Serviciului Meteorologic la 30 iulie 1884, însărcinându-l cu organizarea şi direcţia Institutului Meteorologic al României de la Herăstrău.**

Din 1885, începe publicarea *Analelor Institutului Meteorologic*, întemeind cu fonduri bugetare mici, an de an, o reţea de staţiuni meteorologice al căror număr a sporit de la 11 în 1885 la 347 în 1896, personalul acestor staţiuni meteorologice lucrând fără plată iar cel al Institutului numărând numai 13

persoane. Pune în funcțiune și stația București-Filaret, care activează și astăzi.

În 1889, organizează pe lângă meteorologie, **Serviciul de măsuri și greutăți, care a devenit mai târziu Institutul Metrologic.** Prin înființarea acestui serviciu se satisface după 25 de ani legea lui Cuza Vodă din 22 septembrie 1864, punându-se ordine în aplicarea sistemului metric și de greutăți.

După trei ani, **în 1892, înființează**, tot în cadrul Institutului Meteorologic, **Serviciul Seismologic al României.** Tot în 1892 el organizează și **Serviciul Orei**, prin care se dădea ora oficială a statului și din care s-a născut mai târziu **Observatorul Astronomic**, primele lunete astronomice din țară fiind tot de Ștefan C. Hepites instalate.

În sfârșit, în 1896, pune bazele **Observatorului de magnetism terestru la Filaret, astfel că în jurul meteorologiei gravitau alte patru discipline științifice nou înființate în țară de Ștefan C. Hepites.**

Comentând nașterea serviciului orei, brăileanul Nicolae Topor, continuator în timp al lui Ștefan Hepites la direcția Institutului de Meteorologie, nota: „ În fiecare oraș întâlneai altă oră și chiar în aceeași localitate erau discuții și litigii produse de ora exactă. Așa, la Brăila, spre exemplu, unii luau drept bună ora indicată de ceasul cu patru cadrane din Grădinița din centru, alții onorau ceasul de la Primărie; alții pe cel de la Biserica grecească, mulți luând drept martor ceasul de pe peronul gării".

Ales membru titular al Academiei în 1902, sărbătorit pe plan național și internațional cu ocazia împlinirii vârstei de 50 de ani în 1901, membru în diferite comitete și societăți științifice internaționale, Ștefan C. Hepites a publicat 827 de studii și articole.

A fost un om modest care n-a semnat niciodată cu *inginer, director, profesor doctor în științe sau academician,* dar care strălucește pe firmament ca unul dintre oamenii cei mai mari ai țării, deschizător de drumuri în varii domenii.

Fraţii Minovici

„Către începutul veacului trecut sosea în ţară, venind din târguşorul său natal Tetova – Calcandelem pe turceşte –din Macedonia sârbească, un tânăr român macedonean, inteligent, vioi şi întreprinzător, neguţător de vite, Ştefan, fiul lui Mina. Cum paşaportul care îi îngăduia să călătorească prin raialele Imperiului turc îi fusese eliberat de autorităţile sârbeşti, numele tatălui său, Mina, a fost transformat în Minovici, nume pe care l-a păstrat şi l-a transmis urmaşilor săi. Aşa începe monografia **„Fraţii Minovici"** de N. Ioanid şi B. Angelescu, apărută la Ed. Şt., Buc., 1970, Ştefan descălecătorul fiind bunicul fraţilor Minovici.

Mina Minovici (1858-1933) **Fondator şi director al Morgii şi al Serviciului Antropometric din Bucureşti** (1892). Profesor de medicină legală la Facultatea de Medicină din Bucureşti (1892 – 1932) şi decan al acesteia în mai multe rânduri. Este **fondatorul şcolii româneşti de medicină judiciară din ţara noastră. Fondator şi director al Institutului Medico-Legal ce-i poartă numele (1924-1933), primul aşezământ medical de acest fel din lume.**

Între anii 1928-1930 publică monumentalul **Tratat complet de medicină legală cu legislaţia şi jurisprudenţa română şi străină**, în două volume (2027 pagini şi 460 figuri), lucrare premiată de Academia Română şi elogiată în toate ţările lumii.

Ştefan Minovici (1867-1935) a **ctitorit Facultatea de Farmacie din Bucureşti (1897), Societatea de Chimie din România (1919), Institutul de Chimie Teoretică al Universităţii din Bucureşti (1925) şi Asociaţia Generală a Corpului Farmaceutic din România (1926).** Pe tărâm ştiinţific, profesorul Ştefan Minovici s-a manifestat în patru domenii : chimia legală, chimia analitică, chimia organică şi chimia biologică, având numeroase contribuţii de pionier. Astfel, în domeniul chimiei legale, a dat o mare importanţă

grafologiei. Pentru prima oară în țară el a introdus metode științifice pentru identificarea actelor și bancnotelor falsificate și a studiat îmbătrânirea cernelurilor și comportarea lor față de diverși reactivi chimici etc.

Nicolae Minovici (1868-1941) **Fondatorul „Salvării" din București (1906). Inițiator și organizator al Spitalului de Urgență din București (1924). Fondator al Muzeului de Artă populară din București care-i poartă numele** („Vila Minovici" sau „Vila cu clopoței", donată muncipiului București în 1935).

Asistența socială prin muncă (1902-1907): trierea celor 13.000 de cerșetori și vagabonzi din București (descoperă numeroși simulanți, încălzind o iarnă întreagă dormitorul atelier pe care l-a organizat cu toiegele, cârjele și protezele acestora și umplând câteva coșuri cu ochelari fumurii purtați de așa-zișii orbi); organizarea a diferite ateliere, o fermă agricolă la Băneasa, crescătorii de păsări, de câini, o stupărie etc., aducătoare de venituri, în timp ce alții, organizați în echipe, măturau, spărgeau lemne, curățau zăpada, spălau firmele și vitrinele prăvăliilor.

La Azilul de noapte a înființat o sală specială cu zece paturi pentru ajutorarea fetelor - mame aruncate în stradă și care urmau să nască și o **ospătărie comunală**, unde în schimbul a zece bani se putea mânca două porții substanțiale. A rezolvat, atât cât se putea, problema „nefericiților copii ai străzii", determinând aptitudinile copiilor pentru diferite profesiuni (șoferi, bucătari, chelneri, grădinari, păsărari sau, pentru cei mai puțin înzestrați, spălători de vitrine, de firme, măturători).

Societatea de salvare cu anexele ei: Spitalul de Urgență și Școala samariteană. În 1906, creează primele ambulanțe, întâi trase de cai (care își anunțau prezența printr-un corn de vânătoare), mai apoi auto. La 5 mai 1934, înființează, în clădirea Salvării, Spitalul de Urgență. În cadrul Școlii

samaritene, profesorul Nicolae Minovici predă **cursuri** cunoscute astăzi sub numele **de prim ajutor**.

În planul activității științifice, arată marea importanță pe care o are tatuajul în medicina legală (**Tatuajele în România**, teză de doctorat); studiază mecanismul morții prin spânzurare, supunându-se el însuși unor experiențe extrem de riscante, spânzurându-se timp de 6-8 secunde și chiar 26 de secunde; îmbunătățește tehnica fotografierii post mortem etc.

Trei frați care, slujind cu abnegație „știința", nu s-au izolat niciodată în „turnul de fildeș", prin inițiativele lor creând tot atâtea instituții de care România era lipsită.

Dintre cele cinci personalități, doar Constantin C. Hepites poartă numele unei străzi, deși un timp strada s-a mai numit și „Ștefan Luchian".

Nu la fel s-a întâmplat cu strada „Profesor dr. Mina Minovici", pe care n-am găsit-o în nici un plan al Brăilei. Anunțându-i-se hotărârea consiliului comunal de a da numele său străzii pe care se afla situată casa părintească în care a văzut lumina zilei, Mina Minovici adresa primarului în 23 februarie 1927 o scrisoare de mulțumire, din care spicuim:

„Această atențiune, domnule primar, o socot drept cea mai mare cinstire a muncii mele pe tărâmul științei românești, cinstire pe care n-ar putea-o egala nici o răsplată materială fie ea cât de importantă...

Eu și frații mei ne-am străduit întotdeauna să fim și să rămânem fii vrednici ai Brăilei, cetate de care ne leagă indisolubil amintirile scumpe și dureroase ale copilăriei noastre".

Să fi rămas hotărârea doar la stadiul de intenție?

O soartă la fel de ingrată a avut **Anastase Simu** (1854-1935), care în 1910 fonda „Muzeul A. Simu", donat statului român („danie în veci națiunii") în 1927. Cuprindea 1182 de opere. Neuitându-și obârșia (se născuse pe strada Municipalității nr.26, azi R.S. Campiniu), inițiia în 1928 pinacoteca Brăilei,

donând o gravură pe lemn reprezentând cetatea Brăilei şi treizeci de picturi şi sculpturi având drept autori pe Theodor Aman, Octav Băncilă, Nicolae Tonitza, Sava Henţia, Fritz Storck ş.a., dar şi fii ai Brăilei ca Ion Teodorescu-Sion, Mircea Ştefănescu (fiu de ţăran din Cazasu), Mihail Teişanu, Gheorghe Petraşcu şi Ion Voinescu, absolvenţi ai Liceului „Nicolae Bălcescu".

Prin testament mai lăsa oraşului suma de 200 000 lei pentru subvenţionarea activităţii culturale pe plan local. Din acest fond, la 24 iunie 1937 se achiziţiona cu 4000 lei tabloul „Din portul Brăila" al pictorului brăilean Gheorghe Naum.

Drept răsplată, numele lui a fost atribuit unei stradele, situată între Bd. Al. I. Cuza şi Bd. Independenţei. Astăzi stradela a devenit curte interioară a magazinului „Dunărea – Winmarkt" şi loc viran spre celălalt bulevard.

Se confirmă astfel încă o dată proverbul că „nimeni nu-i profet în ţara lui".

Brăila - oraşul muzicii

„ Brăila s-a născut între două ramuri de soare:
Dunărea şi muzica."
A. Grigoriu

„ Emblema culturală definitorie a Brăilei rămâne muzica", afirma Dumitru Anghel, un dăruit cronicar al fenomenului muzical brăilean din ultimele decenii.

În timpul ocupaţiei turceşti va fi existat aici o fanfară turcească , o tubulhanea, cum i se spunea. Vor fi fost şi mulţi lăutari români care delectau ocupanţii la petrecerile care aveau loc cu ocazia sărbătorii Ramadanului.

După eliberarea de sub turci se mânuiau cu îndemânare clarinetul, piculina, ghitara, castagnetele şi tamburina, putându-se auzi „ cântecul plângător, apoi tumultuos al doinelor, languroasele manele turceşti sau pastoralele greceşti" (Panait Istrati - „ *Chira Chiralina*"). Numeroşi artişti erau atraşi de renumele Brăilei , astfel că toate „ arfonistele, baletistele şi cântăreţele celebre , care se duceau sau veneau de la Ţarigrad se produceau şi pe scena Palatului cu flori din Ibraila", după cum nota Nae A. Vasilescu.

Protipendada organiza „baluri cu muzică şi şampanie", întâlniri teatrale şi muzicale. Astfel de „soarelle muzicale" aveau loc în saloanele primului ocârmuitor al judeţului , paharnicul Iancu Slătineanu , membru al Societăţii Filarmonice din Bucureşti, care-şi instruia copiii cu pianistul George Simonis, sau ale primului medic al Carantinei, Constantin C. Hepites, mult timp şi prezident al maghistratului oraşului. Copil fiind, îşi aminteşte mai târziu fiul său, Ştefan C. Hepites , ctitorul Institutului Meteorologic , în casă au concertat interpreţi

străini la flaut, pian, vioară şi violoncel. Precum Iancu Slătineanu, mulţi fruntaşi din urbe îşi iniţiau odraslele în muzică vocală şi instrumentală aducând profesori din Apus, care se stabileau apoi definitiv în Brăila.

Desfăşurate întâi în saloanele familiale , cum ar fi cel al lui Iconomu Caiafa, care a dat şi numele străzii Teatrului, spectacolele teatrale şi muzicale au devenit cu timpul un bun public, fiind cultivate în cazinourile şi grădinile de petrecere, unde fiinţau scene, mai mici sau mai mari. Astfel erau **cazinoul lui Nicoleto Armelin, Palatul cu flori al lui Vasilache Costovici, Teatrul Rally.** Mai fiinţau **Grădina 8 Stejari** (pe str. Rahovei, azi Casa Artemis) cu o „scenă mică pe care duminica şi sărbătorile jucau trupe ambulante de diletanţi, lume multă din negustorime şi meseriaşi "; **Grădina Cazanaclău** (devenită Müller, în zona Fabricii de bere de pe strada Plevnei), „frecventată în timpul verii de clasa muncitoare" , **Grădina Venzel** (pe Bd.Carol, de la covrigărie 100 de metri pe dreapta), **Grădina Plevnei** , pe str. Frumoasei , „grădina şi berăria de elită a oraşului, unde muzica gărzii naţionale cânta în toate serile"; **Grădina Paradis** , pe locul căreia se va ridica „ Lyra", sau **Grădina Mihai Bravu,** de pe str. Galaţi.

În aceste café-chantant-uri au evoluat mari actori şi mari cântăreţi, între cei mai populari aflându-se cupletistul **I.D. Ionescu**, cel imortalizat de Caragiale în „Noaptea furtunoasă" o dată cu **Grădina Union.** Este vorba de Grădina Union Suisse (pe locul unde astăzi este blocul Union), unde se afla clubul coloniei elveţiene: o curte cu câţiva copaci, o pistă de popice şi o scenă improvizată pe care vara se produceau trupe de café concert. În 1877, şansonetistul I.D. Ionescu a intuit ce dever mare ar putea avea o grădină de vară , având în vedere afluenţa ruşilor şi marele lor apetit pentru băuturi şi distracţie. Aşa că dintr-o curte şi o pistă de popice s-a născut faimoasa **Grădină Union Suisse ,** unde cântau şi dansau I.D. Ionescu şi actriţa franceză Fanelli. Venit din Transilvania, cântase după moda

comicilor austrieci prin cafenele obscure pe textele unor autori la modă: Ion Moşoiu şi N.T. Orăşanu. Anul 1877 avea să fie apogeul carierei sale. Grădina Union devenise prea mică pentru cei care veneau să-l asculte seară de seară pe Ionescu, în fiecare seară fiind refuzate 200-300 de persoane din cauza lipsei de spaţiu. Lumea cea mai înaltă era prezentă aici: Gorceakov, cancelarul ţarului Alexandru II ; Mihail Kogălniceanu, ministru de externe; Dimitrie Sturza, ministru de finanţe etc. Cu un astfel de palmares, succesul era asigurat şi la Brăila, dar şi la Galaţi. Toate aceste grădini erau expresia veseliei , a lipsei de griji şi a bucuriei unei Brăile înfloritoare.

Muzică se făcea şi-n nenumăratele cârciume, adevărate cluburi ale mahalalei, cu nume sonore care nu s-au pierdut nici astăzi, deşi localurile au dispărut de mult:„ La calul bălan"; „ La pisica neagră" sau „La căţeaua leşinată". La cârciumă se bea dintr-o mie de motive, dar mai ales datorită amarului iubirii neîmpărtăşite, cântecele de inimă albastră ale lăutarilor cărora li se umpleau viorile de băncuţe răsunând în întreg cartierul. Când scriu aceste rânduri e sfârşit de septembrie şi odinioară oraşul se umplea de mustării. Se instalau teascuri în care se fabrica mustul în aer liber, se frigeau mititeii pe grătare, clienţii chefuiau iar lăutarii cântau de zor.

Aici va fi cântat şi Petrea Creţu Şolcan , lăutarul Brăilei, de la care marele folclorist G.Dem. Teodorescu a cules 151 de piese, totalizând 15390 de versuri, dintre care 8128 au fost transcrise în staţiunea Lacu Sărat în numai 3-4 zile în vara anului 1883. Din familia acestuia descinde muzicianul şi maestrul jazzului românesc Johnny Răducanu, pe certificatul său de naştere scriind „Creţu Răducanu". La şcoala lăutarilor brăileni s-au format numeroase talente, începând cu Georges Boulanger , violonist şi compozitor de muzică uşoară de renume mondial, autorul cunoscutului şlagăr internaţional „*Avant de mourir*" şi terminând cu Gheorghe Afloarei , care cultiva la nivelul marii

arte atât muzica de café concert , cât şi muzica lăutărească de of şi inimă albastră.

Oraşul răsuna de muzică. „ Pe atunci, spune Angel Grigoriu, cam în toate casele brăilenilor , găseai agăţate pe pereţi diverse instrumente muzicale: mandoline, banjouri, balalaice, viori iar grupuri de tineri liceeni şi neliceeni , sub mănăstirile de tei şi castani sau sub căldura albă şi violetă a salcâmilor din Grădina Mare, cântau la ghitară cu strune de lună muzică de dragoste..." Şi balta răsuna de cântece de lotcă şi de dor seara după strângerea năvoadelor. Pe Dunăre stăpâni erau barcagiii greci. Toţi erau, bineînţeles, „căpitani", şi toţi cântau din gură şi din mandolină iar reputaţia frizerilor din Brăila nu era mai prejos de aceea a gondolierilor din Veneţia , repertoriul lui Tino Rossi , lansat cu brio la cinematografele Comunal, Trianon sau Passalaqua, fiind în vogă.

De mare popularitate se bucura şi muzica de fanfară, condusă de Leopold Hans Kern, proaspăt absolvent al Conservatorului din Viena , care interpreta în Grădina Publică uverturile operelor şi operetelor în vogă: „ *Bărbierul din Sevilla*", „*Wilhelm Tell*", „*Nabucodonosor*", „*Carmen*", „*Rigoletto*", „*Voievodul ţiganilor*", „*Cavaleria rusticană*".Tot Kern organiza şi concerte simfonice sau vocal simfonice pe scena „Marelui Hotel Francez".

În localurile oraşului se auzeau romanţele lui George Cavadia pe textele poetului junimist Theodor Şerbănescu, ginerele lui Constantin C. Hepites. Putea fi auzit prin saloane însuşi glasul de bariton al lui George Cavadia, dând prilej fetelor sentimentale să palpite fredonând „*Unde eşti?*", „*Un sărutat*", „*Adio*", „*Aluniţa*".

În acest mediu s-au format şi alţi cântăreţi şi compozitori celebri precum Ionel Fernic, Jean Moscopol sau Cristian Vasile. Astfel, adevăratul debut al lui Cristian Vasile s-a petrecut la restaurantul lui Iosif Răcaru , acompaniat fiind de Ionel Fernic pe un recital Cavadia cu„*Unde eşti?*" , „*Despărţire*", „*O durere*

mută" , *„Te iubesc"*, *„Nu mă uita"* (v. Nicu Teodorescu- *„Ultimul trubadur"*). Cine vrea să afle sfârşitul cântăreţului neuitatelor *„Aprinde o ţigară"* şi *„Zaraza"*, povestea pasională pentru ţiganca Zarada „Minunata", devenită Zaraza, ucisă datorită rivalităţii muzicale cu Zavaidoc, trebuie să citească secvenţa *„Zaraza"* din best-seller-ul *„ De ce iubim femeile"* de Mircea Cărtărescu. Eu mă mulţumesc să reproduc fără comentariu câteva versuri compuse pentru „nebuna lui adorată", cum nu se mai scriseseră pe malul Dâmboviţei:

„Vreau să-mi spui, frumoasă Zaraza,
Cine te-a iubit,
Câţi au plâns nebuni pentru tine
Şi câţi au murit.
Vreau să-mi dai gura-ţi dulce, Zaraza,
Să mă-mbătezi mereu ,
De a ta sărutare, Zaraza,
Vreau să mor şi eu..."

Un rol important în formarea gustului pentru muzică l-au avut turneele trupelor franceze, italiene sau germane care organizau adevărate stagiuni la Brăila. Primele spectacole de operă au avut loc în 1831 (trupa franceză de operă din Iaşi aflată în turneu în drum spre Bucureşti) şi 1832 (trupa germană de operă, condusă de Madam Frisch). Se formase un public avizat, cunoscător al muzicii de operă, dar şi al celei simfonice. Pe scena Teatrului Rally se succedau spectacole de operă şi de balet, dar şi concerte simfonice. Astfel, în 1867, diva Adelina Patti , cea mai mare artistă lirică a vremii, susţinea nu mai puţin de şase concerte şi spectacole muzicale. Enumerarea tuturor turneelor trupelor străine sau româneşti ar ocupa un tom întreg, realizat cu acribie de Maria Teodorescu.

Între promotorii muzicii se aflau şi primari precum Constantin Berlescu , fondator în 1864 al unei Societăţi filarmonice, ce va organiza şi o orchestră simfonică, şi Constantin Petrescu, protectorul artelor frumoase , care în 1871

înființase Corul Comunei , de la care se revendică „Armonia " de astăzi.

La 23 octombrie 1883 se înființează Societatea Filarmonică „Lyra". La 17 februarie 1884 în sala Weibl a avut loc primul concert al orchestrei simfonice Lyra, un altul urmând pe 20 ianuarie 1885.

În 1895 primarul N.N. Ionescu hotărăşte să înființeze în cadrul Primăriei **un serviciu al muzicii** cu două orchestre , una simfonică şi alta de fanfară , care susțineau săptămânal concerte.

În 1919, „Lyra" va crea Conservatorul/ Academia de Muzică, sub conducerea lui Jean Adrian, care, încă din primul an , funcționa cu mai multe clase: trei de pian, două de vioară, una de violoncel, una de flaut, două de canto, una de teoria muzicii şi una de teatru. Neavând un spațiu propriu, compozitorul de romanțe şi cântărețul de lieduri George Cavadia, preşedintele Societății„Lyra", ia inițiativa construirii unui local propriu, primind în 1923 din partea Primăriei gratuit (primar Radu Portocală) un teren viran, cu suprafața de 1416 m.p. proprietatea Comunei, donația D. Ionescu , situat în strada Cojocari (fostă Grădina Paradis).Clădirea se va ridica între anii 1924-1926 , datorită unor generoşi donatori , între care George Cavadia : 1000000 lei , 200 de scaune pentru sala de spectacol şi un pian de concert. Pentru finalizarea lucrărilor la sala de concerte şi plata acusticienilor aduşi din Italia, Societatea „Lyra" a închiriat holul şi sala de concerte unui antreprenor de cinematograf, pe nume Stavru Valerianos, care şi-a denumit întreprinderea cinematografică tot „Lira", ortografiată cu „i". Datorită acusticii perfecte, sala de concerte a fost numită „Sala Dalles a Brăilei", aici concertând nume sonore în frunte cu George Enescu. Această incursiune are drept scop sensibilizarea celor puternici pentru retrocedarea Lyrei aflată încă în proprietatea Cinematografiei, datorită unor justițiari mărginiți.

În noua clădire, la a cărei construcție contribuise şi Primăria cu 500000 lei şi Prefectura cu 100000 lei, Societatea „Lyra",

condusă de muzicianul şi filantropul George Cavadia sau de profesorul şi cântăreţul Liviu Macedonescu, va întreţine ani de-a rândul o atmosferă muzicală elevată, mulţi dintre elevii Academiei afirmându-se pe scene din ţară şi din străinătate.

După o întrerupere de peste 20 de ani, Societatea Muzicală „Lyra" va fi reorganizată în 1974 de un grup de inimoşi iubitori ai muzicii în frunte cu muzicologul Nicu Teodorescu , devenit şi preşedinte al acesteia. De la început, peste 200 de elevi, îndrumaţi de 18 profesori, studiază la clasele de canto, pian, clarinet, oboi, corn, flaut, trompetă, contrabas, percuţie, chitară şi acordeon.

În 1976 ia fiinţă Orchestra simfonică de amatori, dirijor Nicu Teodorescu, sub bagheta căruia, de-a lungul anilor, au cântat solişti de talia unor artişti ca Ion Voicu, Ştefan Ruha, Daniel Podlovski, Ştefan şi Valentin Gheorghiu, Elisabeta Neculce Cartiş, Martha Kessler, Ionel Voineag, David Ohanesian ş.a. Festivalurile muzical-literar-coregrafice **Orfica Lyra** (I- 6-12 dec.1978; II- 30 mai-13 iunie1983) adună cele mai importante colective artistice muzicale din ţară.

Ultima iniţiativă a Societăţii Muzicale Lyra, respectiv a aceluiaşi strălucit animator, muzicologul Nicu Teodorescu, este aceea din 1995 , când se naşte Concursul de Canto Hariclea Darclée, gândit ca o sursă de revitalizare a vieţii muzicale a brăilenilor, „ napolitanii de la Dunăre", cum îi numea George Cavadia, mentorul marii cântăreţe.

Festivalul, trecut sub patronajul sopranei Mariana Nicolesco, şi-a uitat părintele! Personal, îl acceptăm ca pe un beneficiu în contul Brăilei, întrucât o săptămână, o dată la doi ani, se vorbeşte în termeni pozitivi şi de Brăila, care contribuie însă doar cu finanţele şi „saloon"-ul! Apoi, se vorbeşte despre muzică peste alţi doi ani.

Or, Societatea Filarmonică „Lyra" crease o atmosferă muzicală cum nu multe oraşe din ţară cunoscuseră. Aici, şi-au făcut **primele studii muzicale mari artişti** precum

compozitorul de muzică uşoară **Mircea Bosânceanu** , autorul a numeroase şlagăre din repertoriul lui Jean Moscopol şi Cristian Vasile ; pianista de celebritate mondială **Lucia Cervini Harden (Grosu) ; Elisabeta Neculce Cartiş** , artistă lirică de celebritate internaţională, avându-l ca prim profesor pe Liviu Macedonescu; pe soprana lirică **Elena Patrichi;** pe tenorul **Dumitru Pop** sau baritonul **Ştefan Stoica** etc. Să mai amintim doar pe **Hariclea Darclée** care a luat lecţii de canto la Brăila cu George Cavadia şi cu profesorul şi tenorul Luigi Ademollo şi pe **Iannis Xenakis,** pionier al muzicii moderne pe ordinator, compozitor de renume mondial, care a studiat pianul în cadrul Lyrei cu profesorul Berthe Papanti.

Datorită Societăţii Filarmonice „ Lyra" Brăila a devenit „mica Vienă" a muzicii româneşti dând naştere la numeroase generaţii de artişti lirici fără egal pe care-i enumerăm într-o ordine aleatorie: **A. Cronberg,** bas; **Hariclea Hartulary Darclée,** soprană; **Olimpia Mărculescu Georgiade , cunoscută ca Gitana d'Olmar** , contraltă ; **Alexandru C. Bărcănescu ,** tenor; **Liviu Macedonescu,** tenor; **George Niculescu –Basu; Romulus Vrăbiescu,** tenor; **Petre Marcu,** bas; **Gina Hărmeziu,** soprană; **Nicu Apostolescu,** tenor; **George Cavadia,** bariton; **Letiţia Anuşca- Piracinni ,** soprană; **Alma Glück,** soprană; **Petre Ştefănescu-Goangă,** bariton; **Alexandru Enăceanu,** bariton; **Elisabeta Neculce –Cartiş,** soprană; **Dumitru Popa,** tenor; **Ştefan Stoica,** bariton; **Maxim Vasiliu,** tenor; **Elena Patrichi,** soprană lirică, **Ionel Voineag,** tenor, şi mulţi, mulţi alţii care atestă Brăila drept oraş al muzicii.

Cine-şi va scrie numele în istorie , luptând pentru retrocedarea clădirii, readucând Societatea Lyra, o pepinieră pentru atâtea talente, la gloria de altădată, valorificând fondul genetic muzical originar al brăilenilor şi creând o atmosferă de mare elevaţie spirituală, îşi va fi cucerit dreptul la nemurire.

Deocamdată să consemnăm că dintre toate personalităţile suspomenite doar trei pot fi întâlnite ca nume ale unor străzi

brăilene: **George Cavadia, Nicolescu-Basu!** (în loc de George Niculescu-Basu) şi **Petre Ştefănescu!** (în loc de Petre Ştefănescu-Goangă, a cărui casă-monument îşi aşteaptă restaurarea). Stâlcirile / alterările de nume sunt de altfel atât de frecvente, încât mă mulţumesc s-o amintesc pe cea mai notorie: **Victor Vârcolici!** (în loc de Vâlcovici).

Moda de altădată

La mode c'est ce qui se démode! –
Moda este ceea ce se demodează.
Jean Cocteau

Prin intermediul portului, Brăila era în contact cu întregul continent, receptând noutăţile înaintea altor mari centre urbane din ţară (centrală electrică –1893; tramvai – 1900 etc).

Europenizarea se face simţită şi în planul modei. Şi, pentru perioada anului 1900, există numeroase ilustrate asupra cărora ne-a atras atenţia brăileanul Valeriu Avramescu , iscoditor al vechilor mărturii despre Brăila de odinioară. Pasionat cercetător şi colaborator al revistei tomitane *„Magazin de filatelie, cartofilie şi numismatică"*, acesta prezintă pe librarul şi editorul de cărţi poştale ilustrate Teodor Manea ori ne transportă în toposul istratian („scurtul bulevard al Maicii Domnului") sau al „ *Analelor Brăilei"*, nr.3/1999, pentru a ne oferi o plimbare cu primele tramvaie la 1900, dar şi în anii următori pe şapte trasee, din care cinci aveau ca punct terminus Piaţa Sfinţii Arhangheli (de la gară; de la bariera Galaţi; din Docuri pe str. Danubiului ; de la bariera Călăraşi sau din Piaţa Poporului). Pe aceste trasee biletul costa 15 bani la remorcă şi 20 la vagon iar la Lacu Sărat - 40. Viteza în oraş era de 15 km iar în afară - de 40. Deasupra vagoanelor ne-mbie reclamele la ciocolata Suchard şi la berea Luther.

Reconstituind, prin intermediul a patru ilustrate pe o distanţă de cca 20 de ani, toposul istratian amintit, care reprezintă şi cartierul copilăriei lui Gabriel Dimisianu, Valeriu Avramescu consemnează prezenţa a 18 trecători în „costume de epocă având vestă şi pălării de paie cu panglică neagră la

calotă", dar şi a unui sergent de stradă în uniformă albă, pantaloni burlan şi tunică ce formează poale sub centiron. Sergentul, aflat în mijlocul intersecţiei de la benzinăria de astăzi, cu nelipsitul fluier de la gât, este gata să aducă la ordine vreo căruţă „ce nesocoteşte regimul de viteză" (*„Magazin de filatelie...*, nr.2/1999) .

Veşminte de epocă întâlnim şi în primele tramvaie: rochii lungi cu volănaşe la femei şi, din nou, costume cu vestă, papioane, cravate şi pălării de paie la bărbaţi.

Cu ajutorul lupei descifrăm imaginile doamnelor de altădată, Brăila fiind renumită pentru frumuseţea feminină la nivelul întregii ţări, frumuseţe întreţinută şi prin cosmeticale orientale: *„Pune faţă/ La nălbeală,/ Buze moi/ La rumeneală,/ Sprâncenele/ La negreală,/ Unghiile/ La chileală..."*

Costumele damelor erau alcătuite din „talie" (corsaj sau bluză) , până peste brâu, şi din „jupă" (foile sau fustă), de la brâu în jos până la vârful pantofilor. La persoanele mai în vârstă , se mai întâlneau jupele cu malacov, adică îmbrăcate peste un fel de balon făcut din oase de balenă, în aşa fel încât să ţină fusta înfoiată. Locul malacovului va fi luat de fustele de pânză scrobite, puse două-trei una peste alta sau reduse la una singură. Croiala jupelor s-a restrâns: de la vârful pantofilor în sus atât cât cerea deschizătura paşilor în marş întins. În schimb, înfoiala era dată de două şorţuri de stofă, drapate în faţă şi în spate şi printr-un volan de circa două palme. Scobitura din jurul gâtului a fost lărgită puţin, lăsând la mai bună vedere curbura gâtului. Mânecile au fost strâmtate pe braţe iar peste încheietura taliei se purta un fel de pieptare la care erau prinse şiruri spumoase de dantelă lată, purtând numele de „jabot". Cu timpul, volanele aplicate au dispărut iar tăietura costumului feminin s-a lipit de corp, poalele fustelor au început să fie croite cloşat, în felul florii de „rochiţa rândunicii". Au început a fi scurtate şi rochiile, deocamdată până la... glezne.

Dar ceea ce făcea mândria unei cucoane era rufăria. Cele mai fine pânzeturi – melinos, batist, madipolon sau linou – erau folosite pentru a da o notă aparte fiecărei doamne. Rufăria era lucrată în garnituri de broderii, de cerculeţe şi împodobită cu dantele realizate cu mare finețe. Ciorapii se purtau la început până la genunchi, pentru ca mai târziu să urce deasupra, susţinuţi cu jartiere elastice. Încălţămintea, în afara pantofilor purtaţi la toaletele de seară, era formată, în mod obişnuit, de ghetele cu carâmb înalt având 16-20 de năsturaşi, cu tocuri de lemn înalte de 5 cm, învelite în piele.

Părul se pieptăna prin simpla lui răsucire la ceafă sau în coc, ori împletit în două cosiţe strânse în jurul capului ca o coroniţă. Doamnele mai în vârstă preferau pieptănătura zisă „à la belle femme", părul puţin ondulat pe tâmple şi făcut coc la ceafă. Pentru pălării erau folosite garnituri de panglică din mătase, catarame, de aur sau argint cu pietre preţioase. Vara se purtau pălăriile de pai. Iarna, căciuliţe de blană, de acelaşi fel cu gulerul şi garnitura hainelor. Moda străină implica şi stofe, mătăsuri şi pânzeturi aduse din Occident.

Europenizarea viza şi „partea bărbătească", la modă fiind aşa-numitele „straie nemţeşti", care s-au impus chiar pentru zilele de lucru. Se purta redingota neagră sau albastru-închis, cu pantofi de culoarea oului de raţă şi cu jiletca din stofă de mătase gălbuie, cu floricele rare de culoare mai închisă. Cravatele de culoare neagră, fără luciu erau prinse în nod de fundă sau de regată, de plastron. Unii cu pretenţii de artişti purtau şi fâşii zise lavaliere, pe care le înnodau în fundă mare şi moale în jurul gulerelor albe, tari şi înalte, care le ţineau gâtul înţepenit.

Pe cap se purtau melonul sau jobenul. Jobenul sau „ţilindrul" ţinea de o anumită circumstanţă; de regulă de momentele oficiale. Numele pălăriei se trage de la monsieur Joben, un pălărier francez stabilit la Bucureşti. Melonul era o pălărie tare, în formă semisferică, uneori de culoare cenuşie.

Se purtau ghete moi fără vârfuri aduse , fără nasturi sau şireturi, ci numai cu „bizeturi" laterale de pânză elastică pentru a înlesni tragerea pe picior.

Ceea ce atrăgea cel mai mult atenţia era rufăria de un alb imaculat. Bărbaţii erau exigenţi şi pretenţioşi atunci când ieşeau în lume. Rufăria se purta numai albă, cu pieptul şi mânecuţele cămăşii întărite în scrobeală – acestea din urmă detaşabile, pentru a fi schimbate o dată cu gulerele.

Ciorapii, ca şi mănuşile, erau de culoare gălbuie - în afară de ţinuta de gală, la care ciorapii erau numai negri iar mănuşile „glacée", albe ca zăpada.

Din ţinuta domnilor cu pretenţii nu putea lipsi ceasornicul cu capace, purtat în buzunarul vestei, cu lănţişor petrecut prin „cheotoarea" nasturilor de pe piept. La capătul lănţişorului se punea un creion mecanic sau un medalion cu o fotografie dragă şi, uneori, cutiuţa cu tabac de tras pe nas.

Tot în accesoriile bărbatului mai intrau tabachera cu tutun şi ţigaretul de fildeş, de chihlimbar, de abanos sau bastonul cu mâner de aur , de argint, de fildeş, de baga (carapace de broască ţestoasă) ori de sidef. Uneori, mânerul nu era fixat de baston, ci se prelungea înlăuntrul lui cu o lamă de stilet („baston cu şiş"), folosit ca armă de apărare. Ochelarii se purtau prinşi doar de baza nasului şi aveau la dreapta un şiret ce se prindea de „cheotoarea" hainei.

Această vestimentaţie, având o notă de distincţie şi de modernitate, se va înnoi între cele două războaie mondiale. Evoluţia spectaculoasă a modei nu va împiedica prezenţa elementelor retro care vor reveni periodic.

Suntem la începutul secolului şi nevoia de comunicare a lumii bune – o bârfă inofensivă sau chiar o discuţie serioasă – se împlinea la o plimbare, la cofetărie sau la club.

La Andronic, găseai fel de fel de cofeturi: migdale prăjite în zahăr înroşit, zahăr candel, diavolinuri (şuviţe de lămâie prăjite în zahăr alb) , cărora li se dăduse acest nume fiindcă te

ustura gura când le mâncai, dar nu puteai să nu le mănânci fiindcă parfumau gura a lămâie; acadele cu apă de trandafiri sau de vanilie, anasoane prăjite în zahăr, corăbioare turceşti, peltea de gutui, alviţă cu migdale şi cu nuci, sarailii cu miere şi nucă, bigi-bigi... După război, au apărut amandina, eclerul şi savarina.

Lumea înaltă avea trăsură. Plimbarea se făcea eventual până la Lacu Sărat, dar cuprindea neapărat şi Calea Regală. Dacă n-aveai trăsură, te puteai plimba şi cu birja cu felinar negru -1 sfanţ sau roşu (clasa I) – 3 sfanţi , dacă erau descoperite. Dacă era cupeu, tariful era dublu. „Sfanţul" era o veche monedă austriacă de argint având valoarea de aproximativ doi lei. Ca atare, plimbarea costa destul de mult.

În vogă erau şi balurile. Mascate (bal masqué), după moda pariziană, dar şi cele de binefacere.

„ Portretul ei (al Elisabetei Doncea, fiica prefectului –n.n.) de la balul studenţilor din iarna trecută, când se costumase în zână a zăpezii, era încă expus în vitrina fotografului pe Strada Mare. Şi cine nu-şi amintea de rochia neagră pe care o purtase la serbarea de binefacere din grădina publică?" (Mihail Sebastian - *„Oraşul cu salcâmi"*).

În ciuda sensului critic al nuvelei *„Datorii uitate"* de Jean Bart, limbajul şi „ordinea de zi" sunt tipice pentru o astfel de distracţie (textul e reprodus cu ortografia originară):

SOCIETATEA FUNCŢIONARILOR PUBLICI

Cu ocazia împlinirii a unui an dela fondare şi pentru mărirea fondului ei filantropic , va da un

SPLENDID BAL
Cu muzica regimentului de infanterie

Salonul va fi fermecător decorat în stil venețian și luminat a giorno, rezervându-se astfel publicului cele mai frumoase și amuzante surprize.

Comitetul de organizare făcând numeroase sacrificii pentruca să rămâie un suvenir neșters pentru toți care vor lua parte, pe lângă celelalte surprize va aranja în seara balului o „Luptă Amuzantă" cu confete și serpentine între

Cavaleri și Domnișoare.

Pentru ca modul de petrecere să întreacă toate așteptările și distracțiile să nu mai conteneascâ, la ora 12 fix din noapte , se va proclama prin vot secret „Regina Balului" căreia i se va decerna de către societate un frumos coșuleț cu flori ca cadou.

Un cavaler 2 lei, o doamnă 3 lei. Familie compusă din un cavaler și două dame, 5 lei.

Ținuta cuviincioasă e de dorit.

Pentru cavaleri va fi cea de bal (redingot) , iar pentru domnișoare mai cu seamă e de dorit Costumul Național.

La modă erau și cafenelele și, mai ales, Clubul Regal. Se zice că fostul primar Christodul Suliottis își lăsase casa (astăzi Corpul B al Colegiului Economic „Ion Ghica" – monument de arhitectură) drept sediu al clubului protipendadei , căreia însă nu i-a convenit amplasarea, închiriind Clubul Regal , situat la parterul „donațiunii" Dumitru Ionescu, aproximativ în locul actualului Studio al Teatrului „Maria Filotti" . Atmosfera de aici nu va fi fost cu mult diferită de aceea din cafeneaua din centru – clubul lui Tiliucă, din nuvela lui Jean Bart:

„Sala geme de lume, de fum și de zgomot. Strigăte în gura mare, ciocnituri de bile și tacuri de bilearde, izbirea pietrelor de domino pe marmora meselor, rostogolirea zarurilor la jocul de table – un amestec de atâtea zgomote deosebite, înnecate în forfotul nesfârșit și monoton al celor două lămpi mari – *sistem*

modern - care sfârâie întocmai ca două oale de fasole grasă puse la fiert.

Singur, dela masa lui din colţ, Petre Corbu urmăreşte toate mişcările poliţaiului, care joacă pocher cu doi necunoscuţi la masa din faţă".

Şi călătoria în timp de pe la anul 1900 poate continua cu alte costume şi locuri de distracţie într-o altă epocă. Noi ne oprim aici.

Rivalitatea Brăila – Galați

Galați-Brăila, oraș frumos,
Te duci călare, te-ntorci pe jos...

Un cunoscut lingvist descifra sensul celor două versuri ca vorbind despre o afacere neizbutită. Lingvistul, străin de zona în discuție, nu auzise și de podul de la Brăilița și de cântecul său care traducea de fapt o realitate:

„ Și la pod la Brăilița ,
hoții, hoții măi,
Mi-au furat hoții căruța,
hoții, hoții măi.
Și mi-au dus-o la Obor,
hoții, hoții măi,
Și-au vândut-o pe un pol,
hoții, hoții măi.
Las' s-o vândă unde-or vrea,
hoții, hoții măi,
E căruța altuia,
hoții, hoții măi..."

Când va fi început rivalitatea nu se mai știe. Iată ce afirmă un memorialist cu dragoste de Brăila – l-am numit pe Nicu Carandino , născut pe str. C. A. Rosetti și crescut în Piața Poligon și zona aferentă, deci în buricul orașului:

„ Noi, cei de la Brăila, nu îi iubim pe cei din Galați. Nu știu care să fie motivul, nu știu în ce străfunduri de trecut s-a născut prima dihonie. Atâta știu că ea continuă și are puține șanse să se potolească. Numai orașele italienești vecine mai nutresc între ele asemenea seculare antipatii. La ei lucrurile sunt chiar mai serioase. Între Bolonia și Modena, de exemplu, dușmănia merge

până la cuțit. **Se zice că primul conflict s-ar fi născut pentru o găleată de fântână. De atunci au urmat însă atâtea altele, că nimeni nu se ocupă decât de ultimul...”**

Vorbim de **rivalitate** în sport, de rivalitate în dragoste, dar termenul la origine a vizat tocmai concurența între două așezări pe malul unui râu. De la lat. **rivus**: „râu”;„țărm” s-a ajuns la **rivalis,-e** „ de țărm”; „rival; concurent” și de aici la **rivalitas,-atis** „ rivalitate, concurență”. Pentru a înțelege exact legătura între „râu”, „țărm” și rivalitate să ne-nchipuim pentru o clipă „discuțiile”dintre doi riverani de pe Nil pentru (re)împărțirea locului după retragerea apelor. Aceștia erau rivalii originari!

În același sens surprinde rivalitatea Vasile Băncilă în eseul **Orașe dunărene** , Analele Brăilei, XI, nr.2-3 ,1939, p.6-12 (care ar merita citat integral pentru acuitatea observațiilor socio-psihologice, etnografice și geografice): „Istoria pomenește de multe și patetice concurențe.**O astfel de luptă de întrecere a fost între marile porturi ale lumii.** S-au concurat și se concurează porturile Mediteranei , ale Oceanului Atlantic, ale Pacificului. La noi a fost o luptă între porturile din sudul Basarabiei și Brăila – un mare Domn moldovean a făcut chiar un baraj la Chilia ca să nu mai poată trece corăbiile spre Brăila – a fost luptă între Brăila, Galați și Constanța și, în sfârșit, una între cele două mari porturi dunărene. Viața e luptă iar economicul și politicul mai ales nu prea cunosc duioșiile și concesiile morale. Și totuși, **între porturile românești n-are de ce să fie întrecere pe viață și pe moarte.** Fiecare poate deservi anumite interese economice.” Doar că Dunărea la vărsare nu mai e românească 100% ; prin voința mai marilor lumii de la Ialta iar apoi a ucraineanului Nikita Hruşciov suntem riverani cu Ucraina și ca atare concurenți. De unde problema canalului Bîstroe care este pe departe de a fi rezolvată după cum caută să ne liniștească ministrul de externe în 23 septembrie a.c.

„Toate deosebesc Brăila de Galați. Până și pământurile. Alte straturi geologice și, mai ales, **alt trecut...”**

Spune Nicolae Iorga: **„Galaţiul era un biet sat pe când Brăila era deja un târg înfloritor".** Marele savant relua, de fapt, în lucrarea „Istoria românilor prin călătorii", cuvintele călugărului Porter.

Dezvoltarea economică ar fi deci cauza cauzelor. Era motiv de invidie, dar şi de război. În plus, după transformarea Brăilei în cetate turcească, aici îşi găseau refugiul pretendenţii la scaunul Moldovei. Cauze de natură politică, dar mai ales economică l-au determinat pe Ştefan cel Mare să ardă Brăila.

Venită din străvechime, rivalitatea a cunoscut suişuri şi coborâşuri , coborâşuri şi suişuri, astăzi aflându-se într-o criză acută, antrenând chiar politicieni şi autorităţi de toate culorile. Nimeni nu mai ştie primul conflict, dar toţi le cunosc pe ultimele două, aparţinând unor guvernări diferite, dar afectând atât orgoliul, cât şi economia brăilenilor. A fost mai întâi H.G. nr.512/23 mai 2002 prin care se trecea în administraţia judeţului Galaţi 1000 de hectare pentru realizarea cartierului Siret iar acum trecerea administrării portului Brăila pe seama Direcţiei de Administrare a Porturilor Maritime Galaţi, deoarece nu ar fi fost administrat corespunzător de către Consiliul Municipal Brăila. Discuţia se cunoaşte; nu intru în amănunte pentru a nu fi acuzat de partizanat. Constat numai.

Nu îmi propun să fac o documentaţie a problemei , ci doar să consemnez câteva elemente.

Galaţi- porto-franco în 1834, în replică domnească - Brăila – port liber în 1836.

În 1909 , Galaţi a făcut un comerţ de 92 milioane lei pentru 504506 t. mărfuri exportate şi importate ; Constanţa – 104 milioane pentru 784727 t. iar Brăila – 142 milioane pentru 892032 t. Q.E.D.! Şi exemplele pot continua.

După al 2-lea război , Brăila a intrat în zodia racului: „Biet român săracu/ Înapoi tot dă ca racu!"

23 iulie 1950: hotărârea privind noua împărţire administrativ-economică a ţării în regiuni şi raioane. Galaţi

devine regiune iar Brăila un biet raion. E momentul în care am început să fim consideraţi moldoveni. Aşa se face că, pe vremea intrării la facultate pe bază de dosare muncitoresc-ţărăneşti, brăilenii erau trimişi să studieze la Iaşi sau că astăzi PRO TV transmite ştirile de la 17 din Brăila prin corespondentul de Iaşi. Aşadar, „moldoveni" iar Brăila, cel mult, „oraş moldo-muntean" (Ionel Cândea, op.cit. , p.163).

Înainte de a fi regiune, altfel mergea moara. La 15 aprilie 1949 se înfiinţa **Teatrul de Stat Brăila –Galaţi cu sediul la Brăila.** Apoi, Universitate la Galaţi , ca şi Teatru Muzical , chiar dacă trenurile de navetişti dinspre Brăila arătau fără greş contribuţia preponderentă a Brăilei.

„ Toate deosebesc Brăila de Galaţi..." Şi limba! Cum treci Siretul ajungi în staţia **Barboşi** , cu **a,** şi nu cu **ă**!

Edilitar, Brăila are osatura unui oraş occidental , pe când Galaţiul nu e decât **Uliţa domnească** (frumoasă, ce-i drept) **de-a lungul Dunării**...Fiind regiune, înghiţea partea leului din fonduri , construind Ţiglină după Ţiglină, în timp ce Brăilei îi dădea firimituri scăpate printre degete- bloculeţele din Piaţa Speranţei şi Piaţa Halelor.

Gh. Gheorghiu – Dej şi Gheorghe Apostol cu afinităţi gălăţene, dar şi cu minereu de la ruşi construiau Combinatul Siderurgic. La Brăila, două combinate chimice –unul a murit de mult iar celălalt trage să moară. Astăzi, Dan Nica sau Galiaţatos, gălăţeni de obârşie, atrag iar fonduri.Fost-au cândva şi miniştri din Brăila, dar n-au făcut nimic . Combinatul siderurgic Sidex cu patron indian situează Galaţiul pe locul III din ţară la nivel de viaţă după Bucureşti şi Timişoara.

Am ocupat şi noi însă un loc III pe ţară la F.N.I.(!), ceea ce ne arată că suntem capabili de tezaurizare, dar incapabili de investiţii.

În 1968, Brăila a redevenit judeţ, ca urmare a unei petiţii semnată de mii de brăileni. Am redevenit judeţ. Cu voie de la partid! Ce-a fost ce n-a fost , gălăţenii făceau piaţa la Brăila.

Acum, noi o facem la Metro-ul gălățean, construit, pentru ca umilința să fie și mai mare, dincolo de Galați, și nu între Brăila și Galați.

După 1990, urmează o perioadă de cădere liberă. Dacă înainte doar Regionala CFR era la Galați, astăzi pâinea nu mai este de la Demopan (pierdut la barbut, după câte se aude), ci de la **Gal**mopan. **Oficiul farmaceutic** „S.C. Hepites" este la Galați. **Banca Națională** la Galați. **Romtelecom** este la Galați. **„Portul" la Galați.** De curând, Romtelecom a sponsorizat la nivel național un megaconcert, care, de la Galați, a aterizat la Constanța, Brăila neexistând, reprezentând o pată albă, o **terra deserta**...

Scriind îmi vin în minte cuvintele recente ale unui ziarist ce exprimă aceeași realitate și, poate, aceleași sentimente/ resentimente . Relatând vizita prim-ministrului , comentariul începea astfel: **„După Galați, ca de obicei..."**

Creștere și descreștere- corsi e ricorsi! Asta să fie dialectica vieții orașului nostru față de cea a Galațiului care se află în ascensiune perpetuă?

În 1937 când parlamentul aprobase crearea unei zone libere la Galați, deplângând nedreptatea , Sotir Constantinescu și George Buznea în lucrarea „ **Brăila prin veacuri și în zilele noastre**", cereau ca noul regim vamal, care deschide perspective atât de mari portului Galați, să nu fie refuzat portului Brăila, cu atât mai mult cu cât **există o identitate de situație între aceste două orașe vecine, menite într-un viitor, care nu este atât de depărtat, să se unească și să formeze un Rotterdam al Dunării , așa cum a visat Mihail Kogălniceanu!**

„Viitorul...nu atât de depărtat" era plasat de către Vasile Băncilă în eseul amintit din 1939 (deci în aceeași epocă!) „mult mai târziu (dar în aceeași notă optimistă-n.n.) când noi vom fi un popor de cel puțin cincizeci de milioane de locuitori (și când) **„Brăila și Galați vor fi poate nu Capitala Țării , cum au visat unii ,ci un singur oraș legat prin poduri, funiculare, șosele,**

cheiuri şi parcuri , sau vor fi două oraşe înfrăţite în aceeaşi luptă de ridicare a românismului prin negoţul continental [...] ca doi fraţi gemeni sau ca două perle strălucind pe salba împărătească a Dunării..."

Ideea lansată jurnalistic şi-a găsit în timp sprijin ştiinţific la geografi şi sociologi iar în zilele noastre la regretatul **Laurenţiu Ulici**, senator de Brăila, care vorbea de un **megalopolis Brăila – Galaţi pe linia Dunării, a digului de 15 km, cu finanţare japoneză.**

Vrem sau nu vrem, în ciuda rivalităţii afective cu Galaţiul, deoarece despre aceea economică nu mai este cazul să vorbim, **ne vom uni cu Galaţiul**.

Deja, spunea un fruntaş local, **suntem „o anexă a Galaţiului"**. În cazul unor societăţi comerciale se vorbeşte de „**fuziune prin absorbţie**", ceea ce nu este cazul. Este **de fapt „o înghiţire", conform proverbului „peştele mare înghite pe cel mic" , Brăila devenind un cartier sărac al Galaţiului**, cum spunea cu amărăciune o economistă de marcă.

Petrea Creţu Şolcanul, lăutarul Brăilei, cânta la sfârşitul secolului trecut:

„ Săraca Brăila noastră-
cine-o să te stăpânească –
rusul din Ţara rusească-
turcul din Ţara turcească?"

Dac-ar mai fi trăit în timpul primului război ar fi adăugat: „neamţul din Ţara nemţească"; după al doilea ar fi zis: sovieticul liberator iar în contemporaneitate , cu un năduf la fel de mare, s-ar fi referit la „ocupaţiunea" gălăţeană.

Părăsind acest lamento pesimist, vă propun să apelăm la mit (oare atât ne-a mai rămas?)- la mitul păsării Phöenix- şi să sperăm o dată cu Sotir Constantinescu şi George Buznea:

„ **Istoria Phöenix-ului este însăşi istoria Brăilei ; de atâtea ori a fost arsă şi de atâtea ori a renăscut din propria-i cenuşă. Va renaşte încă o dată".**

Şi, deoarece se cade să încheiem pe un ton mai roz,vom spune ca şi înaintaşii citaţi mai sus :

„ **Brăila nu va pieri decât în ziua când va pieri Dunărea. Şi Dunărea e eternă."**

P.S.' Aşezate la masa tratativelor, autorităţile judeţene, în întâmpinarea cerinţelor Europei, studiază problema înfiinţării unui „**sistem urban Brăila-Galaţi**, pe sistemul localităţilor învecinate". Ştirea este îmbucurătoare. Ne întrebăm doar cum a apărut în cotidianele gălăţene: „ sistem urban Brăila-Galaţi" sau „Galaţi-Brăila"...

P.S.'' La nici o săptămână, o altă publicaţie, aflată la primul număr şi căreia îi dorim succes (*„Fel de fel"*), prezintă planul urbanistic al zonei rezidenţiale, realizat de S.C. Proiect S.A. Lucrurile sunt ca şi făcute. Rămâne să ne hotărâm asupra denumirii noului megalopolis al anului 2050: **Galbrai sau Braigal?**

P.S.''' „ Războiul celor 1000 de hectare" a luat sfârşit. Cererea S.C. „Agrozootehnica Vădeni" de retrocedare a celor o mie de hectare a fost respinsă de Înalta Curte de Casaţie. Numai o altă hotărîre de guvern ar mai putea anula hotărîrea din 2002.

Mais où sont les neiges d'antan?

„ S-a stins viața falnicei Veneții..."
Mihai Eminescu

Refrenul „Baladei Doamnelor de altădată " de François Villon (1431-1489), tradus, după știința noastră, în trei variante (**„Unde sunt zăpezile de altădată"/ „ Dar unde-s marile ninsori?"/ „ Dar unde-s ninsorile d'an țărț?")** , a devenit un loc comun, un truism, fără ca folosirea insistentă sau chiar abuzivă să-i știrbească expresivitatea prin care se dă glas regretului după o epocă de aur.

*

* *

- **„Brăila este,** ca târg și port, **mai veche decât statul Țării Românești** ...la data întemeierii acestuia , deci la circa 1300; ea (având) deja o anumită însemnătate." (Constantin C. Giurescu, 1968)
- „ **Aici își au oprirea corăbiile** și galioanele care aduc marfă din păgânătate". (Hans Schiltberger, 1420)
- La Brăila, **„orașul cel mai vestit al dacilor,** se făcea un comerț mai mare decât în toate orașele țării" (Laonic Chalcocondil, cronicar grec, sec.15, relatând expediția din 1462 a sultanului Mahomed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului , pentru pedepsirea lui Vlad Țepeș, când a fost arsă pentru prima dată Brăila).
- **„Câteodată 70 până la 80 de corăbii sosesc la Brăila din Marea Neagră**, încărcate cu mărfuri . Acestea sunt vândute și, în locul lor, (negustorii-n.n.) încarcă cereale și pornesc îndărăt" (act oficial turcesc din 15 aprilie 1520).

- „Brăila concentra în acea epocă tot comerțul Dunării de Jos ca **o adevărată metropolă a Dunării**, după decăderea Chiliei" (Nicolae Iorga, 1904) .
- „ În țara transalpină sau a muntenilor, de partea aceea a Dunării, același turc (sultanul-n.n.) , luând **o cetate mare și bogată anume Brăila** , a supus-o stăpânirii sale și a început a construi o cetate de zid". (Raport polon din octombrie 1540 al lui N. Sieniawsky)
- Corăbiile venite de la Constantinopol încărcau la Brăila tributul pe care domnul Munteniei îl datora sultanului (grâne, oi, brânză) , aducând pentru tranzit către Ardeal **„bumbac, stofe, muselinuri, mohair, mătăsuri, cingători de păr de cămilă, ață vopsită, chilimuri, covoare, cergi, tămâie, mirodenii, marfă amestecată de Rumelia**". (Nicolae Iorga , 1904)
- „ Intrând în târg, Ion Vodă au tăiat pe turcii din Brăila, cât nici un câine nu a rămas viu și curgea sângele pârâu în Dunăre și a dat foc de a ars târgul și multă avere și scule de aur și argint și mărgăritar mult, că **era tare bogat acel târg**". (Nicolae Costin, 1574)
- **„ Orașul Brăila era cel mai avut în acele părți".** (cronicarul leșesc Gorecki, despre expediția lui Ion Vodă din 1574)
- Brăila era **„un oraș comercial foarte mare și populat** și poate fi **considerat ca primă schelă** (port-n.n.) **a Țării Românești**". În urma cuceririi din 1595 , Mihai Viteazul a găsit aici o mare sumă de bani în aur: un milion. (Raport venețian din 5 mai 1595 al lui Marco Venier, trimisul republicii lagunelor la Poartă)
- Brăila este „ **un oraș vrednic de luat în seamă** , așezat pe malul stâng și înalt în Valachia, dar aparținând turcilor.**Face un comerț mare** și în fiecare an se trimite de acolo spre Constantinopol o mare cantitate de

cereale, ceară, miere, unt, brânză, carne şi sare din care pricină **am întâlnit acolo pe lângă o mulţime de corăbii de Dunăre şi 29 mari de mare iar 2-3 cu catarge chiar...**"(Căpitanul austriac Lanterer , după pacea de la Kuciuk- Kainargi din 1774) .

- „ Oraşul în care se strâng acum mărfurile din Valahia este Giurgiu iar mărfurile Moldovei se adună la Galaţi iar **la Brăila se adună mărfurile din ambele principate,** de unde se trimit în toate părţile, fie pe uscat, fie pe mare". (Hugos Ingigian, 1802)
- „ **Schelă mare mai vârtos pentru corăbiile ce vin încărcate** cu feluri de mărfuri turceşti sau evropieneşti , şi **unul dintre cele mai lesnicioase puncturi de scoatere a mărfurilor din ţară**". (Document din 1834)
- „ **Din dezvoltarea acelui port se aşteaptă înaintarea şi înflorirea comerţului Prinţipatului**". (Porunca nr.13 a Măriei Sale Vodă către Sfatul Administrativ din 13 ianuarie 1836, prin care Brăila este declarată „loc de antrepo - porto franco").
- **„Brăila a redevenit regina comerţului Ţării Româneşti** ...De aceea se tot zidesc case nouă". (Nicolae Iorga , 1904,cu referire la sfârşitul primei jumătăţi a secolului al XIX-lea)
- „ Ibraila este un oraş frumos, bine aşezat, destul de pavat, împodobit cu construcţii moderne , amintind de oraşele maritime din Apus. Aceasta se explică prin marele număr de negustori pe care negoţul cu grâne îi atrage aici. Ibraila este staţiunea carcaboatelor noastre imperiale, ale mesageriei din Marsilia. Se află aici o bursă, o sală de spectacole, magazii de cereale în port şi toate stabilimentele de utilitate şi de lux cu care trebuie să fie înzestrat un important centru comercial. **Dacă am avea un sfat de dat acesta ar fi de a se face din Brăila**

capitala Principatelor". (Georges Le Cler , **„La Moldo- Valachie** ,1866)

- Timp de 125 de ani (1829-1944), despre Brăila se vorbea în termeni superlativi, fiind, pe rând, **„podoabă a Dunării muntene", „cel dintâi port român", „ oraş de mâna întâia în Regatul Român", „ primul port de export al ţării"...**

Erau vremuri ca-n poveşti când „ la nunţi şi zaiafeturi vătafii atârnau bumăşti (vechi bancnote de 1000 de lei –n.n.) la urechile cailor sau aprindeau, prin cârciumi şi cafenele, ţigări cu hârtii de câte o mie de lei" (Petre Pintilie) iar hamalii dormitau cu ziarul deasupra capetelor , având scris pe talpă: „ Făr-un pol nu mă deranja" (Badiu Vlad). „ Se dusese vorba că brăilenii iubeau , deopotrivă, pe Mercur, pe Bachus, pe Thalia, pe Euterpe" (Stanca Bounegru) iar vechii brăileni , notează Mihai Berechet, spuneau cu mândrie că, la începutul secolului, „consumau atâta şampanie cât toată Ţara Românească, în afară de Bucureşti; că femeile lor erau cele mai elegante din ţară, că o înmormântare se făcea cu 24 de cai înhămaţi la poartă iar marele şic al nunţilor era să-ţi aprinzi ţigara cu o hârtie care valora 100 lei de aur."

Parafrazându-l pe B. Gibbins, din a lui „Istorie a industriei din Anglia", care constată că, sub strălucirea victoriilor lui Eduard al III-lea şi Henry al V-lea, stătea „prozaicul sac de lână" , Şt. Zeletin , teoretician al liberalismului românesc, credea că nu e mai puţin adevărat că **la temelia edificiului României moderne stătea prozaicul sac de grâu** (v.Ion Bulei, **Atunci când veacul se năştea...**, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1990, p.45), **adică exportul de cereale pe calea apei,** fără de care viaţa economică a României ar fi fost neînsemnată.

Dacă ar fi fost transportate cu trenurile în Belgia, Olanda, Germania sau Italia , grânele româneşti ar fi revenit la un preţ

atât de ridicat pe pieţele acestor ţări, încât practic nu s-ar fi putut desface.

În 1905, din 2591600 tone de cereale exportate, doar 3,8% au luat drumul uscatului, restul ducându-se prin gurile Dunării şi prin Constanţa. În acelaşi an excedentul fusese de 119563409 franci.

Între 1880-1914 , România a exportat 80 de milioane tone de cereale, fiind printre primele ţări exportatoare de grâne din lume, la porumb chiar pe primul loc, depăşind SUA.

Şi exportul se realiza în primul rând prin Brăila , după cum ne arată iarăşi o statistică din anul 1905, aici desfăşurându-se 44% din comerţul cu cereale: la Brăila se descărcau zilnic în calele vapoarelor 600 de vagoane , la Galaţi 200, la Constanţa 250, la Călăraşi 60 , la Corabia 200, la Giurgiu 40 ş.a.

De balanţa comercială activă depindea prosperitatea ţării şi ea se realiza în primul rând prin primul port de export al ţării , prin Brăila, prosperitatea ţării însemnând implicit prosperitatea Brăilei, care se afla printre cele mai înfloritoare oraşe ale ţării, fapt oglindit şi de veniturile oraşelor. Astfel, în 1902 , Bucureştiul avea 12550000lei, Iaşiul-2499958 iar Brăila –2001514.

Unde sunt aşadar zăpezile de odinioară? Ne vine în minte replica sarcastică a lui Alexandru Vlahuţă, care, evocând gloria şi măreţia Târgovişteiei, fosta capitală a Ţării Româneşti , mărturisea că, din tot ce a fost, la începutul secolului XX n-a mai rămas decât…ţuica de prune.

Instituția Primăriei

„Fără Dunăre și fără primari pricepuți,
Brăila ar fi fost un oraș oarecare."
Alexandrina Manea

Va fi fost condusă în a 2-a jumătate a secolului al 14-lea de către un **județ** („primar"), consiliat de un număr de pârgari și controlat de un reprezentant al domniei.

După eliberarea de sub turci, din iunie 1828 , orașul, cât și teritoriul raialei au trecut în administrație românească, luând ființă **isprăvnicia**, înlocuită în 1831 cu **ocârmuirea. Ocârmuitor al județului a fost în perioada 1831-1837 Iancu Slătineanu,** gospodar priceput și animator al construirii noii Brăile. I s-a atribuit denumirea de **„Richelieu al Brăilei",** fiind comparat astfel cu guvernatorul Odessei, care pusese bazele acelui port, de origine franceză.

Prin aplicarea prevederilor Regulamentului Organic în 1831 ia ființă **sfatul orășenesc** , o instituție de administrație și de conducere locală care a purtat de-a lungul timpului următoarele denumiri:

- **Magistratul (maghistratul) orașului** (1831-1854)
- **Municipalitatea orașului** (1855-1863)
- **Primăria urbei** (1864-1890)
- **Primăria orașului** (1891-1924)
- **Primăria municipiului** (1925-1948)
- **Comitetul Provizoriu al orașului** (1949-1950)
- **Sfatul popular** (1950-1968)
- **Consiliul Popular al Municipiului Brăila** (1968-1989).

În cazul Magistratului, conducerea era formată dintr-un „prezident" (primar) și trei consilieri, denumiți „mădulari", aleși

la începutul lui octombrie în fiecare an. Pe lângă aceştia, mai funcţionau un secretar, un cinovnic şi unul sau doi scriitori (copişti) , numiţi de prezident. Dreptul de a vota în alegerile locale îl aveau cetăţenii în vârstă de cel puţin 25 de ani şi care posedau o avere imobilă („acaret nemişcător") de peste 2000 lei aur. La primele alegeri s-au prezentat 152 de votanţi.

Primul primar al Brăilei (în 1831) a fost marele negustor Kir Constantin Vechilhargi (ortografiat şi Vechil Hargi), care însă a cerut eliberarea din funcţie chiar în acelaşi an , cedând locul lui **Pavel Rubini,** urmat la rându-i de **Dumitrache Divani** ş.a.

Obligaţiile magistratului

- organizarea veniturilor oraşului
- asigurarea aprovizionării locuitorilor
- stimularea comerţului
- înfrumuseţarea localităţii
- efectuarea de construcţii edilitare
- aplicarea de măsuri sanitare
- iluminatul public
- întreţinerea şcolilor de stat
- buna funcţionare a comenzii de foc

Veniturile magistratului

- zeciuiala patentelor şi a capitaţiei
- taxele portului (cheiaj şi ancoraj)
- axize/ acsize (accize)
- marcarea măsurilor de capacitate, greutate şi lungime folosite în comerţ
- taxa cântăritului
- arendarea islazului
- cotitul vaselor
- vânzarea cărţilor de joc
- închirieri de prăvălii şi magazii deţinute în port şi în oraş

- alte impozite directe : taxa pe construcţiile clădite, tăierea vitelor, autorizaţii de construcţii, proprietari birje, vinderea vitelor la Obor etc.

În bibliografia studiată există trei liste parţiale cu primari ai Brăilei, datele necoincizând în nici un fel. Surse orale afirmă că o altă listă ar fi existat la teatru înscrisă în plăci de marmură.

Astfel, o personalitate ca **Hepites** este indicată de Toader Buculei în *„Prezenţe..."* ca maghistrat între anii 1837-1842 şi 1849-1851; de Elena Ilie în *„Din istoricul farmaciei..."* între 1850-1855 ; de Alexandrina Manea între anii 1840-1846, de N.Ioanid şi B. Angelescu în *„Fraţii Minovici"*, ed.cit., p.17- în anul 1840 iar la N.Iorga , *„Cei dintâi ani..."*, în 1841. În *„Documente"* I, apar documente semnate la 25 ian.1852; 24 februarie 1853 şi 22; 24 apr.1854.

Un caz la fel de curios apare în situaţia primarului **Gheorghe Dumitrescu** propus de brăilieni ca să poarte numele unei străzi pentru sprijinul acordat în crearea comunei Islaz (1894). Or, listele anexate în continuare indică alţi ani de primariat, brăilienii uitându-şi de fapt binefăcătorul.

Câţiva dintre edilii Brăilei au dat şi numele unor străzi. Astfel, **Ulița Slătineanului** (în planul din 1834) a devenit **C. Berlescu.** E vorba de strada Sf. Nicolae, numită şi **Eliberării**, azi **Ana Aslan. Vadul Sacagiilor** s-a numit şi **Vadul lui Petrescu** iar str. Braşoveni, **N.V. Perlea**. Cu toţii locuiseră pe acele străzi. Astăzi, mai există două nume de primari pe tăbliţele unor străzi: **C.C. Hepites** (o perioadă s-a numit şi **Şt. Luchian!**) şi **Radu S. Campiniu**, care a rezistat chiar schimbării numelui de sub comunişti, când se chema **Fr. Engels**. E primarul cel mai longeviv (10 ani). După primul război, Calea Călăraşilor s-a numit o scurtă perioadă **Nicolae Gr. Filipescu** , fost primar al Brăilei în 1895. I se dăduse numele nu pentru calitatea de primar pasager al Brăilei sau de reprezentant al oraşului în Camera deputaţilor neîntrerupt din 1888, ci pentru contribuţia sa la făurirea României Mari, pe care n-a mai apucat s-o vadă

împlinită, murind la 54 de ani, după ce participase la Consiliul de Coroană din 14 august 1916. Ca primar al Bucureştiului (9 febr. 1893 - 7 oct. 1895) elaborase planul cadastral şi fixase raza oraşului iar în faţa Palatului Regal pavase drumul cu lemn de brad roşu de Suedia pe suport de beton, după cum văzuse la Paris şi Pesta.

Lista 1 – **Contribuţiuni pentru monografia oraşului şi judeţului Brăila cu prilejul serbărilor centenarului, Tipo N. Orghidan, Br., 1929**

TABLOU
De foşti primari ai oraşului Brăila dela anul 1846-1929

Numele şi Pronumele	Anii în cari a funcţionat
I. Minovici	1846-1847 1848
C.C.Epites	1849-1850-1851
Ilie Vrânceanu	1852-1853-1854
Ioniţă Brănescu	1855-1856-1857
Radu Crâmpu	1858-1859-1860
C. Berlescu	1861-1862-1863-1864-1865
Trandafir Djuvara	1866-1867-1868 şi 1878
Colonel Petrescu	1869-870 şi 1872-873
R.S. Campiniu	1871 878-879-880-881-882-883-884 şi 886
C. Berlescu	1874 şi 1876-877
A.L. Zerlendi	1874-1875
G.S. Berceanu	1884-885-886
C.D. Stancu	1886
N.V. Perlea	1893
A.P. Economu	1873 ; 1894
C.G. Cociaş	1895 şi 1901-902

Nicolae N. Ionescu	1895
G. Dumitrescu	1899
Christache I. Sulioti	1901 şi 1905
Dumitru Moisescu	1901
Nic. Orăşanu	1802, 1916-918 şi în prezent (din 1928)
Ion Berceanu	1906
C. Alessiu	1907 şi 1914
Dumitru Ionescu	1907
N.Th. Faranga	1911 şi 914
Sgardelli	1912-1913
S. Săftoiu	1914
Nistor Filoti	1915
Şerban Răducanu	1918
Ştefan Perieţeanu	1918
C. Costinescu	1920
Ioniţă Dumitrescu	1920
Vasile Hiott	1920
Radu Portocală	1922
Maior I. Teianu	1926
Leonte Moldovan	1927
Ion Paraschivescu	1928

Lista 2 – Sotir Constantinescu şi George Buznea : **Brăila prin veacuri şi în zilele noastre** , Tipografia „Slova", Br., 1937.

Primarii din Brăila între 1846-1937

I. Minovici	1846-1848
C.C. Hepites	1849-1851
Ilie Vrânceanu	1852-1854
Ioniţă Brănescu	1855-1857
Radu Crâmpu	1858-1860

C. Berlescu	1861-1865
Tr. Djuvara	1866-1868-1869
Colonel Petrescu	1869-1870 şi 1872-1873
Radu S. Campiniu	1871-1878-1886
C. Berlescu	1874-1876-1877
A.L. Zerlendi	1874-1875
G.S. Berceanu	1884-1886
C.D. Stanciu	1886
N.V.Perlea	1893
H.P. Economu	1873 şi 1894
C.G. Cociaş	1895 şi 1901-1902
Nicolae V. Ionescu	1895
G. Dumitrescu	1899
Cristache I. Suliotti	1901 şi 1905
Dumitru Moisescu	1901
Nic. Orăşanu	1916-1918 şi 1928-1932
Ion Berceanu	1906
C. Alessiu	1907 şi 1914
Dumitru Ionescu	1907
N.Th. Faranga	1911 şi 1914
Sgardelli	1912 şi 1913
S. Săftoiu	1914
Şerban Răducanu	1918
Ştefan Perieţeanu	1918
C. Costinescu	1920
Ioniţă Dumitrescu	1920
Vasile Hiot	1920
Radu Portocală	1922
Maior Teianu	1926
Leonte Moldovan	1927
Ion Paraschivescu	1928
Traian Ţino	1932
A. Avesalom	1933
N. Filipescu	1933

Liviu Macedonescu	1933-1937

Lista 3. **Primarii Brăilei (1866-1914)** de Alexandrina Manea în *„Brăila eroică"*, aprilie 2005

Trandafir Djuvara	1867 şi 1879
Col. C. Petrescu	1868-1872
C. Berlescu	1865, 1866, 1873 şi 1876-1877
A.L. Zerlendi	1874-1876
R.S.Campiniu	1878-1879,1880,1881,1882,1883,1884,1886, 1887, 1888, 1889
G.I. Berceanu	1886, 1887
C.D. Stancu	1886
N.V.Perlea	1889-1892
C.N. Vericeanu	1892-1893
Şt. P. Economu	1892-1893
I. Suditu	1895-1896
N.N. Ionescu	1896-1900,1904-1905
G. Demetrescu	1900-1901
N.Filipescu	1895
C.G. Cociaşu	1895, 1901-1902, 1903-1904
Christache Suliotti	1901, 1905
D. Moisescu	1902-1903
I. Berceanu	1906
C. Alessiu	1907, 1914
B. Spânu	1907-1911
N.Th. Faranga	1912-1913
A. Sgardelli	1913
S. Săftoiu	1914
Prof. L. Macedonescu	1914, 1916
Nistor Filoti	1915

Lista 4. – **Brăila sub ocupaţiune, 23 decembrie 1916 -10 noiembrie 1918** de Nicolae Petrovici (care trebuie creditat, deoarece a fost viceprimar în această perioadă)

Nestor Filote , comersant
15 aug.1916 – 20 oct. 1916
Nicu Sgardelli, preşedintele comisiei interimare
20 oct.1916 - 2 dec.1916
Nicolae Orăşanu, idem
2 dec.1916 – 2 nov.1917
Nicolae Orăşanu, primar
2 nov.1917 – 28 mai 1918
N. Faranga , primar
28 mai 1918
Nicolae Petrovici , după cum aflăm dintr-o altă lucrare a sa, a fost el însuşi primar, elaborând un plan edilitar la 6 febr. 1932.

În cronologia din site-ul primăriei se consemnează laconic: **„la 14 noiembrie 1944 colonelul Paul Brătăşanu, primarul oraşului , e înlocuit cu Petre Ciucă".**

Cu mare rezervă („ *urechea te minte şi ochiul te-nşală"* iar memoria…), menţionăm nişte nume într-o ordine aproximativă, deşi le-am fost şi le sunt contemporan: **Patrichi, Camburi Istrati , Dan Nicolae, ing. Gheorghiţă Ştefan, Radu C-tin,** ajuns secretar al C.C., **Grigore Mişu , Ion Nicolae, Spânu Nicolae, Manolescu Ioana** (până-n 1989) şi (vă mai aduceţi aminte de perioada tulbure în toate, chiar şi-n terminologie, când exista un „primar al judeţului") **Crişan Popescu, Mihai Chiriţă, Aurică Avram, Anton Lungu, Constantin Sever Cibu.**

Stabilirea exactă a listei primarilor rămâne o ţintă de viitor **poate** pentru instituţiile specializate, **sigur** pentru Primărie.

Cel puţin realizările/ nerealizările primarilor post-decembrişti ar trebui să figureze în site-ul Primăriei, pentru ca

viitorimea să-i nemurească şi prin numele atribuit vreunei străzi...

Atribuirea, după cum sugera Henri H.Stahl, se va face „după 30 de ani de când a răposat şi (foarte important-n.n.) aşa cum, în caz de divorţ, femeia poate să-şi reia numele ei de fată, tot aşa o stradă răsbotezată să-şi poată relua strămoşeasca denumire".

*

* *

Încheiem prezentarea instituţiei cu oferirea unui model de primar, şi, pentru a nu fi acuzaţi de partizanat, am ales un primar *extra muros.*

Primarul albastru – Nicolae Minovici

Prin modificarea legii administrative în anul 1926, Bucureştiul fiind împărţit în patru sectoare, guvernul face apel la profesorul Nicolae Minovici ca să preia, ca primar, conducerea sectorului III Albastru – sector ce se întindea de pe malul drept al Dâmboviţei până la periferia oraşului, cuprinzând cartierele Grozăveşti, Cotroceni, Dealul Spirii , Rahova, Şerban Vodă, 13 Septembrie, Mandravela etc. şi trei comune suburbane – Progresul, Şerban Vodă şi Lupeasca (azi Tudor Vladimirescu). Profesorul Nicolae Minovici acceptă. El nu consideră însă noua însărcinare ca o simplă demnitate, ci păşeşte la muncă cu toată energia şi cu tot elanul. Cutreieră mai întâi sectorul în lung şi-n lat şi este îngrozit de ce vede şi constată. Străzi fără trotuar, altele complet nepavate, unele necanalizate, altele luminate cu lămpi cu petrol, cocioabe, magazii, magherniţe înghesuite unele în altele, pretutindeni mormane de gunoaie.

Noul primar întocmeşte un plan de activitate, dar se loveşte, de la început, atât de lipsa de fonduri, cât şi de indolenţa şi chiar obstrucţia aparatului birocratic al primăriei. Mulţumită tactului său, exemplului ce dădea în împlinirea datoriei, dar mai ales marii sale puteri de convingere şi de captare a sufletelor,

profesorul Nicolae Minovici reuşeşte totuşi să-şi facă auxiliari devotaţi printre funcţionarii cinstiţi.

Îmbrăcat într-o salopetă albastră - de unde porecla scornită de locuitori de „primarul albastru"- profesorul Nicolae Minovici pornea, dis-de-dimineaţă, în fruntea măturătorilor şi căruţelor pentru gunoi, construite după indicaţiile lui, pe străzile cele mai obidite, începând curăţirea lor. Intra prin curţile locuitorilor, lăudându-i pe cei care îşi îngrijeau bine gospodăria şi mai ales pe cei care cultivau flori - florile au fost una din pasiunile lui - aducându-le seminţe şi răsaduri din serele sale, mustrându-i şi înfruntându-i pe cei care îşi lăsau gospodăriile în neorânduială. Dărâma maghernite şi magazii, focare de infecţii, de răspândire a bolilor, încât gura mahalalei începuse să cânte prin rapsozii ei:

Minovici dărâmă tot
Minovici e târnăcop!

Curând, locuitorii sectorului îşi dădură seama că acţiunea „primarului albastru" era spre folosul lor. Iar acesta avea marea satisfacţie să constate că reuşise să determine un curent şi o emulaţie în direcţia bunei îngrijiri şi înfrumuseţării străzilor.

În scurtul timp cât a funcţionat ca primar, profesorul Nicolae Minovici a reuşit să paveze un şir de străzi, să facă în altele trotuare într-o măsură mai mare decât predecesorii săi – deşi limitată din cauza condiţiilor obiective-, să asaneze băltoace insalubre, să introducă lumina electrică şi canalizarea. Maidanul din dosul tribunalului – un adevărat depozit de murdării- s-a transformat într-un părculeţ cu bănci, spre marea bucurie a pensionarilor; podul Sf. Elefterie a fost lărgit; a fost semănat cu trifoi malul Dâmboviţei ; au apărut primele W.C.-uri subterane din Bucureşti; a fost construit un cămin pentru măturătorii şi gunoierii sectorului.

Primarul-om de ştiinţă se îngrijeşte îndeaproape de şcolile sectorului şi dă un nou impuls ateneelor populare. Din cele 42 de atenee populare câte fiinţau în cele patru sectoare ale

Bucureştiului, în cel Albastru funcţionau cele mai multe-treisprezece.

Legea învăţământului superior din anul 1928 obligându-i pe profesori să-şi stabilească domiciliul în localitatea unde îşi aveau catedra, profesorul Nicolae Minovici demisionează în luna noiembrie din primariatul sectorului Albastru.

Jocul politic face ca, numai după câteva luni, partidul de la putere să cadă. Guvernul care-i urmează trimite în judecată, pentru risipa banului public şi proastă gospodărire, întreaga conducere a primăriei centrale, cât şi pe aceea a sectoarelor . O singură persoană este exceptată: profesorul Nicolae Minovici.

În anul 1934 fiind ales primar de către locuitorii satului Băneasa, profesorul Nicolae Minovici acceptă însărcinarea. A fi primar într-un sat nu era pentru el - cum ar fi fost pentru alţii -o slujbă „degradantă". Mulţumită măsurilor ce ia, şi cu concursul neprecupeţit al sătenilor, în scurt timp satul Băneasa devine aproape de nerecunoscut.

Rezistând presiunilor şi insistenţelor, profesorul Nicolae Minovici refuză în schimb demnităţi importante: aceea de prefect al poliţiei capitalei şi aceea de ministru de interne, pe motivul că, nefiind înregimentat într-un partid politic, voia să-şi păstreze întreaga libertate şi independenţă a acţiunilor şi iniţiativelor sale. Acceptând, ar fi trebuit să renunţe la ele, din meschine interese de partid, ceea ce era cu totul în afara firii şi înclinaţiilor sale.

(N. Ioanid – B. Angelescu - *„Fraţii Minovici"*, Ed. Şt., Buc., 1970, pp.125-127)

Există un specific brăilean?

"Brăila-
oraşul cel mai al Bărăganului
şi cel mai al Dunării".
Radu Tudoran

Există, înainte de toate, un specific naţional, despre care au scris filosofi, sociologi, esteticieni, literaţi. Perioada interbelică şi-a pus adesea problema specificului românesc fără să ajungă la un consens, astfel că Mihail Ralea putea să constate în 1943 : **"sufletul românesc nu e lămurit. Avem nevoie de o definiţie a fenomenului românesc"**. Afirmaţia incumbă şi o notă retorică, dar problema, în ciuda paşilor înainte care s-au făcut, rămâne în actualitate.

Pentru că specificul nu e un dat peren, ci unul modificabil. « **Specificul, ca şi rasa**, spunea G. Călinescu, **reprezintă un echilibru, e într-o deplasare încetă, dar continuă".**

Specificul ar trebui să fie o expresie a acestui pământ şi încercările de morfologie a culturii n-au lipsit, « **spaţiul mioritic** » al lui Lucian Blaga fiind cea mai elocventă şi preţioasă dovadă în acest sens. Terenul rămâne însă foarte labil. În 1919, Gr. Antipa nota : "**Temperamentul său viu îşi are originea în seninătatea cerului, însă iernile grele îl fac să fie deodată şi calm şi moderat, iar nopţile senine cu lumina lunii i-au dezvoltat încă din viaţa păstorească acea bogată fantezie**", dar marele geograf George Vâlsan amenda "schiţa" de mai sus prin termenul "poezie". Ceea ce nu anulează legătura dintre pământ şi om, numai că ea rămâne ascunsă. Nu e în intenţia noastră să facem cronologie sau excurs bibliografic. Am putea afirma, de exemplu, că o notă iese totuşi în relief,

deoarece pentru majoritatea cercetătorilor « enigma » şi « miracolul » românesc ar rezida în spiritul defensiv (D. Gusti), **sensul istoriei naţionale nefiind « nici pofta de cuceriri, nici setea de câştig sau de reclamă, ci încrederea în destin şi în dreptate »** (G. Brătianu), în **« apărarea pământului şi a libertăţii »**, după afirmaţia lui Mircea Eliade care socotea opera lui Eminescu un mijloc de a verifica în planul culturii celula naţională. Ca atare, putem considera că Poetul nostru naţional a identificat trăsătura ab initio prin versuri devenite proverbiale: **"Românul stă în locu-i, ca muntele de fier", "iubirea de moşie e un zid..."** etc., aşa încât nu ne rămâne decât să ne recunoaştem în opera sa şi nicidecum să-i recunoaştem valoarea.

Cât de valabile sunt încercările altor cercetători se va vedea în timp. Putem subscrie, de pildă, la afirmaţiile Acad. Athanase Joja care includea în complexul său psihologic **cumineţenia** sa – **cum mente** –, ataşamentul său profund dar sobru pentru **limpezimea minţii**, pentru **raţiune**, pentru **dreapta judecată** (în sens logic şi etic), pentru **măsură - mensura, metrion** etc. ? Desigur, dar ele sunt şi etern umane în acelaşi timp.

Pe noi ne interesează **specificul brăilean**, atât cât el există, impulsionaţi de încrederea secretă că tocmai definirea unui astfel de specific local aici şi aiurea poate servi drept bază pentru deslusirea celui naţional. Existenţa specificului local, a acelui localism creator se afla şi la baza programului revistei interbelice *Analele Brăilei*, dar studierea atentă a colecţiei ne permite s-o definim drept o "necropolă" de materiale brăllene, din care va fi necesar să se extragă radicalul. Aşa se face că "specificul brăilean" este consemnat doar la nivel retoric. Nicolae Iorga vorbeşte de o **« rasă brăileană »**, definind **« Brăila, oraş şi judeţ, drept un punct de vioiciune şi de energie în viaţa ţării »** (*Analele Brăilei*, anul III, nr.2, 1931) iar Nae Ionescu despre **« un neam de oameni cinstiţi, dezinteresaţi şi demni... mândri, susceptibili la orice**

atingere, îndrăzneţi până la nebunie şi calmi în acelaşi timp » (ibidem).

În acelaşi spirit, Camil Petrescu îşi exprima cândva uimirea în legătură cu faptul că, în orice redacţie bucureşteană te-ai fi dus, te loveai la tot pasul de brăileni. « **Este extraordinar ca un singur oraş să dea atâtea talente !** » exclamase el. Faptul era întărit şi de Cezar Petrescu : « **brăilenii formează o rasă aparte, de oameni neînfricaţi şi energici, talentaţi întru totul** » (v.Petre Pintilie, **Brăila**, Ed. Tineretului, 1966).

Caracterul oriental

Prin poziţie geografică, România aparţine Orientului Europei. Invocarea curentă a situării s-a produs abia după 1900 prin citarea abuzivă, până la saţietate, când trebuia şi când nu trebuia, a exclamaţiei lui Raymond Poincarè, viitorul mare om politic francez, avocatul părţii franceze în procesul Hallier privind rezilierea lucrărilor portului Constanţa : « Nous aux portes de l'Orient, ou tout est pris à la légère ».

În cadrul acestei « porţi a Orientului », Brăila poate revendica un loc aparte, dat fiind statutul său de cetate şi raia turcească timp de aproape 300 de ani (cca. 1540, Radu Paisie – 1829, Pacea de la Adrianopole), ceea ce face ca Orientul să nu mai fie doar un reflex literar, ci o istorie vie.

În abordarea problemei, plecăm de la afirmaţia călinesciană : « **specificitatea nu e o notă unică, ci o notă de precădere** ». Deci o notă mai accentuată, şi nu un apanaj exclusiv al brăilenilor, integrabili chiar prin această notă spiritului muntean, şi nu numai lui. Chestiunea a fost tratată de C.Ciopraga în *Personalitatea literaturii române*, Ed. Junimea, 1973, cap. *Interludii balcanico-orientale* (pp.112-118), din care reţinem, deocamdată, constatarea privind pendularea în folosirea termenilor referitori la ecourile literare ale acestei caracteristici:

"în figuraţie literară, concepte precum bizantinismul, balcanismul, spiritul oriental sunt realităţi interferente, greu de disociat, de unde impreciziunea termenilor". Adesea, aceste concepte sunt înţelese doar într-un sens exterior, fiind identificate cu pitorescul care nu trebuie totuşi exclus, dar nici absolutizat.

Mai lesnicios ar fi să urmărim "Orientul" vizavi de Brăila în creaţia sa literară, aşa cum au procedat, la nivelul întregii literaturi române, Mircea Anghelescu (*Literatura română şi Orientul*. – Ed. Minerva, Bucureşti, 1975) pentru secolele 17 -19 , C. Ciopraga (lucr. cit., pp. 118-137) şi Edgar Papu (*Tradiţia Orientului în perioada interbelică* în vol. *Lumini perene*, Ed. Minerva, 1989, pp.353-362) pentru secolul al 20-lea, care se opresc asupra lui E. Barbu, I.L.Caragiale, Mateiu I. Caragiale, I. Barbu, M. Sadoveanu şi, respectiv, P.Istrati, Gala Galaction. Am descoperi atunci cauzele pentru care opera lui Panait Istrati a dat naştere unei şcoli literare în Turcia, ceea ce-l determină pe Neuzat M. Iusuf să afirme la finele deceniului al 7-lea că «**dintre scriitorii străini numai Dostoievski se bucură de preţuirea la care a ajuns Panait Istrati** » (*Gazeta literară*, 3 nov. 1967).

Fără să excludem referirile la literatură, Orientul în cazul nostru are o dublă explicaţie: una geografică, invocată încă în preambul, şi alta istorică, implicată în mentalitatea băştinaşilor.

Amintirea vechii cetăţi turceşti dominate de fortul principal cu cele cinci bastioane, cu ziduri şi şanţul serhatului (cetăţii de margine), care corespund bulevardului Al.I. Cuza şi străzii Unirii (fosta stradă a Şanţului) mai sălăşluieşte doar în numele unor străzi : Cetăţii, Fortificaţiei, Citadelei, Bastionului, Bateriei iar cea a raialei, care includea 55 de sate, doar în numele unor localităţi ca : Muftiu (azi Traian), Cazasu (de la Caza – feudă), Nazîru, Osmanu, Ciucea, Deli Mola (azi Scorţaru), Vădeni (Vadul lui Iani, Vadu Enii, Vădeni), Chehaia

(azi Tichileşti), Viziru etc. Dar în toate aceste secole oraşul – cetate Ibrail a fost centrul de aprovizionare a întregului sistem militar otoman de la Dunărea de Jos ca şi a capitalei împărăţiei turceşti, prin Brăila predându-se zahereaua de către Ţara Românească, pentru importanţa sa strategico-militară fiind arsă în şase rânduri. În tot acest timp, în aşezarea dinafara citadelei a continuat să existe o însemnată populaţie românească, puternică din punct de vedere economic. Ca dovadă, doi negustori brăileni ridicau la începutul secolului al 17-lea la Galaţi, deoarece turcii nu admiteau românilor construirea de biserici în raia, mânăstirea Sf. Precista, adevărat monument de arhitectură românească veche.

Referirea permanentă la Brăila nu vrea să reducă spaţiul brăilean la municipiul – reşedinţă, dar oraşul a fost centrul comercial cel mai important al Ţării Româneşti în tot evul mediu, ca şi mai aproape, în epoca modernă, când prin « schela Brăilei » (schela desemnând locul amenajat unde ambarcaţiunile se puteau apropia de mal pentru încărcarea sau descărcarea mărfurilor) se realiza exportul de cereale al întregului Bărăgan.

Cum va fi arătat viaţa în Brăila acestor secole ne relatează Petre Pintilie în *Brăila*, Ed. Tineretului, 1966. cap. *Ibrail, ordu-kalesi* (cetate armată - n.n). Desfătare şi huzur de pe urma trudei ghiaurilor, a celor veniţi să cumpere pe **kilipir** (marfă de ocazie, cu preţ de nimic, sinonim cu **duium şi iama**, care indicau pradă de război şi jaf), avizi de **matrapaz** (acaparare) şi bucuroşi de **sifte** (început, azi saftea), în **daraveri** (afaceri) norocoase. Casele stăpânilor erau teatrul unor neîntrerupte **ziafet**-uri în care **arfoniste** cu voci melodioase cântau languroase **manéle**, acopaniindu-se din **geamparale** şi **keman**-uri (vioară orientală) iar **paciaure** ademenitoare, racolate de **pezevenghi** (proxeneţi) şi **cizlari** (eunuci, de la tc. Kyz « faţă ») desfătau cu dansurile lor lascive privirile aprinse ale beilor. Sulemeneala urma moda de harem : « Pune faţa/La nălbeală,/Buze moi/La rumeneală./Sprâncenele/ La negreală,/

Unghiile/ La chileală ». Chinorozul negru, alb, roşu ori roz vopsea feţele fine. « Chileala unghiilor şi rimelul de pe gene şi sprâncene, obţinut pe cale naturală, înfrumuseţau o lume trăită în huzur, creând un mediu de voluptate».

Aceste timpuri n-au dispărut de tot. Ele au trecut în vocabular, conturând un mod de a privi lumea, care, se-nţelege, nu trebuie însă absolutizat. Un aer de « corupţie levantină » sugerat de termeni ca : **peşcheş, bacşiş, hatâr, marafet, ciubuc, chilipir, iama, matrapazlâc,** de petrecere indecentă cu **pezevenghi, puşlamale, giumbuşlucuri, mascarale, caraghioşi şi pehlivani şi de kief** (azi chef) au putut fi autohtonizate şi aici , la Brăila.

Prin poziţie geografică şi istorie, Brăila aparţine şi Orientului, balcanismul, bizantinismul sau caracterul oriental fiind aici, mai mult decât altundeva, o realitate vie, putându-se vorbi de un transfer de mentalitate, vizibil mai ales, în oraşul de negustori care a fost Brăila secolului trecut şi a perioadei interbelice.

Propunându-ne să identificăm « notele cu precădere » ale specificităţii orientale, avem în vedere **înclinaţia spre fabulaţie, pitorescul comportamental şi reveria** (v. şi Laurenţiu Ulici, **Dunărea**, 30 mai 1987).

Apetitul pentru fabulaţie, fără a putea fi atribuit în mod exclusiv Orientului, este evident, aici, la el acasă. Încă în Coran îşi află izvorul aşa numitele **maqnamat**-uri, amestec de relatări anecdotice, aventuri picareşti şi sfaturi înţelepte, care se povestesc la « şezători » unde fiecare trecător poate spune ceea ce a auzit, văzut sau trăit cu scopul de a delecta şi instrui pe ceilalţi.

Renumele este datorat însă celebrelor *O mie şi una de nopţi*, în versiunea românească *Halima*, care cuprind întâmplări mărunte, cotidiene din pieţele şi de pe străzile animate ale oraşelor din Orient, dar şi întâmplări minunate, ce dau la iveală o lume neobişnuită, stranie şi fascinantă. Mai ales faima de care

s-a bucurat *O mie şi una de nopţi* îl făcea pe Romain Rolland să-l definească pe Panait Istrati, drept « *un povestitor din Orient* », ceea ce stârnea nemulţumirea acestuia, avertizând că avea de spus şi propria lui poveste, nu doar poveştile altora.

Acest strat venit din străfundurile Orientului se regăseşte mai acut în spaţiul muntenesc, spiritul oriental favorizând confuzia realului cu fabulosul. Aşa se face că moldovenilor Neculce, Creangă, Sadoveanu, le-au urmat muntenii P. Istrati, V. Voiculescu, Şt. Bănuleascu, F. Neagu şi alţii.

În Bărăgan, nota M. Ungheanu (v. *Pădurea de simboluri*, Buc. Ed. Cartea Românească, 1973, p. 245-254), având în vedere tradiţia orală, « *se spun istorisiri populare cu hoţi de cai ori tâlhari de drumul mare, hanuri părăsite, comori lepădate de spaimă sub pământ, iubiri dogoritoare, viscole şi revărsări de apă* » etc., care, adunate într-un corpus, ar putea constitui o epopee în germene. Tot aici s-a născut balada populară românească, afirma Gh. Vrabie (v. *Balada populară română*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1966, p. 60. şi 313). În acelaşi sens, N. Balotă definea Bărăganul drept « *un spaţiu matrice, unic al Fabulaţiei* ».

Aşa se face că pentru brăilean, povestirea îndreptată spre fabulos are o raţiune vitală, un rol funcţional, ea primind unul ficţional-estetic la scriitorii originari din zonă. Ca atare, la un pahar cu vin, dar şi de vorbă se istorisesc întâmplări deosebite, răspunzându-se astfel jindului dintotdeauna al omului pentru senzaţional şi extraordinar. Sinceritatea, credinţa în autencititatea istorisirii, lipsa de detaşare de substanţa povestirii sunt atribuite mentalităţii originare a povestitorului popular.

În aceşti Balcani guralivi, povestirea e sarea şi piperul, un adevărat *modus vivendi*, din care străbat sensuri sapienţiale şi dorinţa unei vieţi dincolo de prozaismul realităţii, cel mai adesea, plate.

Fatalismul, care ar caracteriza Orientul, are drept complement reveria. Boală a sufletului, ce retează îndemnul la

acţiune, reveria este, în aceeaşi măsură, trebuinţă, bucurie şi primenire a acestuia. Într-un poem intitulat *Levantul*, M. Cărtărescu scria : « Totul e ca tu, iubite cetitor.../ să nu ştii cât e vis şi cât aeve-i », subliniind acest specific, pus în valoare de romantici.

Cultivarea reveriei ca stare de viaţă este favorizată şi-n acelaşi timp amputată de Dunăre, latifundiu plin de reverie, dar şi exemplu de vitalitate. Oraş deschis, Brăila, prin port, primeşte şi distribuie valori, dar trezeşte şi porniri visătoare spre aventură, dorul de ducă, întrupat exponenţial de Panait Istrati, dovedindu-se *« înţelegătoare cu iluziile »* (O. Paler). Tot Dunărea, element mobil, dinamic, o incită la luptă pentru că, deşi îndiguită, ea caută periodic să se reverse. *De aici rezultă pe de o parte, reveria, ce-şi poate revendica străfundurile şi în Orient, făcând casă bună cu inerţia, indolenţa şi lenevia bizantină, regăsite într-un tablou acum revolut, acela al hamalului dormitând la soare şi având scris pe talpă : « Făr-un pol, nu mă deranja » trimiţând la un om care ştie să aştepte, deşi nu ştie nici el ce, iar pe de altă parte, spiritul său întreprinzător, descurcăreţ, băgăcios, de care adesea se face atâta caz. Aşadar, înainte de a acţiona în planul realităţii, brăileanul îşi asumă, imaginativ, această realitate pe calea reveriei.*

Orice călător pe meleagurile Orientului, începând cu romanticii, a fost impresionat de caracterul pestriţ, multicolor, de bazar, în care oamenii manifestă un comportament inconfundabil. Având în minte avertismentul călinescian (« **Specificitatea nu este echivalent cu pitoresc şi o civilizaţie română cu işlicuri şi benişuri ar fi doar un muzeu** »), nu putem totuşi să nu reţinem între ecourile Orientului şi un anume pitoresc comportamental. Oraş cosmopolit deschis tuturor neamurilor, Brăila îmbracă un aspect de bazar, ilustrat magistral la nivelul literaturii de F.Neagu în romanul *Scaunul*

singurătății, când evocă Strada Mare, loc predilect de manifestare, o veritabilă agora.

Descoperim astfel o Brăilă leneșă ca Levantul, o lume guralivă cu moravuri deschise și prietenoase, de o mare francheţe, în care oamenii denotă respect pentru cuvântul dat, o mare dragoste de libertate în sens rousseuist, un vitalism debordant și un puternic gust pentru spectacolul străzii, care « evoluează » adesea la datul în spectacol. Un pitoresc violent și contrastant, care nu exclude impulsurile lascive alături de mișcările cele mai nerușinate, în care kieful contemplativ și plin de tabieturi de altădată a degenerat în voluptatea unui pahar în plus la cârciumă, dar și pe taraba pieții. Aici, sângele mai iute ori sufletul pripit și aprins nu explodează doar din pasiunile fără întoarcere, ci și din te miri ce. Cu un astfel de comportament, omul, încetând să fie un fragment de decor, domină decorul, insuflându-i o viață policromă, plină de expansivitate.

Astfel, acest « orientalism », ivit, aici, mai mult decât oriunde încetează să fie un apanaj exclusiv al acestui spațiu matriceal, încât putem subscrie integral observației lui Laurențiu Ulici, după care « **posesorul acestei înclinații se poate socoti brăilean, chiar dacă locul în care el trăiește nu e orașul de la Dunăre** ». Se confirmă astfel, o dată în plus, că există un specific brăilean, care, implicit sau explicit, presupune o mare forță de iradiere, putându-se vorbi, din punct de vedere al tipologiei stilistice, de existența unei « rase » aparte, cea brăileană.

Texte esenţiale despre Brăila

"Nu Brăila este fiica principatului
Ţării Româneşti, ci ea este maica acestui Principat".
Nicolae Iorga

ION HELIADE RĂDULESCU

Abia sunt 15 ani de când oraşul acesta îşi luă fiinţă către viaţă şi întrecu celelalte oraşe şi în formă, şi în materie, şi în partea înţelegătoare. Zidurile, uliţele, mişcarea portului anunţă un oraş în pruncie de cele europene. Şcoalele de limbă naţională, elenică, italiană şi slavonă învederează că locuitorii acestui oraş îşi simt mai bine trebuinţele şi cele materiale, şi cele intelectuale.

("*Curierul românesc*", 1846)

ALEXANDRU VLAHUŢĂ

De-a lungul cheiului, şlepuri înşirate încarcă şi descarcă. Mii de braţe se mişcă în zorul de muncă al dimineţii. Movili de porumb se dau cu lopata. Cărbuni, piatră, baloturi grele de mărfuri se azvârlă huruind pe jgheaburi de lemn. Deasupra acestui furnicar de muncitori, pe dealul culcat de-a lungul Dunării, se ridică oraşul cu străzile lui largi şi drepte, cu grădini frumoase şi clădiri măreţe care-i dau înfăţişarea unei capitale apusene.

("*România pitorească*", 1901)

NICOLAE IORGA

Nici un oraş din România n-are o astfel de piaţă, şi ca îşi află cu greu pereche chiar în centrele mai mici ale Apusului. În mijloc e un parc desăvârşit întreţinut... drumuri o străbat în toate sensurile şi o înconjoară strade neobişnuit de largi, clădiri înalte, unele deosebit de monumentale, ca Teatrul Rally, Hotelul Francez, ce formează zidurile care domină, pe când strade lungi îşi înfundă în sus, în jos, în stânga, liniile de lumini; cafenelele, cofetăriile, tutungeriile, prăvăliile de stofe, de brânzeturi, de haine, de pălării; librăriile au încă vitrinele lor luminate. Cumpărătorii şi clienţii sunt români, greci, italieni, ba chiar olandezi din Rotterdam, care cer în franţuzeşte şi englezeşte cărţi poştale cu vederi din Brăila...

(*"Drumuri şi oraşe în România"*,1904)

"Brăila, oraş şi judeţ, e un punct de vioiciune şi de energie în viaţa ţării. Acolo s-au putut ţinea întâi, sub turci, numai români de o vitejie şi de o răbdare deosebită. După eliberare, numai astfel de oameni au alergat acolo, care s-au simţit în stare să fie ctitori ai noii ordini de lucruri şi apărători ai ei. Astfel s-a creat o rasă brăileană. Oricât, la oraş, s-ar amesteca familiile prin imigranţi, această rasă se menţine. În cultură, ca şi în politică, se manifestă calităţile ei, de care ţara lâncezită are nevoie mai mult decât oricând.

Tineretul are o datorie de îndeplinit aici, care nu se poate confunda cu a altora."

(*"Analele Brăilei"*, 1930)

PERPESSICIUS

Mirajul planului oraşului Brăila

Brăila-şi desfăcuse un plan în evantaliu,
Cu boare de zefiruri pe bura tristei toamne,
Şi palpita de viaţă şi cel mai mic detaliu,
Ca nestemate prinse pe sânul unei doamne.

Din vale portul urlă-un tartar de catarguri-
Hamali în zdrenţe-n cârcă duc aur – saci de grâne
Aceste bastimente porni-vor mâine-n larguri,
Iar ei le vor petrece din ochi şi vor rămâne.

Dar Dunărea cuminte, cu valurile-i calme,
Acestei fierberi pune o paşnică surdină
Şi-n bărci pe cari le saltă lopeţi proptite-n palme
Te duce-n umbra bălţii şi grijile-ţi alină.

(1917)

PANAIT ISTRATI

Este ca un evantai aproape în întregime desfăşurat. De la cazarma (a cărei amintire o păstrează doar strada cu acelaşi nume-n.n.) ce-i formează centrul, opt străzi şi două bulevarde formează tot atâtea braţe care îi înlănţuie talia şi-o arată Dunării ca pe o ofrandă ispititoare, dar, fără ca frumoasa să fie cu nimic jenată, patru străzi sfărâmă elanul celor zece braţe, traversându-le exact ca legăturile unui evantai.

(*"Neranţula"*,1927)

Niciodată n-am trăit mai frăţeşte cu atâţia oameni, ca de când am revenit în oraşul meu. Niciodată nu m-au căutat şi nu

m-au găsit mai mulţi oameni. Şi nicicând n-am crezut că Brăila ar putea să placă atâtor străini de seamă care au văzut în viaţa lor numai oraşe strălucite. Aşa am regăsit Brăila copilăriei mele. De fapt, m-am regăsit pe mine. Şi pentru aceasta – adică pentru tot ce înseamnă viaţa – Brăila mi-e suficientă.

Ea este toată umanitatea.

(*De ce m-am retras la Brăila*, 1930)

NAE IONESCU

"Oamenii Brăilei sunt un neam cu totul deosebit. Mândri, susceptibili la orice atingere, îndrăzneţi până la nebunie şi calmi în acelaşi timp. Credincioşi aşezării lor, învăţaţi să slujească cu devotament, dar fără slugărnicie, împingând simţul demnităţii omeneşti până la absurd aproape, nu din egocentrism sau din personalism exagerat, ci din convingerea hotărâtă că numai puterile vii, neroase de insultă sau desconsiderare, pot da în adevăr roadă. Înfruntarea celor mari în numele dreptului şi demnităţii umane este o veche tradiţie prin părţile locului."

(*Analele Brăilei*, 1929)

MIHAIL SEBASTIAN

Brăila, cetate de Bărăgan şi cetate de Dunăre, înfăţişează o alcătuire orăşenească proprie, viabilă şi românească. Oraşul acesta simetric, cu străzi drepte, ce se înlănţuie şi se despart parcă după legi geometrice, cu bulevarde largi şi simple, tăindu-le în diagonală de la Dunăre la altă Dunăre, oraşul acesta... prezintă, parcă în această geografie sumară a sa, schema unei inteligenţe şi a unei psihologii educată în sensul vieţii şi al acţiunii. S-ar spune că planul oraşului Brăila e reprezentarea grafică a spiritului despre care vorbim; o inteligenţă liniară şi disciplinată, o perfectă aptitudine de a trăi, o aplicare la obiect şi la viaţă. Oamenii care vin la Brăila poartă

în sensibilitatea lor semnele locului: calmul câmpiei fără dimensiuni şi tensiunea tulburătoare a portului.

(*„Brăila, meridian al unei noi Românii", Analele Brăilei*, nr.1., 1933).

G. CĂLINESCU

Brăila are forma unei reţele de cercuri concentrice, tăiate de străzi radiale, mergând de la periferie la centru. De fapt, reţeaua e mai degrabă hemiciclică, sprijinită pe Dunăre, care cade tangenţial pe oraş. Dacă porneşti de la Dunăre, pe un bulevard circular, ajungi, păşind înainte, înapoi pe Dunăre. Planul oraşului este desăvârşit din punct de vedere geometric. Se ştie că la Brăila se mai află porţiuni din hrubele, constituind sistemul defensiv al locului.

(*"Brăila..."*, *Contemporanul*, 3 feb.1956)

MIHU DRAGOMIR

Triptic brăilean

Aici, orice pas mă apropie de copilărie
Dunărea îmi murmură primul nesomn de dragoste,
Largile bulevarde, curbate pe malul nostalgic,
îşi caţără mirarea pe blocurile – turn,
Poate vor mai găsi undeva
umbra Chirei Chiralina.
Numai versul meu, pescăruş neliniştit,
caută urma vechilor vaduri,
dar, izbit de plasa deasă a schelelor,
zboară spre singurul cer liber, al înălţimilor.
Noaptea brăileană zumzăie în stele.

(*"Brăila 600"*, 1968)

VASILE BĂNCILĂ

"Totul e orizont larg la Brăila, totul e fastuos şi organizat în peisajul lui, totul e un sigiliu al ordinei fluide şi majore."

("*Copilărie şi miracol brăilean*", mai 1968)

EUGEN BARBU

Chiar după o vizită sumară, Brăila impresionează prin concepţia arhitectonică unitară, prin vastitatea bulevardelor, croite circular şi pavate cu granit fără moarte. Casele au o patină pe care numai timpul o poate da, şi pretutindeni simţi acel farmec necunoscut, numit fără să se ştie de ce "atmosferă".

("*Farmecul apelor*", 1978)

FĂNUŞ NEAGU

Când timpul intră în grâu ca să-şi pârguiască mâinile, Brăila atinge apogeul curajului şi e atunci capabilă să-şi asume destinul dăinuirii fabuloase a tuturor legendelor unui neam...

Noi toţi, cei din ţinutul Brăilei, stăm cu jumătate din viaţă ascunsă în grâu. Adică în şoapta vie a spicelor în care pulsează inima pământului şi latră căţelul lunatic al miresmelor din noaptea de sânziene. Imensa câmpie ondulând printre gorgane, cu alaiuri de arşiţă - Fata morgană scăpărându-şi ţâţele în nemărginirile amiezii – ne-a aşezat în sânge otrava visului, pe buze sarea cântecului din dragoste, sub steaua tâmplei zvâcnetul iute şi cotit al îndrăznelii de a fi liber, colţoşi, necusuţi la gură, inextricabili în vremea de triumf şi inflexibili în faza umilinţei.

("*Brăila – stare de legendă a Dunării*" *Analele Brăilei*, iulie 1981)

"Nu Brăila este a noastră, ci noi, fiii Brăilei, suntem ai ei".

Anton Dumitriu

Bibliografie selectivă

A. Volume

*** - **Anuar. Episcopia Dunării de Jos**, Ed. Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996

*** - **Brăila- patrimoniu cultural – Arta monumentală**, Brăila, 2003

*** - **Contribuțiuni pentru monografia orașului și județului Brăila cu prilejul serbărilor centenarului** , Tipo N. Orghidan, Brăila, 1929

*** - **Documente privind istoria orașului Brăila**. 1831-1918, București, 1975. Volum întocmit de N. Mocioiu , S. Bounegru, Gh. Iavorschi, A. Vidis

*** - **Documente privind istoria orașului Brăila.** 1919-1944, vol.II, București, 1989, Aceiași autori.

*** - **Documente privitoare la Brăila**, Vol.I, Colecție îngrijită de Gh. T. Marinescu, Brăila, 1929

*** - **Îndrumător în Arhivele Statului Județul Brăila** , Colecția „ Îndrumătoare arhivistice"-14, București, 1979

*** - **Monografia Județului Brăila**, Brăila, 1971

Alexandru, Ionel, Alexandru Milica, **Brăila**, Ed. Libertatea , Brăila, 1998

Anastasiu, Florian, Vicol, Ana-Maria , **Monumentele Județului Brăila**, Muzeul Brăilei, 1980

Anghel, Dumitru , **Cetățeni de Onoare ai Brăilei**, Ed. Ex Libris, Brăila, 2004

Bacalbaşa, Constantin, **Bucureştii de altădată 1**, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1987

Berechet, Mihai, **9 caiete albastre. Blok-notes**, Ed. Muzicală, Bucureşti, 1983

Buculei, Toader, **Prezenţe brăilene în spiritualitatea românească**, Ed. Ex Libris, Brăila, 2004

Buculei, Toader, Procopie, Octavian, **Biblioteca Judeţeană „Panait Istrati", Brăila, 1881-1981**, Brăila, 1982

Carandino, Nicu – **De la o zi la alta. Memorii**, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1979

Cărtărescu, Mircea, **De ce iubim femeile**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2004

Cândea, Ionel, **Brăila. Origini şi evoluţie până la jumătatea secolului al XVI-lea** , Muzeul Brăilei, Ed. Istros, Brăila, 1995

Cândea, Ionel, **Comunitatea greacă de la Brăila din cele mai vechi timpuri până în secolul al XIX-lea**, Muzeul Brăilei - Ed. Istros, Brăila, 2004

Cândea, Ionel, Sîrbu, Valeriu, **Istoricul oraşului Brăila din cele mai vechi timpuri până la 1540**, Muzeul Brăilei – Ed. Istros, Brăila, 1993

Constantinescu, Sotir, Buznea, George, **Brăila prin veacuri şi în zilele noastre** , Tipografia „Slova", Brăila, 1937

Drăghici, Rodica, Bounegru, Stanca, **Tipografii brăilene 1831-1944**, Biblioteca Judeţeană „Panait Istrati", Brăila, 2001

Filip, Cristian, **Comunitatea greacă de la Brăila.1864-1900**, Muzeul Brăilei – Ed. Istros, Brăila, 2004

Filitti, I. C., **Primii ani de organizare ai Brăilei după eliberarea de sub turci**, Brăila, 1930

Giurescu, Constantin C. , **Istoricul oraşului Brăila. Din cele mai vechi timpuri până astăzi**, Ed. Şt., Bucureşti, 1968

Gorincu, Gheorghe, Gorincu, Florica, **Brăila 625 în date cronologice 1368-1993**, Ed. „Danubius", Brăila, 1993

Harţuche, N.A., Anastasiu, F., **Brăilița**, Muzeul Brăila, Brăila, 1968

Iavorschi, Gheorghe, **Momente din istoria Brăilei**, Ed.Olimpiada, Brăila, 2003

Ioanid, N.- Angelescu, B., **Fraţii Minovici**, Ed. Şt., Buc., 1970

Marinescu, ing. Gh. T., **Brăila veche. Schiță a evoluției istorice** , Ed. „Analele Brăilei", Brăila, 1930

Munteanu, Ioan, **Brăila. Mic îndreptar turistic**, Ed. Sport - Turism, Bucureşti, 1984

Munteanu, Ioan, **Bărăgan-Câmpia Soarelui,** Ed. Albatros, Buc., 1987

Munteanu, Ioan, **Cartea Dunării**, Ed. Sapiens, Brăila, 1997

Pintilie, Petre, **Brăila**, Ed. Tineretului, Bucureşti, 1966

Petrovici, Nicolae, **Brăila sub ocupaţiune. 23 decembrie 1916-10 noiembrie 1918**, Tipografia Românească, Brăila, 1939

Petrovici, Nicolae, **Probleme edilitare la municipiul Brăila**, Tipografia Românească, Brăila, 1933

Stahl, Henri H., **Organizarea administrativ-teritorială,** Ed.Şt., Buc., 1969

Ştefănescu, Costin, **Brăila. Mic îndreptar turistic**, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1965

Teodorescu, Maria Elena, **Teatru la Brăila, I , 1832-1915**, Ed.Opinia, Brăila, 1999

Teodorescu, Nicu, **Ultimul trubadur**, Ed.Opinia, Brăila, 1997

Vasilescu, Nae A. , **Orașul și județul Brăila odinioară și astăzi. Schițe istorice și administrative publicate cu ocazia Expoziției naționale din 1906**, Întâia tipolitografie P.M. Pestemalgioglu, Brăila, 1906

Vasilescu, Nae A., **Brăila. Proilava – Proilabum-Brailava- Ibraila. Schițe, documente și însemnări din orașul și județul Brăila**, Atelierele Tipografice ale ziarului „Curierul", Brăila, 1929

Vasilescu, Nae A., **Municipiul Brăila. Călăuza cetățeanului și ofițerului de poliție**, Tip. „Românească", Brăila, f.a. (1936)

B. Articole și studii

Bounegru,Stanca, **Ateliere fotografice la minut** în *Analele Brăilei*, nr.3/1999

Cândea, Ionel, **Străzile au amintiri,** serial, în *„Monitorul de Brăila"* ,februarie- mai 2003

Cândea, Michaela Cristiana, **Începuturile amenajării spațiilor verzi brăilene** în *„Brăila 636, 20 ianuarie 2004"*

Covache, Marian, **Parcul Monument** în *„Brăila eroică", nr.3/2003*

Crăciun, Cornel, **Reclamă și publicitate în presa brăileană în deceniul 1901-1910**, în *„Analele Brăilei", nr.1/1993*

Harțuche – Vicol, Ana Maria, **Istoricul pinacotecii orașului Brăila**, în *„Istros IV"* ,1987

Ilie, Elena, **Din istoricul farmaciei la Brăila**, în *„Istros VII"*, 1994

Ilie, Elena, **Considerații asupra barierelor Brăilei în epoca modernă**, în *„Analele Brăilei"*, An II, nr. 2/1996

Ilie, Elena, Stoica, Maria, **Cazinoul Armelin – Marele Hotel Francez- Muzeul Brăilei** în *„Brăila 629-20 ianuarie 1998"*

Pricop, G., **Aspecte privind dezvoltarea arhitecturii Brăilei la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea**, în *„Istros V"*, 1987

Pricop, Ghena, **Comuna rurală Radu Negru, rezultat al aplicării legii agrare din 1921**, în *„Istros VII"*,1994

Pricop, Ghena, **Cronică din Salzburg**, în *„Analele Brăilei"*, nr. 3/1999

Stoica, Maria, **Măsuri pentru înfrumuseţarea oraşului Brăila. Regulamentul pentru construcţii din anul 1860,** în *„Istros VII"*, 1994

Stoica, Maria , **Memoria locului - centrul istoric al Brăilei** , în *„Brăila 627, 20 ianuarie 1996"*

Stoica, Maria, **Brăila – ansamblu de urbanism – monument istoric**, în *„Brăila 628 – 20 ianuarie 1997"*

Stoica, Maria, **Hanuri şi hoteluri din alt veac**, în *„Brăila 631, 20 ianuarie 1999"*

Vidis, Gabriela-Alinta, **Documente despre istoricul parcului „Monument" din Brăila** în *„Analele Brăilei"*, nr.1/1993

Au mai fost consultate/utilizate colecţiile revistelor **„Analele Brăilei"**, serie veche/ serie nouă ; **„Brăila eroică"**; **„ Brăila – Pro-memoria"**; **„Dunărea"**(seriile I-III), **„ Dunărea literară", „Excelsior", „Florile Dunării"** şi **„Istros"** şi ale cotidianelor **„Înainte"**, **„Libertatea"**, **„Monitorul de Brăila"** şi **„Obiectiv-Vocea Brăilei"** ; colecţiile de ilustrate/ vederi de la **Biblioteca Judeţeană „ Panait Istrati"** , **Direcţia de Cultură, Culte şi Patrimoniu Cultural Naţional** Brăila şi **Muzeul Brăilei**, precum şi **Fondul Primăria de la Arhivele Statului Brăila**, drept care autorul manifestă o vie recunoştinţă, mulţumind tuturor truditorilor care conservă, difuzează şi sporesc valorile culturale ale Brăilei.

Résumé

Brăila est le coeur vivant du Danube et de Bărăgan, ce qui lui confère, tout d'abord, une présence spécifique parmi les villes du pays.

Ici, sur la rive gauche du Danube, sur un promontoire de la plaine de Bărăgan, les gens de jadis ont découvert le poisson du marais, la possibilité d'élever du bétail et de cultiver des grains sur les plaines fertiles d'alentours. Il ont bâti, plus tard, une charpante prospère de poisson et de céréales, une vraie porte/route vers le monde de la Valachie.

Pendant son histoire tourmentée, Brăila a connu, hormis de nombreuses guerres, des sièges et conquêtes, six incendies et, pendant presque trois siècles, le joug de la domination ottomane, lorsque la ville est devenue citadelle turque.

Sur la place de la vieille citadelle on a construit une ville moderne, conformément au plan élaboré par l'administrateur du département, Ioan Slătineanu et par les ingénieurs Berroczyn et Blarenberg. Les rues, suivant les vieux murs de la citadelle, ont été ordonnées , comme avec la règle et le compas, d'une manière radiale et concentrique vers la rive du Danube, en se succédant les unes après les autres.

Épris de sa ville, Panait Istrati consignait, avec la précision et la fidélité d'un chroniqueur, ce plan unique et sentimental: „C'est un évantail presque entièrement déployé. À partir de la caserne (dont la mémoire est gardée seulement par la rue avec le même nom –n.n.), qui forme son centre , huit rues et deux boulevards forment autant de bras qui lui enlacent la taille et la montrent au Danube comme une offrande séduisante mais, sans que la belle ne soit en rien gênée, quatre avenues brisent l'élan

de ces dix bras, les traversant exactement comme la monture de l' évantail". (**Neranțula**)

Le vieux proverbe „ Même l'aveugle a trouvé Brăila " a fixé pour l'éternité le renom de la ville qui a polarisé , pendant des siècles, l'activité commerciale de la Valachie , en contribuant définitivement à l'édification de la Roumanie moderne.

Après la guerre d'indépendance , Brăila a connu un développement économique bien prospère. L'exportation de céréales atteint le point maximal, tout comme l'excédent de l'exportation sur l'importation. En 1888, l'excédent était de 37000000 lei d'or, pendant qu'en 1911 de 105000000 lei d'or. En 1890 il arrivait à Brăila 6595 vaisseaux et il partait 6599, ce qui, suivant la période de gel, montre qu'environ 43 navires entraient et sortaient du port chaque jour. À la fin du siècle il existait six agences étrangères et, à partir de 1890, une institution roumaine a même commencé à exister: La Navigation Fluviale Roumaine.

On a dédié à Brăila d'antan et d'aujoud'hui de nombreux ouvrages et on lui en dédiera d'autres certainement.

Cet ouvrage surprend seulement un aspect de son histoire pendant six siècles – ses rues, réunies dans un plan unique donnant naissance à la poèsie. Celui-ci vise, tout d'abord, les noms des rues , un héritage qui doit être conservé, parce qu'il fait partie de l'identité culturelle de la ville.

Le sommaire inclut aussi d'autres aspects qui particularisent Brăila, comme, par exemple, son caractère ouvert/ cosmopolite, mais aussi celui philomusical. En déplorant son état de décadence du présent , il donne voix, même si d'une manière timide, à l'espoir dans une renaissance qui se fait tellement attendue.

Abstract

Brăila is the living heart of the Danube and the Bărăgan Plain , which offers it, from the very beginning, a particular place among the cities of our country.

Here, on the left bank of the Danube river, on a promontory of the Bărăgan Plain, people from the earliest times discovered the fish of the marshy ground, the possibility of growing cattle and cereals on the fertile fields in its surroundings. They later built a prosperous pier for fish and cereals, a real Wallachian gate to the world.

Throughout its tumultuous history, Brăila experienced, apart from its numerous wars, sieges and conquests, six acts of arson and, for almost three centuries, the yoke of Ottoman domination, when the town became a Turkish fortress.

A new modern town was built on the place of the old citadel, according to the plan drawn up by the ruler of the county, Ioan Slătineanu and by the engineers Berroczyn and Blarenberg. The streets, in accordance with the ancient wall of the fortress, were ordered in a radial and concentric way , as if drawn with the ruler and the compasses, towards the bank of the Danube river, coming in turn, one after another.

Enthralled by his native town, Panait Istrati recorded this unique and sentimental plan , with a chronicler's precision and fidelity: "It is just like a fan almost entirely unfolded. From the barrack (whose memory is kept alive only by the street bearing the same name –n.n.), which forms its center, eight streets and two boulevards create as many arms which embrace its waist and offer it to the Danube as a tempting gift, and, without causing the least embarassement to this beauty , four streets

shatter the impetus of these ten arms, crossing them just like the bindings of a fan". (**Neranțula**)

The old saying " Even the blind man found Brăila" rendered the fame of the town for eternity, which ensured the prosperous commercial activity in Wallachia for centuries, leading to the final creation of the modern Romania.

After the Independence War, Brăila witnessed a state of flourishing economic development. The export of cereals reaches its highest point, just as the export surplus over import. In 1888, the surplus attained 37000000 golden lei, while in 1911 it was of 105000000 golden lei. In 1890 6595 ships would cast anchor and 6599 would depart, which shows that, after the frost, on average 43 vessels came in and left the harbour daily. At the end of the century there were six foreign ship agencies, and, since 1890 a new institution, the Romanian River Navigation started to exist.

Brăila has been and will certainly be dedicated numerous works.

This paper depicts only one aspect of its history for over six centuries – its streets, gathered in a unique plan, breathing poetry. It focuses, first of all, on the names of the streets, inheritance that must be preserved, since it is part of the cultural identity of our town.

The abstract also includes other aspects which render Brăila its uniqueness, such as its open, cosmopolitan character, as well as the philomusical one.

Deploring its present state of decline, it also timidly voices the hope in a revival which, unfortunately has been expected for too long.

Sommaire

Argument 5
L'aveugle a trouvé Brăila... (Qui langue a, à Rome va...) 11
Des noms des rues de Brăila 16
Le baptême des rues 22
Le nouveau baptême des rues 27
Le souvenir de la citadelle 38
La place Trajan – le kilomètre zero 51
L'histoire d'une rue 60
Les gués de Brăila 76
Un plan peut-être unique dans le monde 84
À l'origine il était l'Islaz... 90
On se rencontre à la Barrière! 101
Les églises – des effigies spirituelles et repères administratifs ...108
Deux quartiers voisins – Hipodrom et Obor 116
„Les monuments" de Brăila 122
Les places de la ville 128
Le Jardin Public – le Jardin Royal 134
Le Parc Monument 141
Le Boulevard Dunărea 150
Des édifices du patrimoine culturel national 167
Brăila – ville ouverte 177
Les premières années de Brăila libérée (1830-1860) 185
Brăila il y a 100 années 192
L'histoire de Brăila en dates 198
Brăila – la ville de la musique 208
La mode de jadis 217
La rivalité entre Brăila et Galaţi 224
Mais où sont les neiges d'antan? 231
L'institution de l'Hôtel de Ville 236

Y-a-t-il quelque chose de spécifique à Brăila? 247
Des textes essentiels sur Brăila 256
Bibliographie sélective 262
Résumés en français et en anglais 271

Contents

Argument 5
Even the blind man found Brăila 11
The street names of Brăila 16
Street baptism 22
The new street baptism 27
The memory of the fortress 38
Traian Square – the zero kilometer 51
The tale of a street 60
The fords of Brăila 76
A plan – probably unique in the world 84
At the beginning there was Izlas 90
Let's meet at the Barrier! 101
The churches – spiritual effigies and administrative reference points 108
Two neighbouring districts – Hipodrom and Obor 116
The monuments of Brăila 122
The squares of the town 128
The Public Garden – The Royal Garden 134
The Monument Park 141
The Danube Boulevard 150
Buildings of the national cultural patrimony 167
Brăila – an open town 177
Brăila in its first years after the liberation (1830-1860) 185
Brăila as it was 100 years ago 192
Brăila – dateline 198
Brăila – the town of music 208
The former fashion 217
The rivalry between Brăila and Galați 224
Mais où sont les neiges d'antan? 231

The institution of the Town Hall 236
Is there a specific character of Brăila? 247
Essential texts about Brăila 256
Selective bibliography 262
Abstracts in French and English 271

Cuprins

Argument 5
A nimerit orbul Brăila... 11
Numele trăzilro Brăilene 22
Botezul străzilor 27
Rebotezări de străzi 28
Amintirea cetății 38
Piața Traian – kilometrul zero 51
Povestea unei străzi 60
Vadurile Brăilei 76
Un plan poate unic în lume 84
La început a fost Islazul... 90
Ne întâlnim la Barieră! 101
Bisericile – efigii spirituale și repere administrative 108
Două cartiere vecine: Hipodrom și Obor 116
„Monumentele" Brăilei 122
Pieţele urbei 128
Grădina Publică – Grădina Împărătească 134
Parcul Monument 141
Bulevardul Dunărea 150
Clădiri din patrimoniul cultural național 167
Brăila – oraș deschis 177
Primii ani în Brăila liberată (1830-1860) 185
Brăila acum 100 de ani 192
Istoria Brăilei în date 198
Brăila – orașul muzicii 208
Moda de altădată 217
Rivalitatea Brăila-Galați 224
Mais où sont les neiges d'antan? 231
Instituția Primăriei 236
Există un specific brăilean? 247

Texte esențiale despre Brăila 256
Bibliografie selectivă 262
Rezumat în limbile franceză și engleză 271

Lista ilustrațiilor

1. **Stema municipiului Brăila**, dezvelită la 20 ianuarie 1993
2. **Planul cetății Brăila din 1789**, întocmit de Johann von Vermatti
3. **Brăila**, vedere după o gravură de Aloys von Saar (1826)
4. **Planul orașului Brăila**, întocmit în 1834 de către căpitanul Berroczyn
5. **Portul Brăila în 1913**
6. **Strada Misitiilor (1911)** – inima comerțului cu cereale
7. **Piața Portului** la începutul secolului XX
8. **Sediul a numeroase agenții de vapoare**. Data poștei- 19 noiembrie 1900
9. **Procesiune de Bobotează**
10. **Planul urbei Brăila la 1898**, întocmit de J. Dufour
11. **Biserica Sfinții Arhangheli** (deceniul al 3-lea, sec. XX)
12. **Hotel Splendid** (astăzi, sediul B.R.D.)
13. **Alianța dintre muncitori și țărani... la 12 metri înălțime** (anii '60)
14. **Piața Dumitru Ionescu** – defilarea de 10 Mai
15. **Strada Galați** – fațada Muzeului de astăzi
16. **Centrul și str. Republicii în anii '70** cu neuitații salcâmi ornamentali
17. **Strada Regală**, colț cu str. Coroanei. Azi, loc de parcare
18. **Bulevardul „Al.I.Cuza"**
19. **Strada Regală** (fostul cinematograf „Popular")
20. **Strada Regală** colț cu strada Unirii
21. **Strada Grădinii Publice**, colț cu str. Goleşti
22. **Castelul de apă** (1912)
23. **Grădina Publică – Chioșcul fanfarei**
24. **Grădina Publică – Ceasul de flori** (joi, 1 iulie 1968)

25. **Biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel** (1881)
26. **Casa Cavadia** (Vadul Belvedere)
27. **Hipodromul**
28. **Monumentul** închinat ostașilor ruși (1834)
29. **Palatul Agriculturii** (arh. Florea Stănculescu și Leonida Plămădeală)
30. **Spitalul Sf. Spiridon**, fosta Școală Normală de Fete (arh. Ioan Paxino)
31. **Fântâna cinetică** de Constantin Lucaci
32. **Proiect megalopolis 2050**: Braigal sau Galbrai?

Ilustrațiile provin de la Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național (26 și 31), de la Muzeul Brăilei (1, 27 și coperta 1), din Albumul „Brăila", editat de Camera de Comerț, Industrie și Agricultură Brăila (10, 23 și 30), din ziarul „Fel de fel" (32) și de la Biblioteca Județeană „Panait Istrati" – restul de 24 (douăzeci și patru), drept care autorul își exprimă toată gratitudinea.

Nr.crt.	Denumire
42	Silozurile „Anghel Saligny"
43	Centrul istoric al municipiului Brăila

ANEXĂ

Adresă	Datare
Pe malul stâng al Dunării , lângă Bazinul Docurilor	1887-1891

Zona cuprinsă între Bd. Al.I. Cuza şi Dunăre, cu str. : Calea Călăraşilor, Malului, Veche ,Gh.Marinescu, Justiţiei, Pensionatului, Vapoarelor, Danubiului, Rubinelor, Pietrei,Florilor, Mărăşti, Orientului, A.Saligny, Bastionului, Şcolilor, R.S.Campiniu, Frumoasă, Rozelor, P.Maior, M.Sebastian, A. Aslan, C.Hepites, Bd.Al.I. Cuza, Braşoveni, Roşie, Fragilor, Băii, Pomilor, Cojocari, Tâmplari, I.L.Caragiale,

		N.Bălcescu,Catolică, Maşinilor, C.A. Rosetti, Împăratul Traian, Belvedere, Oituz, Neagră, Ed. Nicolau,D.Bolintineanu, Goleşti, Fortificaţiei, Cetăţii, Albă, N.Grigorescu, Zidari, Albiei, Albastră, Grădinii Publice,Cazărmii, Citadelei, Militară, Mare, Mărfurilor, Mercur, Ancorei şi 10 magazii, Debarcaderului şi 5 magazii,Vadul Sergent Tătaru, Vadul Schelei şi 5 magazii, Bd. Panait Istrati, Bateriei, Mărăşti, Galaţi, Piaţa Traian, Piaţa Poligon, Eminescu, Polonă, Mărăşeşti, Colţei.	
44	Casa Nedelcu Chercea	Str.1 Decembrie1918 52	1898
45	Fosta Şcoală de băieţi	Str. Aslan Ana 8	1890
47	Casa Jean Troianos, azi căminul de pensionari „Sf.Nicolae"	Str.Aslan Ana 11	1910
48	Casa Chercea	Str. Aslan Ana 42-44	1910
49	Casa Embericos, azi Casa Colecţiilor de Artă	Str. Belvedere 1	1912

50	Casa Pericle Economu, azi sediul Inspectoratului Teritorial de Muncă	Str.Bolintineanu 7	1900
51	Casa Suliotis, azi Liceul Economic „Ion Ghica"	Str. Bolintineanu 16	1900
52	Institutul „Sancta Maria", azi Spitalul de pneumologie	Str. Campiniu R.S. 21	1898
53	Clubul Copiilor	Str. Campiniu R.S. 30	1925
54	Casa Varlaam, azi Galeriile „Emilia Dumitrescu"	Str. Caragiale Ion Luca 3	1912
55	Casa M. Balter	Str. Catolică 15	1900
56	Sediul Băncii Naţionale a României –filiala Brăila	Calea Călăraşilor 2	1886
58	Palatul Asigurărilor Sociale	Calea Călăraşilor 12	1936-1937
59	Palatul Administrativ şi Judecătoresc , azi Universitatea „Dunărea de Jos" , Facultatea de Inginerie	Calea Călăraşilor 29	1891
60	Palatul Agriculturii	Calea Călăraşilor 58	1923-1929

61 Spitalul Comunal Brăila azi Spitalul „Sf. Pantelimon"
63 Palatul „Lyra"
64 Casă (prăbuşită în august 2005)
65 Liceul sanitar
66 Baia comunităţii evreieşti
67 Casa Solomon, azi Corpul Gardienilor Publici
68 Casa dr. Nicolae Robitu
69 Casa Cristescu, azi Casa Căsătoriilor
70 Cinematograful „Popular", azi Casa Învăţătorilor
71 Casa Toff
72 Casa Tane-Babeş
73 Casa Fanciotti
74 Colegiul Naţional „Nicolae Bălcescu"

Calea Călăraşilor 125	1884; 1923; 1935
Str. Cojocari 21	1924
Str. Colţei 1	1843
Bd. Cuza Alexandru Ioan 71	1912
Bd. Cuza Alexandru Ioan 73	1922
Bd. Cuza Alexandru Ioan 74	1900
Bd. Cuza Alexandru Ioan 77	1900
Bd. Cuza Alexandru Ioan 91	sf. sec.XIX
Bd. Cuza Alexandru Ioan 107	1900
Bd. Cuza Alexandru Ioan 159	1900
Bd. Cuza Alexandru Ioan 161-163	1900
Bd. Cuza Alexandru Ioan 173	1925
Bd. Cuza Alexandru Ioan 182	1885- 1886

75	Fosta Bancă Agricolă, azi Direcţia de Poştă
76	Clubul NAVROM, azi BCR - filiala Brăila
78	Teatrul „Rally" , azi Teatrul „ Maria Filotti"
79	Fabrica de ciment Portland „Ioan G.Cantacuzino"
80	Casa Gheorghe Gussi
81	Hanul Malcoci
82	Farmacia Faltis
83	Casa V. Ştefănescu, azi Ocolul Silvic
84	Casa Cavadia
85	Castelul de apă
87	Cazarma Artileriei
89	Şcoala Generală nr.6

Str. Danubiului 8	1870
Str. Danubiului 12	1910
Str. Eminescu Mihai 2	1896
Str.Fabricilor 21	1889-1890
Str. Fortificaţiei 23	1892
Str. Galaţi 21	1864
Str. Galaţi 29	1899
Str. Goleşti 29	1899
Str. Grădinii Publice 4	1910
Str.Grădinii Publice 20	1914
colţ cu Vadul Schelei	
Str. Grigorescu Eremia, general, f.n.	1885
Str. Grigorescu Eremia, general 2	1923

90	Fostul Liceu de fete, azi Liceul „Gh.M. Murgoci"
91	Casă
92	Casa Societății de Asigurări „Generala" Azi Sediul Flotilei de la Dunăre
94	Casa Panteli
95	Casa A. Teodorescu
96	Casa turcească
97	Şcolile primare comunale „Spiru Haret"
98	Casa Marcheto, azi Camera de Comerț şi Industrie - filiala Brăila
99	Şcoala Normală de Fete, azi Spitalul „Sf. Spiridon"
100	Fabrica de bere „R.H.Müler"

Bd.Independenței 4	1890
Piața Independenței 1	înc.sec.XX
Str. Împăratul Traian 8	1910
Str. Mărășești 3	1912
Str. Mărășești 22	1890-1921
Str. Orientului/Justiției 192	înc. sec. XIX
Șos. Parcului 2	1923-1925
Str. Pensionatului 3	1900
Str. Pietății 1	1923-1927
Str. Plevnei 173	1872-1873

101	Clădirea Societății Române de Asigurări din Brăila , azi Biblioteca Județeană „Panait Istrati"
102	Casa Alexiu, azi Casa Municipală de Cultură
103	Casa Irimia, azi Căminul de Bătrâni
104	Casa Popeea
105	Casa Manos
106	Hotel „Atena"
107	Fosta şcoală greacă
108	Moara Violatos
109	Gara fluvială
110	Casa Constantinescu
113	Hotel „Danubiu", azi Banca Română de Dezvoltare
114	Moara Likiardopulos
129	Casa Leonte Moldovan

Piața Poligon 4	sf. sec.XIX
Str. Polonă 14	1910
Str. Polonă 22	1912
Str. Rosetti C.A. 1	1900
Str. Rosetti C.A. 2	1912
Str. Roşie 2	mijl. sec. XIX
Str. Rubinelor 2	1903
Str. Saligny A. 1A	1898
Str. Saligny A.4	1906-1907
Str. Şcolilor 26	1925
Piața Traian 12	1890
Str. Vadul Rizeriei 2	1911-1912
Str.Aslan Ana 21	1912

130	Casa D. Panaitescu - Perpessicius
131	Casa Eugen Schileru
136	Casa General Moise Groza
138	Casa „Panait Istrati"
139	Şcoala generală nr.11
140	Casa Ana Aslan
141	Locanta „Kir Leonida"
148	Casa Petre Ştefănescu Goangă

Str. Cetății 70	mijl. sec. XIX
Bd. Cuza Alexandru Ioan 180	1920
Str. Frumoasă 9	sf. sec. XIX
Grădina Publică	sf. sec. XIX
Str. Griviței 328	sf. sec. XIX
Str. Hepites Constantin dr.1	sf. sec.XIX
Str. Malului 1	sf. sec.XIX
Piața Poligon 2	sf. sec. XIX

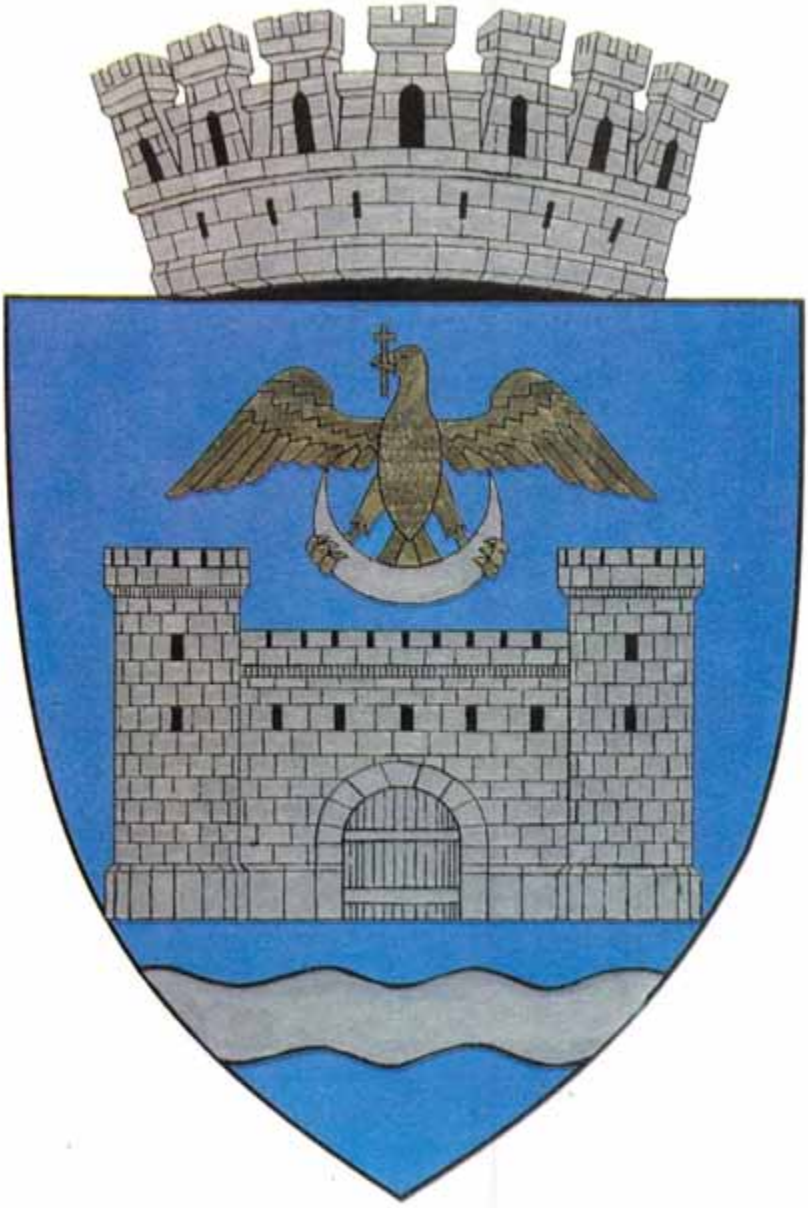

1. **Stema Municipiului Brăila,** dezvelită la 20 ianuarie 1993

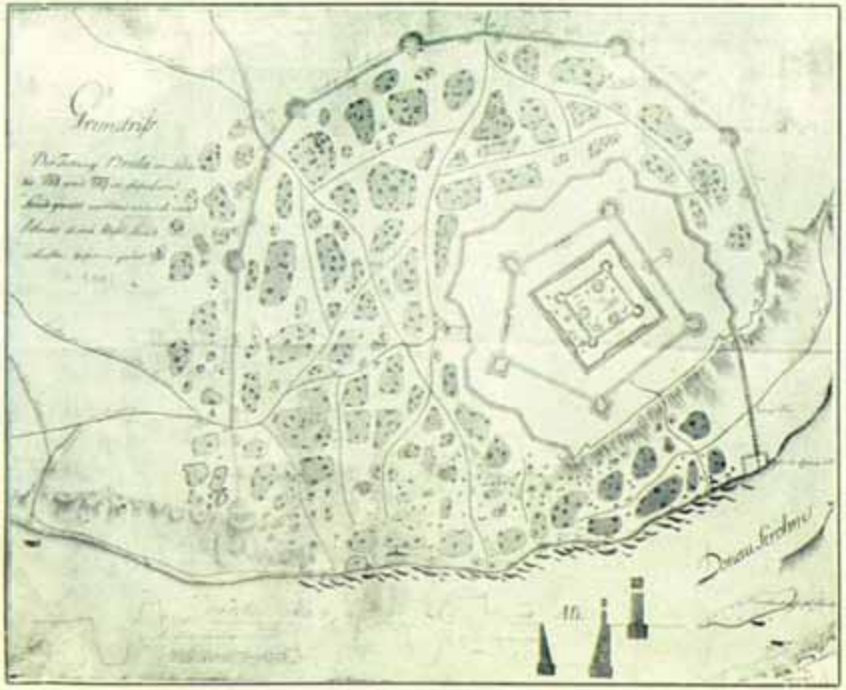

PLANUL CETĂȚII BRĂILA (1789)
întocmit de ofițerul de stat major austriac Johann von Vermatti

2. Planul cetății Brăila din 1789, întocmit de Johann von Vermatti

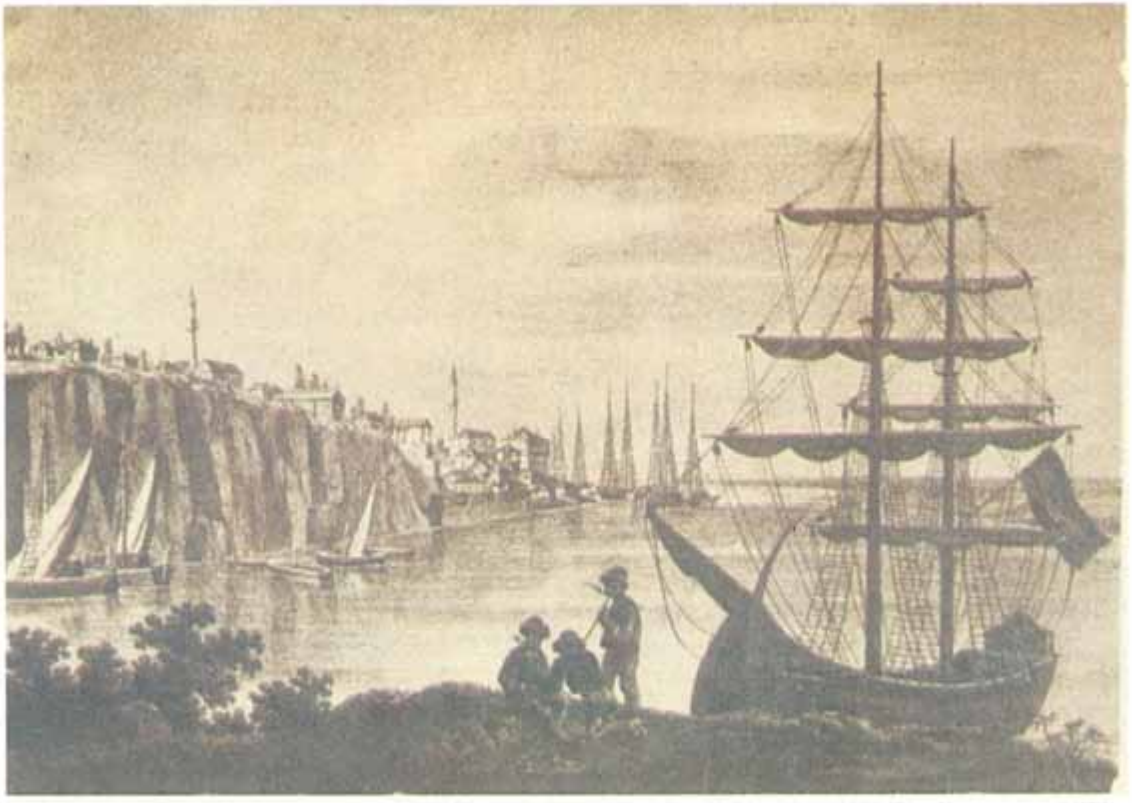

3. Brăila, vedere după o gravură de Aloys von Saar (1826)

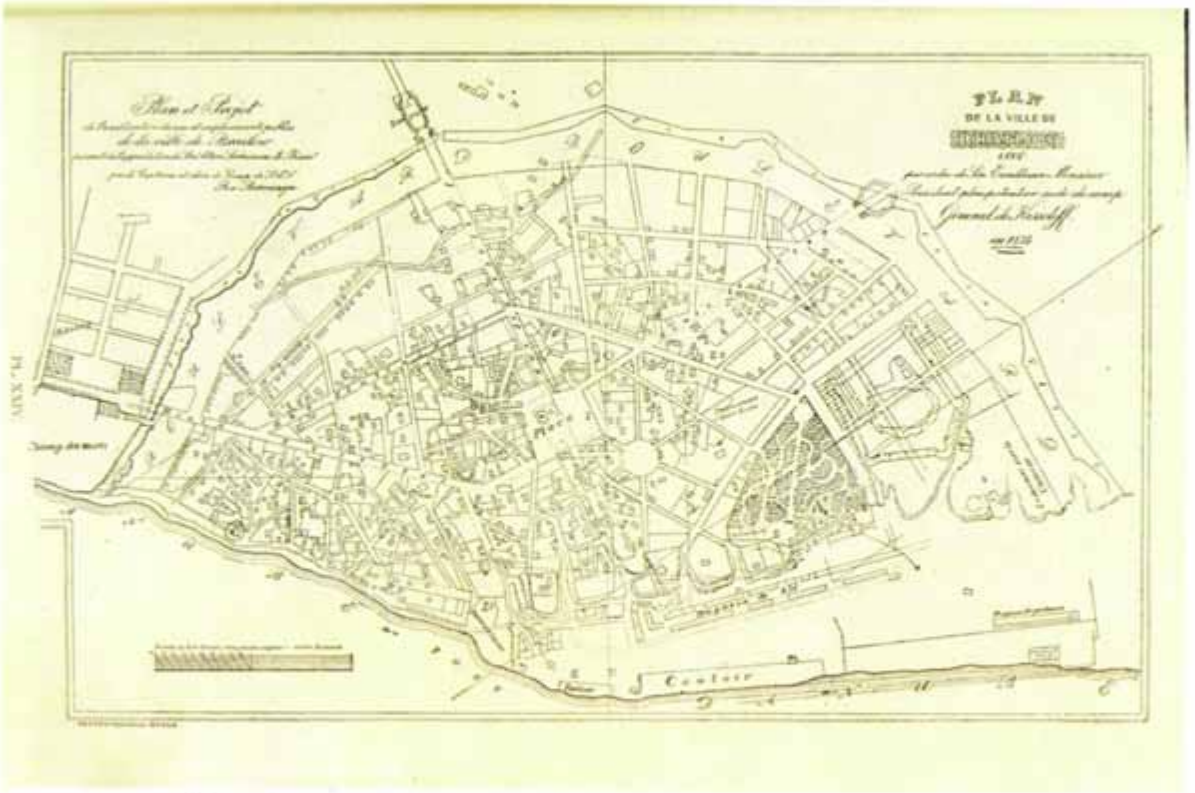

4. Planul oraşului Brăila, întocmit în 1834 de către căpitanul Berroczyn

5. Portul Brăila în 1913

6. Strada Misitiilor (1911) - inima comerţului cu cereale

7. Piața Portului la începutul secolului XX

Salutări din Braila
Ca probă că mă gândesc la tine, de pe malul Dunării, te salut
Al tău
Sebastian
La dreapta Biroul nostru.
Agenția Lloydului Englez, Vaporelor și Linel Johnston Westcott fs Laurance &c &c. Birourile Watson & Youell

8. Sediul a numeroase agenţii de vapoare. Data poştei - 19 noiembrie 1900

9. Procesiune de Bobotează

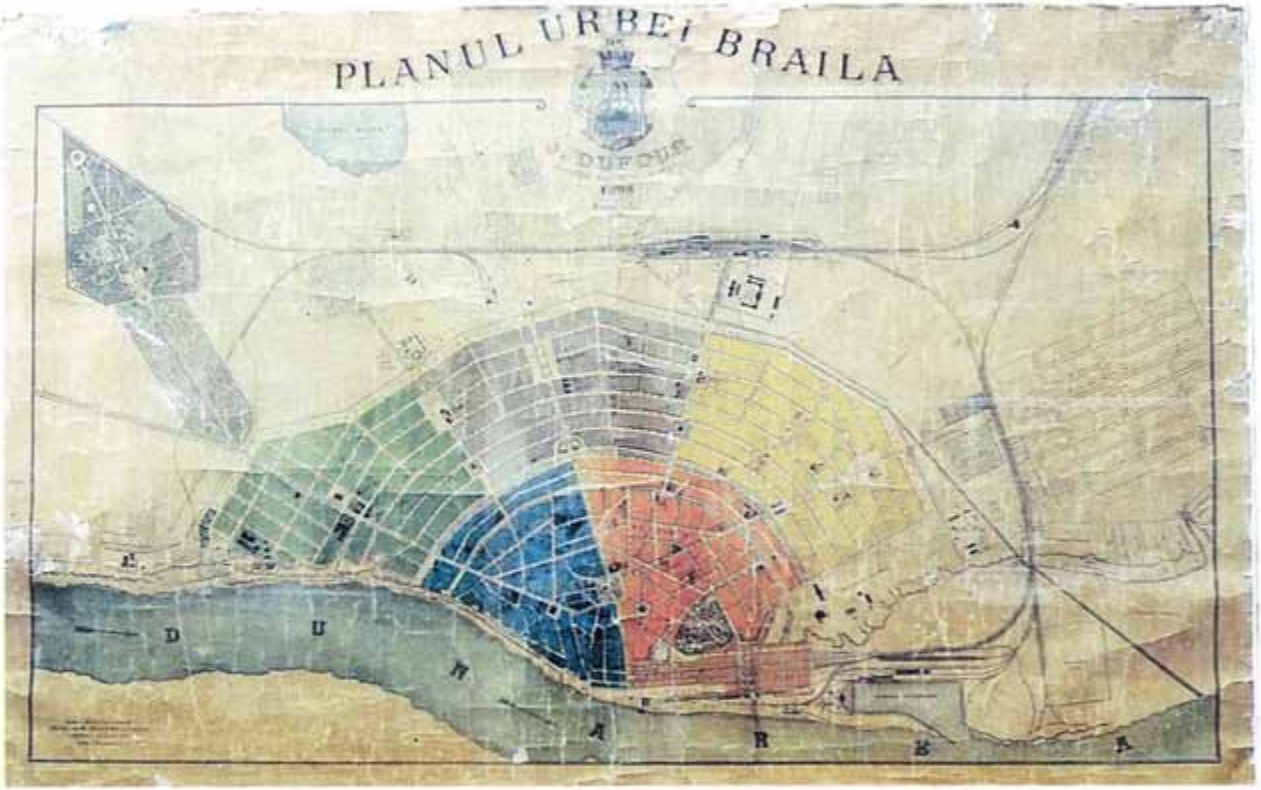

10. Planul urbei Brăila la 1898, întocmit de J. Dufour

11. Biserica Sfinţii Arhangheli (deceniul al 3-lea, sec. XX)

12. Hotel Splendid (astăzi, sediul B.R.D.)

13. Alianța dintre muncitori și țărani.

... la 12 metri înălțime (anii '60)

14. Piața Dumitru Ionescu - defilarea de 10 Mai

15. Strada Galaţi - faţada Muzeului de astăzi

16. Centrul şi strada Republicii în anii '70 cu neuitaţii salcâmi ornamentali

17. Strada Regală - colţ cu strada Coroanei. Azi, loc de parcare

18. Bulevardul "Al. I. Cuza"

19. Strada Regală (fost Cinematograful Popular)

20. Strada Regală colţ cu strada Unirii

21. Strada Grădinii Publice, colţ cu strada Goleşti

22. Castelul de apă (1912)

23. Grădina Publică - chioşcul fanfarei

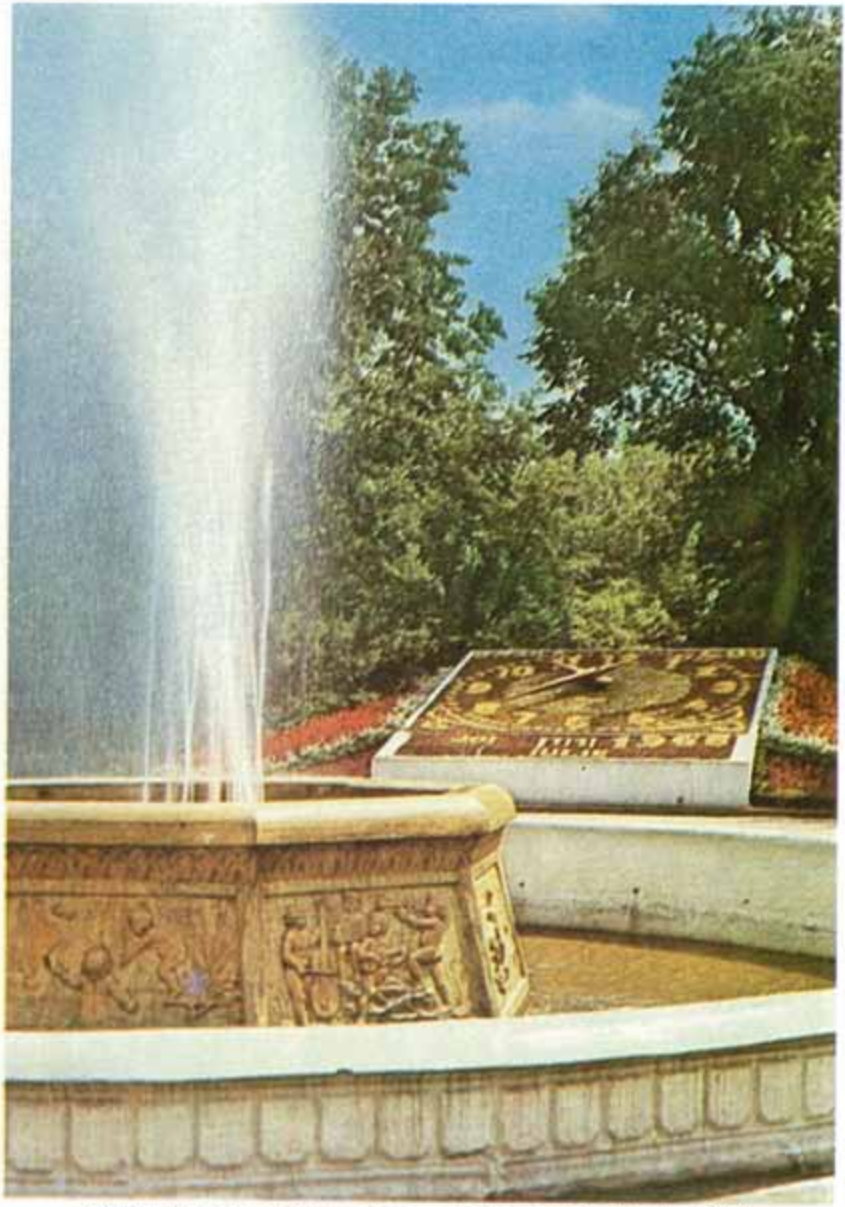

24. Grădina Publică - Ceasul de flori (joi, 1 iulie 1968)

25. Biserica Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel (1881)

26. Casa Cavadia (Vadul Belvedere)

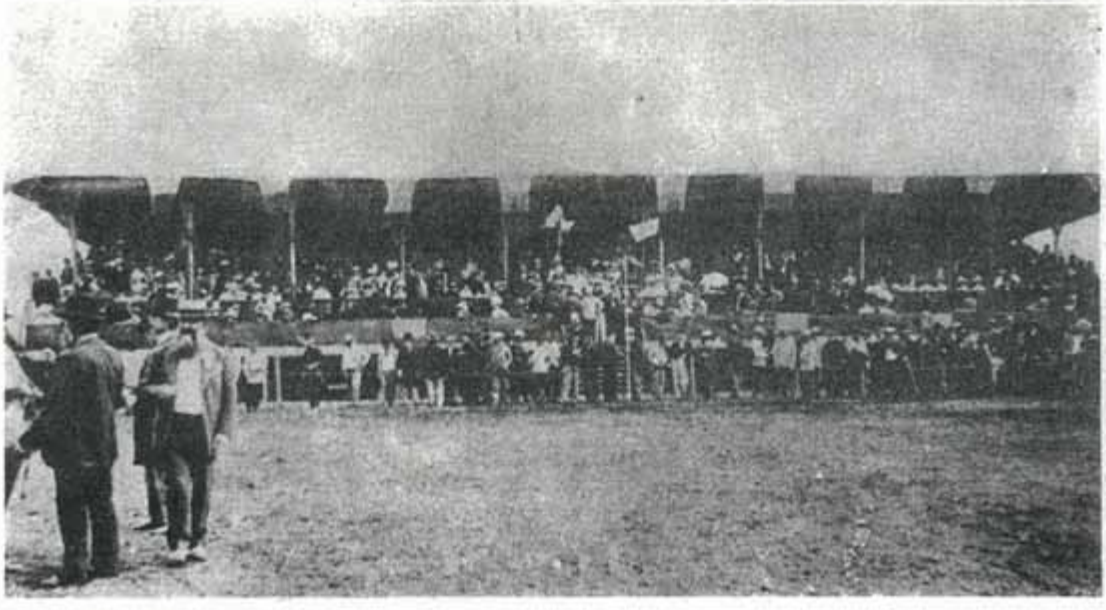

39. Una din marile atracții ale Brăilei de altădată: Hipodromul

27. Hipodromul

28. Monumentul închinat ostaşilor ruşi (1834)

29. Palatul Agriculturii (Arh. Florea Stănculescu şi Leonida Plămădeală)

30. Spitalul Sf. Spiridon, fosta Şcoală Normală de Fete, arh. Ioan Paxino

31. Fântâna cinetică de Constantin Lucaci

32. Proiect megalopolis 2050: BRAIGAL sau GALBRAI?

De acelaşi autor

~ 3 cărţi despre Brăila ~

Brăila, Ed. Sport-Turism, Buc., 1984

Bărăgan - Câmpia Soarelui, Ed. Albatros, Buc., 1987

Cartea Dunării, Ed. Sapiens, Br., 1997

ISBN 973-7612-04-3